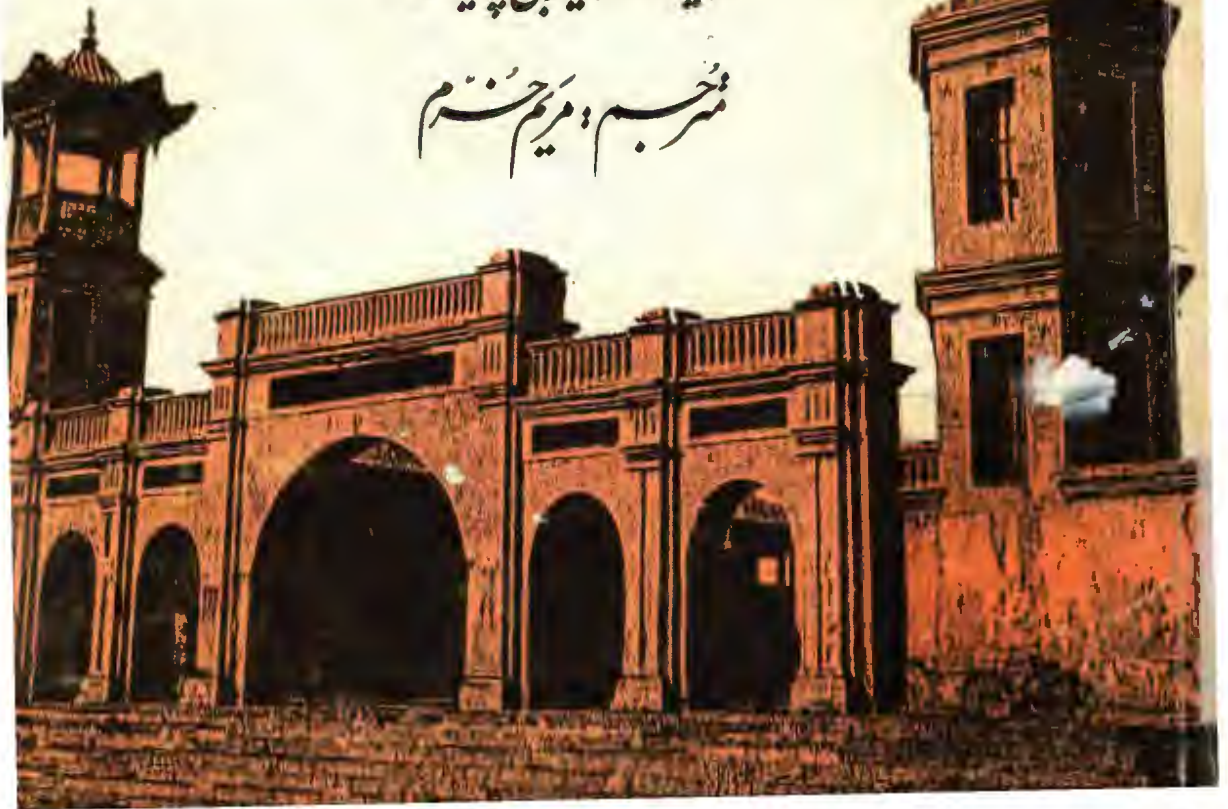

معماری اسپلایڈرن

نویسنده: یوحنا بنک
مترجم: مریم حسام

سازمان چاپ و انتشارات
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

قیمت: ۴۵۰۰ ریال

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اسکن شد

معماری اسپکاچرن

نویسنده: لیوچی منگ

مترجم: مریم حسام

سازمان چاپ و انتشارات
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

معماری اسلامی در چین

نویسنده: لیو جی پینگ

مترجم: مریم خرم

چاپ اول: بهار ۱۳۷۳، تعداد ۱۰۰۰ نسخه

توزیع: تهران - میدان حسن آباد - خیابان استخر - ساختمان شماره ۳
تلفن: ۶۷۲۶۰۶ و ۶۷۱۴۵۹ و ۶۷۵۸۸۲ - ص. پ: ۱۳۱۱/۱۵۸۱۵

فهرست مطالب

۹	معماری اسلامی در چین
۱۱	مقدمه
۲۱	فصل اول: معماری مساجد
۲۲	۱. مسجد خَوّآی شِنگ در گوانگ جو
۲۷	۲. مسجد خیابان مَن پِن جیه در گوانگ جو
۲۸	۳. مسجد شهر چوآن جو در ایالت فوجین
۳۵	۴. مسجد نَن مِندو در شهر فوجو، ایالت فوجین
۳۸	۵. مسجد جَن جیاو در هانگ جو، ایالت ججیانگ
۴۲ /	۶. مسجد سونگ جیانگ در ایالت جیانگ سو
۴۷ /	۷. مسجد شیاوتاو یوان در شهر شانگهای
۴۸ /	۸. مسجد خیابان فویولو در شانگهای
۵۱	۹. مسجد یانگ جو در ایالت جیانگ سو
۵۶	۱۰. مسجد شهر جَن جیانگ در ایالت جیانگ سو
۵۷	۱۱. مسجد شهر نَن جینگ در ایالت جیانگ سو
۵۹	۱۲. مسجد سوگانگ شهر نَن چانگ در ایالت جیانگ سو
۶۰	۱۳. مسجد شی وای جیه در شهر گویی لِن، ایالت گوانگ شی
۶۲	۱۴. مسجد جِنگ ای لو در شهر کون مینگ، ایالت یون نَن
۶۶	۱۵. مسجد لاوَن مَن در شهر دَلی، ایالت یون نَن
	۱۶. مسجد خویی خویی دُون در دهکده دَسانگ سونگ خویی در اطراف شهر وی شِن،

- ایالت یون نُن ۶۸
۱۷. مسجد خیابان گولوجیه در شهر چانگ دو، ایالت سی چوآن ۷۳
۱۸. مسجد خوان چن جیه در شهر چانگ دو، ایالت سی چوآن ۷۷
۱۹. مساجد لونگ خویی شی آن در ایالت خونن ۸۲
۲۰. مساجد ووخن در ایالت خوپی ۸۳
۲۱. مساجد می یانگ در ایالت خِنن ۸۶
۲۲. مسجد چِنگ جو در ایالت خِنن ۹۰
۲۳. مسجد شوشی آن در ایالت آنخویی ۹۳
۲۴. مسجد آن چینگ در ایالت آنخویی ۹۴
۲۵. مساجد دونگ و شی در شهر جی نینگ، ایالت شن دونگ ۱۰۱
۲۶. مسجد شهر جی نُن در ایالت شن دونگ ۱۱۴
۲۷. مساجد بوچن در ایالت خِبی ۱۱۷
۲۸. مسجد نیوجیه در پکن ۱۲۲
۲۹. مسجد دونگ سی در پکن ۱۳۰
۳۰. مسجد شهر سانگ جو در استان خِبی ۱۳۶
۳۱. مسجد نُن دسه در شهر تین جین ۱۳۶
۳۲. مسجد دینگ شین در استان خِبی ۱۴۴
۳۳. مساجد شهر شوون خوا در ایالت خِبی ۱۴۹
۳۴. مساجد شهر هوهه هوت در مغولستان داخلی ۱۵۲
۳۵. مسجد جنوبی شهر شن یانگ در ایالت لیاونینگ ۱۵۵
۳۶. مسجد شهر تی یوآن در ایالت شن شی ۱۵۶
۳۷. مسجد بزرگ خواجوئه جوان در شهر شی آن ۱۵۸
۳۸. مسجد شی جو شن در ایالت نین شیا ۱۶۶
۳۹. مسجد وی جو در ایالت نین شیا ۱۶۹
۴۰. مسجد چیاو مین جیه در شهر لُن جو ۱۷۱
۴۱. مسجد جیه فانگ لو در لُن جو ۱۷۶
۴۲. مسجد دخوا در لین شیا، ایالت گان سو ۱۸۱
۴۳. مسجد دونگ د در شهر شی نینگ، ایالت چینگ خی ۱۸۶
۴۴. مساجد خونگ شویی چوآن در شهر خوانگ جونگ شن در ایالت چینگ خی ۱۹۱

- ۱۹۴ ۴۵. مساجد سالاریها در شون خوا، ایالت چینگ خی
- ۱۹۸ ۴۶. مسجد عیدگاه در کاشغرسین کیانگ
- ۲۰۳ ۴۷. مسجد اُدشیک در کاشغرسین کیانگ
- ۲۰۵ ۴۸. مسجد کورلادرین کیانگ
- ۲۰۷ ۴۹. مسجد سوگونگت (سلیعان) در تورفان، ایالت سین کیانگ
- ۲۱۰ ۵۰. مساجد کوچک در کاشغرسین کیانگ
- ۲۱۵ ۵۱. مسجد خبیلین در لهاسا، فلات تبت

- ۲۱۹ فصل دوم: معماری موزه‌های علمی و کلاسهای دروس مذهبی
- ۲۱۹ ۵۲. حوزه‌های علمی کاشغر در سین کیانگ

- ۲۲۱ فصل سوم: معماری ابنیه اسلامی
- ۲۲۱ ۵۳. تالار سخنرانی جونگ خونگ یووفو در شهر وُجونگ ایالت نین شیا
- ۲۲۵ ۵۴. ابنیه مذهبی بن چیاو در وُجونگ، ایالت نین شیا
- ۲۳۱ ۵۵. ابنیه مذهبی لین پیاوشی در گان سو

- ۲۳۷ فصل چهارم: معماری مقابر
- ۲۳۸ ۵۶. مقبره وُگسی در گویی خوا، ایالت گوانگ جو
- ۲۴۱ ۵۷. مقبره‌های لین شین در چوان جو، ایالت فوجین
- ۲۴۲ ۵۸. مقبره‌ها و بناهای یادبود در هانگ جو، ایالت ججیانگ
- ۲۴۴ ۵۹. مقبره پوخونینگ در خیابان جیه فانگ چیاو در چانگ جو، ایالت چیانگ سو
- ۲۵۰ ۶۰. آرامگاه آرشی لی فو در گویوان در ایالت نین شیا
- ۲۵۴ ۶۱. آرامگاه لین شیا در ایالت گان سو
- ۲۵۸ ۶۲. آرامگاه خوزه چانگ شی در دتونگ، ایالت چینگ خی
- ۲۶۱ ۶۳. مقبره یوسف در کاشغر سین کیانگ
- ۲۶۶ ۶۴. مقبره طغرل در شهر خویانگ، ایالت سین کیانگ
- ۲۶۷ ۶۵. آرامگاه آفاق خواجه در کاشغر سین کیانگ
- ۲۸۳ ۶۶. مختصری در مورد انواع روشهای به کار رفته در معماری اسلامی

باسمه تعالی

معماری اسلامی در چین

چین، کشور کهنسال، با سابقه تاریخی چندین هزار ساله، دارای تمدن درخشان و قدیمی و یکی از چند کشور بنیانگذار تمدن بشری است. به موازات قدمت چین، معماری هم در این کشور پهناور، توسعه یافته و سبکی بخصوص در تاریخ تمدن بخود اختصاص داده است. معماری اسلامی ترکیبی از آداب و رسوم اسلامی و معماری چینی است.

اسلام در چین از سال ۶۴۵ میلادی با اعزام اولین سفیر خلافت اسلامی به دربار امپراتور چین راه یافت و طی يك قرن در گوشه و زوایای این کشور گسترش پیدا کرد. اسلام در سالهای بعد از طرق دیگر نیز در این کشور نفوذ کرد. مسلمانان بعد از فتح ایران راهی امپراتوری چین شدند و بسیاری از مناطق غربی چین را که امروز مسلمان نشین هستند با جنگهای آزادیبخش فتح نمودند. اگر چه اعراب در سالهای بعد از این مناطق بازگشتند ولیکن مذهب و آداب و سنن مسلمانان باقی ماند و اسلام دین ملی گردید.

مسیر دیگری که اسلام به چین راه یافت مسیر دریایی بود که در پی دریانوردی و تجارت مسلمانان از مبدا خلیج فارس عازم هند و اندونزی و چین گردیدند. راه ورود به چین بندر کانتون در منتهی الیه جنوب شرقی چین بود. همانند هر کجای دیگر هنگامی که تجارت با چین برقرار گردید آداب و رسوم مسلمانان بتدریج به شهرهای ساحلی انتقال یافت. در دوره هایی حکومت چین رسماً اجازه داد مسلمانان برای خود شهرک ایجاد نموده و در آن محدوده، آداب و رسوم رایج، همان آداب و رسوم مسلمانان باشد. این گونه مساجد و ابنیه اسلامی اکنون بخشی از میراث فرهنگی تاریخی چین بشمار می روند. در سالهای بعد، مسلمانان با ازدواج با زنان چینی و اسکان در این مناطق رسماً شهروند چینی شده و به گسترش اسلام پرداختند. احداث مسجد و دیگر ابنیه اسلامی توسط مسلمانان از همان ابتدا آغاز و تاکنون ادامه دارد.

در نزدیکی کانتون شهری است که در قدیم شهر زیتون نامیده می شد که در تاریخ اسلامی و ایرانی و در سفرنامه ها مشهور است. این شهر در دوره استقرار کمونیستها «جوان جو» نامگذاری گردید.

شهر زیتون مرکز استقرار و اسکان مسلمانان تاجر پیشه در قرون اولیه اسلامی است. مسلمانان مسجدی در این شهر ساختند که قدمت آن به ۱۱۰۰ سال پیش می‌رسد. همچنین قبرستان مسلمانان و مقبره بزرگان اسلامی در این شهر وجود دارد که به همان دوران مربوط می‌شود.

مجموعه آثار اسلامی در چین گواهی است بر حضور مسلمانان و گسترش اسلام و تمدن اسلامی در این کشور که بررسی و حفظ آن واجب می‌نماید. اگر تاریخ مدون و مرتبی از تحولات مسلمانان در چین به عنوان يك اقلیت نوشته نشده و یا در طی قرون و اعصار حفظ نشده، این مجموعه آثار می‌تواند بخش عمده‌ای از این وظیفه را به انجام رسانند.

هر مسجد دارای تاریخ و فرهنگ مخصوص به خود است. بر در و دیوار و مناره‌های مسجد آثار و نوشته‌هایی منقوش است که برای صاحبان تحقیق قابل مطالعه است. متأسفانه تاکنون يك بررسی جامع بر روی مجموعه آثار و ابنیه اسلامی در چین صورت نگرفته است. شاید این وظیفه ایرانیان باشد که این مهم را به عهده بگیرند، زیرا بسیاری از آثار اسلامی در چین به نحوی متأثر از ایران و فرهنگ و ادبیات ایرانی بوده و خط نوشته آنان به زبان فارسی است. علت آن همسایگی ایران و چین طی قرن‌ها بوده که حداقل ۲۵ قرن آن تاریخ مدون و آثار و مدارک دارد.

به‌طور مثال در منطقه شین کیانگ که ترکستان شرقی نامیده می‌شده عموماً آثار اسلامی به زبان فارسی است. در تاریخ ایران بسیار از شهر کاشغر نام برده شده و بسیاری از علمای مسلمان ایرانی به این شهر سفر نموده و در آن تلمذ نموده‌اند.

کتاب حاضر را که در دوره مأموریت اینجانب بعنوان سفیر جمهوری اسلامی ایران در چین چاپ گردید و به رسم هدیه از طرف مسئولین مسلمانان آن دیار دریافت کردم، به ایران آورده و خواهرم به تشویق اینجانب، آن را به زبان فارسی ترجمه کرد.

این کتاب اگر چه به منظور معرفی بخشی از تمدن و تاریخ چین تهیه شده ولیکن برای ما ایرانیان اولاً به جهت آشنایی با مساجد و سبک معماری آنها مفید است زیرا خود سبکی بی‌نظیر و منحصر به فرد در جهان در زمینه معماری مساجد داریم ثانیاً براساس بحثی که ذکر آن رفت در شناخت و مطالعه و تحقیق درباره وضعیت مسلمانان در چین، از ابتدا تاکنون کمک می‌نماید.

در گروه مطالعات آسیا و اقیانوسیه در دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی تحقیقی حجیم و تاریخی در مورد مسلمانان چین و نقش اسلام در این کشور از قرن اول اسلامی تاکنون در دست تهیه است که امید به پروردگار داریم موفق به اتمام آن گردیم و خدمتی به تاریخ و تمدن اسلامی و خدمتی به مسلمانان چین باشد که هویت خود را باز یابند، ان شاء الله...

در پایان از سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی که وظیفه چاپ این کتاب را به عهده گرفته است از جانب خود و مترجم تشکر می‌نماید و امید است این وزارت در معرفی فرهنگ و تاریخ اسلامی در سرتاسر جهان موفق باشد.

علی خرم

اول آبان‌ماه ۱۳۷۰

مقدمه

چین، کشور پهناوری است با منابع طبیعی فراوان و غنی که جمعیت زیادی از اقلیتهای مختلف را در خود جای داده است. اقلیتهای مذهبی در جهت باشکوه‌تر کردن فرهنگ غنی چین سعی و کوشش فراوانی کرده و می‌کنند.

در طی قرون، اقلیتهای مختلف به طور واحد سهم به سزایی در تاریخ قدیمی این کشور داشته‌اند. در بین بیش از پنجاه اقلیت کشور چین، اقلیت خویی، قزاق، تاجیک، تاتار، اویغور، قرقیز، سالار، اُزبک، و دونگ شیانگ مجموعاً اقلیتهای مسلمان را تشکیل می‌دهند. در بین آنها، اقلیت خویی دارای جمعیت بیشتری است. این مسلمانان، عمدتاً در ایالتهاهای سین کیانگ، چینگ‌خی، نین شیا، و گان سوزندگی می‌کنند. بیشتر مسلمانان، از زمان سلسله تانگ^۱ به بعد به اسلام روی آوردند. داشتن ایمان مذهبی اثرات مهم و بارزی بر روی اقتصاد، سیاست، افکار، و فرهنگ مسلمانان گذاشته است. معماری و سبک بنای ساختمانها، همیشه نقش مهمی در نمایان ساختن فرهنگ يك جامعه ایفا کرده است.

وجود دین اسلام و ایمان به آن، در توسعه و پیشرفت معماری اسلامی اثرات عمیقی گذاشته است. معماری مذهبی در چین، متأثر از عقاید، افکار و خصوصیات مذهبی است.

به دلیل وجود دوستی دیرینه بین چین و کشورهای عربی و اسلامی، اثرات فرهنگی به همراه قسمتی از فن معماری عربی وارد چین شده است. البته، با وجود این، مسلمانان چینی دست از تلاش نکشیده‌اند و همچنان برای ابداع فنون جدید در معماری اسلامی کوشش کرده‌اند و باید این را اضافه کرد که سبک بناهای اسلامی در چین با سبک معماری سایر کشورهای عربی و اسلامی دیگر، در عین حال تفاوت‌های بسیاری دارد و يك نوع سبک مخصوص به خود آفریده است. از زمانهای بسیار قدیم آثار با ارزش زیادی از معماری اسلامی در چین به جای مانده که برای

۱. Tang؛ یکی از سلسله‌های چین است که در بین سالهای ۶۱۸-۹۰۷م سلطنت کرده‌اند. م

مسلمانان چینی مایه افتخار و مباهات و احترام فراوان است. همچنین، به عنوان بخشی از فرهنگ غنی و دارای قدمت چندین و چند هزار ساله چین و به عنوان بخشی از معماری قدیم چین، بسیار حایز اهمیت و قابل احترام است.

بنابراین، کار و پژوهش و فعالیت برای توسعه و پیشرفت معماری اسلامی و استفاده منطقی از نظرات مختلف، باعث به وجود آمدن آثار شگفتی در تاریخ قدیمی و با عظمت مسلمانان چینی شده است. علاوه بر اینها، به دلیل بررسیهای کارشناسان، معماری سنتی با معماری مذهبی در هم ادغام شده و متقابلاً بر یکدیگر تأثیر گذاشته‌اند، در نتیجه، آثاری بسیار زیبا و هنری به وجود آورده و به آن معنا و جلوه دیگری بخشیده‌اند.

در گذشته، پژوهش و تحقیق در مورد تاریخ معماری اسلامی و جنبه‌های مختلف آن، به علت فقدان حمایت قوی و بعضی دلایل دیگر، پیشرفت چندانی نداشته است، اما در طی چند سال اخیر با کوشش و جستجوهای بسیار، و با به دست آوردن یک سری منابع و مدارک، کارشناسان توانسته‌اند تا حدی موفق شوند. اما این مستلزم دقت و وقت زیادی بود و مسایل و مشکلات فراوانی در سر راه داشت. با این حال، نتیجه پژوهشها و تحقیقات موفقیت آمیز بوده است.

از زمان سلسله تانگ - که اسلام وارد چین شد - به بعد، در معماری با ارزش و قدیمی کشور چین، معماری اسلامی جای خود را باز کرد و بدون انقطاع، با حفظ سبک مخصوص به خود، روز به روز توسعه یافت.

تاریخ معماری اسلامی، تا به حال سه دوره را پشت سر گذاشته است: دوره اول معماری اسلامی را دوره مهاجرت می‌نامند. این دوره، مربوط به زمان سلسله تانگ و یوان^۱، یعنی از ۶۵۱م تا ۱۳۶۷م به مدت هفتصد سال است که اسلام به مرور به کشور چین وارد شد و جای خود را باز کرد. مناطقی که دین اسلام از آن جا وارد چین شد، یکی از طرف جنوب غربی و از کنار دریا، و دیگری از طرف شرق و شمال کشور بود.

در این دوران، معماری اسلامی نیز گسترش یافت. سبک معماری آن زمان، دارای طرحی مخصوص به خود بود. در ساختمان آن، از مصالحی مانند سنگ و آجر استفاده می‌شد و رویهم رفته طرحی نو و زیبا داشت. این سبک، بیشتر به سبک معماری عربها شباهت دارد و مثل آنها از سنگ و چوب و آجر كمك گرفته شده است.

در زمان حکومت سلسله تانگ، جامعه چین فنودالیته بود. آن دوره در واقع، مجرای توسعه فنودالیسم در جامعه چین بود. اما به مرور، اقتصاد، فرهنگ، و هنر پیشرفت کرد و درست در همان زمانها، رفت و آمد خارجیان به چین شروع شد. به خصوص ساکنین کشورهای آسیایی و عربی؛ به همین دلیل، اقتصاد نیز رو به گسترش نهاد. از خارجیانی که مرتباً به چین رفت و آمد می‌کردند،

۱. yuan؛ سلسله یوان یکی از سلسله‌های حاکم بر چین بوده است که از سال ۱۲۷۱ - ۱۳۶۸م ادامه داشت. م

ایرانیان و عربها را می توان نام برد. غالب ایرانیان تاجران ثروتمندی بودند که ازدومسیرمهم، برای کار و تجارت به چین می آمدند؛ یکی از راه دریا بود که از طریق خلیج فارس و اقیانوس هند و بعد از طرف جنوب و جنوب غربی وارد چین می شدند و اغلب به شهر گوانگ جو^۱ وارد می شدند؛ راه دیگر همان «جاده ابریشم» بوده است که از طریق عبور از ایران و پاکستان به چین می رسیدند و به نواحی چانگ آن و لویانگ می رفتند. از روی شواهد و اسناد این طور به نظر می آید که از طریق هند نیز به یون تن می آمدند. شهرهایی مثل چانگ آن، لویانگ، گوانگ جو، و چانگ جو در آن زمانها از مناطق بسیار مهم به شمار می رفت. این شهرها، هم محل عبور جهانگردان بوده است و هم مراکز تجارت و بازرگانی. بر طبق سنگ نبشته هایی که در نقاط مختلف به دست آمده اند، ثابت می شود که از زمانهای خیلی دور، افراد زیادی برای ترویج دین اسلام به چین فرستاده می شدند. و اغلب این فرستادگان، اول به شهرهای گوانگ جو، چون جو، و هانگ جو فرستاده می شدند. همین افراد، غیر از ارشاد مردم، برای آنها شبه مساجدی نیز می ساختند. در یکی از کتیبه های به دست آمده که در واقع سند اثبات وجود این مرشدان در چین بوده، در می یابیم که فردی به نام قُطیبه همراه با ده نفر مرشد، از طرف پیامبر اسلام به شهر چانگ آن آمدند. این شروع ترویج دین اسلام در چین بوده است.

ایرانیان و عربهای مسلمان وقتی برای تجارت به چین می آمدند، طبیعتاً برای نمازگزاردن و عبادت بر طبق دستورات دین اسلام، نیاز به محلهای پاك داشتند. همان طوری که اشاره شد، شهرهای چانگ آن و گوانگ جو مرکز این فعالیتها بوده است. قسمت اعظم فعالیت این افراد، این بوده که مردم آن نواحی را هر چه بیشتر تحت تأثیر دین اسلام قرار بدهند. آنها می خواستند تعالیم دین اسلام را جایگزین خرافات و افکار قدیمی مردم بنمایند.

بعضی از پادشاهان آن زمانها، سیاست خاصی را دنبال می کردند و فقط اگر خطری برای حفظ سلطنت خود احساس نمی کردند، به پیروان ادیان مختلف، اجازه می دادند تبلیغات مختصری انجام بدهند.

در قرن هشتم، پیروان دین اسلام در منطقه سین کیانگ در کاشغر، ترویج این دین را شروع نمودند. تا پایان قرن دهم، تمام آن مناطق دین اسلام را پذیرفته بودند. در ضمن، پیروان ادیان دیگر از جمله، مسیحیت، بودایی، تائویستی، مانی و سمن کم کم کاهش پیدا کردند.

معماری اسلامی در زمان سلسله تانگ پیشرفت چندانی نداشته است. البته، از سنگ نبشته ها و مدارک به دست آمده در شهر گوانگ جو، این طور به نظر می آید که عده ای از تجار عرب که مسلمان نیز بودند، محلهایی برای عبادت ساختند. مردم به همان محلهها مراجعه می کردند و سئوالهای مذهبی و مشکلاتشان را مطرح می ساختند. لیکن اغلب این ساختمانها با چوب بامبو (خیزران) درست

۱. Guang zhou: این شهر یکی از مهمترین شهرهای تجاری آن زمان بوده است. م

شده بودند و به همین دلیل خیلی راحت دستخوش آتش سوزی می شدند. امپراطور چین در همان زمان، از دین اسلام پشتیبانی می کرده و به تعالیم و سنتهای مذهبی احترام می گذاشته است، حتی برای پیشبرد این دین در خاک چین، کمک و یاری می کرده است. در هر صورت، طبق شواهد و مدارک، آن محلی که در آن زمان برای عبادت ساخته شده بوده، همان مسجد امروزی شهر گوانگ جو به نام «خوانگ شنگ سیه» می باشد.

این مسجد، در زمان تانگ ساخته شده و قدیمیترین مسجد چین است. غیر از سلسله تانگ، امروز در چین بعضی از معماریها، برجها و ساختمانها یادگار سلسله چینگ و بعضی از آنها نیز مربوط به دوران بعد از انقلاب هستند؛ مثلاً معماری برج معروف «گوانگ تا» در تاریخ قدیمی چین دارای ارزش فوق العاده زیادی است. به طور کلی، سبک و شکل ساختمان دارای خصوصیات مساجد عربی است. مسئله قابل توجه در مورد معماری مساجد چین، این است که تأثیرات آنها بعدها به برجها و ساختمانهای بودایی نیز سرایت کرده است. به دلیل شباهت بسیار زیادی که ساختمانهای مساجد در بعضی نقاط چین با ساختمانهای عربی دارد، این فکر را تقویت کرده که شاید یکی از دلایل آمدن عربها به چین رواج دادن این گونه سبکها در این کشور بوده است.

در قرن پنجم که مصادف بود با دوران حکومت سلسله سونگ، در شمال غربی کشور چین جنگ و خونریزی بود، اما عربها از طریق دریا به چین آمدند و شروع به تجارت کردند. وسعت زیاد خاک چین سبب می شد که هیچ خدشه ای به آنان وارد نشود. به همین علت، جنوب برخلاف نقاطی که در آتش جنگ و خونریزی می سوخت، پذیرای تجار ثروتمند کشورهای مسلمان شده بود و به واسطه همانها که برای کار و تلاش و تجارت به آنجا آمده بودند، آن مناطق قدمی دیگر در جهت پیشرفت و توسعه به جلو برداشت. کم کم در نقاط مختلف چین مثل گوانگ جو، چوان جو، هانگ جو، مینگ جو، می جو، بن چیاو، ون جو، جیانگ یانگ و...، تجارت امری عادی و فراگیر شد. بیشتر این شهرها، به ویژه شهرهای گوانگ جو، چوان جو، و هانگ جو کانالهای ارتباطی و یا در حقیقت نبض تجارت چین بودند.

در سالهای ۱۰۶۸ تا ۱۰۷۷ م ثروتمندان عرب برای بازسازی و تعمیر شهر گوانگ جو و ساختمانهایش کوشش زیادی کردند. در بازسازی شهر چوان جو نیز به همین ترتیب، با بهره گیری از تجارت خارجی، این شهر را مرمت کرده و شکل تازه ای بدان بخشیدند.

از اثرات معماری اسلامی در دوران سلسله سونگ، آثار زیادی در دست نیست. در کتابها یا کتیبه ها نیز به آنها اشاره ای نشده است. تنها موردی که می توان بدان استناد کرد، یادداشتهای معتبری است که در شهر گوانگ جو کشف شده و در آنها این طور آمده که مسجدی در دوران سونگ به دست عربهای ثروتمند ساخته شده است و سپس مشخصات ظاهری این مسجد ذکر شده و بعد از آن نیز از غادات و روش زندگی مسلمانان گفته شده است. از روی همین نوشته ها، می توان

به موقعیت واقعی معماری در آن زمان و نحوه کمک و یاری ثروتمندان خارجی پی برد. به طور کلی، نتیجه‌ای که به دست می‌آید این است که اگر چه معماری زیبا و ظریف اسلامی در زمان سلسله سونگ زیاد نبود، اما آثار عمیقی بر روی معماری چین گذاشت.

معماری اسلامی در چین، دارای ویژگیهایی است؛ از جمله اینکه میراث به جا مانده، تماماً از سنگ ساخته شده است و دیگر اینکه در بزرگ اکثر مساجد در چین کاملاً به سبک دره‌های مساجد در کشورهای عربی است. نکته دیگر، شبستان مساجد است که چهار ضلعی و دارای منبر است، و درست به سبک مساجد مسلمانان سایر کشورهای عربی است. به طور کلی، این خصوصیات تفاوت زیادی با معماری سنتی چین دارد. البته این موضوع را باید مورد توجه قرار داد که آثار به جای مانده از سلسله سونگ بسیار کمتر از آثاری است که از سلسله‌های دیگر به جا مانده است.

هم اکنون نیز در سین کیانگ آثار به جا مانده بسیار زیادی از معماری اسلامی دیده می‌شود. در قرنهای دهم و یازدهم، فرهنگ مردم رشد یافت و در سال ۱۰۶۹م، شاعر بزرگ و معروف چین یوسف، کتاب شعر خود را به پایان رساند. در محل آرامگاه این شاعر گرانقدر چینی، مسجدی ساخته شده است که آینه کاری و تزیینات زیبایی در آن به کار رفته است. مردم هرگاه برای نماز و نیایش به آنجا می‌روند، یاد او را گرمی می‌دارند. اگر چه مکان بزرگی نیست، اما دارای جلال و شکوه خاصی است و سبک آن نیز اصلاً شباهتی به مقابر و معابد چینی ندارد و به سبک معماری ساختمانهای عربی است.

در دوران حکومت سلسله یوآن، تمام ایالتهای کشور چین با یکدیگر متحد بودند. در آن زمان به وضعیت جدا سازی شمال و جنوب پایان داده شده بود و تجزیه طلبی در چین معنا نداشت. در آن زمانها رفت و آمد افراد خارجی، جهانگردان، مبلغین مذاهب، و تجار به چین زیاد بود. مارکوپولو نیز در همان زمان وارد چین شد. در همان دوران بود که دین اسلام، رواج بیشتری یافته و ساختن مساجد رونق گرفت. یکی از دلایل پیشرفت اسلام در آن زمان، این بود که پادشاهان سلسله یوآن فوق العاده به تجارت اهمیت می‌دادند و بدین ترتیب، تجار عرب را که در میان آنان مبلغینی هم بودند، با روی باز می‌پذیرفتند. علت دیگر، حمله چنگیز خان مغول به چین بود؛ حمله وی در سال ۱۲۱۹م انجام گرفت و تا سال ۱۲۵۸م ادامه داشت. بر اثر این حمله، افراد زیادی به مناطق شمال غربی چین فرار می‌کردند و در آنجا سکنی می‌گزیدند. در سفرنامه مارکوپولو نیز اشاره‌ای به مسلمانان و اینکه در آن موقع در چین تعدادشان زیاد بوده، شده است. مارکوپولو در جایی اشاره کرده است: «در ایالات گان سو، شن شی و خیلی از نقاط داخلی چین، مسلمانان به صورت گروهی زندگی می‌کنند. شمال چین نیز این گروههای مسلمان را به طرف خود جذب کرده است. امروزه در اقصی نقاط چین می‌توانیم مسلمانان را مشاهده کنیم.»

در همان موقع، تعداد زیادی از مغولها و ملیت خان نیز به دین اسلام گرویدند. حتی تعدادی از نظامیان نیز مسلمان شدند. در حال حاضر نیز نام خیلی از روستاها که مسلمان نشین هستند، اسلامی

است.

معماری مساجد در سلسله یوآن، از لحاظ سبک و کیفیت، شباهت زیادی به مساجد زمان سلسله سونگ و تانگ دارد. در طی چهار سال، مسلمانان در زمان سلسله یوآن بالغ بر ۲۹۵۳ خانوار شدند. اگر هر خانواده را به طور متوسط پنج نفر در نظر بگیریم، می شود تقریباً ۱۵۰۰۰؛ و این به نسبت جمعیت آن زمان رقم بالایی است. در آن زمان، جمعاً سی و پنج مسجد وجود داشته است. امروز در پکن چهار مسجد معروف وجود دارد که همه آنها متعلق به دوران سلسله یوآن هستند. گذشته از آن، عربها در گوانگ جو، چوون جو، شانگهای، ون جو، هانگ جو، چینگ یوون و خیلی از نقاط دیگر، مراکز تجاری به وجود آورده بودند. در دوران حکومت سلسله یوآن، تعداد مساجد زیاد شدند، مثلاً در شهر چوون جو در سلسله سونگ فقط يك مسجد وجود داشت، اما در سلسله یوآن به ۶ تا ۷ مسجد افزایش یافت.

کتابی وجود دارد به نام تاریخ مغولستان که معروف و جامع است. در این کتاب به معماری ساختمانها و سبک بنای آنها در آن زمان اشاره شده است. در مورد معماری اسلامی در پکن، گوانگ جو، چوون جو، هانگ جو، سونگ جیانگ، و کون منینگ نیز سخن به میان آمده است. نویسنده بیان می کند که در بنای این ساختمانها، سنگ کاریهای زیبا و ظریفی به کار رفته است. مثلاً در شهر هانگ جو، در داخل يك پارک معروف، تخته سنگ بزرگ شش ضلعی قرار دارد که ظاهراً قبر يك مسلمان است. این سنگ از قدیمیترین بناهایی به شمار می رود که در نواحی جنوب چین ساخته شده است.

دومین دوره گسترش و پیشرفت معماری اسلامی از زمان سلسله مینگ آغاز شده است. با آنکه جنگ تریاك در دوره این سلسله اتفاق افتاد؛ ولی در سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۸۴۰م، در طی پانصد سال، اسلام در کشور چین توسعه زیادی یافت و تقریباً ده اقلیت مختلف در چین به دین اسلام گرویدند. در زمان یوآن، امپراطوری نسبت به مسلمانان، مسیحیان و بوداییان نظر خوبی داشت و مانع پیشرفت و گسترش آنها نمی شد. حتی پُستهای مهم دولتی و مملکتی را به مسلمانان می سپرد، از جمله: امور نظامی، روابط خارجی، نیروی دریایی، اقتصاد، تجارت، باستان شناسی، و امور پزشکی. بدین ترتیب، مسلمانان روز به روز قویتر می شدند. همچنین، امپراطور به معماری اسلامی توجه داشت و طولی نکشید که مسجد بزرگی در نن جینگ ساختند، این مسجد، «سَن شَن جیه» نام دارد. این مسجد بسیار بزرگ که هم اکنون نیز وجود دارد، با تکنیکی بسیار ظریف و دقیق ساخته شده است. سپس مسجد دیگری در شی آن ساخته شد به نام «زی یو و کانگ» که آن نیز نمونه بارزی است از هنر معماری در زمان سلسله مینگ. تقریباً تا هفتاد سال بعد، چین کشور ثروتمندی بود و دوران پرقدرتی را طی می کرد. در این دوره، پای کشورهای غربی به چین باز شد. مردم کشورهای مثل رومانی، اسپانیا، انگلستان و خیلی از کشورهای دیگر از طریق دریا به چین می آمدند و یا از طریق سین کیانگ به سایر شهرهای چین مسافرت می کردند. در آن هنگام، پایتخت سلسله مینگ از شهر

نن‌جینگ به شهر پکن انتقال یافت. مسلمانان نیز حوزه فعالیت خود را گسترش دادند و مرکز فعالیت‌های مسلمانان که زمانی شهر هانگ‌جو بود به شهر پکن انتقال یافت و از آنجا به کی‌فانگ، خوآن‌جو، لین‌جو، لویانگ، شی‌آن و لن‌جو گسترش یافت و مردم این شهرها نیز به خوبی با دین اسلام آشنا شدند. در همین نقاط نیز مساجدی ساخته شد. از زمان حکومت مینگ، مسلمانان، مغول‌ها، و خان‌ها توانستند با یکدیگر ازدواج کنند و به این ترتیب بر تعداد مسلمانان نیز افزوده شد. تا قبل از آن، اقلیت‌های مختلف با یکدیگر ازدواج نمی‌کردند.

همزمان با پیشرفت اقتصادی چین در زندگی و اقتصاد مسلمانان نیز تحولی ایجاد شد و بیشتر به ایجاد مساجد و ساختمان‌ها همت گماردند. مساجد نسبتاً بزرگی ساخته شد که در آنها، غیر از اتاقی که برای عبادت در نظر گرفته شده بود، میهمان‌خانه نیز ساخته می‌شد و بدین ترتیب، کم‌کم از شکل ابتدایی خود خارج می‌گردید.

در بین سال‌های ۱۵۲۲ تا ۱۵۹۷م از مکه، افرادی برای تعلیم قرآن و اسلام به چین آمدند و در داخل مساجد شروع به تدریس کردند. به این ترتیب، اتاق درس نیز به بنای مساجد اضافه شد و پس از آن، هر مسجدی که ساخته می‌شد، حتماً اتاق درس نیز داشت. البته در سین کیانگ، غیر از مساجد، اماکنی نیز ساخته شدند که صرفاً برای تعلیم اسلامی و کسانی که برای فراگیری علوم اسلامی بدانجا می‌آمدند، به کار گرفته می‌شد و هیچ ربطی به مساجد نداشت.

از قرن پانزدهم به بعد مردم نواحی جنوب و شمال سین کیانگ که از اقلیت اویغور بودند، تماماً به دین اسلام گرویدند و سایر مذاهب از آنجا رخت بر بستند. علاوه بر اقلیت اویغور، اقلیت‌های دیگری نیز به نام قزاق، سالار و تاجیک اضافه شدند که همگی از طایفه‌های مسلمان چین هستند. همگام با پیشرفت دین اسلام در سرزمین چین، ساختمان‌ها و مراکز اسلامی نیز با سرعت ساخته می‌شدند.

با تعمق در فنون به کار برده شده در معماری‌های مختلف، به این نکته مهم پی می‌بریم که دو سبک معماری در چین رواج داشته است: یکی سبک داخلی که مربوط بوده به هنر و سلیقه خود چین‌ها و دیگری سبک خارجی که همان سبک اعراب و سایر کشورهای مسلمان است و در سین کیانگ نیز فراوان دیده می‌شود. مثلاً همان مسجد زی‌یووکانگ که قبلاً هم از آن نام بردیم، دقیقاً به سبک چینی است، اما مسجد دیگری در هانگ‌جو به سبک عربی است؛ اگر چه هر دو مسجد، قدیمی و در عین حال با شکوه و زیبا هستند.

یکی از مهمترین مساجد شهر پکن به نام دونگ‌سی در دوره سلسله مینگ ساخته شده است. این مسجد، از روی اصول و سنت‌های ساختمان‌های چینی ساخته شده و دارای شبستان بزرگی است که داخل آن به طرز بسیار زیبایی نقاشی شده است.

مسجد دلی در ایالت یون‌نن، مسجد قدیمی دیگری است که در زمان سلسله مینگ ساخته شده است. شبستان این مسجد اگر چه بعدها مرمت شد، اما سبک آن عوض نشده و همچنان شکل و

خصوصیات اولیه خود را حفظ کرده است. مساجد دیگری نیز وجود دارند که همه همزمان با هم ساخته شده‌اند. این مساجد، عبارتند از: مسجد لیوچو در ایالت گوانگ شی، مسجد خفی در ایالت آنخویی، مسجد بادون در شهر چانگ در ایالت خون، مسجد تین شویی در ایالت گان سو، مسجد باو دینگ در ایالت خبی، مسجد تونگ شیانگ در یکن، و مسجد سونگ جیانگ در جیانگ سو. بعضی از این مساجد به سبب جنگ، آتش سوزی، و زلزله آسیب دیده یا از بین رفته‌اند. به طور کلی، مساجد به جا مانده از زمان سلسله مینگ خیلی زیاد نیست و اغلب از بین رفته‌اند.

در دوران حکومت سلسله چینگ، معماری اسلامی دستخوش فعالیتها و پیشرفتهای فراوانی شد. در این زمان، گرویدگان به دین اسلام به طور کلی شامل ده اقلیت بودند که عبارتند از: خویی، اویغور، قزاق، تاجیک، دونگ شیانگ، قرقیز، سالار، تاتار، باوان، و ازبک. بیشترین جمعیت مسلمانان در شمال غربی و جنوب غربی کشور ساکن بودند. شی آن و نواحی و شهرهای اطراف آن نیز مسلمانان زیادی را در خود جای داده بود. این شهرها عبارتند از: چانگ آن، وی نن، گاولینگ، چنگ یانگ، خوآجو، و خن جونگ. شی آن دارای ۷ مسجد است و دهات و استانهای زیادی نیز در اطراف شی آن به وسیله مسلمانان آباد و در واقع پرجمعیت شده است.

همزمان با گسترش نفوذ مسلمانان در ایالات مختلف، یون نن در قسمت شمال شرقی چین به عنوان دومین منطقه مسلمان نشین و پرجمعیتترین منطقه بعد از سین کیانگ به شمار رفت. در جای جای آن خطه، مساجد فراوانی وجود دارند و حتی شهر شن یانگ و جی لین که در همان منطقه واقع شده‌اند، دارای هفده الهی هجده مسجد قدیمی هستند. در شهر نن جینگ تعداد مساجد به چهل و هشت عدد می‌رسد، شهر چانگ دو نیز دارای ده مسجد است. در حال حاضر، مساجد زیادی به سبک معماری زمان سلسله چینگ وجود دارند که در تاریخ چین از مقام و منزلت خاصی برخوردارند.

مسجد خیابان آزادی در لن جو، همچنین مسجد جنوب شرقی جی نین، جی نن، تین جین، و خن، کی فانگ، و چنگ جو از نظر مهندسی و فن، فوق العاده ظریف و با اهمیت‌اند. در دوره چینگ، از چوب زیاد استفاده می‌شده است، اما متأسفانه بعد از جنگ تریاک، به دلیل آتش سوزیهای فراوان، قسمت اعظم ساختمانها از بین رفتند، مثل مسجد خبی و چانگ شا. تعداد اقلیتهای مسلمان در سین کیانگ زیاد است. در ناحیه کاشغر چهل هزار نفر زندگی می‌کنند و بالغ بر صدویست و شش مسجد در آنجا وجود دارد. تقریباً در هر خیابان یک مسجد قرار دارد. سبک معماری این مساجد شبیه به معماری عربی است. البته در مساجد سین کیانگ نیز، بیشتر از چوب و نوعی گل مخصوص استفاده شده است و همچنین در داخل اغلب بناها، آینه کاری شده است. در بیشتر مساجد، گنبد دیده می‌شود، به خصوص در سین کیانگ که باران کمتر می‌بارد. سبک معماری ساختمانها اغلب چهارگوش و به نحوی است که در تابستان زیاد گرم نمی‌شود و در زمستان نیز از ورود باد به داخل ساختمان جلوگیری می‌کند. یکی از مساجد معروف این ناحیه،

مسجد جی ین بی است. ارتفاع بنای شبستان آن به ۴۴ متر می‌رسد و دارای گنبد بسیار زیبایی است.

اقلیت اویغور در سین کیانگ، قبرستان بسیار وسیعی دارند که طبق سنت، نزدیک مسجد ساخته شده است. قبرهای این قبرستان نیز با مهارت و زیبایی ساخته شده‌اند. آرامگاه‌ها و بقعه‌های آن بزرگ و زیبا است. در مسجد این قبرستان، آینه کاری به کار رفته و اتاقهای درس برای طُلاب جوان وجود دارد.

از زمان جنگ تریاک تا قبل از انقلاب، یعنی از سالهای ۱۸۴۰ تا ۱۹۴۹ م و در عرض صد سال، به خاطر تجاوز امپریالیستها، کشور چین نتوانست پیشرفت چندانی داشته باشد و جو استعماری شدیدی بر جامعه حکمفرما بود. به علت جنگهای بی شمار و پی در پی و وضع درهم و آشفته‌ای که وجود داشت، اقلیتهای مختلف نیز در رنج و فشار زندگی می‌کردند. سرنوشت و زندگی انسانها در چین در دست استعمارگران و تجاوزگران بود و مساجد بی شماری نیز در خلال این سالها به آتش آنها سوختند و از بین رفتند. به عنوان مثال، در شهر نَن جینگ حدود ۲۴ مسجد وجود داشت، اما بعداً به هفت مسجد تقلیل یافت. در این زمانها، فن مهندسی و معماری و به طور کلی ساختن مساجد نیز تحت تأثیر جو حاکم بود. اما با این احوال، وضع شمال غرب کشور بهتر از شمال شرق بود. بعد از جنگ تریاک، شمال غربی کشور پیشرفت زیادی داشت، بسیاری از مبلغین و طرفداران دین اسلام فعالیتهای گسترده‌ای را آغاز و با سرعت و تلاش زیاد شروع به ساختن مساجد کردند. مساجد جدیدی ساخته شد که نه تنها محل عبادت بود، بلکه در آنها آشپزخانه، اتاق میهمان خانه و حمام نیز ساخته شد. مثل جی یووه فو در ایالت نین شیا، مسجد بَن چیاو، مسجد لین پیاوشی، و مسجد کاشغر در سین کیانگ. گرویدگان به دین اسلام در شهرهای شمال غربی کشور روز به روز افزوده شدند که علت آن وجود خاک غنی و خوب این نواحی بود. اکثر کسانی که بدانجا برای زندگی می‌آمدند همانجا مسلمان می‌شدند و بدین ترتیب بر تعداد مسلمین روز به روز افزوده‌تر شد. این ناحیه نه تنها مرکز فعالیتهای مذهبی شده بود، بلکه از لحاظ تجاری، اقتصادی، و نظامی نیز برای مسلمانان مرکزیت داشت. دوازده مسجد جدید در این نواحی ساختند که تمام آنها نمای بسیار زیبایی داشتند.

در سین کیانگ، اگر جنگ و خرابیهای مربوط به آن نبود، معماری اسلامی خیلی پیشرفت می‌کرد، ولی با همه این احوالات، در هر دهکده و بخشی مساجد کوچک و بزرگ ساخته شدند. بر طبق نظر کارشناسان، جمع مساجد کوچک و بزرگ در این مناطق به سیزده هزار عدد می‌رسد. بر طبق آمار دیگری در ناحیه چین خبی تا سال ۱۹۵۸ م جمعاً هفتاد و چهار مسجد وجود داشته است. بعد از آن همه مصایب، ژاپن به چین حمله کرد و آتش ژاپنیها تمام ساختمانها و مراکز تجاری فرهنگی چین را تحت الشعاع خود قرار داد و باز معماری اسلامی دچار خلل و گندی شد. به خصوص در قسمت جنوب شرقی کناره دریا، به خاطر حمله ژاپن، مردم دچار فقر و ورشکستگی

شدند و قدرت تعمیر و بازسازی مساجد را نداشتند. به همین دلیل، در استان فوجین فقط ۴ مسجد باقیماند و در هانگ جو فقط ۲ مسجد از قدیم باقیمانده است. در این زمان فنون معماری اروپا و آمریکا وارد کشور چین شد. در مصالح به کار رفته در ساختمانها نیز تغییرات و تنوع ایجاد شد و ساختمانهای چندین طبقه رواج پیدا کرد.

فصل اول

معماری مساجد

مساجد در زمانهای خیلی دور به نام «تالار خویی» یا «محل نیایش» خوانده می شدند. امروزه، در سین کیانگ و چندین نقطه دیگر، هنوز نام «محل نیایش» وجود دارد. در این محلها، مهمترین اعمال مذهبی و نیایش به درگاه خداوندگار عالم انجام می گیرد. مساجد، شامل: محراب، مناره، اتاق درس طلبه ها، محل سکونت آنها، حمام، دفتر مسجد، محل سکونت روحانی مسجد، و غسلخانه است.

در این کتاب، درباره پنجاه و یک مسجد در چین، سخن به میان آمده است. این تعداد، نمونه هایی از مساجد بی شماری است که در این کشور وجود دارد. بیشتر مساجد مربوط به اقلیت «خویی» و تعداد کمتری مربوط به اقلیت «اویغور» است. اقلیت «سالار» فقط یک مسجد دارند. این مساجد، از لحاظ فن معماری شباهتهای بسیاری با یکدیگر دارند. معروفترین این مساجد از نظر قدمت تاریخی، عبارتند از: مسجد خواآی شنگ در گوانگ جو، مسجد چوآن جو، مسجد هانگ جو، و مسجد یانگ جو.

مساجد شهرهای پکن، شی آن، نن جینگ، لن جو، جی نن، جی نینگ، تین جین، چانگ دو، کون مینگ، گویی لین، می یانگ، و شانگهای شباهتهای بسیار زیادی با یکدیگر دارند و شکل همه آنها تقریباً یکی است. این مساجد، نه فقط به دلیل شباهت ظاهری و یکسان بودن وسعتشان مانند یکدیگرند، بلکه از نظر فن معماری و مهندسی، و ظرافت نیز بسیار شبیهند.

معروفترین مساجد اقلیت «اویغور» عبارتند از: مسجد تورفان، مسجد کوآرلی،

مسجد کاشغر، البته غیر از این مساجد بزرگ، مساجد کوچک دیگری نیز مربوط به این اقلیت وجود دارد. اگر چه معماری بعضی از این مساجد و نوع و شکل ساختمانهای آنها مانند سبک معماری سنتی چین نیست و بسیار شبیه به ساختمانهای عربی است، اما در واقع، اثرات ویژگی معماری اسلامی سایر کشورهای مسلمان و عرب بر معماری اسلامی و مساجد در سین کیانگ، اصالت و معنی بیشتری به معماری این ساختمانها داده است.

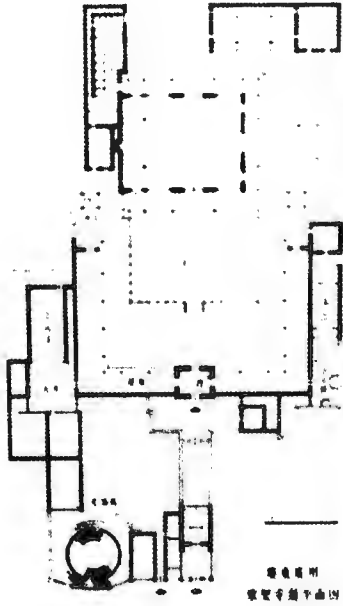
۱. مسجد خوآی شینگ در گوآنگ جو

قدیمیترین معماری اسلامی در کشور چین، مسجد خوآی شینگ است. از زمان سلسله سونگ^۱ به بعد، گوآنگ جو به عنوان بندر مهم تجاری چین شناخته شده بود، و تمام ارتباطات دریایی از طریق این بندر انجام می گرفت. در آن زمان، بیشترین مغازه‌ها و فروشگاههای مواد غذایی نیز، در این شهر وجود داشت که بیشتر آنها متعلق به مسلمانان بود. آنها با استفاده از سیاست «فقط ذخیره کردن منابع، هرگز!» منابع تحت اختیارشان را به خوبی به کار می گرفتند و حتی با استفاده از امکانات و منابع موجود، طرح ساختن بزرگترین مسجد آن زمان را ریختند که همان مسجد خوآی شینگ امروزی است. این مسجد، به علت سبک معماری قدیمی خود نیز بسیار معروف است. در شکل (۱-۱) نقشه کلی این مسجد را می توانید ملاحظه کنید.

معماریهای زیادی مربوط به دوران سونگ و تانگ موجود است. دقیقاً نمی توان حدس زد که مناره این مسجد مربوط به دوران سونگ است یا تانگ (شکل ۱-۲). نکته قابل توجه این است که موقعیت و وضع این مناره با مناره مسجد شهر چوون جو و تورفان کاملاً شباهت دارد. مناره این مسجد از سنگ ساخته شده و مخروطوار بالا رفته است. در مسجد از سه قسمت تشکیل شده که به فاصله ای نه چندان زیاد، به دنبال هم قرار دارد. در ساخت پشت بام مسجد به صورت شیروانی، از نوعی سیستم مخصوص به نام دوگونگ^۲ استفاده شده و به سبک کاملاً قدیمی ساخته شده است (شکلهای ۱-۲ و ۱-۳).

۱. Song؛ سلسله سونگ در سالهای ۹۶۰ تا ۱۲۷۹ م بر چین حکومت می کردند. م

۲. Duo gong؛ يك نوع سیستم مخصوص است که عبارت است از چیدن آجر مابین بالای هر ستونی که در زمین

۱-۱ طرح کلی مسجد خوی شن در کانتون

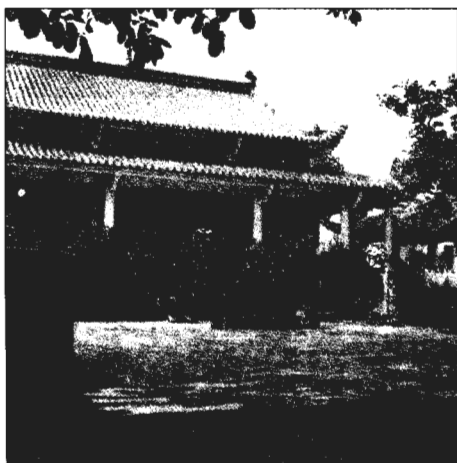

۱-۲ درب و مناره مسجد خوی شن در کانتون

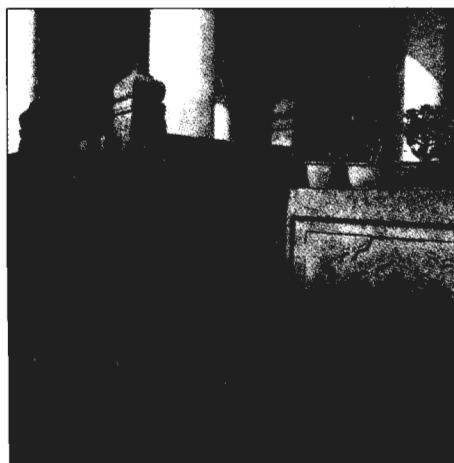

۱-۳ منظره هوایی مسجد خوی شن در کانتون

شبستان مسجد که در جلوی آن حیاط با صفایی قرار دارد، محل مناسبی برای نیایش است؛ و اگر جمعیت زیاد باشد، از این حیاط استفاده می‌شود. سه اتاق، گرداگرد حیاط قرار دارد، که با پنجره‌های سبز کوچکی آن را تزئین کرده‌اند. مصالح ساختمانی آن تشکیل شده است از نوعی گِل مخصوص چینی، و آهن و سنگ. نرده‌های سنگی، دور تا دور ساختمان را احاطه کرده‌اند و روی آنها نیز نقش‌های زیبایی کنده‌کاری شده است. شکل‌هایی، از جمله پروانه، نیلوفر آبی، ماهی، شیر، و بعضی از حیوانات دیگر، روی آنها کنده شده است (شکل‌های ۱-۴ و ۱-۵).

۱-۴ شبستان مسجد خوای شن در کانتون

۱-۵ گلدان‌های سنگی مسجد خوای شن در کانتون

داخل شبستان بسیار روشن و آفتابگیر است. این مسجد، يك بار در تاریخ ۱۹۳۵ م، یعنی دوران جمهوری^۱ تعمیر و بازسازی شده و با فنون جدیدتری ساخته شده است. دو علت اصلی، موجب مرمت اساسی این ساختمان شد: یکی اینکه از عمر مسجد خیلی می‌گذشت و امکان خرابی در مورد بعضی از نقاط آن می‌رفت؛ و دیگر

→
فرو رفته و تیر عرضی ساختمان که به صورت تاقچه درمی‌آید. هر کدام از این تاقچه‌ها، يك بازوی دویل نیم‌دایره‌ای شکل را تشکیل می‌دهد که به آن Gong می‌گویند و هر کدام از این گونگ‌ها يك تیر چوبی دیگر را حمایت می‌کنند به نام Duo که طرفین را شامل می‌شود، یعنی در واقع، این تیرهای چوبی دو طرف هر يك از این تاقچه‌ها قرار می‌گیرد. م
۱. این دوران در بین سال‌های ۱۹۱۱ تا ۱۹۴۹ م بوده است و در زبان چینی به نام مین گو Minguo نامیده می‌شود. م

۱-۶ کتیبه سنگی و مدرسه علمیه مسجد
خوای شن در کانتون

اینکه قسمتهایی که از چوب ساخته شده بود به وسیلهٔ موریانه خورده و پوسیده شده بود. همهٔ ستونهای چوبی ساختمان به ستونهای سنگی تبدیل شد و خطر موریانه، دیگر ساختمان را تهدید نمی‌کند (شکل ۱-۶).

در قسمت راست شبستان، در طبقهٔ دوم، يك مدرسهٔ ابتدایی برای مسلمانان وجود داشته است. بعد از انقلاب، برای حفظ آثار باستانی و اماکن مقدسهٔ ادیان، از جمله

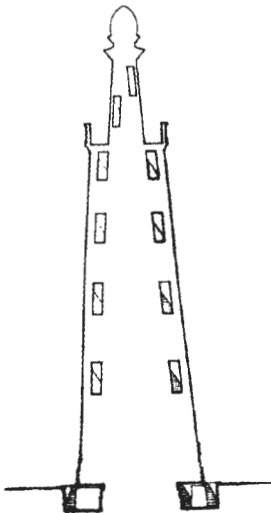
دین اسلام، به تعمیر و بازسازی ساختمانها پرداختند و مدارس جدیدی برای یادگیری اصول دین اسلام و همچنین، محیطی آرام و پرآسایش برای نیایش کنندگان به وجود آوردند. علاوه بر این، در پشت شبستان، حمامهایی با سرویس کامل ساختند. البته، این کار همیشه نیاز به صرف سرمایهٔ زیادی داشته است تا بتوان ساختمانها را به شکل قدیمی حفظ و با رعایت تمام اصول، آن را بازسازی کرد.

در طرف چپ شبستان، کلاه فرنگی کوچکی قرار دارد و در داخل آن، کتیبه‌ای در مورد منارهٔ مسجد کشف شده است که در اثر مرور زمان و به وسیلهٔ باد ساییده و تا حدودی از بین رفته است، اما به دلیل قدمت تاریخی، یکی از با ارزشترین کتیبه‌های کشف شده در معماری قدیمی چین است و بهترین مدرک برای ثابت کردن عمر قدیمی و زیاد منارهٔ مسجد.

طبق مدارکی که موجود است، معلوم می‌شود که این مسجد در زمان سلسلهٔ کانگ مرمت و بازسازی شده و مدرسهٔ ابتدایی آن نیز گسترش یافته است. به دلیل قدیمی بودن مناره، جای آن دارد تا بیشتر دربارهٔ خصوصیات آن گفته شود. کل مناره با استفاده از آجر و آب آهک ساخته شده است و در واقع، قسمت اعظم آن را دیوار آهکی تشکیل می‌دهد. مناره استوانه‌ای شکل است و در قسمت جلوی آن سه در وجود دارد. به وسیلهٔ پله‌های سنگی تا بالای مناره می‌توان رفت. پله‌ها به صورت مارپیچ است و به طبقهٔ اول که می‌رسند دو دهانه یا جای پنجرهٔ کوچک باز به هوای بیرون وجود دارد. در قسمت پایانی پله‌ها يك بخش دایره‌وار وجود دارد، مثل يك برج

کوچک. در این قسمت، يك قرقاول طلایی در حال پرواز و گردش در آسمان، کنده کاری شده است. قرقاول طلایی در فرهنگ قدیمی چینی به نام پادشاه پرندگان نامیده می شود. در معماری قدیمی، زیاد از این پرنده به عنوان يك نماد استفاده شده است و برای تزیین و آرایش ساختمانها از شکل این پرنده الهام گرفته می شود. ارتفاع این مناره که گوانگ ت نام دارد ۳۵ متر و ۷۵ سانتیمتر است. این مناره چندین بار تعمیر شده و به احتمال زیاد، در زمان سلسله سونگ و تانگ ارتفاع آن بیش از ارتفاع فعلی بوده است (شکل ۷-۱). از آنجایی که این مناره، بلندترین مناره در ساختمانهای اسلامی کشور ما به شمار می آید، با مناره مسجد سوگونگ در تورفان نیز برابری می کند و شباهت زیادی با آن دارد. بعدها در گوانگ جو نیز مناره بلندی به همین ارتفاع ساخته شد. مسلمانان بنا به اهداف مختلف، این مناره ها را ساختند و مخصوصاً ارتفاع آنها را زیاد کردند.

- ۱) برای راهنمایی کشتیهایی که در دریا رفت و آمد می کردند و احتیاج به نور یا چراغی برای روشن کردن مسیر و نشان دادن راهشان داشتند.
- ۲) برای جلوگیری از فشار باد و یا در واقع، شکستن فشار باد.
- ۳) اذان گفتن بر بالای مناره ها و دعوت مردم به نماز.

۷-۱ طرح مناره مسجد خوی شن در کانتون

۸-۱ منظره داخلی مناره مسجد خوی شن در کانتون

۴) سخنرانی و تبلیغ دین اسلام برای مردم (شکل ۸-۱).

به علت عمر طولانی این مناره، بنای آن کج شده است و اگر زمین لرزه شدیدی رخ دهد، در قسمت انتهایی برج امکان خرابی و فرو ریختن بیشتری وجود دارد. این نوع مناره‌های استوانه‌ای ساخته شده از آجر یا آب آهک و دالانهای مارپیچی، در معماری قدیمی چینی خیلی رواج داشته است و غالباً از نظر محکم کاری، ساختمانهایی قابل اعتمادند. در برجهای معابد بودایی زمان سلسله تانگ نیز بیشتر از چوب استفاده می شده است. از زمان سلسله سونگ به این طرف، استفاده از آجر و آب آهک برای ساختن دالان و راهروهای این گونه مناره‌ها مرسوم شد. اما چون در آن زمان، هنوز تجربه کافی در مورد ساختن این گونه مناره‌ها وجود نداشت به صورت ساده و ابتدایی ساخته می شدند. از آثاری که از آن زمان باقی مانده است این طور به نظر می آید که از نظر فنی با مناره گوانگ تانگ اصلاً قابل مقایسه نیستند. اثراتی که ساختمان و معماری مساجد بر روی معابد بودایی و سایر معابد در چین گذاشتند خیلی عمیق و با ارزش بودند و این، در تاریخ قدیمی معماری و تکنیک چینی، امر ساده و پیش پا افتاده‌ای نیست.

در کتیبه به دست آمده راجع به این مناره نیز ذکر شده که تا به حال از آتش-سوزیهای زیادی جان سالم به در برده است. به احتمال زیاد، این مناره در زمان سلسله سونگ جنوبی ساخته شده است. در زمان تانگ این مناره ساخته نشده، چرا که در آن زمان اسلام تازه وارد چین شده و جمعیت مسلمانان هنوز کم بوده است و به همین دلیل، امکان ساختن چنین مسجد و مناره‌ای را نداشتند. ساختن مناره مساجد از سال ۶۷۳م آغاز شده بود و در آن موقع نیز به شکل چهارگوش ساخته می شده، به همین دلیل می توان گفت، این مناره استوانه‌ای شکل در دوران بعد از سلسله تانگ، یعنی دوران سونگ جنوبی ساخته شده است.

۲. مسجد خیابان مین پن جیه در گوانگ جو

به جز مسجد خوای شنگ که قدیمیترین مسجد است، مسجد مین پن جیه از مساجد قدیمی و زیبای این شهر می باشد که مهندسی استادانه و قابل توجهی در ساختمان آن به کار رفته است.

معماری مسجد مین پن جیه خیلی با اصالت است و دقیقاً به همان سبکی است که اغلب

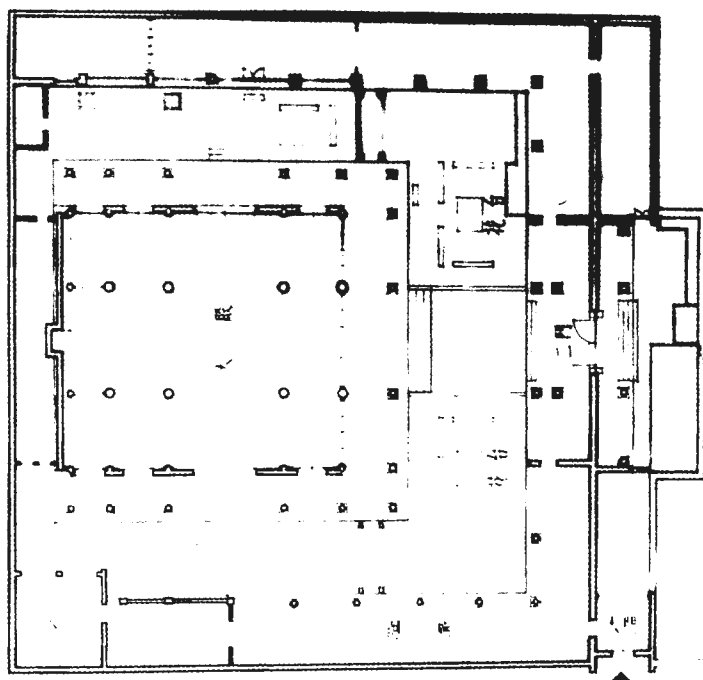
در جنوب کشور دیده می‌شود (شکل‌های ۲-۱ و ۲-۲). مسجد، نسبتاً بزرگ و شبستان آن چهارگوش است. در مجموع، سه در دارد که به ایوانهایی بازمی‌شود. به علت باران و باد فراوان و هوای گرم جنوب، از این ایوانها استفاده‌های زیادی می‌شود و به همین علت نیز، ایوانها بزرگ ساخته شده‌اند و جمعیت نسبتاً فراوانی را در خود جای می‌دهند. غیر از در اصلی مسجد، دو در دیگر و شبستان، فاصله خیلی کمی از یکدیگر دارند، بدین معنی که وقتی از در دوم رد بشویم به فاصله چند قدم به شبستان می‌رسیم. به خاطر فاصله کم شبستان از در، هنگام ورود از در دوم، تمام شبستان را یکجا نمی‌توان دید، به همین علت به نظر می‌رسد شبستان خیلی وسیع است و حتی احساس مقدس و خاصی به انسان دست می‌دهد.

سبك معماری سقف شبستان و ایوان آن، با شمال کشور به طور کلی فرق می‌کند. نحوه آجر چینی آن نشان از ظرافت و مهارت مهندسين آن می‌دهد. پایه‌های ایوان و سقف شبستان روی هم سوار نیستند، بلکه يك تکه ساخته شده‌اند (شکل ۲-۳). تزئین داخل شبستان نیز بسیار عالی و با دقت انجام گرفته است. روی دیوارهای شبستان با انواع کلمات قصار و آیه‌های قرآن مزین شده است. حتی در قسمتی از دیوارها کلمات به شکل گل‌های نیلوفر با خط‌های طلایی نوشته شده است، و چون دیوارها قرمز رنگ است، خط‌های طلایی روی دیوار قرمز جلوه بسیار زیادی دارد (شکل ۲-۴). در دو سمت محراب، روی دیوار که قسمتی از آن، از چوب ساخته شده است، دایره بزرگی از آیه قرآن تشکیل شده که خود باعث به وجود آمدن فضای مقدس و روحانی این قسمت از مسجد است (شکل ۲-۵).

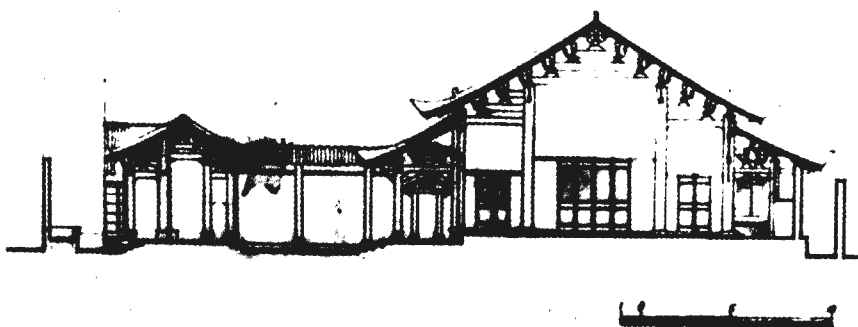
منبر مسجد نیز از چوب مرغوب ساخته شده و دور تا دور آن با گل‌های نیلوفر به صورتی بسیار ظریف، زیبا، و استادانه تزئین داده شده است (شکل ۲-۶).

۳. مسجد شهر چوآن جو در ایالت فوجین

چوآن جو در زمان سلسله سونگ، یکی از مهمترین بندرهای تجاری و محل رفت و آمد کشتیهای بزرگ باربری و مسافربری سایر کشورها بوده است. عربها و مسلمانان در این شهر فعالیت تجاری زیادی داشتند و در زمان سلسله سونگ مسجدهایی برای عبادت و نیایش خود ساختند. در زمان سلسله یوآن تعداد مسلمانان بسیار زیاد شده بود و اسلام پیشرفت زیادی در این نواحی داشت. در آن زمان، چوآن جو دارای ۶ تا ۷

۲-۱ طرح کلی مسجد مین بن جیه در کانتون

۲-۲ طرح کلی مسجد مین بن جیه در کانتون از روبرو

۲-۳ منظره داخل شبستان مسجد مین جیه در کانتون

۲-۴ نوشته‌های داخل شبستان
مسجد مین جیه در کانتون

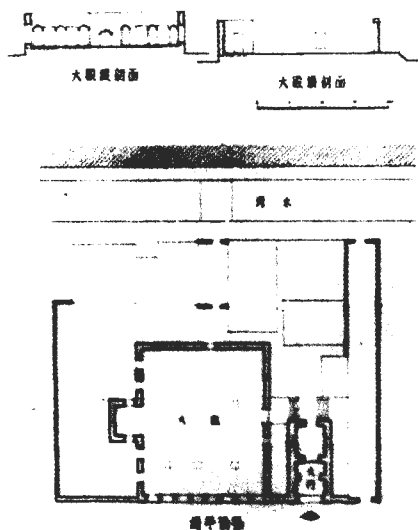
۲۵ منظره‌ای از داخل شبستان مسجد من بن جیه در کانتون

۲۶ قسمتی از منبر مسجد من بن جیه در کانتون

مسجد بوده است. در جایی از سفرنامه مارکوپولو به این مطلب اشاره شده است که: «در قرن چهاردهم میلادی، شهر چوان جو در واقع دومین محل تجمع مسلمانان و دارای ۲ مسجد زیبا و معروف بوده است.» هم اکنون، یکی از این مساجد قدیمی، هنوز در چوان جو حفظ شده است. این مسجد در خیابان تونگ خوای من در جنوب شرقی این شهر قرار دارد. نکته جالب توجه این است که هنوز برخی اسمهای عربی در بین اهالی این منطقه حفظ شده و باقیمانده است، حتی نام برخی از خیابانها عربی است. در بزرگ و اصلی مسجد، به سبک معماری عربی است. ارتفاع آن ۲۰ متر و عرض آن ۴/۵ متر است و از سنگ مرمر سبز ساخته شده است. به علت وجود رنگ آمیزی هنرمندانه و زیبایی روی دیوارها و همچنین روشن بودن فضای مسجد، انسان ناخودآگاه جذب آن می شود. شبستان، دارای دوازده ستون است و طرح آن به شکل ۱۱ می باشد. نکته قابل توجه در معماری این مسجد محراب آن است که دقیقاً به طرف مکه نیست، بلکه به طرف شمال است (شکلهای ۱-۳ و ۲-۳).

از خصوصیات مساجد جنوب، این است که در اصلی مسجد به شبستان باز می شود و اغلب میان آنها فاصله ای نیست. از نظر فن معماری، دروازه بزرگ مسجد که آجری نیز هست، کاملاً به سبک معماری

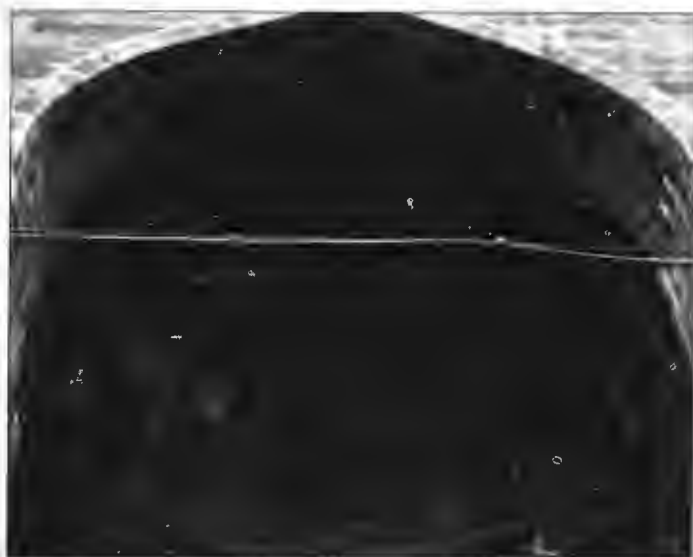
۳-۱ طرح کلی مسجد چوان جو در استان فوجیان

ساختمانهای کشورهای عربی است. هنگام ورود به مسجد، بالای در اصلی، گنبدی شکل است و بین گنبد و دیواره، یک سطح هشت ضلعی نیز ساخته شده است. این سبک، در غالب کشورهای اسلامی هم رعایت شده است. در داخل دروازه بزرگ مسجد، که قبلاً ذکر آن رفت، یک در کوچک تعبیه شده است که در واقع، دری است در داخل در دیگر و بسیار زیبا درست شده است. این سبک نیز در غالب معماریهای اسلامی دیده می شود (شکلهای ۳-۳، ۳-۴ و ۳-۵).

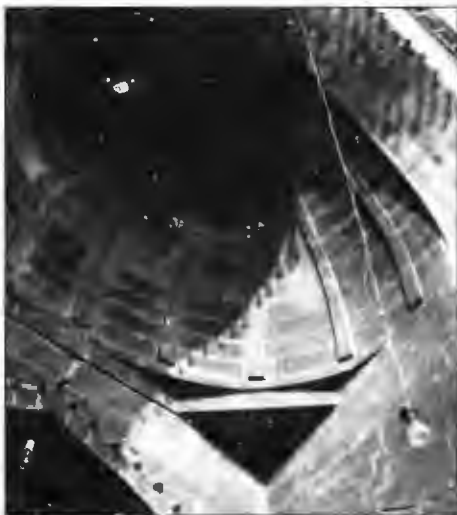
اگرچه این نوع در مساجد به اصطلاح از خارج چین به ارث رسیده است، اما در

۳-۲ درب اصلی مسجد چوان جو در استان فوجیان

۳-۳ سر در مسجد چوان جو
در استان فوجیان

۳-۴ سقف سر در مسجد چوان جو در استان فوجیان

۳-۵ گوشه سقف سر در اصلی مسجد چوان جو در استان فوجیان

خیلی از نقاط چین و از جمله چوان جو، از این سبک و نوع الهام گرفته‌اند و از سنگهای مرمر سبز استفاده کرده‌اند.

برخی از کارشناسان بر این عقیده‌اند که در قسمت بالای در، پنج طبقه چوب به کار رفته و نمای آن با نمای مسجد شهر هانگ جو نیز کاملاً هماهنگ و یکسان است. از سالها پیش، معماری اسلامی در چین، این سبک جدید را یا بهتر بگوییم این شکل جدید را به خود گرفته است و می‌توان به جرئت گفت که سبک کامل و در عین حال بی نقصی است و خصوصیات ویژه آن، احساسات مذهبی و روحانیت خاصی را به انسان القاء می‌کند.

دیوار مسجد که از آجرهای سنگی ساخته شده است نیز قابل توجه است و سنگها به صورت هلالی روی دیوار طرح بندی شده‌اند؛ این نوع کار، بیشتر در ایران دیده شده است و کمتر در نقاط دیگر به چشم می‌خورد (شکل ۳-۶). این مسجد چندین بار تعمیر شده است. در زمان سلسله چینگ و مینگ و آخرین بار نیز پس از انقلاب خلق چین، در مسجد تعمیرات اساسی انجام شد. در مورد قدمت معماری این مسجد حرفها و نظرات متفاوتی وجود دارد. احتمالاً در بین سالهای ۱۰۰۹ تا ۱۰۱۰م ساخته شده است. در جملاتی که به زبان عربی در پشت در مسجد نوشته شده است، آمده است که:

۳-۶ دیوار سنگی سر در اصلی مسجد جوان جو
در استان فوجیان

«این مسجد، اولین مسجد مقدس مسلمانان در این ناحیه است. در زمانهای خیلی قدیم، یعنی بین سالهای ۱۰۰۹ تا ۱۰۱۰ م ساخته شده است، ۳۰۰ سال بعد فردی به نام احمد این مسجد را مرمت کرده است و در و پنجره‌ها و گنبد مسجد را نیز تعمیر کرده است، برای وی و خانواده وی احترام قایل شوید و برای آنها دعا کنید.» بنابراین، بر طبق این نوشته‌ها در و پنجره‌ها و گنبد شبستان در سال ۱۳۱۰ میلادی تعمیر شده است.

باز بر طبق کتیبه به دست آمده دیگری که در این مسجد کشف شده است، و آن نیز به زبان عربی است، آمده است که: «در سال ۱۳۵۰ م این مسجد بار دیگر تعمیر شده است و سقف و چراغهای داخل مسجد را هم تعمیر کرده‌اند. شخصی به نام علی این تعمیرات را انجام داده است.» با توجه به این نوشته، مسجد ۴۰ سال بعد از سال ۱۳۱۰ میلادی، یعنی در سال ۱۳۵۰ م باز مورد تعمیر قرار گرفته است. آن زمان دوران حکومت سلسله سونگ بوده است. مسئله مورد توجه این است که مسجد در زمان سونگ شمالی یا سونگ جنوبی ساخته شده است، اما معلوم نیست چرا نوشته‌هایی که باقیمانده، به زبان عربی است و هیچ کدام به زبان چینی نیست.

۴. مسجد نن مندو در شهر فوجو، ایالت فوجین
در زمان سلسله سونگ، اسلام در کناره ساحل جنوب شرقی چین پیشرفت کرده بود.

اما از زمان مینگ به این طرف، به سبب اتفاقات تاریخی که در دریا و ساحل شمالی به وجود آمد، حمل و نقل و بارکشی در دریا دچار کندی و تزلزل شد، به همین دلیل، پیشرفت دین اسلام در این نواحی متوقف گردید. هم اکنون، در فوجو فقط مسجد نن مندو وجود دارد که از نظر معماری بسیار زیبا و با ارزش است و در مدت زمانی نه چندان دور نیز مرمت شده است.

در این مسجد، دو هزار نفر همزمان و به راحتی قادر به اقامه نماز هستند. وسعت شبستان آن به اندازه کافی زیاد است. قسمتی از این مسجد، در زمان سلسله چینگ ساخته شده و بقیه آن در زمان سلسله مینگ تکمیل شده است. سبک معماری دو قسمت مسجد، کاملاً گویای قدمت و زمان سلسله‌ای که در آن دوران مسجد ساخته شده است، می باشد. این مسجد دارای سبک عربی نیست، بلکه به سبک سنتی چینی است.

سایبان روی ایوان مسجد، در ارتفاع کمی از زمین قرار گرفته است و ستونهایی که در روی ایوان، شبستان را احاطه کرده اند نیز به همین ارتفاع قرار دارند (شکلهای ۴-۱ و ۴-۲).

۴-۱ منظره جلو شبستان مسجد فوجو استان فوجیان

۴-۲ پیشگاه شبستان مسجد فوجو استان فوجیان

۴-۳ منظره داخلی شبستان مسجد فوجو استان فوجیان

۴-۴ درب اصلی مسجد فوجو
استان فوجیان

در پشت شبستان، در روی يك قسمت از دیوار، تخته يك تکه‌ای قرار دارد که رنگ آمیزی بسیار زیبایی دارد و آیات قرآن روی آن نقش بسته است (شکل ۳-۴). ایوان مسجد، خیلی بزرگ نیست و حیاط تمیز و با صفایی دارد. این، یکی از خصوصیات معماری چینی است که در غالب معابد و مساجدی که به رسم و سنت چینی ساخته شده است حیاطی کوچک یا بزرگ خودنمایی می‌کند. درب بزرگ و قدیمی مسجد نیز خصوصیات خاص خود را داراست (شکل ۴-۴).

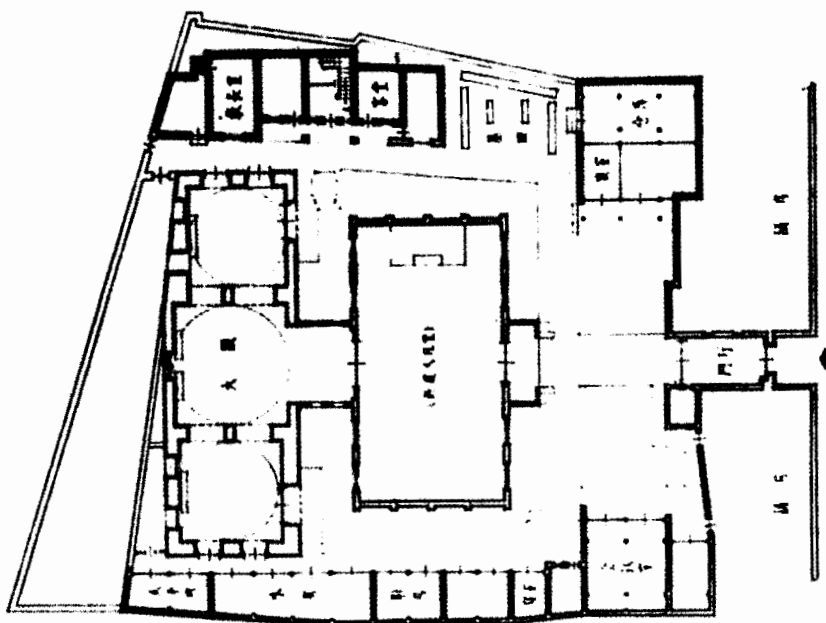
۵. مسجد جن جیاو در هانگ جو، ایالت ججیانگ

شهر هانگ جو در زمان سلسله سونگ دارای اهمیت زیادی بوده است. پیروان دین اسلام در این شهر زیاد بوده‌اند. معماری اسلامی نیز از همان زمان در این شهر رایج شد. پس از انقلاب، این مسجد مورد بازسازی و مرمت قرار گرفته است (شکل ۵-۱ و ۵-۲).

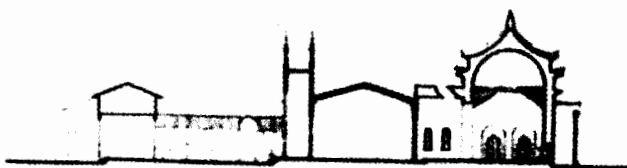
در زمان سلسله‌های یوآن، مینگ و چینگ، مساجد زیادی در شهر هانگ جو ساخته شد، اما در زمان دولت جمهوری، از تعداد آنها کاسته شد. بر طبق نوشته‌های به دست آمده، تا بهار سال ۱۹۶۰م این شهر دارای دو مسجد بوده است: مسجد جن جیاو و مسجد جی ین گونن لو.

مسجد جی ین گونن لو بازسازی شده است، اما مسجد چندان بزرگی نیست و دارای معماری زمان چینگ است. این مسجد را ظاهراً بر طبق اصول مذهبی که باید حتماً به طرف شرق باشد، نساخته‌اند و فقط منظورشان محلی برای عبادت کردن و نماز و نیایش بوده است. زیرا این مسجد به طرف غرب ساخته شده است.

مسجد جن جیاو را به نام مسجد فنگ خوانگ نیز می‌نامند و چهارمین مسجد معروف از لحاظ معماری اسلامی در چین است. کارشناسان، این نظریه را پس از اینکه ارزش مسجد را دقیقاً از جمیع جهات مورد بحث و پژوهش قرار دادند، به دست آوردند. این مسجد در مرکز شهر هانگ جو قرار گرفته و براساس اصول معماری سلسله مینگ و چینگ ساخته شده است. البته اندازه و مساحت این مسجد از زمان سلسله‌های چینگ و مینگ خیلی کوچکتر و کمتر شده است، چرا که به خاطر سیاستهای آن زمان و به خصوص در سال ۱۹۲۹م برای عریض کردن خیابانهای شهر هانگ جو مهندس مسئول مسجد را با توسل به زور مجبور کردند تا نقشه مسجد را

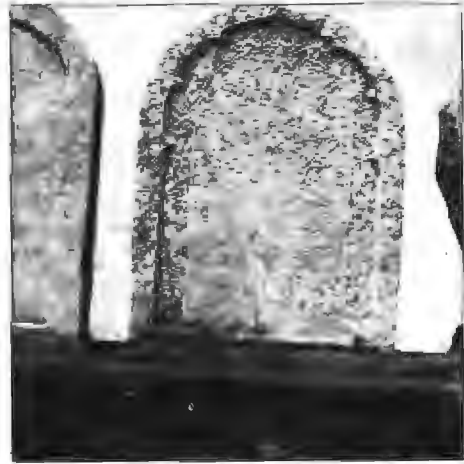
۵۱ طرح مسجد فَن خوان در هان جواز بالا

۵۲ طرح مسجد فَن خوان در هان جواز روبرو

۵۳ منظره مسجد فین خوان در هان جو از بالا

۵۴ سنگ نوشته مسجد فین خوان در هان جو از بالا

تغییر بدهد و در بزرگ مسجد را خراب کند (شکل ۵-۳). البته در فعلی آن به سبب مرمت، بسیار با شکوه‌تر و زیباتر ساخته شده است. اثرات تعمیرات مسجد در زمان دولت جمهوری را هنوز می‌توان مشاهده کرد.

تالار بزرگ مسجد که پنج ضلعی است، بعد از انقلاب، در سال ۱۹۵۳م، مورد مرمت اساسی قرار گرفته است، این تالار را اصولاً برای برگزاری جلسات مذهبی و سخنرانیها ساخته‌اند. مصالحی که در ساختن این تالار به کار گرفته شده است، عبارتند از: آجر گلی، سنگ و فلز. درب تالار به صورت منحنی درست شده و دارای پنجره‌های مشبک و زیبایی است. در محل فعلی تالار شبستان، قبلاً شبستان دیگری قرار داشته که از شبستان فعلی بسیار بزرگتر و مربوط به زمان مینگ بوده است. به علت کج شدن ساختمان و ترکهای عمیق در دیوارهای آن، مجبور به ساختن تالار فعلی شدند.

در تالار شبستان، سه اتاقک کوچک قرار دارد که هنوز خصوصیات معماری زمان مینگ را حفظ کرده است، البته آثاری نیز از دوران سلسله سونگ دارد. در طرف چپ حیاط مسجد، میهمان خانه و اتاق استراحت و سپس انبار وجود دارد. بر روی دیوارهای این اتاقها و انبار، آیات قرآن نوشته شده است.

در طرف غرب انبار، مقداری زمین خالی به چشم می خورد که تعداد خیلی زیادی سنگ قبر و سنگهای کنده کاری شده قدیمی در آن وجود دارد. قدمت بعضی از این سنگها و قبرها به ششصد تا هفتصد سال هم می رسد. در روی خیلی از این تخته سنگها، گل و بوته های زیبا و هنرمندانه ای قلم زده شده است (شکل ۴-۵).

در بخش غربی همان زمین خالی از ساختمان، پنج اتاق وجود دارد، میهمان خانه، دفتر مسجد، اتاق درس و يك اتاق محل سکونت روحانی مسجد و بعد از آن آشپزخانه قرار دارد و از آنجا يك در كوچك هم به خیابان باز می شود. در جنوب دروازه بزرگ مسجد نیز چندین اتاق دیگر قرار دارد. از جمله: اتاقی برای زندگی و سکونت، اتاق برگزاری جلسات، دست شویی، حمام و باز هم آشپزخانه.

سبك و شیوه معماریهای به کار رفته در این مسجد، با یکدیگر یکسان و يك شکل نیست و سبکهای مختلفی را در این مسجد می توانید مشاهده کنید.

کلاً در مورد پیشرفت معماری مسجد در هانگ جو، می توان چهار سلسله سونگ، یوآن، مینگ و چینگ، و دولت جمهوری را شريك دانست. در واقع می توانیم بگوئیم هر کدام از آنها نقش پله ای را ایفا کردند و معماری چین در این شهر بر روی این پله ها سلسله مراتب پیشرفت خود را طی کرده است.

در مورد تاریخچه شهر هانگ جو، کتیبه های فراوانی به دست آمده است، علت اصلی وجود کتیبه ها این بوده که از زمان سلسله تانگ، سونگ و یوآن به این طرف، هانگ جو یکی از مناطق و پایتختهای مهم کشور چین بوده است.

در زمان سونگ جنوبی، هانگ جو مدت زیادی پایتخت بوده است و این امر به ارزش و احترام این شهر افزود. علاوه بر آن، مسلمانان در این شهر زیاد به تجارت و رفت و آمد مشغول بودند و به همین دلیل وجود مساجد ضروری به نظر می رسید. در زمان یوآن نیز روز به روز بر ارزش و احترام مسلمانان افزوده شد. تجارت نیز جای خود را در این شهر باز کرده بود و بسیار رواج داشت. طبق مدارك به دست آمده تعداد یهودیان نیز در این شهر زیاد بوده است، همچنین پیروان دین مسیحیت نیز در آن زمان رو به افزایش نهاده بود. اما با زیاد شدن مسلمانان و ترویج دین اسلام، نسل پیروان دین یهود و مسیح رو به کاهش نهاد. (اقتباس از کتاب: تاریخ معاصر معماری

جیانگ). با تکیه به مدارك همین کتاب، وجود معماری اسلامی و مساجد در شهر هانگ جو حتمی و غیر قابل انکار به شمار می‌رود. در کتیبه به دست آمده دیگری که مربوط به سلسله سونگ می‌باشد نیز این طور آمده است که در سال ۱۶۷۰م مردی به نام علاءالدین در هانگ جو اقدام به ساختن مساجد و ساختمانهای اسلامی کرده است.

بعد از انقلاب نیز، روی دیوارهای شبستان بزرگ مربوط به مینگ، با ادعیه و آیات قرآن مزین شده است که هم اکنون نیز آثاری از آن باقیمانده است. این کتیبه به شکل تخته سنگی شش ضلعی است که $42 \times 42 / 5 \times 4 / 7$ سانتیمتر است، البته کلمه سونگ تا حد زیادی خراب شده و شباهت کمی به آن دارد، اما بر طبق شواهد دیگر، سندیت آن مربوط به دوران سونگ ثابت شده است. به دلیل آشنایی بیشتر با داخل ساختمان مسجد، می‌توانید به شکل‌های ۵-۵، ۵-۶، ۵-۷، و ۵-۸ توجه کنید.

برای رنگ آمیزی در مسجد، کلاً از رنگ‌های تندی استفاده شده که معمولاً اعراب از آنها استفاده می‌کنند. روی در، با گل‌های مختلفی مثل نیلوفر و برگ‌های زیبا و پیچان آن و همچنین با آیات قرآن مزین شده است. البته نمای ظاهری مسجد نشان دهنده پیشرفت معماری چین است و اینکه در ضمن توانسته است معماری سنتی اقلیت مسلمان را نیز حفظ نماید. بعد از تشکیل جمهوری خلق چین، شهر هانگ جو از نظر شهرسازی و ساختمان سازی باز هم پیشرفت کرد، اما زمانی که جاده‌های این شهر عریضتر شدند، قسمت اعظمی از مسجد هم در خیابان افتاد و عملاً مقداری از آن خراب شد.

۶. مسجد سونگ جیانگ در ایالت جیانگ سو

در زمان سلسله مینگ اغلب از آجر برای ساختن قصرها و ساختمانها، استفاده می‌شده است، اما در معماری اسلامی، این امر جنبه وسیعتری داشته و نکته قابل توجه و با ارزشی است. ما دلایل محکمی به دست آورده‌ایم مبنی بر اینکه معماری اسلامی تأثیرات مستقیم و غیر قابل انکاری بر معماری سنتی چین داشته است. مسجد سونگ جیانگ نیز از این قاعده مستثنی نبوده و با معماری اسلامی که در این ساختمان به کار رفته، بر جلوه و شکوه آن افزوده شده است. کلاه فرنگی‌ای که بعد از مسجد قرار دارد نیز به همین روش ساخته شده است.

۵۵ داخل مسجد فین خوان در هان جو از بالا

۵۶ منظره‌ای از داخل
مسجد فین خوان
در هان جو از بالا

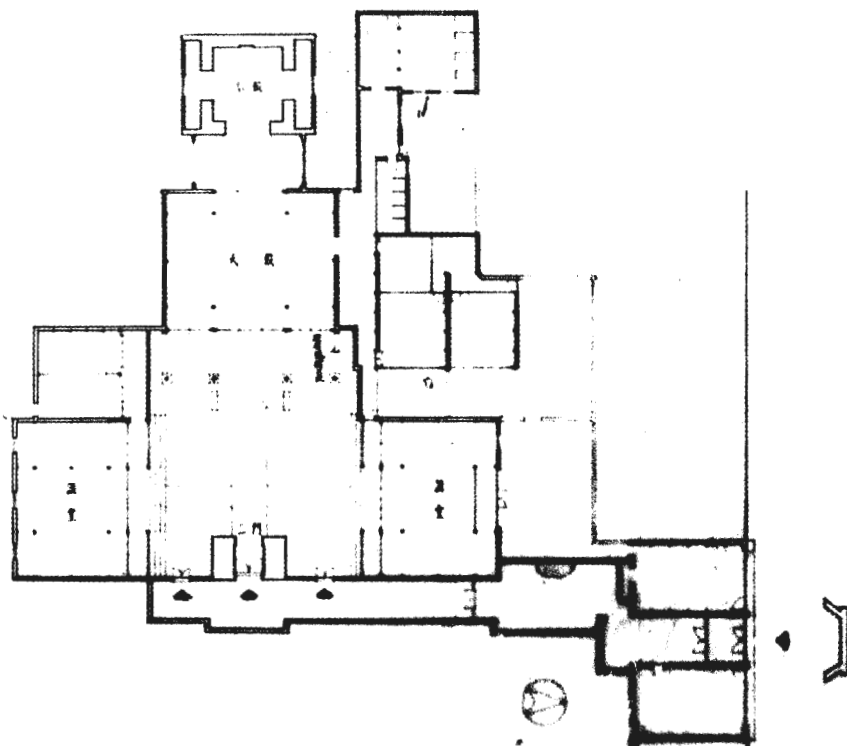

۵۷ سقف گنبد مسجد فین خوان در هان جو

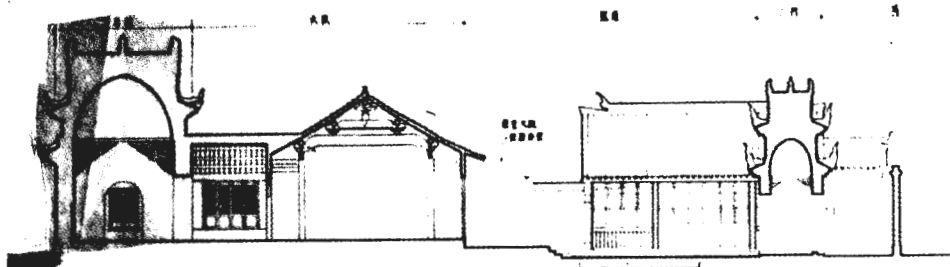
۵۸ منظره‌ای از داخل مسجد فین خوان در هان جو

از در بزرگ مسجد که وارد بشویم، نزدیک دیوار مسجد کتیبه‌ای وجود دارد که در آن نوشته‌هایی حک شده‌اند. اگرچه خیلی واضح نیستند، اما این امکان را به ما می‌دهند که

۶-۱ طرح مسجد سون جیان در استان جیانگ سو، از بالا

۶-۲ طرح مسجد سون جیان در استان جیانگ سو، از روبرو

۶۳ سقف اتاق سه دری در مسجد
سون جیان در استان جیانگ سو

۶۴ بخش بالانی اتاق سه دری
در مسجد سون جیان در استان
جیانگ سو

دریابیم، این مسجد در زمان یوآن ساخته شده است. در شصت و ششمین سال حکومت امپراطور زمان، این مسجد درست شده و سپس بارها مرمت شده است. به همین دلیل به احتمال قوی، کلاه فرنگی مسجد نیز در همان زمان یوآن ساخته شده و در زمان مینگ و چینگ نیز تعمیر شده است (شکلهای ۱-۶، ۲-۶، ۳-۶).

من پس از جستجو و کنجکاوی بیشتر دریافتم که بر سر در سومین در مسجد جملاتی نوشته شده که در آنها به تعمیر این مسجد در زمان مینگ اشاره شده است.^۱ از در بزرگ مسجد تا دومین در آن، از راهروهای زیادی باید گذشت. در داخل شبستان اثرات کنده کاری مربوط به سلسله مینگ به چشم می خورد، منبر زیبا و چشمگیری نیز مربوط به این دوران وجود دارد. اگرچه مسجد نسبتاً ساده ای است، اما انسان در آن احساس آرامش می کند و کاملاً جذب فضای داخل مسجد می شود. منبر نیز دارای خصوصیات خاص خودش است. زمین شبستان مربع شکل است. کلاه فرنگی مسجد نسبتاً کوچک و زمین آن دایره شکل است. ارتفاع آن نسبت به شبستان بیشتر است و با شکل ساده و پراگندگی شبستان شباهتی ندارد. در قسمت جنوب شرقی مسجد، زمینی بزرگ و خالی دیده می شود که قبرستان مسلمین در زمان مینگ و چینگ بوده است.

شهر سونگ جیانگ به خصوص در زمان سلسله های یوآن و مینگ، دوران طلایی و باشکوهی را گذرانده است و در واقع نبض اقتصاد جنوب شرقی چین را در دست داشته است، بنابراین با توجه به موقعیت زمانه و شرایط مسلمانان، باید به این مطلب اذعان داشت که مسلمین نقش مهمی در این زمینه داشته اند، مخصوصاً که تعداد آنها روز به روز بیشتر می شد.

۷. مسجد شیواتاو یوان در شهر شانگهای

شانگهای از نظر تجارت و فعالیت، شهر بسیار معروف و مهمی بوده است. اقلیتهای مذهبی زیادی در آن زندگی می کنند که مسلمانان در این میان از لحاظ تعداد رقم زیادی را به خود اختصاص داده اند. به همین دلیل تعداد مساجد زیاد و متنوع است.

۱. در طرف چپ، کلماتی حک شده اند مبنی بر اینکه در زمان مینگ مسجد بنا شده است و در سالهای ۱۵۳۵، ۱۶۸۳ و ۱۶۹۱م به ترتیب تعمیر و بازسازی شده است.

مسجد شیواتاو یوان در سال ۱۹۳۰م در زمان دولت جمهوری ساخته شده است (شکل ۷-۱). در وسط مسجد، ساختمان بزرگی قرار دارد که از نظر معماری نیز بسیار ارزش و تماماً از سنگ درست شده است. بر روی دیوار این ساختمان نوشته شده که این مسجد در زمان دولت جمهوری در چهاردهمین سال حکومت، ساخته شده است. در زمان حکومت دولت جمهوری در شانگهای، گذشته از آنکه احساسات مذهبی بسیار رایج بود، این شهر از نظر اقتصادی و تجارت نیز در موقعیت بسیار خوبی قرار داشت. در این وضعیت بود که مساجد نیز ساخته شدند. البته به دلیل وجود مصالح جدیدی که وارد چین شده بود، مثل: فلزات مختلف، آجر، آهن و...، از این مصالح استفاده کردند و باز به علت وجود جمعیت زیاد و زمین کم، اغلب ساختمانها را دو طبقه می ساختند و طبقه دوم را محل نماز و نیایش می کردند. محراب در هر دو طبقه وجود دارد. در طبقه دوم، يك اتاقك كوچك قرار دارد که گنبدی شکل است و در سه جهت، پنجره های کوچکی دارد و طبق فن و روش مهندسی جدید ساخته شده است. در سقف شبستان نیز پنجره های آفتابگیری وجود دارند که باعث روشنی داخل شبستان می شوند.

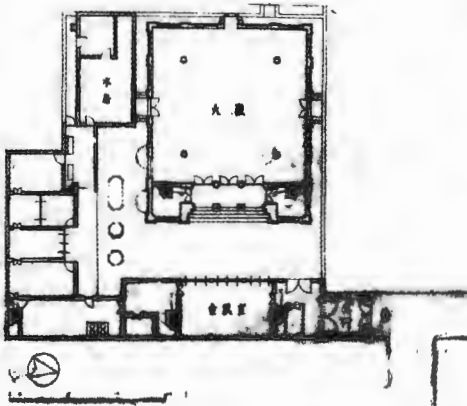
در بالای شبستان نیز مناره ای وجود دارد. این مناره با مناره مساجد جنوب کشور شباهتی ندارد. در داخل شبستان فرش گرانقیمتی جلوه نمایی می کند که فضای زیبایی در داخل شبستان ایجاد کرده است.

در معماری مساجد کشور ما، بسیار کم دیده شده که مسجدی دارای چند طبقه باشد و در بالای آخرین طبقه مناره یا گنبد باشد. این مسجد یکی از این نمونه های نادر است.

در قسمت چپ ساختمان اصلی، میهمان خانه، دفتر، حمام و... ساخته شده است (شکل های ۷-۲، ۷-۳، و ۷-۴).

۸. مسجد خیابان فویولو در شانگهای

در خیابان جیجیانگ شانگهای مسجدی وجود دارد که پاکستانیها ساخته اند و دارای شبستان، دفتر، میهمان خانه و سایر اتاقهایی که در يك مسجد وجود دارد، هست. گنبد گردی نیز در بالای مسجد خودنمایی می کند. به طور کلی نما و شکل ظاهری مسجد،

۷-۱ طرح کلی مسجد شیائو تاو یوآن در شانگهای

۷-۲ شبستان مسجد شیائو تاو یوآن در شانگهای

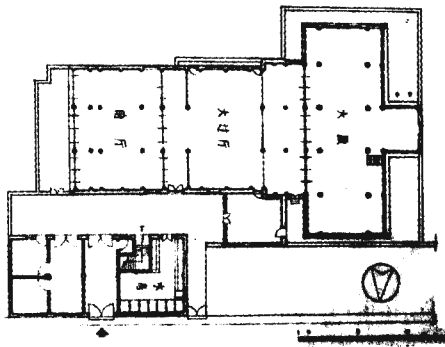

۷-۳ سقف گنبد مسجد شیائو تاو یوآن در شانگهای

۷-۴ گنبد مسجد شیائو تاو یوان در شانگهای

سبك معماری همان کشور است، و با سبك چینی تفاوت بسیار دارد (شکل ۸-۱). مسجد دیگری که در شانگهای قرار دارد و براساس معماری اصیل چینی ساخته شده و بسیار هم قدیمی است، همان مسجد فویولو است که مسجد نسبتاً معروفی است. روحانی مسجد فویولو می گوید: از سال ۱۸۵۲م مسلمانان به شانگهای زیاد رفت و آمد می کردند و به ساختن ساختمان و مساجد می پرداختند، اما به علت کمبود زمین، آنها در مشکلات مختلفی به سر می برند. عاقبت شانگهای به طرف شمال، گسترش یافت و تعداد مسلمین نیز افزایش پیدا کرد. در سال ۱۸۷۰م در خیابان چوان

۸۱ نقشه مسجد فویولو در شانگهای

شین جیه (خیابان فویولوفعلی)
اولین مسجد ساخته شد.

با پشت سرگذاشتن سالهای ۱۸۹۷ و ۱۹۰۵م، این مسجد دوبار مورد تعمیر اساسی قرار گرفت، شبستان آن دارای سه در است و تعداد زیادی می‌توانند در آن نماز بگذارند. در دو طرف درب مسجد، اتاقهایی قرار دارد. ساختمان سه طبقه

مسجد قبل از شروع جنگ ژاپن با استفاده از آجر و آهن ساخته شد.

این مسجد همچنین از سه تالار تشکیل شده است. تالار جلویی، تالار میانی، تالار عقبی. مسجد، بسیار روشن و دلپذیر است. اگر تعداد نمازگزاران زیاد نباشد، در شبستان جلویی جمع خواهند شد و اگر جمعیت زیاد باشد در تالار وسطی. از تالار عقبی اغلب برای انجام مراسم تدفین و ختم استفاده می‌کنند. گاهی اوقات نیز در روزهای جشن و روزهای عید که افراد زیادی در مسجد جمع می‌شوند، در هر سه تالار که به همدیگر راه دارند، مراسم اجرا می‌کنند.

ساختن مساجد به نحوی که در مناسبتها و اعیاد مختلف اسلامی بتواند امکان آن را داشته باشد تا جمعیت زیادی را در خود جای بدهد، یکی از اصول معماری و نشاندنده مهارت مهندسين چینی است.

۹. مسجد یانگ جو در ایالت جیانگ سو

شهر یانگ جو، در واقع، يك پل ارتباطی است میان شمال و جنوب، و شرق و غرب کشور چین. در طول تاریخ چندین هزار ساله چین، این شهر بارها پایتخت امپراتوران بوده است و به خصوص در زمان سلسله تانگ، از نظر تجاری و همچنین از نظر ایجاد محیطی مناسب برای ثروتمندان و تجار فوق العاده مورد توجه قرار گرفت و دوران باشکوهی را گذراند. به دلیل همین خصوصیات و امکانات، خارجیان زیادی به این شهر رفت و آمد می‌کردند و بسیاری از آنها در همین شهر از دنیا رفتند. در زمان سلسله سونگ نیز، شهر یانگ جو، دوران باشکوهی را به دلیل توجه

زیادی که بدان می‌شد گذراند. این شهر اولین و بزرگترین محلی بوده که معماری اسلامی در آن شکل گرفته و جای خود را باز کرده است. مسجد یانگ جو که شینخ^۱ نیز نامیده می‌شود، چهارمین مسجد معروف مسلمانان در چین است. در مورد قدمت و زمان تأسیس این مسجد روایات مختلفی وجود دارد اما مستندترین آن، طبق یادداشت‌های به دست آمده و قابل اعتبار در سال ۱۲۷۵ م بوده است. بارها به وسیله افراد مختلف تعمیر و بازسازی شده است. در سلسله سونگ به موارد مختلف این شهر توجه زیادی می‌شده و همان طور که ذکر آن رفت، علت اصلی آن، وجود محلی مناسب برای تجارت و تاجران بوده است.

یانگ جو در زمان سلسله چینگ شش مسجد داشته است. سه مسجد در داخل شهر و سه عدد دیگر در اطراف و خارج شهر بوده است. مسجد شینخ خیلی بزرگ و قدیمی است (شکلهای ۹-۱ و ۹-۲). علت نامگذاری آن ممکن است به دو علت باشد: اول اینکه تناسب قسمتهای مختلف مسجد با هم بسیار زیبا و زیاد است، درست مثل پرندای زیبا. و دوم اینکه نمای آن از دور شبیه به دُرَنای قرمز است (شکل ۹-۳). مساجد و ساختمانهای دیگری نیز در چین وجود دارند که به دلیل شباهت آنها به حیوانات یا پرندگان زیبا و معروف، نامهای خاصی روی آنها گذاشته شده است. مثل مسجد خَوای شنگ در گوآنگ جو که شباهت به شیر دارد و به آن شیر^۱ هم می‌گویند یا مسجد هانگ جو که به آن فَنگ چوآن^۲ نیز می‌گویند.

يك مدرسه مذهبی نیز در این مسجد وجود دارد. در حیاط مسجد، سه اتاق درس بزرگ قرار دارد و از معماریهای اوایل سلسله چینگ می‌باشد. قبلاً شبستان بزرگ مسجد دارای سه تالار بوده که امروزه تبدیل به اتاق شده‌اند، علاوه بر اینکه بر حسب احتیاج، در ساختمان نیز تغییر و تحول انجام شده است.

در داخل حیاط مسجد، درخت کینگ گو وجود دارد که بیش از هفتصد سال از عمر آن می‌گذرد و پانزده متر ارتفاع دارد. در این شهر، ده عدد دیگر از این نوع درخت وجود دارد که همگی زیبا و قدیمی هستند و دارای ارزش زیادی می‌باشند.

۱. شینخ به معنای دُرَنای قرمز است. م

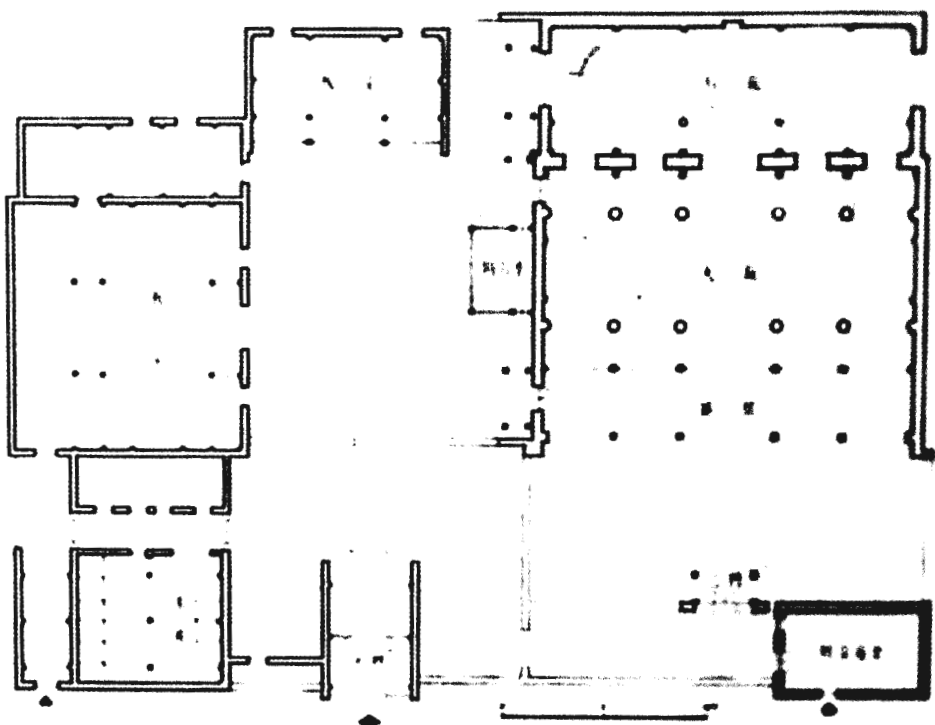
۲. Huai Sheng: Shizi در زبان چینی یعنی شیر. م

۳. Feng Chuan در زبان چینی یعنی سیرغ. م

شبستان مسجد در زمان چینگ بنا نهاده شده و خیلی قدیمی نیست. زمین آن به سه قسمت تقسیم شده است: قسمت جلویی، میانی و پشتی (حیاط خلوت)، که همگی آنها مستطیل شکل هستند. دیوار پشتی شبستان از نوعی آجر مخصوص ساخته شده که شکل و سبک آن چینی اصیل نیست و شباهت زیادی به سبک عربی دارد. منبر مسجد نیز از زیبایی خاصی برخوردار است. در بیرون در اصلی شبستان تخته سنگی دایره‌ای شکل قرار دارد که روی آن به طرز بسیار زیبایی گل‌های نیلوفر و برگ‌های پیچکی شکل آنها قلم زده شده‌اند و بسیار دیدنی و جالب است. در داخل حیاط شبستان نیز تخته سنگ دایره‌ای شکل دیگری قرار دارد که روی آن نیز نقش سه شیر قلم زده شده است و نشان از هنرمندی و استادی و مهارت فرد سنگتراش می‌دهد. این دو تخته سنگ بسیار زیبا از آثار با ارزش معماری اسلامی در چین می‌باشند (شکل‌های ۹-۴، ۹-۵، و ۹-۶).

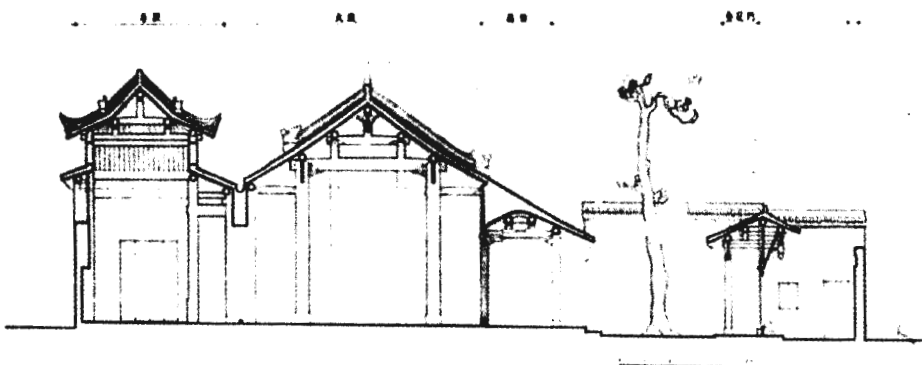

۹-۱ نمای خارجی مسجد شیان نیانو در یانگ جو در استان جیانگ سو

۹-۲ نقشه مسجد شیان نیانو در یانگ جو در استان جیانگ سو

۹-۳ طرح مسجد شیان نیانو در یانگ جو در استان جیانگ سو از روبرو

۹-۴ شبستان مسجد شیان نیانو در یانگ جو
در استان جیانگ سو

۹-۵ منظره داخلی شبستان مسجد شیان نیانو در
یانگ جو در استان جیانگ سو

۹-۶ سنگ جلو درب اصلی مسجد شیان نیانو در یانگ جو در استان جیانگ سو

۱۰. مسجد شهر چن جیانگ در ایالت جیانگ سو

شهر چن جیانگ دارای پنج مسجد است: روچیین زیکانگ، شی من وی و سه مسجد کوچک دیگر که همگی از بعد از انقلاب سال ۱۸۴۳ م ساخته شده است. مسجد شی من وی در یک زمین هموار واقع شده و دارای حیاط کوچکی است. از در بزرگ مسجد که وارد شویم به یک هال بزرگ می‌رسیم که راهروهای فراوانی نیز دارد. درهای زیادی در این مسجد تعبیه شده است. پشت شبستان یک باغ گل قرار دارد که پر از گل‌های نیلوفر می‌باشد. دور تا دور حیاط نیز اتاقهایی وجود دارند که هر کدام برای منظور خاصی ساخته شده‌اند (شکل ۱-۱۰).

۱-۱۰ شبستان مسجد چن جیانگ در استان جیانگ سو

۲-۱۰ دیوار شمالی مسجد چن جیانگ در استان جیانگ سو

بزرگترین خصوصیت مسجد چیین زیکانگ این است که شبستان آن دارای پنج اتاق تو در تو است. خود شبستان به شکل مستطیلی دارای طول زیاد و عرض نسبتاً کم است. این سبک ساختمان در داخل کشور چین کمتر دیده شده است (شکل ۲-۱۰). در معماری آن از سبک عربی نیز استفاده شده است. به گفته کارشناسان، معماری شبستان مسجد چیین زیکانگ مربوط به زمان سلسله مینگ است. بر کتیبه‌ای که در این مورد بر روی دیوار مسجد وجود دارد، نوشته شده

است که معماری این مسجد مربوط به سال ۱۶۲۰ م است و در زمان سلسله چینگ تعمیر و بازسازی شده است.

۱۱. مسجد شهر نَن جینگ در ایالت جیانگ سو

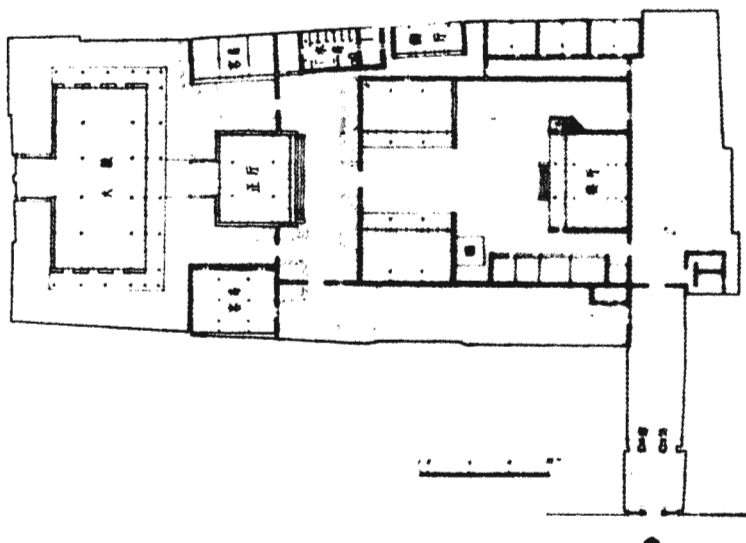
در شروع سلسله مینگ در کشور چین، مهمترین معماری اسلامی در آن زمان عبارت بودند از: مسجد نَن جینگ و مسجد شی آن.

مسجد نَن جینگ در خیابان سَن شَن جیه (چین کانگ امروزی) واقع شده است. قبلاً این مسجد خیلی بزرگتر از اندازه فعلی آن بود. تاریخ تأسیس آن مربوط است به سال ۱۳۸۸ م. بعد از آن، مسجد بارها مورد تعمیر قرار گرفت: یک بار در سال ۱۴۳۰ م و بار دیگر در سال ۱۴۹۲ م؛ و یکبار هم پس از آتش سوزی به صورتی اساسی مرمت شد. فردی به نام جَنگخ که شخصی مسلمان بود و توانا و با قدرت، مسجد را تعمیر کرد. در واقعه تَای پینگ در نَن جینگ - که یکی از استانهای بپاخاسته در این واقعه بود - قسمت اعظم مسجد که از چوب ساخته شده بود، آسیبهای زیادی دید و مجدداً احتیاج به تعمیر پیدا کرد. مسجد نَن جینگ آخرین بار در زمان چینگ مورد تعمیر قرار گرفت و به شکل امروزی درآمد.

هم اکنون، در زمین مسجد، چندین ساختمان دیگر وجود دارد که عبارتند از: کلاس درس، میهمان خانه، شبستان و... ضخامت سقف اتاقها زیاد است و شباهت بسیاری به ساختمانهای اسلامی در استان جیانگ نَن دارد. در شکل ۱-۱۱ می توانید نقشه کلی مسجد را مشاهده کنید. غیر از شبستان، پنج رواق نیز دارد. اتاقها بزرگ و نور گیرند. حیاط کوچکی نیز دارد.

هنرمندان چینی با دقت و مهارت زیاد، سردر مسجد را کنده کاری کرده اند و چندین ردیف نقشهای مختلف بر روی سنگ قلم زده اند؛ نقشهایی چون گلهای نیلوفر با برگهای پیچان.

در این مسجد، یک گذرگاه دروازه ای شکل وجود دارد، که بسیار زیبا و بسیار قدیمی است. سقف آن به روش سقفهای ساختمانهای سنتی در چین ساخته شده است و در عین سادگی زیبا است. در قسمت پایین این گذرگاه دروازه ای شکل، سه دهانه باز وجود دارد. بر روی این دروازه نیز با نقشهای مختلف از جمله گلهای نیلوفر تزیین داده شده است (شکلها ۲-۱۱ و ۳-۱۱).

۱۱-۱ نقشه مسجد نَن جینگ در استان جیانگ سو

۱۱-۲ آجرکاریهای درب اصلی مسجد نَن جینگ
در استان جیانگ سو

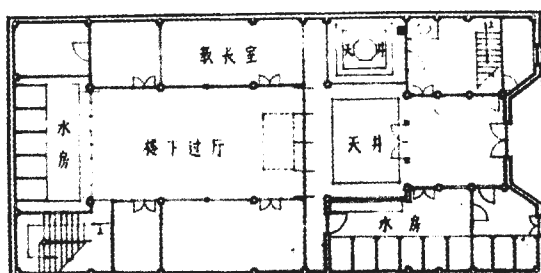

۱۱-۳ آجر کاریهای درب اصلی مسجد نَن جینگ
در استان جیانگ سو

با دیدن هنرهای مسلمانان چینی، این نکته مورد توجه قرار می گیرد که تا چه اندازه معماری اسلامی و ساختمان مساجد، قابل احترام و با ارزش بوده و هست.

۱۲. مسجد سوگانگ شهر نَن چانگ در ایالت جیانگ شی

در شهر نَن چانگ، فقط يك مسجد وجود دارد که در زمان سلسله چینگ ساخته شده است. این مسجد، در داخل شهر واقع شده و بعد از انقلاب مرمت شده است. تا زمان دولت جمهوری، مردم در طبقه اول مسجد به نماز و نیایش می پرداختند، اما از شروع دوران دولت جمهوری پس از يك تغییر و تحول عمیق، محل نماز و نیایش به طبقه دوم انتقال یافت. علت اصلی این جابه جایی این بود که طبقه اول به حد کافی بزرگ و پر نور نبود. به علت نبودن نور کافی و آفتاب، بهداشت هم نمی توانست کاملاً تضمین شود (شکل ۱-۱۲). در زمان دولت جمهوری، پس از اینکه مسجد مرمت شد، اکثر

江西南昌醴巷清真寺總平面图

۱۲-۱ نقشه مسجد سوگانگ در شهر نَن چانگ
استان جیانگ شی

۱۲-۲ درب اصلی مسجد سوگانگ در شهر نَن چانگ استان جیانگ شی

مساجد جنوب کشور به همین طریق عمل کردند و این راه را برای دستیابی به نور و روشنایی بیشتر به کار گرفتند؛ علاوه اینکه در جنوب، رطوبت بسیار زیاد است و این برای کسانی که روی زمین به نماز می پردازند در دراز مدت مناسب نیست. از جمله مساجدی که از این روش استفاده کردند، عبارتند از: مسجد شیواتاو یوآن در شانگهای، مسجد نَن نینگ، مسجد این چوآن، و چند مسجد دیگر. اولین بار که وجود مساجد چند طبقه رواج پیدا کرد، در زمان سلسله سونگ بود و اولین مسجدی که بدین روش ساخته شد، مسجد چوآن جو بود.

يك خصوصیت دیگر این مسجد این است که با وجود کمبود زمین خالی، يك حیاط خلوت كوچك دارد که در آب و هوای مسجد نیز مؤثر است. در بین فضای اشغال شده به وسیله ساختمانها، وجود يك حیاط اگر چه كوچك هم باشد، می تواند مفید واقع شود و در زیبایی مسجد نیز كمك مؤثری است.

طبقه بالای مسجد، فقط اختصاص به شبستان دارد. هیچ اتاق دیگری در آنجا ساخته نشده است و شباهت کامل با طبقه اول دارد. طبقه دوم دارای سقف بسیار بلندی است و پنجره های زیادی در آن تعبیه شده است، بسیار روشن و دلپذیر است و احساس روشنی و ملکوتی بودن را به انسان القا می کند.

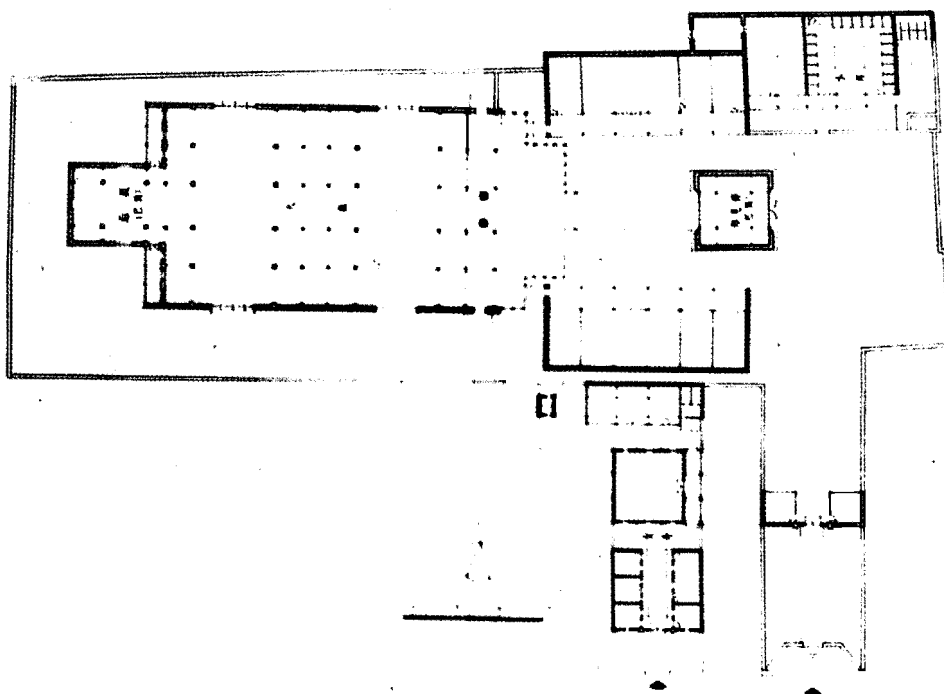
دو طبقه بودن ساختمان، این مزیت را دارد که از حداقل زمین، حداکثر استفاده را بتوان کرد و می توان این را از اثرات طبیعت دانست که تحت هر شرایطی به انسان كمك می کند، اگر چه در معماری مذهبی باشد (شکل ۲-۱۲).

۱۳. مسجد شی وای جیه در شهر گویی لین، ایالت گوانگ شی

پیشرفت اسلام در ایالت گوانگ شی، در زمان سلسله های مینگ و چینگ به اوج خود رسیده و دوران با شکوهی را می گذراند. معماری اسلامی نیز بالطبع همواره توسعه و گسترش می یافت. متأسفانه در دوران جنگ ژاپن، قسمت اعظمی از ساختمانها، از جمله مساجد، آتش گرفتند، به طوری که هم اکنون در گویی لین فقط يك مسجد به طور کامل، سالم باقی مانده است. این مسجد نسبتاً كوچك در خیابان چونگ شن قرار داد. در قسمت غربی شهر نیز قبلاً مسجدی وجود داشت که از مسجد فعلی خیلی بزرگتر و بسیار هم قدیمی بود. دوران قدمت آن به زمان شروع سلسله مینگ می رسید، اما متأسفانه به وسیله سربازان ژاپنی سوزانده شد و آثار بسیار کمی از آن باقی مانده است.

طبق شواهد به دست آمده، مسجد شی جیه در سال ۱۶۲۹م ساخته شده است و فقط نیمی از شبستان مسجد باقی مانده است. مناره هم ندارد، اما محلی دارد که از زمین مقداری بلندتر است و از همان محل به جای مناره استفاده می شود. دیوارهای مسجد از آجر درست شده است (شکل ۱-۱۳).

بر طبق شواهد به دست آمده، ساختمان شبستان در شروع سلسله چینگ ساخته شده است و بعدها دو مناره هم برای آن ساختند. ساختمان سایر قسمتهای مسجد،

۱۳-۱ نقشه مسجد شی وای جیه در گویی لین استان گوانگ شی

بعدها و به مرور ساخته شد. شکل ظاهری مسجد مربوط به دوران چینگ است. در اواخر سلسله چینگ و شروع دوران جمهوری، يك مسجد زنانه نیز به آن اضافه شد. از لحاظ بزرگی و کوچکی اگر بخواهیم این دو قسمت را با یکدیگر بسنجیم، تفاوت آنها بسیار زیاد است.

زمین متعلق به مسجد مردانه، يك زمین چهارگوش معمولی است که در وسط آن مناره مسجد قرار دارد و در چپ و راست مناره، اتاقهای درس، و شبستان در قسمت عقب قرار دارد. نکته قابل توجه این است که حیاط كوچك این مسجد دقیقاً دارای خصوصیات حیاطهای جنوب است.

حمام مسجد مردانه در حیاط قرار دارد و غیر از آن، اینکه به وسیله يك دیوار، غیر از دیوار حمام از حیاط جدا شده است و این روش بسیار خوبی است.

در پشت شبستان يك کلاه فرنگی قرار دارد و به وسیله راههای دالانی شکل به کلاه فرنگی دیگر متصل می شود. معمولاً شاگردان و طلاب در این راهروها درسهای خود را

۱۳-۲ شبستان مسجد شی وای جیه در گویی لین استان گوانگ شی

مرور می کنند (شکل ۱۳-۲).

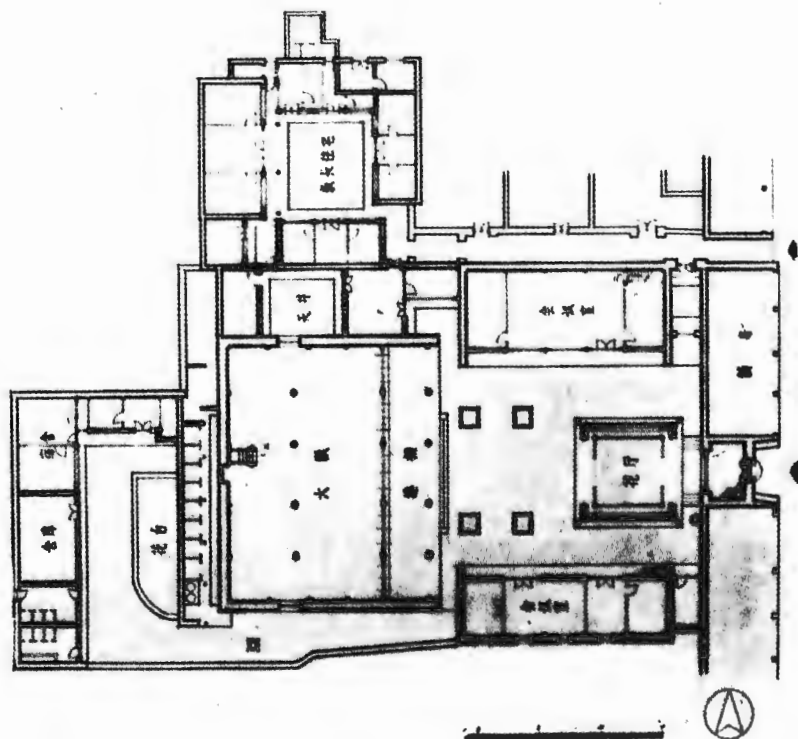
وسعت زیاد شبستان این مسجد نشان می دهد که در زمان سلسله چینگ، مسلمانان گویی لین زیاد بودند و از نظر اقتصادی وضع خوبی داشتند.

۱۴. مسجد جنگ ای لو در شهر کون مینگ، ایالت یون نُن

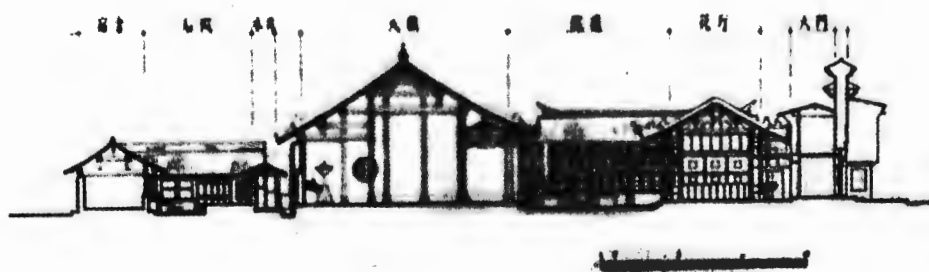
ایالت یون نُن در زمان چینگ و مینگ تعداد زیادی از مسلمانان را در خود جای داده بود و در واقع تنها منطقه در بین سایر مناطق کشور بود که مسلمانان زیادی در آن زندگی می کردند. امروزه، مسجدی که در زمان سلسله مینگ ساخته شده و چندین بار دچار خرابی شده است، در این شهر وجود دارد.

در دوران سلسله چینگ، به علت آتش سوزی و جنگهای فراوان، تعداد زیادی از مساجد در یون نُن از بین رفتند. امروزه، به علت تعداد بسیار زیاد مسلمانان، معماری اسلامی نیز پیشرفت خوب و درخشانی دارد. غیر از کون مینگ، در بسیاری از استانهای دیگر چین نیز ساختمانهای اسلامی و مساجد بی شماری وجود دارد. در بین شهرهایی که دارای مساجد هستند، معماری مساجد شهر کی یوآن، دجوآنگ، لودین و

لاونن من و ساوشن بسیار دیدنی و جالب توجه است. معمولاً در تمام مساجد، مناره وجود دارد و در طرف چپ و راست شبستان نیز اتاقهای درس و سایر اتاقها قرار دارند، البته در این میان، مساجدی نیز وجود دارند که فاقد مناره می باشند.

۱۴-۱ نقشه مسجد جن ای لو در شهر کون مینگ استان یون نان

۱۴-۲ طرح مسجد جن ای لو در شهر کون مینگ در استان یون نان، از جلو

در ناحیه کون مینگ، در مجموع پنج مسجد وجود دارد: رو چنگ ای، چانگ نن، شون چانگ، و چنگ ای لو. البته این مساجد، خیلی بزرگ نیستند و همگی در شروع سلسله چینگ تا اواسط آن ساخته شده به دفعات مورد تعمیر قرار گرفته‌اند (شکلهای ۱۴-۱ و ۱۴-۲).

مسجد چنگ ای لو قدیمیترین مسجد کون مینگ است که يك بار کاملاً از بین رفت و بعد دوباره ساخته شد. حیاط مسجد بسیار كوچك است و در طرف چپ و راست آن اتاقهای درس قرار دارند. شبستان آن دارای پنج رواق است. در حیاط كوچك مسجد، يك حوض سنگی وجود دارد. معمولاً می‌گویند تمام حیاطهای ساختمانها و مساجد در شهر کون مینگ كوچكند و این می‌تواند به باد و طوفانهای زیادی که در این ناحیه جریان دارد ارتباط داشته باشد.

۱۴-۳ گوشه‌ای از باغچه مسجد جن ای لو در شهر کون مینگ در استان یون نان

شبستان نسبتاً بزرگ، درست در وسط حیاط مسجد قرار دارد و ارتفاع سقف آن از زمین زیاد است. با رنگهای متنوع آن را تزئین کرده و فضایی دلپذیر به آن بخشیده‌اند. يك گلخانه با راهروهای پیچ در پیچ نیز در این مسجد وجود دارد که به در بزرگ مسجد خیلی نزدیک است، به همین علت به محض وارد شدن از در مسجد با دیدن گلهای رنگارنگ و گلخانه احساس خوبی به انسان دست می‌دهد (شکلهای ۳-۱۴ و ۴-۱۴). در محل فعلی گلخانه، به احتمال زیاد، قبلاً مناره‌ای وجود داشته است که جای آن را تغییر داده و به جای آن گلخانه درست کرده‌اند. احتمالاً علت تغییر آن نزدیکی به در مسجد بوده که بلافاصله جلوی رو قرار گرفته و محیط خشکی را به وجود می‌آورده است. حمام، دستشویی و انبار در پشت شبستان قرار دارد. در قسمت شمال مسجد نیز محل زندگی روحانی یا فرد دیگری که بخواهد در آن مکان زندگی بکند، قرار دارد. کلاً رویهم رفته، مسجد دارای معماری خوبی است. رنگ آمیزی داخل شبستان که بسیار زیبا و به سبک جدید است، با استفاده از رنگ روغن انجام گرفته و از رنگهای شاد چون، قرمز، سفید، آبی، سبز و زرد و مقداری سیاه استفاده شده است. استفاده از

۱۴-۴ قالی مسجد جن ای لو در شهر کون مینگ در استان یون نان

رنگ آمیزی و نقاشی در کمتر مسجدی در کون مینگ دیده شده است و اغلب مساجد ساده‌اند.

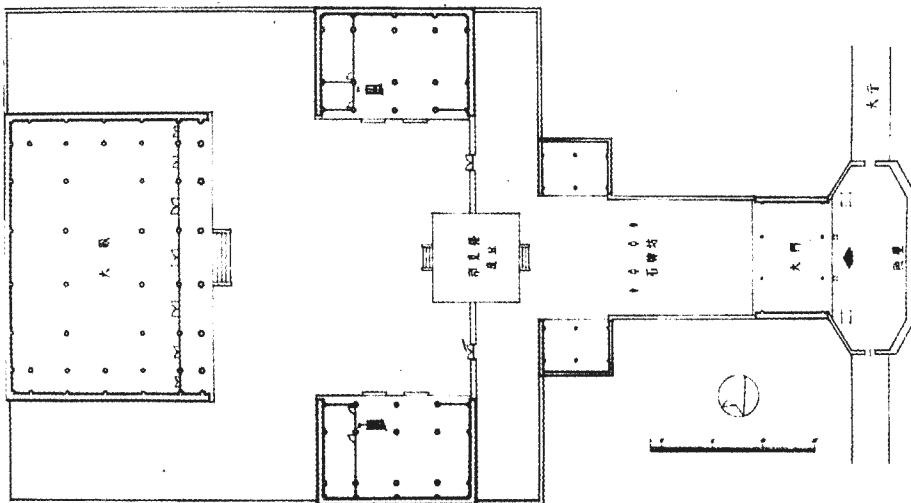
۱۵. مسجد لاوَنَن مین در شهر دَلی، ایالت یون نَن.

دَلی یکی از مهمترین شهرهای یون نَن است که در زمان سلسله‌های مینگ و چینگ، مسلمانان زیادی در آن زندگی می‌کردند. در زمان چینگ، مسجد بزرگ دَلی را تعمیر کردند. کلاً مساجد زیادی در دَلی خراب شده‌اند. هم‌اکنون ۴ تا ۵ مسجد در این شهر وجود دارد و اکثر آنها در زمان دولت جمهوری ساخته شده‌اند. قدیمترین و زیباترین آنها، همان مسجد لاوَنَن مین است. شبستان این مسجد در زمان مینگ ساخته شده و در زمان سلسله چینگ مرمت شده است. در بالای سر در مسجد و کناره بالایی دور تا دور دیوار مسجد، نقاشی و رنگ آمیزی دوران چینگ وجود دارد. در قسمت مدخل ورودی شبستان سقف کوتاهی وجود دارد که وقتی از آن بگذرید، ناگهان با سقف بلند شبستان روبه‌رو خواهید شد. بزرگی و عظمت مسجد به انسان احساس اُبَهِت و مذهب دوستانه‌ای را القا می‌کند (شکل ۱-۱۵).

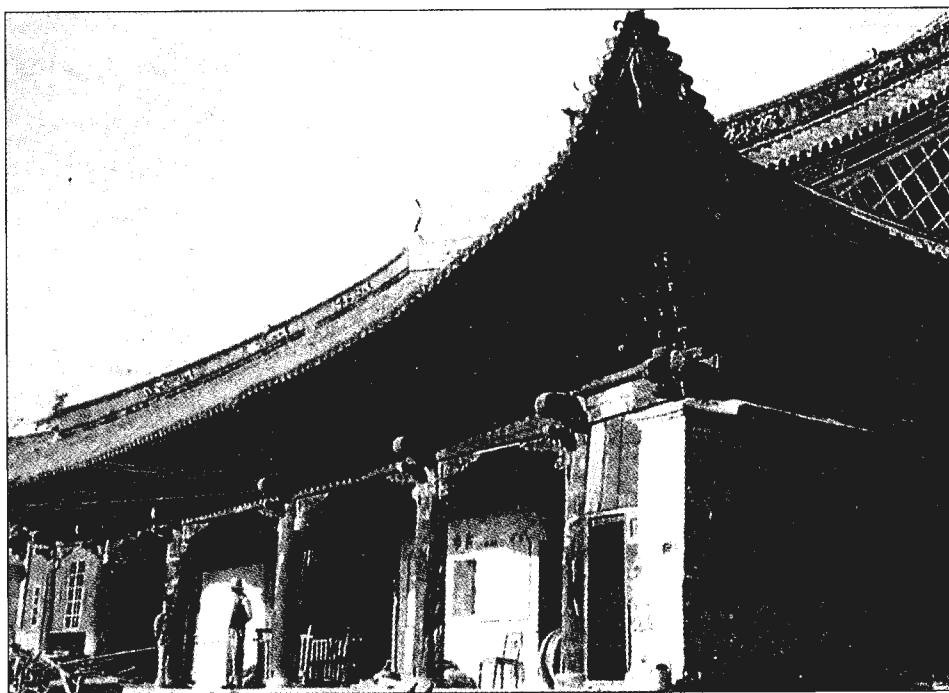
گوشه‌های ساختمان از بیرون بسیار زیبا و هنرمندانه درست شده، سرهای اژدها که در فرهنگ قدیمی چین نشانه قدرت است، در گوشه‌های بیرونی بام ساختمان کاملاً مشهود است (شکلهای ۲-۱۵ و ۳-۱۵). به دلیل خرابیهای وسیعی که در این مسجد به خصوص در سقف آن رخ داده بود، سقف آن را از چوبهای محکم خیزران ساخته‌اند (شکل ۴-۱۵).

اتاقها را با استفاده از شیشه‌های رنگی و مشبک جلوه‌ای دیگر بخشیده‌اند. دیوار شبستان را با استفاده از سنگ و آجر ساخته‌اند. در سقف شبستان نیز از روش سنتی دوگونگ استفاده کرده‌اند. در دو طرف شبستان، اتاقهای درس قرار دارد که به احتمال زیاد در اواخر دوران حکومت سلسله مینگ و اوایل سلسله چینگ ساخته شده‌اند. پس از عبور از دومین دروازه مسجد، مناره چهارگوش سه طبقه‌ای که بسیار بلند و بزرگ به نظر می‌رسد، قرار دارد. در جلوی مناره نیز یک گذرگاه دروازه‌ای شکل وجود دارد که از سنگ درست شده است.

به طور کلی باید گفت، نه تنها این مسجد، بزرگترین مسجد دوران مینگ در این شهر بوده است بلکه از نظر معماری هم بسیار منظم و دقیق و در ضمن نشاندهنده

۱۵-۱ نقشه مسجد لاوَنَن مین در یون نان

۱۵-۲ منظره بیرونی شبستان مسجد لاوَنَن مین در یون نان

۱۵۴ چوبهای سقف مسجد لاوَن مَن در یون نان ۱۵۳ گوشهٔ سقف شبستان مسجد لاوَن مَن در یون نان

فعالیت مسلمانان در زمان مینگ است. دربارهٔ این مسجد کتیبه‌هایی نیز وجود دارد که از آن جمله کتیبه‌ای است که در دوران جمهوری نوشته شده. به هر حال، این مسجد یکی از با ارزشترین مساجد چین است.

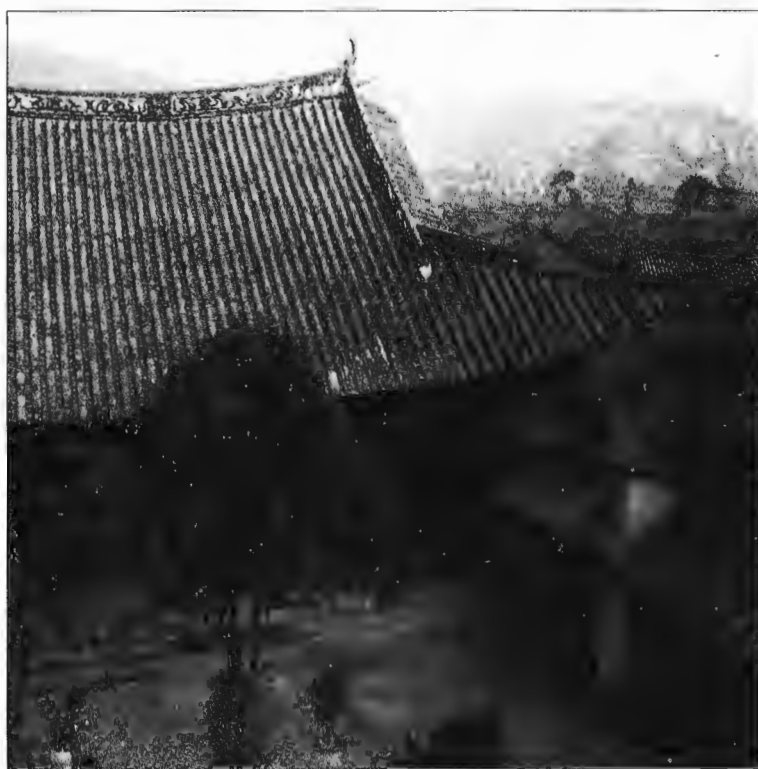
۱۶. مسجدخویی خویی دُون در دهکدهٔ دَسانگ سونگ خویی در اطراف شهر وی شِن، ایالت یون نَن

وی شِن در جنوب استان یون نَن قرار دارد. در چهار طرف آن کوه است و در میان این کوه‌ها، زمین مسطحی وجود دارد که در آن قریب به ده دهکدهٔ مسلمان نشین وجود دارد. در مرکز هر روستا یکی دو مسجد وجود دارد و هر مسجدی نیز دارای مناره است. دورنمای این روستاها بسیار زیبا و آرامش بخش است (شکل ۱-۱۶). معروفترین مسجد این منطقه، مسجد دُون خویی در دهکدهٔ دَسانگ است.

مسجد دُون خویی در سال ۱۸۹۴ م ساخته شد و در زمان دولت جمهوری، سال

۱۶-۱ دورنمای مسجد وی شن خوئی خوئی دون استان یون نان

۱۶-۲ شبستان مسجد وی شن خوئی خوئی دون استان یون نان

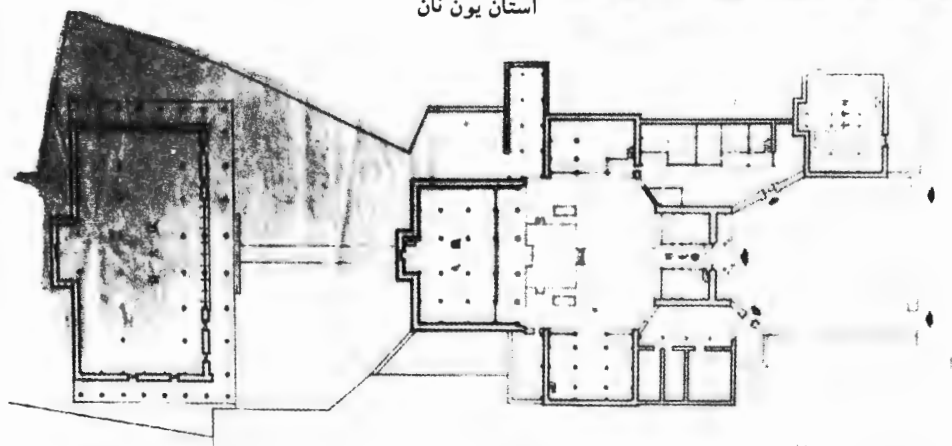
۱۹۴۴م دوباره توسعه پیدا کرد. البته، شبستان آن زمان مسجد، دیگر مورد استفاده نیست. در قدیم، در پشت شبستان فعلی، زمین مسطحی بود که در آن، بعد از مدت‌ها، شبستان بزرگی با هفت رواق ساخته شد که در بیرون آن پانزده ستون محکم قرار داشت. با آنکه به مرور زمان خیلی از رنگ آمیزیهای آن از بین رفته است، اما هنوز زیبایی خود را حفظ کرده است (شکلهای ۱۶-۲، ۱۶-۳، و ۱۶-۴). این شبستان، به

۱۶-۳ منظره بیرونی مسجد وی شن خونی خونی دون
استان یون نان

۱۶-۴ منظره داخلی شبستان مسجد وی شن خونی خونی دون
استان یون نان

۱۶-۵ نقشه مسجد وی شن خونی خونی دون استان یون نان

۱۶-۶ نمای ساختمان اصلی مسجد وی شن خونی خونی دون استان یون نان

۱۶-۷ گوشه بام مسجد وی شن خونی خونی دون استان یون نان

علت کوهستانی بودن منطقه مساحت زیادی ندارد و کلاً زمین مسطح در این منطقه کم است. شبستان قدیمی از نظر به کار بردن فنون مختلف بسیار جالب توجه بوده و به نسبت مسجد دلی بزرگتر است (شکل ۵-۱۶).

در این مسجد، همچنین، بعد از شبستان و مناره، کلاسهایی در چپ و راست، سپس حمام و تالار سخنرانی قرار دارد. ساختمان اصلی، سه طبقه است. فضای این مسجد حالتی بسیار روحانی دارد و به خصوص در آن طبیعت زیبا، احساس خاصی به انسان دست می‌دهد. حجره‌هایی نیز برای سکونت طلاب وجود دارد (شکل ۶-۱۶).

حیاط مسجد خیلی بزرگ نیست، به همین علت، مانند این است که شبستان تمام مسجد را در برگرفته است. در جلوی شبستان، ایوانی وجود دارد که بسیار مورد استفاده قرار می‌گیرد. در روی دیوار مسجد، نقاشیهای زیادی به چشم می‌خورد. همچنین، در منتهی‌الیه بالای دیوار مسجد نیز رنگ آمیزی شده و نقاشیهای با روح و زنده‌ای وجود دارد. روی تمامی دیوارهای این مسجد، با دقت و ظرافت و حوصله، تزیین و نقاشی شده است. حتی در کناره پله‌های سنگی که در مسجد وجود دارد نیز آثار هنر دیده می‌شود (شکلهای ۷-۱۶، ۸-۱۶، ۹-۱۶، و ۱۰-۱۶).

۱۶۸ درب یوان چیان مسجد وی شن خونی خونی دون استان یون نان

۹-۱۶ شالوده مسجد وی شن خونی خونی دون استان یون نان

۱۰-۱۶ دیوار کوتاه جلو در ورودی مسجد وی شن خونی خونی دون استان یون نان

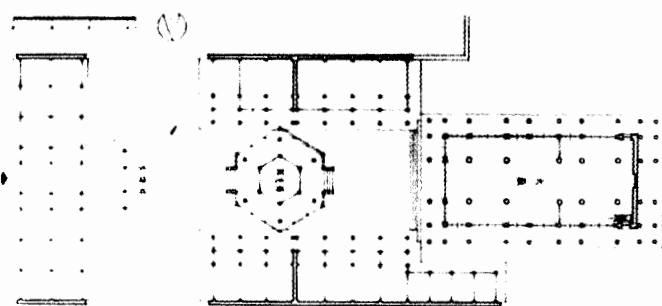
۱۷. مسجد خیابان گولو جیه در شهر چانگ دو، ایالت سی چوآن

در چانگ دو، در طی دوران سلسله چینگ و دولت جمهوری، بیشتر از ده مسجد وجود داشت. مسجد گولو قدیمترین مسجد در استان سی چوآن است. سیستم به کار رفته در این مسجد، در معماری قدیمی چینی کم دیده شده است. به حدی در معماری این مسجد و به خصوص شبستان آن، هنر و زیبایی به کار رفته است که می توان به جرئت گفت در تمام ساختمانهای اسلامی در چین، از قدیم تا به امروز چنین اثر و ساختمانی کم نظیر است. این مسجد، در چین معروف است و بدان احترام زیادی گذاشته می شود.

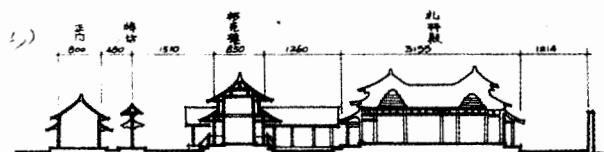
معماری مسجد گولو از معماریهای سلسله مینگ بسیار محکمتر و استوارتر است. طرز به کار بردن ستونهای چوبی که از جنس خیزران است و نحوه به کارگیری مصالح مختلف در ساختمان آن، همه نشاندهنده سیستم مورد استفاده دوران چینگ است. از روش دوگونگ در ساختمان مسجد استفاده شده و روش آن با سبک سلسله مینگ در استان سی چوان اصلاً شباهتی ندارد. روش دوگونگ در استان سی چوان مربوط به سلسله مینگ با سبک معماری و دوگونگ در شمال کشور شباهت کامل دارد. اما از زمان سلسله چینگ به بعد، شکل و سیستم معماری به مرور زمان تفاوتهای قابل ملاحظه‌ای پیدا کرد، به خصوص در زمینه کارگذاری ستونها و سقف اتاقها تفاوت زیادی با سلسله مینگ دارد. در این نواحی، مسلمانان زیادی زندگی می‌کنند، به همین دلیل برای این مسجد ارزش و احترام خاصی قایلند.

روی قسمتی از سقف شبستان، چند کلمه‌ای حک شده است: «در پنجاه و نهمین سال حکومت امپراطوری چاولونگ (امپراطور چینگ) ساخته شده است.» البته این احتمال وجود دارد که در زمان امپراطور نامبرده، این مسجد را تعمیر و شبستان را بازسازی کرده باشند. در چپ و راست شبستان، اتاقهای درس و سخنرانی وجود دارد، سپس حمام و مناره و یک گذرگاه دروازه‌ای شکل و در بزرگ مسجد (شکلهای ۱-۱۷ و ۲-۱۷).

مناره درست در وسط حیاط قرار دارد، شش ضلعی، دوطبقه و دارای سبک معمولی

۱۷-۱ نقشه مسجد
گولوجیه در شهر
چن دو در سیچوان

۱۷-۲ طرح مسجد گولوجیه در شهر چن دو در سیچوان از روبرو

است. با آنکه در جنگ ژاپن، مورد حمله قرار گرفته و در دوران جمهوری به وسیله بمبهای ژاپن بمباران شده است، اما شبستان دچار ویرانی و خرابی زیاد نشد.

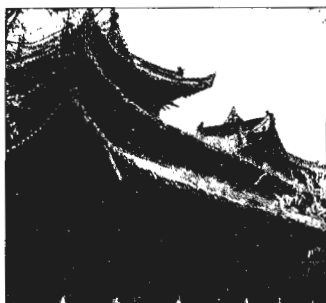
این شبستان دارای چند نکته با اهمیت است:

ساختمان آن هیچ شباهتی به شبستانهای بودایی، دائویستی، لامایی و سایر مذاهب ندارد و بسیار وسیع و جادار است. علتش این است که در معابد سایر مذاهب، مجسمه‌هایی قرار می‌دهند. فقط همینکه جهت مسجد به طرف مکه باشد و مسلمین هنگام نماز و نیایش به طرف خانه کعبه بایستند، کفایت می‌کند. وسیع بودن شبستان باعث می‌شود تا مسلمانهایی که برای عبادت به مسجد می‌آیند احساس رضایت خاطر و آرامش بیشتری بکنند و به راحتی به عبادت بپردازند.

نمای ظاهری مسجد بسیار زیبا طرح‌ریزی شده است و از لحاظ سبک ظاهری، بسیار شبیه به شبستان مسجد استان سی‌چوان است. در روی ستونهای شبستان به صورت × نوشته‌هایی از آیات قرآن وجود دارد که با رنگ روغن رنگ آمیزی شده است. رنگهای استفاده شده در روی ستونها، طلایی است و با رنگ سیاه روی آنها نوشته شده و این خود نشاندهنده نوعی هنر است. جالب اینجاست که نقاشی حیوان یا انسان روی آنها نیست، فقط نقاشی گل و بوته و طبیعت است (شکلهای ۶-۱۷ و ۷-۱۷). درهای شیشه‌ای شبستان بسیار زیبا شبکه‌بندی شده است و به سبک معمول چینی شباهتی ندارد. گنبد شبستان شباهت زیادی به گنبدهای عربی دارد و در ساخت

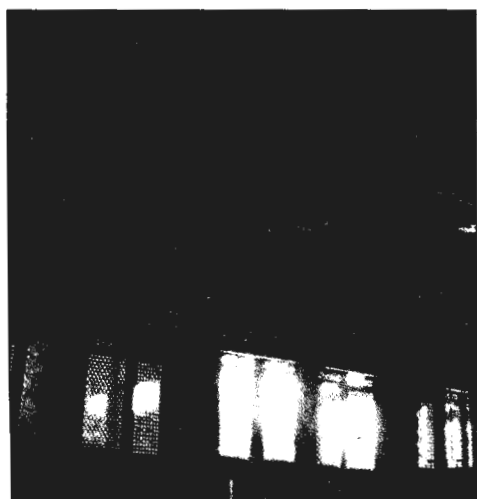
۱۷-۳ شبستان بزرگ مسجد گولوجیه شهر چن دو استان سیچوان

۱۷-۴ گوشه‌ای از شبستان مسجد
گولوجیه شهر چن دو استان سیچوان

۱۷-۵ گوشه‌ای از شبستان مسجد
گولوجیه شهر چن دو استان سیچوان

۱۷-۶ داخل شبستان مسجد گولوجیه
شهر چن دو استان سیچوان

۱۷-۷ طومار مسجد گولوجیه
شهر چن دو استان سیچوان

سقف آن از روش دوگونگ استفاده شده است. نمای بیرون مسجد نیز بسیار زیباست، سقف آن از چند طبقه تشکیل شده و مابین طبقات پنجره‌ای رو به بیرون دارد

(شکلهای ۱۷-۳، ۱۷-۴، و ۱۷-۵).

در شبستان بسیار بزرگ است و جمعیت نمازگزار یا نیایش کننده می توانند به راحتی از هر دو طرف داخل یا خارج بشوند. در مساجد مسلمانان احساس راحتی و رضایت خاطر و حالت ملکوتی و روحانیت خاصی به انسان دست می دهد.

۱۸. مسجد خوان چن جیه در شهر چانگ دو، ایالت سی چوان
معماری اسلامی در سی چوان، سبک ویژه خود را داراست و مخصوصاً با توجه به هنر و ظرافتی که در ساختن این مسجد به کار رفته است، نمی توان آن را ساده از نظر گذرانید و مستلزم توجه خاصی است (شکل ۱-۱۸).

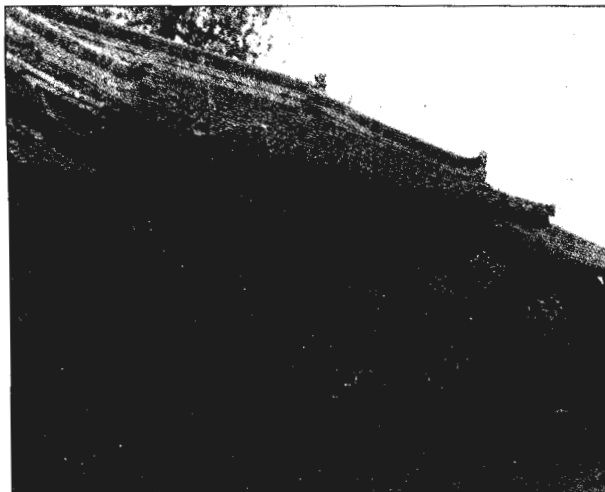
۱-۱۸ نقشه مسجد خوان چن جیه در شهر چن دو استان سیچوان

این مسجد به پیروی از خصوصیات آب و هوای منطقه ساخته شده است. مصالح به کار رفته در این بنا و شیوه معماری آن نشانه مطابقت معماری مسجد با خصوصیات آب و هوایی این منطقه است. شهر چانگ دو، زمستان بسیار سردی ندارد. باد کم می وزد، ولی باران فراوان می بارد. به همین دلیل، با استفاده از ورقه های چوب خیزران که بسیار محکم و غیر قابل نفوذ است، و با استفاده از گلهای مخصوص،

ساختمان را ساخته‌اند. در تابستان که کم می‌بارد و هوا گرم و شرجی است، به سبب وجود چوبهای خیزران از ورود هوای گرم به داخل ساختمان جلوگیری می‌شود. به علت بارش زیاد باران، از آجر سفالی استفاده می‌کنند. در مجموع با استفاده از تمام این مصالح، ساختمان را در مقابل باد و باران و گرما محافظت می‌کنند. با همین روش، طبقات ساختمانها را زیاد کرده و ساختمان چندین طبقه می‌سازند.

به این نتیجه رسیده‌ایم که سبکهای گوناگون معماری در طی زمانهای مختلف و در روی زمین پهناور، در تمام اقصی نقاط دنیا به صورت تمام و کمال با یکدیگر در ارتباط هستند؛ مرتباً از تازه‌ها الهام می‌گیرند و پیوسته در گسترش و توسعه می‌باشند.

حیاط پرگل و درخت، زیبایی مسجد را صد چندان کرده است. محل سکونت روحانی در قسمت جنوبی حیاط واقع شده است و دالانها و راههای عبوری زیادی را هنرمندانه به کار گرفته‌اند. در قسمتی از حیاط با استفاده از چوب خیزران دایره بزرگی روی دیوار درست کرده‌اند که ارتباط دو حیاط را در دو طرف این دیوار برقرار می‌کند. از داخل این دایره که بسیار هنرمندانه تعبیه شده، حیاط قابل مشاهده است. در قسمت چپ حیاط نیز دفتر مسجد قرار دارد (شکلهای ۱۸-۲، ۱۸-۳، ۱۸-۴، و ۱۸-۵).

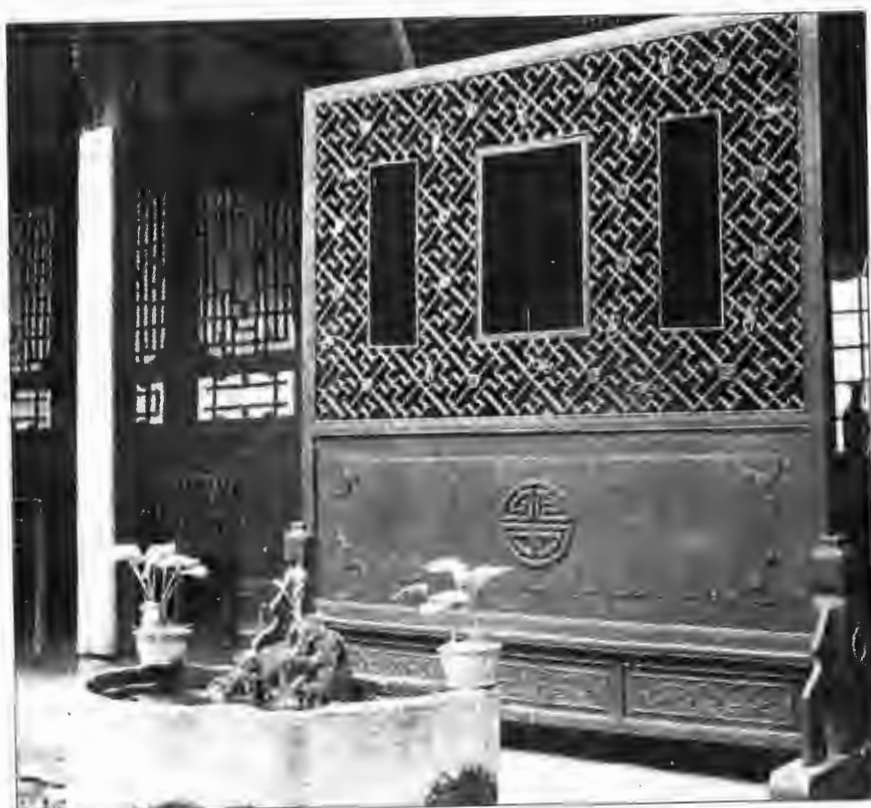
۱۸-۲ در اصلی مسجد خوان چن جیه استان سیچوان

۱۸-۳ حیاط مسجد خوان چن جیه
استان سیچوان

۱۸-۴ حاشیه حیاط مسجد
خوان چن جیه استان سیچوان

۱۸-۵ گوشه‌ای از داخل
حیاط مسجد خوان چن جیه
استان سیچوان

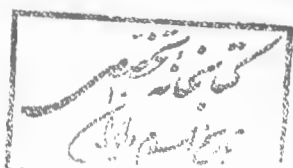

۱۸-۶ اتاق قران در مسجد
خوان چن جیه استان سیچوان

این مسجد در شروع دوران سلسله چینگ ساخته شده است، خیابان مسجد در آن زمان گولو نام داشت و هم اکنون چوآن چانگ نام دارد. شش سال پس از دوران جمهوری، جنگ شروع شد و سربازان به این مسجد صدمات زیادی زدند. پس از آن نیز به علت بمباران نیروهای دشمن مسجد به طور کامل ویران شد و از بین رفت. این مسجد در سال ۱۹۱۹م از نو ساخته شده است، سعی فراوانی شد تا سبک و شکل مسجد درست به سبک و شکل اولیه خود باشد. نوشته‌های معتبری نیز در مورد ساخت و موقعیت این مسجد وجود دارد. این مسجد در هشتمین و نهمین سال حکومت دولت جمهوری و یا بهتر بگوییم در زمان انقلاب بزرگ خلق چین ساخته شده است. بنا به گفته روحانی مسجد و سایر مردم، شبستان فعلی درست به مانند شبستان اولیه مسجد ساخته شده است. از روش دوگونگ نیز در این مسجد استفاده شده و

۷-۱۸ گوشه‌ای از حیاط مسجد خوان چن جیه استان سیچوان

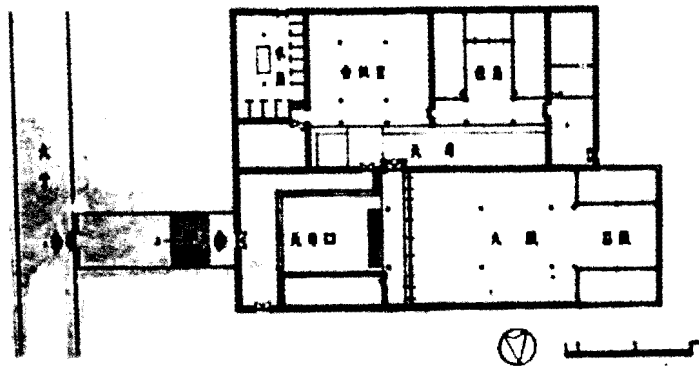
رنگ آمیزی زیادی بر روی در و دیوارها و ستونهای این مسجد به کار رفته است. در قسمت شمال شبستان، مدرسه کوچکی قرار دارد که دارای حیاط کوچکی نیز می باشد، ولی امروزه مدرسه و مسجد را از هم جدا کرده اند. ستونهای وسط مسجد، همه از چوب درست شده اند و حیاط مسجد نیز بسیار بزرگ است و اغلب در اعیاد اسلامی و مراسم مذهبی مورد استفاده قرار می گیرد (شکلهای ۱۸-۶ و ۱۸-۷).

۱۹. مساجد لونگ خویی شی آن در ایالت خون

استان خون از جمله استانهایی است که مسلمانان زیادی را در خود جای داده است. تا قبل از جنگ چین و ژاپن، طبق مدارك به دست آمده، در شهرهای چانگ شا، چانگ د، لونگ خویی و در خیلی از روستاها و شهرهای دیگر، مساجد زیادی وجود داشته است. در زمان جنگ ژاپن به علت آتش سوزی در شهر چانگ شا تغییرات زیادی به وجود آمد. اکنون فقط يك مسجد تازه ساز در این شهر وجود دارد. در شهر چانگ د نیز مساجدی وجود دارند که معماری آنها مربوط به دوران سلسله چینگ است. مساجد لونگ خویی شی آن نیز اکثراً در زمان سلسله چینگ ساخته شده اند. البته مساجدی هم که در زمان سلسله مینگ ساخته شده باشد کم نیست، ولی به علت صدماتی که توسط انسانها و طبیعت وارد شده، خیلی از این مساجد تاب مقاومت نیاورده، ضرر و زیانهای فراوان دیده اند. در بعضی از موارد نیز در مراقبت و محافظت از آنها کوتاهی شده است.

به طور کلی این مساجد همگی دارای حیاطهای كوچك و باریکی هستند. شبستانها از سه تا پنج رواق دارند و معمولاً فاقد مناره می باشند. اغلب به خاطر وجود هوای بسیار گرم و شرجی، و باران زیاد و زمین کم، ساختمانها خیلی بزرگ نیستند و چند طبقه می باشند. همین مسایل، باعث به وجود آمدن خصوصیات و شرایط ویژه ای برای معماری این مساجد شده است.

مسجد لونگ خویی در غرب خیابان بزرگ شهر واقع شده است. به جز در بزرگ مسجد که به خیابان باز می شود، در دیگری هم وجود دارد که در دو طرف آن راهروهایی وجود دارند و سپس شبستان بزرگ مسجد. شبستان نیز بزرگ و سقف آن از زمین ارتفاع نسبتاً زیادی دارد و راهروها و دالانهای پیچاپیچ به آن منتهی می شوند (شکل ۱۹-۱).

۱۹-۱ نقشه مسجد لون خویی تاتو خون در استان خونان

در طرف راست شبستان، يك راه عبوری باریك و دراز است که از داخل يك حیاط می‌گذرد و به جریان هوا و وجود نور کافی کمک می‌کند. سه اتاق میهمان‌خانه نیز وجود دارد. در طرف غرب آن، محل سکونت روحانی وجود دارد. در بخش شرقی نیز حمام و سایر اتاقهایی که هر کدام به نوعی از آنها استفاده می‌شود، قرار گرفته است. حیاط مساجد این منطقه با حیاط مساجد در شمال کشور شباهتی ندارد. از حیاطهایی که در این نوع مساجد وجود دارد، استفاده‌های زیادی می‌توان کرد. کتیبه‌های مختلفی راجع به زمانهای مختلفی که این مسجد مرمت شده به دست آمده است.

۲۰. مساجد ووخن در ایالت خویی

شهر ووخن برای کشور چین، همواره مفید بوده و دارای ثروت طبیعی بسیار است. همچنین محل سکونت مسلمانان زیادی است. در زمانهای خیلی قدیم، یعنی دوران حکومت سلسله مینگ مسجدی نیز در این شهر ساخته شد. در خن کویکی دیگر از شهرهای این خطه، بعضی از مساجد، در دوران جمهوری تبدیل به ساختمانهای چندین طبقه به ویژه سه طبقه شدند و اغلب مناره‌ای نیز بدانها اضافه شد. از مصالحی مانند گل، سفال و آهن برای بازسازی این مساجد استفاده شده است. پس از توسعه و پیشرفت تجارت در خن کو، ساختمان سازی نیز رونق بیشتری گرفت. در شهر ووخن، زمان برقراری حکومت جمهوری، کمبود مسجد در این شهر

کاملاً احساس می‌شد و به همین دلیل، دو مسجد به سبک قدیمی ساخته شدند. یکی مسجد گانگ و دیگری مسجدی در خیابان چی‌ای. مسجد خیابان چی‌ای نسبتاً کوچک و دارای اتاقهای معمولی و ساده‌ای است. در داخل شبستان آن با الهام از زیباییهای طبیعت، نقش و نگارهای بی‌شماری وجود دارد. سقف آن را نیز با نقشهای زیبا تزیین کرده‌اند (شکلهای ۲۰-۱ و ۲۰-۲).

۲۰-۱ شبستان مسجد کوچک خیابان
چی‌ای خودر ووخن در استان خوبی

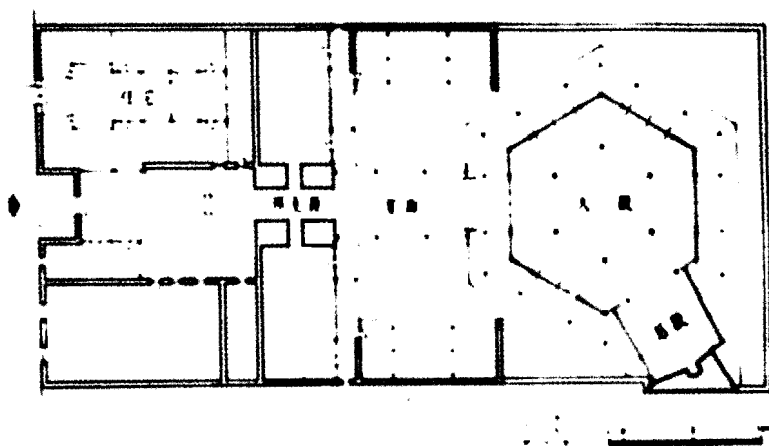
۲۰-۲ سقف شبستان مسجد کوچک خیابان
چی‌ای خودر ووخن در استان خوبی

مسجد گانگ نسبتاً بزرگ است. نوشته‌ها و کتیبه‌هایی نیز در این زمینه به دست آمده است. از مدارك و شواهد این طور به نظر می‌آید که این مسجد دارای معماری سلسله‌مینگ است.

از خصوصیات این مسجد، این است که شبستان آن شش ضلعی و بسیار بزرگ است. این نوع شبستان و مسجد در تمام کشور چین به عنوان يك نمونه مطرح می‌باشد. چندین شبستان تا به حال به شکل شش ضلعی وجود داشته‌اند، از جمله مسجدی در شیانگ یانگ که قبلاً شبستان آن شش ضلعی بود و کار سلسله‌مینگ بود و در زمان چینگ مرمت شد. در خوبی موردی دیگر بدین شکل دیده نشده است. البته شبستانهای مختلف به شکلهای گوناگون وجود دارند، از جمله ۱۱، ۱۳، ۱۴. همان طور که ذکر آن رفت، من خود نیز قریب به صد نوع معماری اسلامی را مشاهده کرده‌ام که اکثراً چهارگوش بودند و در بین آنها فقط دو مورد شبستان شش ضلعی دیدم. ساختمان شش ضلعی از مواردی است که چندان مورد علاقه مهندسين معماری نبوده است، اما در عوض، مناره‌های شش ضلعی، فراوان دیده شده است. در طرف چپ و راست شبستان، کلاسه‌های درس قرار دارند و به وسیله ایوانهایی به یکدیگر ارتباط دارند. حیاط نیز در این مسجد وجود دارد.

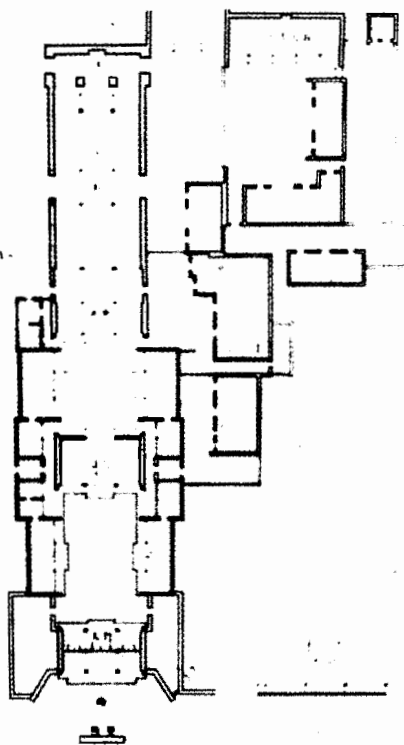
در جلوی شبستان، دروازه دوم مسجد قرار دارد که از جنس آجر و سفال است. در وسط در، دهانه بازی قرار دارد. این دروازه طبقه بالایی نیز دارد که قبلاً در طبقه بالای آن مناره وجود داشته است، اما امروزه دیگر اثری از آن نیست (شکل ۲۰-۳).

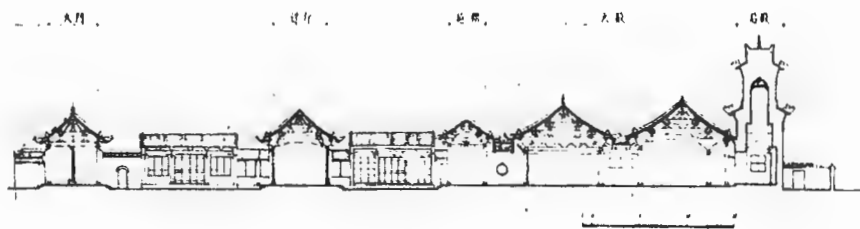
۲۰-۳ نقشه مسجد كوچك خیابان چی ای خودر ووخن در استان خوبی

۲۱. مساجد می یانگ در ایالت خَنن

شهر می یانگ یکی از ایالت‌های پر جمعیت مسلمان‌نشین در استان خَنن است. از سلسله مینگ به بعد، در این شهر، مساجد مختلفی وجود داشته‌اند. بعد از سلسله چینگ، همچنان تعداد مساجد رو به افزایش بوده است و در روستاها نیز مساجد جدیدی ساخته شده‌اند، مانند مساجد جیاشی، خوآنگ جیا، ماجیا و مساجد دیگر. البته اکثر این مساجد به دلیل تعمیرات جدیدی که روی آنها انجام گرفته، نسبت به گذشته کوچکتر شده‌اند. این سه چهار مسجد به یکدیگر نزدیک نیز هستند. در بین این مساجد، مسجد چین یان بی قدیمیترین و بزرگترین مسجد است. شبستان بسیار بزرگ و وسیعی دارد، در زمان سلسله مینگ ساخته شده و در زمان سلسله چینگ بازسازی شده است (شکلهای ۲۱-۱ و ۲۱-۲).

۲۱-۱ نقشه مسجد چین یان بی در استان خَنن

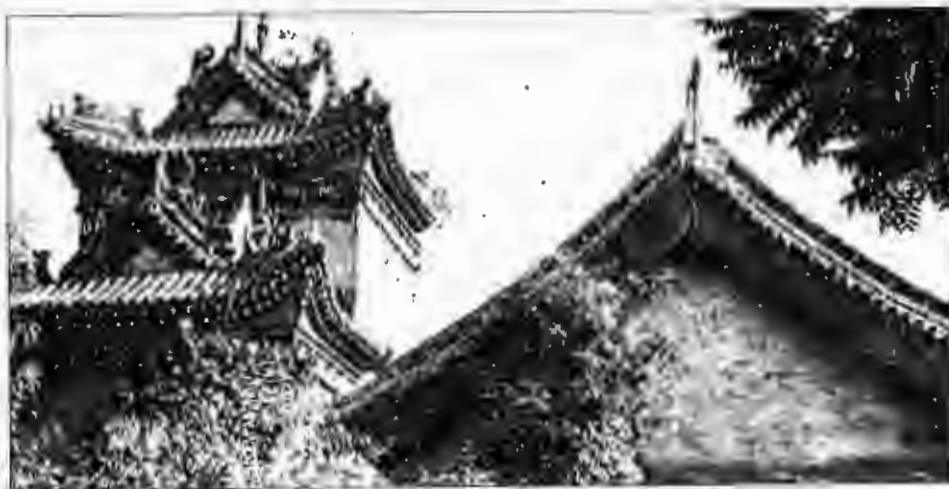

۲۱-۲ طرح مسجد چین یان بی در استان خنان از روبرو

۲۱-۳ درب ورودی مسجد چین یان بی در استان خنان

۲۱-۴ منظره‌ای از پشت حیاط مسجد چین یان بی در استان خنان

در کتیبه‌ای که مربوط به سال ۱۵۸۳ م است، راجع به مسجد می‌یانگ اطلاعاتی وجود دارد. همچنین در کتیبه دیگری که مربوط به سال ۱۵۹۰ م می‌باشد و باز در کتیبه دیگری در سال ۱۶۳۱ م به این مسجد اشاراتی شده است و دفعات مختلف تعمیر این مسجد را یادآوری کرده‌اند. البته در آخرین کتیبه، یعنی مربوط به سال ۱۶۳۱ م به این نکته اشاره شده که قسمت پشت شبستان مسجد در زمان مینگ ساخته شده است. طبق مدارک به دست آمده، در زمان یوآن آتش سوزی و زمین لرزه شدیدی رخ داد که پس از آن، مسجد بار دیگر تعمیر شد و در این تعمیرات، حمام نیز بدان اضافه گردید. کلاسهای درس نیز در سال ۱۹۰۹ م بدان اضافه شدند.

در بزرگ و اصلی مسجد را چهار سال بعد از آخرین باری که مسجد را تعمیر کردند، مرمت و بازسازی نمودند. شبستان فعلی مسجد را در شروع دوران چینگ ساختند. اما سبک آن مطابق دوران مینگ است. برجهایی که در مسجد وجود دارند، در سال ۱۸۸۷ م ساخته شده‌اند. داخل شبستان را نیز با سبک سلسله مینگ تزئین کرده‌اند و با رنگ آمیزیهای با روح و شاد، جلوه‌ای دیگر به آن بخشیده‌اند. ستونهای جلوی ساختمان را تماماً رنگ زرد زده‌اند و سپس روی آن را نقاشی کرده‌اند. این قسمت نیز بسیار جالب توجه است.

سقف گنبد مسجد را با آجر به شکل مدور و با ظرافت تمام ساخته‌اند. برای اینکه شبستان را زیباتر کنند، در داخل آن تغییراتی داده‌اند که روشنتر نیز شده است، ولی در هر حال به دلیل مستطیل بودنش با معماری شبستانهای سایر مساجد که مربع شکل است، کمی تفاوت دارد. برج مخصوصی که در مسجد قرار دارد، دارای ارتفاع نسبتاً زیادی است و تماماً از آجر ساخته شده است. ارتفاع آن از ارتفاع ساختمان شبستان خیلی بلندتر است. ساختمانهای عقبی از ساختمانهای جلویی، بلندتر می‌باشند و این سبک خاص شهر می‌یانگ است و نشان دهنده خصوصیات معماری اسلامی در این مکان. برج بلند مسجد سه طبقه و به شکل عدد ۱۰ است^۱. در داخل همین برج، شیشه‌های رنگی زرد و سبز، زیبایی خاصی بدان داده‌اند (شکلهای ۳-۲۱، ۴-۲۱، ۵-۲۱، و ۶-۲۱).

۱. عددده در زبان چینی بدین شکل نوشته می‌شود + و چون برج ساخته شده نیز بدین شکل است، آن را به عددده تشبیه کرده‌اند. م

۲۱-۵ شہستان پشت مسجد
چین یان بی در استان خہنان

۲۱-۶ سقف شہستان مسجد
چین یان بی در استان خہنان

خصوصیت دیگر آن، این است که در قسمت جلوی اتاقها، با استفاده از شیشه‌های آبی نقش يك طاووس را به وجود آورده‌اند و در قسمت پشت آن با استفاده از شیشه‌های رنگی زرد و سبز، شکل‌های دیگری درست کرده‌اند. نقش طاووس نشاندهنده ارزش و مقام این حیوان در معماری چینی است. هنگامی که بخواهند محلی را در معماری اسلامی، ارزش و بهای بیشتری بدان بدهند از آینه‌کاری استفاده می‌کنند و خیلی کم از نقش حیوانات استفاده می‌کنند.

به طور کلی، شکل شبستان، برج بلند مسجد، استفاده از شیشه‌های آبی و نقش طاووسی را به وجود آوردن، همه و همه باعث شده تا خصوصیات خاصی را برای این مسجد به وجود بیاورند و احترام و ارزشی که به مساجد گذاشته می‌شود، جلوه‌گر شود.

۲۲. مسجد جنگ جو در ایالت خَن

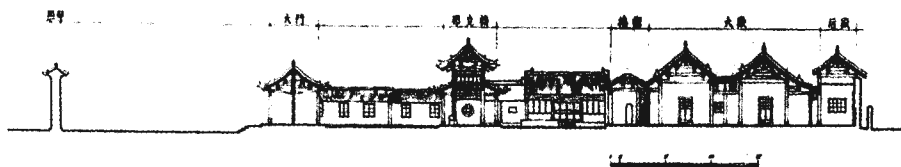
مساجد و ساختمان‌های اسلامی ایالت خَن بیشتر در شهرهای جنگ جو، کی فانگ، جوشین جن، و چین یانگ قرار دارند. اما مسجد جنگ جو به سبب داشتن مناره و قدمت بسیار زیادش از جمله مساجد با ارزش و مهم این ایالت است.

مسجد جنگ جو دارای معماری سلسله‌مینگ است و در آن زمان ساخته شده است. شبستان فعلی آن با استفاده از ستون‌های مختلف و محکم ساخته شده و در بنای سقف آن از روش دوگونگ استفاده شده است. در زمان چینگ مورد تعمیر قرار گرفته است. البته در آن زمان به علت کج شدن بعضی از ستونها، آنها را بازسازی کردند. شواهد و قرائن این طور نشان می‌دهد که مصالح مورد استفاده در این ساختمانها، از مصالح متداول زمان مینگ است. و در سلسله چینگ آنها را مرمت کرده‌اند (شکل‌های ۲۲-۱ و ۲۲-۲).

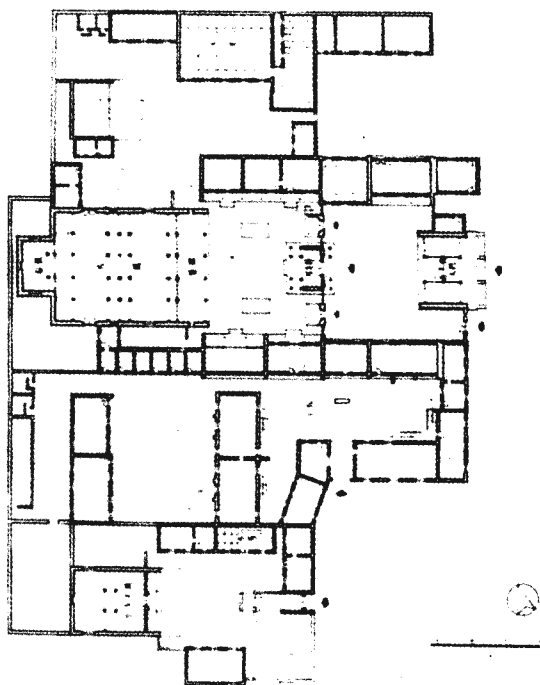
قسمت عقب شبستان در سال ۱۸۰۲م تعمیر شده است. در کتیبه‌ای که در مسجد کشف شده به این موضوع اشاره شده است.

قسمت داخلی شبستان به دلیل وجود نقاشیها و چوبکاریها و شیشه‌کاریهای هنرمندانه و ظریف، بسیار مرغوب و زیبا جلوه می‌کند. در روی قسمت بالایی بعضی از دیوارها و مابین دوگونگها، رنگ آمیزی و نقاشیهای زیبایی انجام گرفته است (شکل ۲۲-۳).

در قسمت محراب مسجد و همچنین روی قسمتهایی از دیوارها، آیاتی از قرآن و

۲۲-۱ طرح مسجد جن جو در
استان خنان از روبرو

۲۲-۲ نقشه مسجد
جن جو در استان خنان

کلمات قصار و اسماء الله نوشته شده است. استفاده از آیات قرآن و کلمات قصار در معماری اسلامی امری است عادی. شبستان این مسجد يك نمونه بارز از هنر معماری اسلامی در چین است.

در اکثر مساجد خنن مناره وجود ندارد، اما در وسط مسجد جنگ جو مناره ای هست که سقف آن را براساس روش سنتی دوگونگ ساخته اند. مهندسی و روش ساخت مسجد بسیار خوب و موفق است. گذشته از آنکه در سقفهای آن از روش دوگونگ استفاده شده، دیوارهای آجری در چپ و راست آن وجود دارند که در داخل آنها به شکل هشت ضلعی به طرز بسیار زیبایی مشبك کاری شده است (شکلهای

۲۲-۴ و ۲۲-۵).

همان طور که ذکر آن رفت، مسجد مربوط به زمان سلسله مینگ است. اما در زمان امپراطوری چین لونگ^۱ مورد تعمیر و بازسازی قرار گرفته است. دوگونگهایی که در سقفها به کار رفته همه تعویض شده‌اند.

در چپ و راست مناره، اتاقهای درس، میهمان خانه، آشپزخانه و سپس در بزرگ مسجد قرار دارد. حمام و مدرسه برای بچه‌های مسلمان نیز در قسمت دیگر مسجد قرار دارد.

۲۲-۳ منبت کاری داخل شبستان جن جو در استان خنان

۱. در بین سالهای ۱۷۱۱ تا ۱۷۹۹م امپراطوری به نام چین لونگ بر کشور چین فرمانروایی می کرده است که مربوط به سلسله چینگ بوده است. م

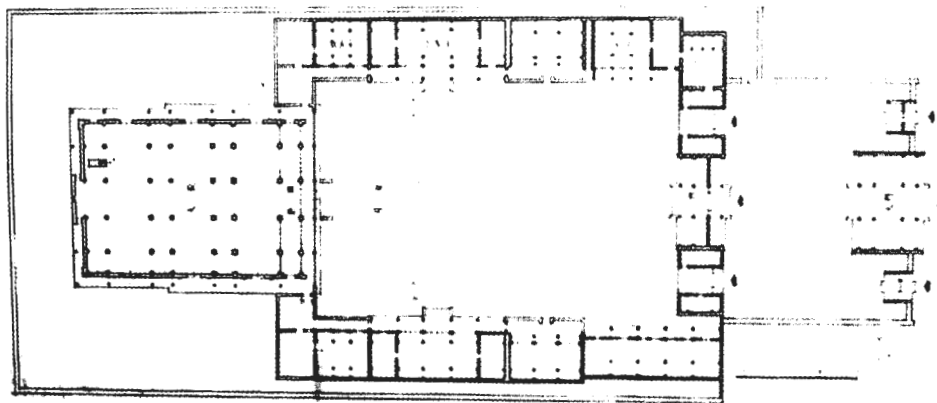
۲۲-۵ قسمتی از دیوار مسجد جن جو در استان خنان ۲۲-۴ در ورودی مسجد جن جو و ساختمان روی آن

۲۳. مسجد شوشی آن در ایالت آنخویی

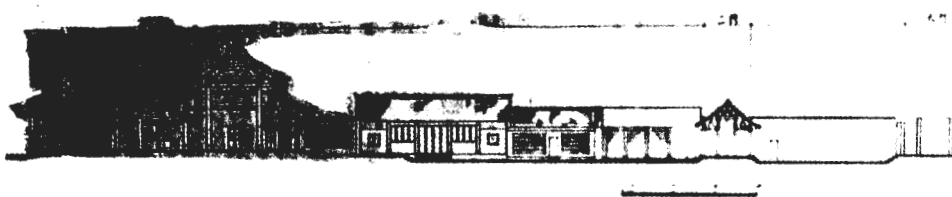
اسلام در زمان سلسله‌های چینگ و مینگ در شمال آن وی بسیار پیشرفت کرده بود و دوران طلایی خود را می‌گذراند. مسجد شوشی آن، زیبا و دارای ارزش معماری فراوان است. تیرآهنهای به کار رفته در سقفها بسیار قطور و محکم است و از سیستم دوگونگ در بنای سقفها استفاده شده است. سبکهای به کار رفته در این مسجد، در داخل چین کمتر دیده شده است.

در آن زمان، جمعیت شوشی آن زیاد نبود، اما دارای اقتصادی غنی و موفق بودند. شبستان بزرگ مسجد را با امکانات وسیعی ساخته‌اند و در سقف آن از سیستم دوگونگ استفاده کردند. شبستان کنونی نسبت به شبستان قبلی در زمان مینگ، خیلی بزرگتر و وسیعتر است. حیاط جلوی شبستان بسیار بزرگ و جادار است، این نوع حیاطها کمتر در معماری مساجد دیده شده است، علت آن هم این بوده که روزهای اعیاد اسلامی و مراسم مذهبی و روزهایی که نماز جماعت برپا می‌شود، جمعیت زیادی از مسلمانان قادر خواهند بود در حیاط مراسم مذهبی یا نماز برپا دارند. داخل حیاط سنگفرش است و سپس با ساختن چندین پله سنگی، در واقع حیاط را به دو قسمت می‌کنند. چندین درخت قدیمی نیز در داخل حیاط وجود دارد (شکلهای ۱-۲۳).

۲۳-۲، و ۲۳-۳). این مسجد دارای چندین در است. در اصلی بسیار بزرگ است و در وسط قرار گرفته. در طرف چپ و راست آن نیز درهای کوچکتر دیگری قرار گرفته‌اند.

۲۳-۱ نقشه مسجد شوشی آن در آن خویی

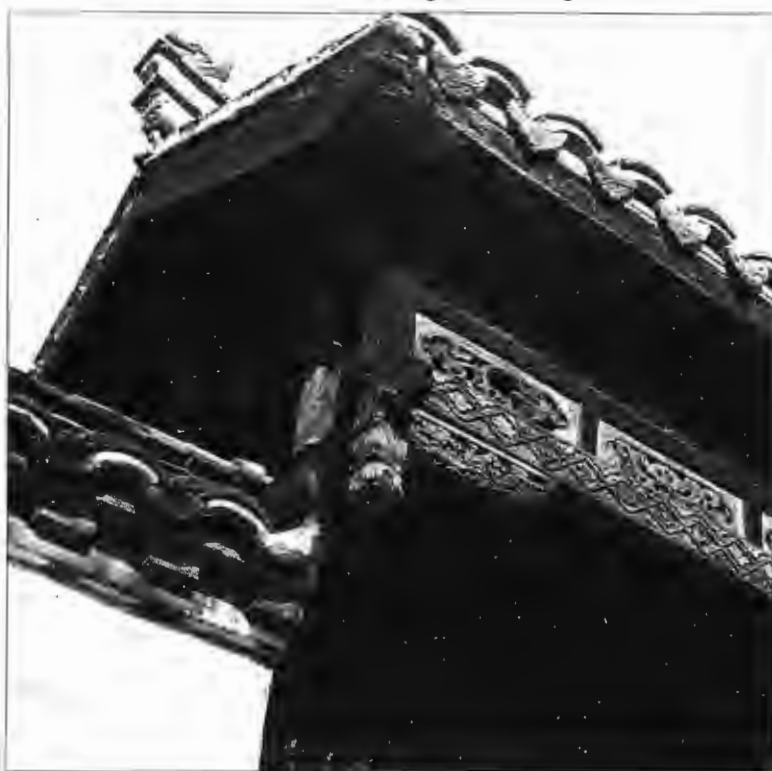
۲۳-۲ نقشه مسجد شوشی آن
در آن خویی از روبرو

۲۳-۳ شبستان مسجد شوشی آن
در آن خویی

۲۳-۴ گوشه‌ای از کتیبه در اصلی مسجد شوشی آن در آن خویی
 ۲۳-۵ گوشه‌ای از سقف ساختمان مسجد شوشی آن در آن خویی

در بزرگ مسجد يك بار به علت آتش سوزی از بین رفته است، اما بعداً با مصالح محکمتر و بهتر ساخته شد. گوشه بالای در را با کنده کاری و قلم زنی روی سنگ، بسیار زیبا و دیدنی درست کرده اند (شکل ۴-۲۳). گوشه های ساختمان را نیز به طرز بسیار زیبایی با چوب تراش داده اند (شکل ۵-۲۳). ترکیب زیبایی بین سفال، آجر و چوب به وجود آورده اند که بسیار جالب توجه است و سبکی قدیمی به شمار می رود. حیاط مسجد بزرگ است، به همین علت در داخل آن ساختمانهای مختلفی وجود دارد. به سبک قدیمی چینی، حیاطهایی در داخل حیاط اصلی به وجود آورده اند و مابین حیاطها دیوارهای کم ارتفاعی کشیده اند. برای اینکه ارتباط بین حیاطها و ساختمانها به راحتی میسر باشد و در رفت و آمد دچار مشکلات نشوند، نقاط مختلفی از دیوارها، را خالی کرده اند و این خود زیبایی خاصی به حیاط داده است.

در دو طرف مسجد، میهمان خانه و دبستان ابتدایی برای مسلمان وجود دارد و آنها نیز به وسیله دیوارهای مشبك از یکدیگر جدا می شوند. در جلو و عقب شبستان، ستونهای محکمی کار گذاشته اند و همچنین تیرکهای قطور و محکمی مابین سقف

۲۳-۶ نمای شبستان مسجد شوشی آن در آن خویی

شبستان کار گذاشته شده و در ساخت آن نیز از روش دوگونگ استفاده کرده‌اند (شکل ۶-۲۳). قسمت جلویی و پشتی شبستان کمی با هم فرق دارند و این احتمال می‌رود که اول، قسمت پشت شبستان را درست کرده و بعد از چند سال قسمت جلویی آن را ساخته باشند.

سبك دوگونگی که در سقف قسمت پشتی شبستان به کار رفته است، شباهت زیادی به سبك دوگونگ شمال کشور دارد. سبك و فن به کار رفته در قسمت جلویی ساختمان نیز بسیار شبیه به سبك کارگذاری ستونهای چوبی که اغلب در جنوب قرار دارد، می‌باشد.

برای قسمت جلوی ساختمان مسجد، از ستونهای سنگی هشت ضلعی استفاده کرده‌اند و بسیار محکم و زیبا است. اکثر تیرهای به کار رفته در سقف از جنس چوب بمبو (خیزران) می‌باشد. از این سبك بیشتر در زمان سلسله چینگ و در شمال کشور استفاده می‌شده است.

برخلاف معابد سایر ادیان، در داخل مساجد، مسلمانان از گذاشتن مجسمه یا شکل حیوانات و انسانها پرهیز دارند، به همین جهت در خیلی از مساجد چین فقط در گوشه خارجی سقف ساختمانها سر حیوانات قوی، مثل شیر یا اژدها را می‌تراشند و قرار می‌دهند.

در داخل شبستان با استفاده از آیات قرآن، و کلمات قصار و اسماءالله، روی دیوارها نقشهای خیره کننده و زیبایی به وجود آورده‌اند (شکل ۷-۲۳).

منبر چوبی مسجد نیز بسیار زیباست، و روی آن به سبك سقف خانه‌های سنتی چینی به کار رفته است (شکل ۷-۲۳).

علت دیگر بزرگی حیاط این است که قبلاً در حیاط مناره‌ای وجود داشته است و چون به مرور زمان تعمیر نشده، از بین رفته است و جای آن هم اکنون در حیاط خالی است.

۲۴. مسجد آن چینگ در ایالت آنخویی

در حال حاضر، دو مسجد در شهر آن چینگ وجود دارد؛ یکی از آنها در خیابان نَن گوآنگ جونگ و دیگری در خیابان شی مَن وی. مسجد شی مَن وی، يك مسجد

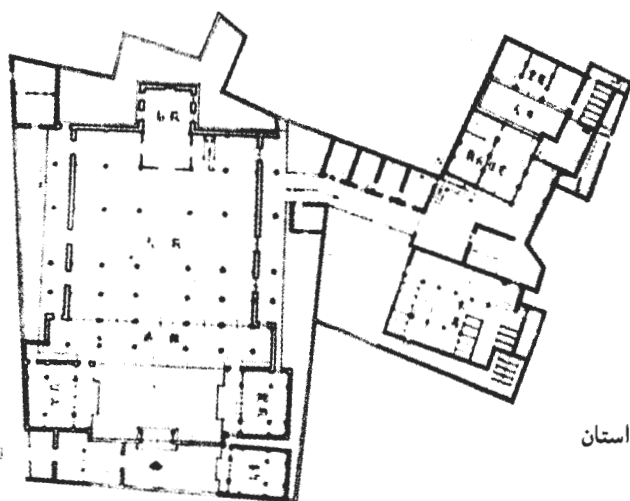

۲۳-۷ منبر مسجد شوشی آن در آن خوبی

معمولی با شکل و معماری ساده است. مسجدی که در خیابان نَن گوانگ چونگ قرار دارد بسیار زیباست و دارای هنر معماری ظریفی است. عامل مشخصه این مسجد، این است که با مسجد شوشی آن، که ذکر آن رفت، از نظر ظاهر هیچ گونه شباهتی ندارد. مسجد شوشی آن در شمال ایالت آنخویی قرار دارد، زمین آن بزرگ و وسیع است و کلاً در آن ناحیه زمین صاف بیشتر وجود دارد، به همین دلیل، حیاط آن هم بزرگ است. از نظر معماری ساختمان، باید گفت، طرفین ساختمان با هم تناسب کامل دارند و قرینه می باشند. مسجد آن چینگ در کنار ساحل دریای چانگ جیانگ قرار دارد که يك محل تجاری است، اقتصاد موفقی دارد، لیکن زمین صاف و قابل استفاده بسیار کم دارد:

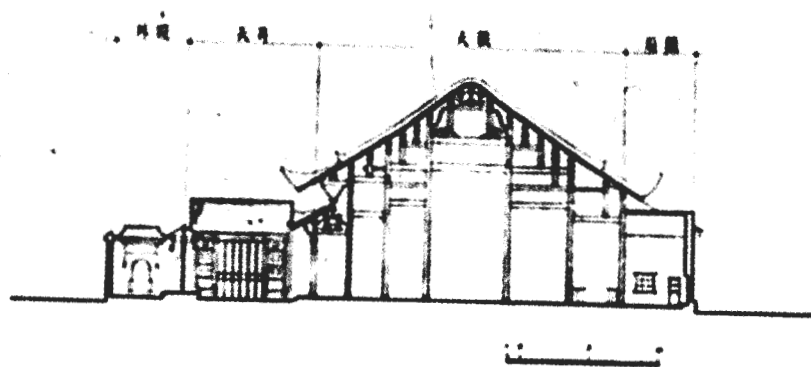
هوای آن بسیار گرم و طاقت فرساست. به همین دلیل مسجد خیابان آن چینگ از نظر ظاهر نسبتاً کوچک به نظر می آید و همچنین با روش مخصوص استفاده از حیاطهای کوچک، ساخته شده است. از نظر نوع و سبک ساختمان، کاملاً با مسجد شوشی آن در شمال متفاوت است (شکلهای ۲۴-۱ و ۲۴-۲).

از دروازه اصلی مسجد تا شبستان، باید از دو در دیگر عبور کرد. غیر از در بزرگ يك در سنگی و سپس يك در دیگری که دارای نقشهای گوناگون و زیبایی می باشد، وجود دارد. روی درها کنده کاری شده است. بعد از آن درها، به شبستان بزرگ و زیبا می رسیم که در بنای آن از حداقل زمین، حداکثر استفاده را کرده اند.

۲۴-۱ نقشه مسجد
آن چینگ در استان آن خویی

۲۴-۲ طرح مسجد آن چینگ در استان
آن خویی از روبرو

۲۴-۳ در ورودی شبستان مسجد آن چینگ در استان آن خویی

۲۴-۴ داخل شبستان مسجد آن چینگ در استان آن خویی

دفتر مسجد، حمام و محل سکونت روحانی مسجد و سایر اتاقها در قسمت چپ شبستان قرار دارند. تیرهای چوبی ضخیمی که در سقف به کار رفته است، بسیار شبیه به سبک سقفها در مساجد ایالت یون نُن می باشد. اما با شمال کشور و مسجد شوشی آن تفاوت بسیاری دارد (شکل ۲۴-۳).

فضای داخل شبستان، زیبایی و روحانیت خاصی دارد و انسان را بی اختیار تحت تأثیر قرار می دهد. ستونهای داخل ساختمان طلایی است و روی آنها با فراست و ظرافت کلمات قصار و آیات قرآن و اسماء الله را نوشته اند (شکل ۲۴-۴). هر ستونی با ستون دیگر قرینه است. به سبب وجود این ستونها، ساختمان محکمتر شده است و از داخل، ساختمان را بسیار مرتفع نشان می دهد (شکل ۲۴-۵).

۲۴-۵ گوشه سقف شبستان مسجد آن چینگ در استان آن خویی

۲۵. مساجد دونگ و شی در شهر جی نینگ، ایالت شَن دونگ

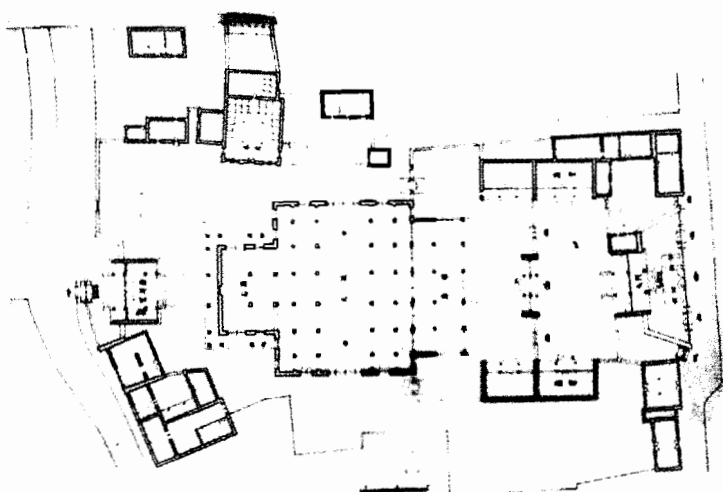
از جمله مساجد بزرگی که در زمان سلسله مینگ ساخته شده است، یکی به نام جینگ جوو در شهر نُن جینگ و دیگری به نام خواجوو گانگ در شی آن بوده است. البته

مساجد مسلمانان در زمان شروع سلسله چینگ خیلی بیشتر از اینهاست. مثل: مسجد پوچنگ در استان خبی، و لون جو در گویی لین. اما مساجد شهر جی نینگ در ایالت شن دونگ از جمله مساجد بزرگ است. مسجد شی در خیابان لن جوجیاوین واقع شده است. معماری شبستان آن بسیار با عظمت و باشکوه است. این گونه معماری کمتر دیده شده است. ظاهر و سبک معماری آن نشاندهنده این است که شهر جی نینگ در زمان شروع سلسله چینگ از نظر اقتصاد و تجارت، مرتبه خوبی را احراز کرده بود. و تعداد مسلمین در آن زمانها بسیار زیاد بوده است. به همین دلیل، معماری اسلامی نیز بسیار پیشرفت داشته و اهمیت زیادی بدان داده می شده است. از نظر تزئین و زیباسازی، روی آن زیاد کار شده است. نقاشیها و رنگ آمیزیهای زیبایی دارد و ارزش آن را دارد که برای ساختن سایر ساختمانها و مساجد، از آن الهام بگیرند و روی آن پژوهش و بررسی بیشتری انجام دهند.

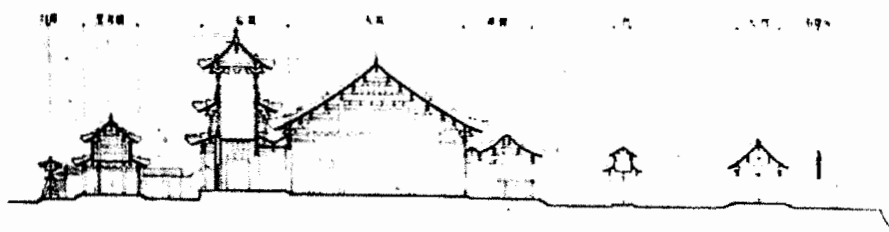
شبستان بزرگ مسجد شی، یکی از بزرگترین شبستانهای مساجد مسلمانان در کشور چین است. نما و شکل این شبستان شباهت زیادی به کاخ امپراطور چینگ در پکن دارد و از نظر معماری و فنون به کار رفته در آن نیز یکی از برجسته ترین و بزرگترین شبستانها در داخل کشور است.

غیر از مسجد بزرگ شی، مسجد دونگ نیز بسیار با ارزش است. این دو مسجد از نظر سبک معماری بسیار شبیه به هم هستند و همچنین در طول تاریخ نیز مسایل و ارتباطاتی بین این دو مسجد بوده است و نمی توان آن دو را از یکدیگر جدا کرد (شکلهای ۱- ۲۵، ۲- ۲۵، ۳- ۲۵، و ۴- ۲۵).

شهر جی نینگ در طول تاریخ، همواره يك كانال ارتباطی مهم و محل رفت و آمد تجار و مردمان دیگر بین شمال و جنوب بوده است، یا بهتر بگوییم مرکز و محور ارتباطات و انتقالات بین شمال و جنوب بوده است. همین امر، این شهر را بیش از پیش ترقی داد و باعث شد تا نقش مهمی را در ارتباط بین شمال و جنوب ایفا کند. مسلمانان نیز در همان زمان شمار زیادی را تشکیل می دادند. برای نیایش و نماز و انجام فرایض دینی نیاز به مساجد خوب و بزرگی داشتند تا جوابگوی جمعیت فراوان آنها باشد. قدیمیترین این مساجد، مسجد بزرگ دونگ است که در زمان سلسله مینگ ساخته شده است. مسجد شی نیز متعلق به تاریخ هزار ساله مینگ می باشد. بعدها در زمان چینگ و کانگ مساجد بیشتری ساخته شد.

۲۵۱ نقشه مسجد بزرگ شرقی جی نین استان شن دونگ

۲۵۲ طرح مسجد بزرگ شرقی جی نین استان شن دونگ از روبرو

۲۵۳ طرح هوایی مسجد
بزرگ غربی جی نین استان
شن دونگ

۲۵۴ طرح مسجد بزرگ غربی جی نین استان شن دونگ از روبرو

نخست مختصری در مورد مسجد بزرگ دونگ سخن به میان می آوریم. این مسجد متکی به کانال ارتباطی در کناره ساحل غربی رودخانه است و دارای تاریخ چندین ساله می باشد. بر طبق مدارك و اسناد به دست آمده، در زمان مینگ مسجدي قدیمی در خیابان مین خوا وجود داشته است که تا به امروز از آن مراقبت کامل به عمل آمده است. در این مورد يك کتیبه که مربوط به دوران جمهوری، یعنی سال ۱۹۴۰ م است، وجود دارد، در این کتیبه آمده است: «در زمان امپراطوری به نام چانگ خوا در سلسله مینگ و بعد در سلسله چینگ، سالهای خوبی همراه با صلح و ترقی در چین می گذشت، در دریاها نیز صلح و صفا حاکم بود. شهر جی نینگ محور ارتباط شمال و جنوب بوده و تجارت و خرید و فروش زیادی در آن انجام می گرفته است. در این دوران برنامه ریزها، مهندسیها و معماریهای فراوانی انجام می گرفته و مرتباً در پی ساختن ساختمانهایی بوده اند که زیبایی و جلال و شکوه داشته باشد، یکی از این نوع ساختمانها که واقعاً باعث افتخار بود، مسجد مسلمانان بود...»

در بزرگ مسجد که از کارهای به یاد ماندنی دوران مینگ است، دارای شکل و نمای خاصی است. معماری شبستان در شروع سلسله چینگ انجام گرفته است. در آن زمان شهر جی نینگ همچنان در حال پیشرفت و ترقی بود. تعداد مسلمانان نیز بیشتر شده بود، به همین دلیل، شبستان بزرگی ساخته شد. سپس در زمان امپراطوری چاولونگ شبستان را بزرگتر کردند.

به طور کلی، در مورد معماری و ساخت شبستان و سبك ستون گذاری و سایر روشهای به کار برده شده در این مسجد، باید گفت که کارگران و مهندسين در زمان چینگ واقعاً همت و هنر به کار برده اند و اگر کسانی فکر کنند که معماری سلسله مینگ است، کاملاً در اشتباهند. معماری فعلی شبستان و قسمتهای اعظمی از مسجد کاملاً مشخص و واضح است که در زمان امپراطوری چاولونگ ساخته و تعمیر شده است. ظاهر مغرورانه و با شکوه مسجد، انسان را بی اختیار تحت تأثیر قرار می دهد، مخصوصاً هنگامی که از فاصله ای نه چندان دور به کل مسجد نظر بیافکنیم، شبستان بزرگی را می بینیم و مناره سه طبقه ای که قسمت بالای آن شش ضلعی است و در مسجد، همگی دست به دست هم داده و انسان را شیفته شکوه و جلال آن می سازند و همه اینها نشاندهنده این است که معماری مساجد مسلمانان در آن زمان به درجه و مرتبه خیلی بالایی رسیده بوده است (شکلهای ۵- ۲۵ و ۶- ۲۵).

۲۵۵ درب پشت مسجد بزرگ دونگ جی نین
استان شن دونگ

۲۵۶ سقفهای مسجد بزرگ دونگ جی نین
استان شن دونگ

۲۵۷ کتیبه سردر ورودی بزرگ دونگ جی نین استان شن دونگ

۲۵۸ سنگهای درب ورودی مسجد بزرگ دونگ جی نین استان شن دونگ

۲۵۹ سنگ درب پشت مسجد بزرگ
دونگ جی نین استان شن دونگ

۲۵۱۰ سنگ جلو در ورودی مسجد بزرگ
دونگ جی نین استان شن دونگ

آینه کاری و مشبك كاری به رنگهای سبز و زرد و قرمز تالو خاصی به مسجد می بخشند، مخصوصاً هنگامی که رنگهای مختلف آینه ها و شیشه ها در هم ادغام می شوند. این هنر، فقط در ساختمان مساجد به کار می رود و در ساختمانهای سایر مذاهب وجود ندارد. فن و معماری آن از قدیمیترین و نادرترین سبکهای چینی است. چون مسجد در مکانی واقع بوده که دقیقاً محل تجارت و رفت و آمد بازرگانان و مردم شهر بوده است، بیشتر از سنگ برای تزیین در اصلی و خیابان منتهی به مسجد استفاده شده است.

سر در ورودی مسجد، از سنگ درست شده است و در روی آن نقش هایی مثل شیر، گوسفند، کوه و دشت، طبیعت و گل کنده کاری شده است. همچنین هنگام ورود به مسجد، در دو طرف در ورودی، بر روی تخته سنگهایی که قطر زیادی نیز دارند، نقشهای مختلفی کنده کاری شده است (شکلهای ۷- ۲۵ و ۸- ۲۵).

نقشهای کنده کاری شده روی سنگها، اغلب در سال ۱۷۰۰م انجام گرفته است و نشان از جو زمانه و شرایط و موقعیت آن زمان می دهد. ستون سنگی بزرگ و زیبای در مسجد نیز از این قاعده مثنتی نبوده است و روی آن با مهارت و زیبایی کنده کاری شده و آن را تراش داده اند (شکل ۹-۲۵).

ستونهای سنگی بیرونی مسجد نیز بسیار زیبا و محکم اند، و روی آنها شکل ازدها که مظهر قدرت است نقش بسته است (شکلهای ۱۰- ۲۵، ۱۱- ۲۵، ۱۲- ۲۵، ۱۳- ۲۵، ۱۴- ۲۵ و ۱۵- ۲۵).

حال مختصری نیز به مسجد شی بردازیم. این مسجد در زمان شروع سلسله چینگ مورد تعمیر و بازسازی قرار گرفته و به شکل امروزی درآمده است. در مناره مسجد کتیبه ای کشف شده که مربوط است به سال ۱۹۰۷م، و در آن اشاره به ساختن و تعمیر این مسجد در زمان چینگ شده است. قسمت میانی و پستی شبستان را در زمان امپراطور چاولونگ ساخته اند. این مسجد در زمان چینگ مهمترین مسجد جی نینگ بوده است. هم اکنون نیز مهمترین بخشهای معماری این مسجد مربوط به دوره چینگ می باشد. ظاهر آن خیلی شبیه به مسجد دونگ نیست. بزرگی شبستان آن نه تنها از دیگر شبستانهای مساجد دیگر در چین بیشتر است، بلکه در بین معابد بودایی و دائویستی و لامایی نیز دارای بزرگترین محل برای نیایش پیروان خود می باشد. در دوران سلسله چینگ، مسلمانان بسیار زیادی در جی نینگ زندگی می کردند،

۲۵۱۱ سنگهای درب پشت مسجد بزرگ دونگ جی نین استان شن دونگ

تجارت نیز بسیار رونق داشت و طبیعتاً این موارد، مسجد شی را نیز تحت الشعاع خود قرار داده است.

مسجد شی دارای مناره و دروازه بزرگی است و در طرف چپ و راست آن کلاسهای درس و محل زندگی طلاب و روحانی مسجد و حمام وجود دارد.

در بزرگ مسجد، شکوه و استواری و عظمت را عرضه می دارد، در واقع چنین مسجد با ارزشی باید که چنین دری داشته باشد (شکل ۱۶-۲۵).

مناره مسجد شش ضلعی و دو طبقه است. مناره در وسط حیاط واقع شده است

۲۵۱۲ تصویری از
مسجد بزرگ دونگ جی نین
استان شن دونگ

۲۵۱۳ نقش‌کنده کاری شده
مسجد بزرگ دونگ جی نین
استان شن دونگ

۲۵-۱۴ تصویر دیگری از نقش کنده کاری شده مسجد بزرگ دونگ جی نین استان شن دونگ

۲۵-۱۵ کارهای کنده کاری چوب در سقف مسجد دونگ جی نین استان شن دونگ

۲۵-۱۶ منظره خیابان جلو مسجد بزرگ شی در جی نین استان شن دونگ

(شکل ۱۷-۲۵). داخل حیاط را که چهار ضلعی است به دو قسمت کرده اند. سه ایوان پیچ در پیچ به شبستان منتهی می شود. ستونهای داخل ساختمان بسیار محکم و قطور می باشند و در بنای سقف آن از روش دو گونگ استفاده شده است. روی آنها با رنگهای قرمز و طلایی نقش و نگارهای زیبایی نقش بسته شده است (شکلهای ۱۸-۲۵ و ۱۹-۲۵).

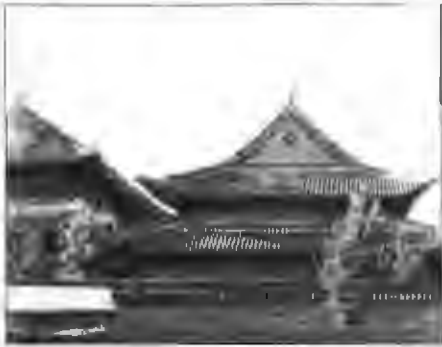
ساختمان شبستان، بسیار بلند است و بزرگ. هنگام برپایی مراسم مذهبی و اعیاد مسلمانان، جمعیت زیادی می توانند در این شبستان جمع شوند. البته از اول، این شبستان به بزرگی اندازه امروزی خود نبوده است، بلکه در سال ۱۶۸۱ م آن را بزرگتر کرده اند و علت اصلی آن هم، کثرت جمعیت و پیشرفت تجارت در بین آنها بوده است. بعد از جنگ تریاک در چین، صدمات زیادی به مردم و تجارت داخلی و خارجی وارد آمده بود و طبیعتاً مساجد نیز از این مشکل اجتماعی در امان نماندند (شکلهای ۲۰-۲۵ و ۲۱-۲۵).

۲۵-۱۷ اتاق مؤذن در مسجد بزرگ شی در جی نین استان شن دونگ

۲۵-۱۸ کارهای چوب سقف مسجد بزرگ شی در جی نین استان شن دونگ

۲۵۲۰ منظره بالای شبستان مسجد بزرگ شی
در جی نین استان شن دونگ

۲۵۱۹ ستون مسجد بزرگ شی در جی نین
استان شن دونگ

۲۵۲۱ گوشه سقف مسجد بزرگ شی در جی نین
استان شن دونگ

زمینی که به شبستان اختصاص داده شده است، کم عرض، اما از نظر طولی دراز می باشد. این از خصوصیات معماری شبستان در بعضی از استانهای چین است.

نکته قابل توجه دیگری که در این شبستان وجود دارد این است که در وسط شبستان هفت ستون اصلی و در

جلوی شبستان پنج ستون وجود دارد. در زمان امپراطوری چین لونگ، شبستان را وسعت دادند. در آن هنگام، سازندگان مسجد چند اصل را مورد توجه قرار دادند. یکی اینکه قسمت پشتی شبستان را وسیعتر کردند

۲۵-۲۲ پشت شبستان مسجد بزرگ شی در جی نین
استان شن دونگ

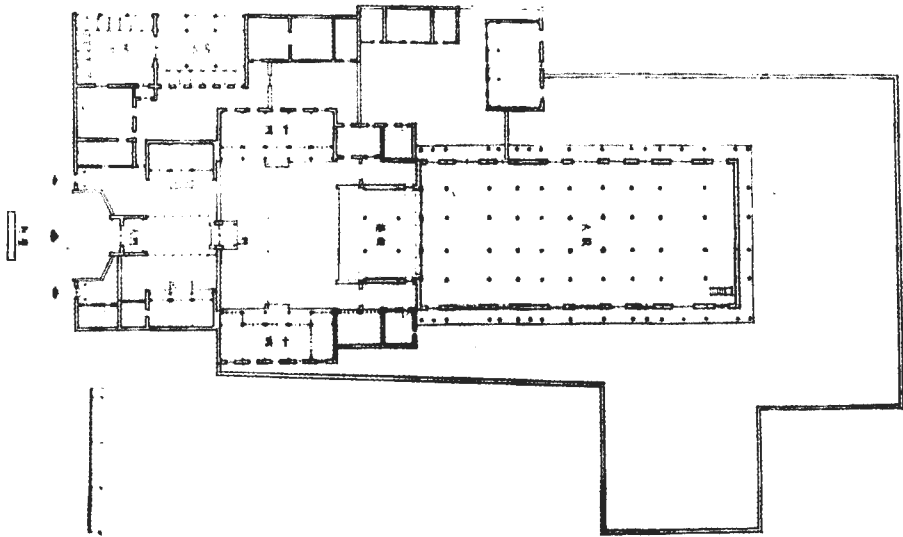
۲۵-۲۳ سقفهای مسجد بزرگ شی در جی نین
استان شن دونگ

و آن قسمت را بخش مهم شبستان قرار دادند و دیگر اینکه در قسمت پستی پنج ستون کار گذاشتند و بدین ترتیب شبستانی محکمتر و بزرگتر ساخته شد. تمام بخش‌ها را از روی اصول صحیح و برنامه‌ریزی دقیق ساختند و به همین دلیل توانستند کار صد در صد موفق‌تری ارائه بدهند (شکل‌های ۲۲-۲۵ و ۲۳-۲۵).

۲۶. مسجد شهر جی نِن در ایالت شِن دونگ

کتیبه‌های زیادی راجع به مساجد جی نِن به دست آمده که به زمان سلسله یوآن می‌رسد. مسجد دَنَن در این شهر در زمان یوآن ساخته شده و در زمان مینگ مسجد دیگری به نام بی‌د ساخته شد. دَنَن و بی‌د دو مسجد مهم و اساسی برای مسلمانان این شهر محسوب می‌شدند و هر دو در زمان سلسله چینگ مورد تعمیر قرار گرفتند. مسجد بی‌د خیلی بزرگ نیست، اما دارای معماری ظریف و استادانه‌ای می‌باشد، مسجد دَنَن، نسبتاً بزرگ است. مسجد بی‌د پس از تعمیر همچنان شکل و نمای قدیمی خود را حفظ کرده است، اما مسجد دَنَن پس از تعمیر نما و شکل قبلی خود را تا حدی از دست داد (شکل ۱-۲۶).

سیر تحول و تکامل تدریجی مسجد دَنَن در تاریخ اسلامی مساجد، جایگاه بسیار

۲۶-۱ نقشه مسجد بزرگ شمالی (بی د) جی نن استان شن دونگ

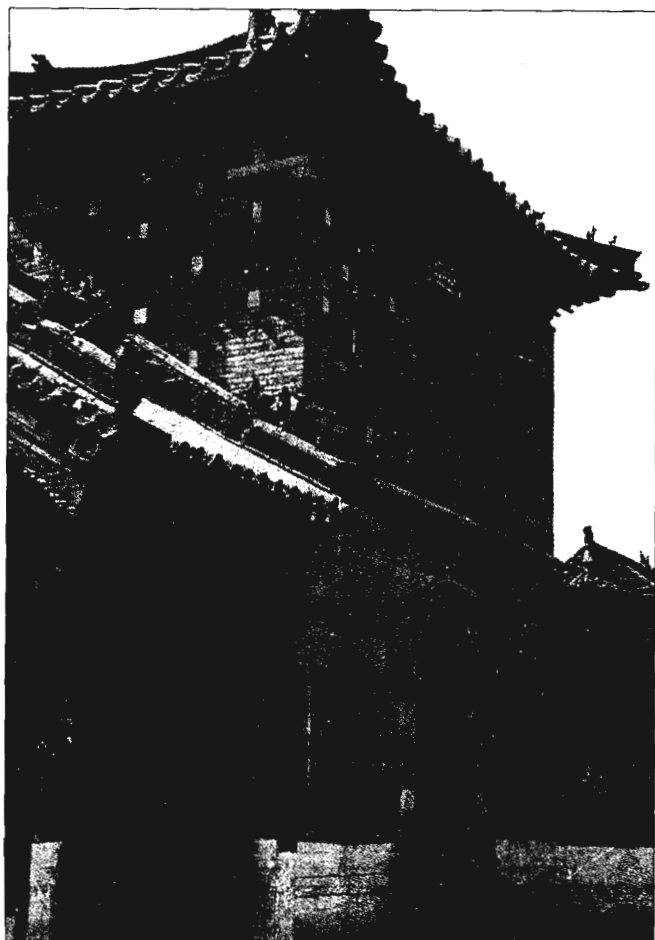
مهمی را احراز کرده است و تا به حال کتیبه و مدارك مهمی در این زمینه به دست آمده است. طبق مدارك، این مسجد يك بار در سال ۱۴۹۵ م و بار دیگر در سال ۱۵۵۴ م مرمت شده است، سپس در سال ۱۸۷۴ م در زمان سلسله چینگ مورد تعمیر مجدد قرار گرفته است.

در سومین سال حکومت دولت جمهوری، یعنی در سال ۱۹۱۴ م، شبستان و ستونهای اصلی مسجد مورد تعمیر قرار گرفتند. و باز در سال ۱۹۲۱ م، شبستان و کلاسهای درس مورد تعمیر اساسی قرار گرفتند.

به طور کلی، با توجه به خصوصیات معماری این مسجد باید گفت، اکثر بخشهای این مسجد در سال ۱۸۷۴ م ساخته شده است. مناره مسجد نیز در سال ۱۹۳۶ م، شکل جدید خود را به دست آورد. در آن سال، دولت جمهوری بر سر کار بود. می توان گفت که این مسجد یادگار فرهنگ دوران نیمه مستعمره چین می باشد.

دلایل مورد توجه و مورد بحث در این مسجد عبارتند از:

- (۱) شبستان مسجد در زمان شروع سلسله یوآن ساخته شده است.
- (۲) صد یا دویست سال بعد، تا زمان مینگ (۱۴۹۵ م) این مسجد توسعه پیدا کرده

۲۶-۲ درب اصلی مسجد بزرگ شمالی
(بی د) جی نَن استان شن دونگ

۲۶-۳ منظره بیرونی نمازخانه (شبستان) مسجد بزرگ شمالی (بی د) جی نَن استان شن دونگ

است، تعداد درهای مسجد زیادت‌ر و همچنین بخشهای مهمی از آن مورد تعمیر قرار گرفته است.

۳) در زمان حکومت سلسله چینگ، مقارن سال ۱۸۷۴م دوباره مورد تعمیر قرار گرفت و فنون جدیدی نیز در آن به کار گرفته شد.

۴) مناره مسجد در زمان دولت جمهوری در سال ۱۹۳۶م مجدداً مورد تعمیر قرار گرفت. اما بهترین زمانی که به این مسجد توجه کافی مبذول شده، در زمان سلسله چینگ بوده است.

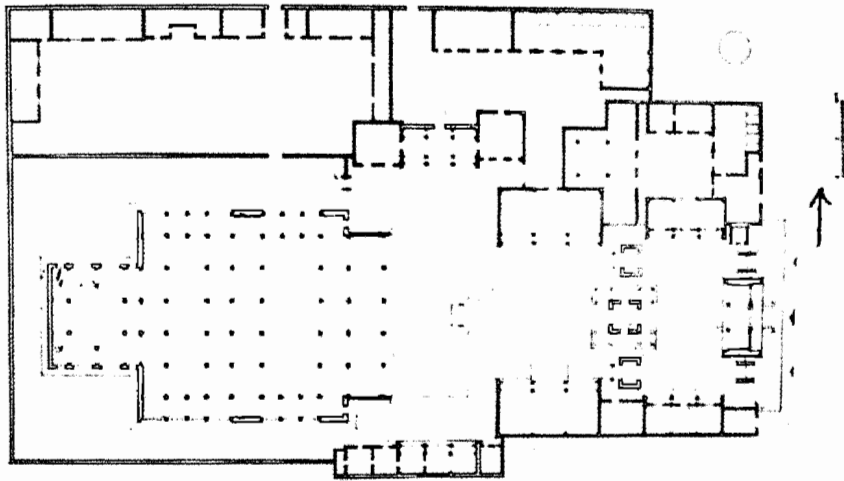
به دلیل اینکه این مسجد در زمانهای مختلف و در شرایط گوناگونی از نظر جامعه و محیط آن مورد تعمیر قرار گرفته یا توسعه و گسترش یافته، در نتیجه نما و شکل ظاهری آن در کل يك شكل خاص نبوده و در واقع، در هر دورانی، سبك و روش جدید و متفاوتی در این مسجد به کار گرفته است، اما در هر صورت، مسجد از نظر معماری با ارزش است.

شبستان دارای ستونهای بلند و قطوری است. داخل و بیرون آن به سبك شبستانهای مساجد کشورهای عربی تزئین شده است و همچنین شبستان دارای پنجره‌های مشبك است (شکلهای ۲-۲۶ و ۳-۲۶).

۲۷. مسجد بوجن در ایالت خبی

شهر بوجن در واقع يك کانال ارتباطی بوده و از جوانب مختلف برای مردم آن ناحیه و نواحی اطراف آن پرفایده بوده است. مسجد بوجن در شروع سلسله چینگ مورد تعمیر اساسی قرار گرفته است. نوشته‌های روی دیوارهای شبستان مسجد، مربوط به دوران سلسله چینگ در سال ۱۷۰۲م است و مسجد به احتمال خیلی زیاد باید در همان سال یا در همان دوره تأسیس شده باشد. منبر فعلی مسجد نیز در زمان دولت جمهوری مرمت شده است (شکل ۱-۲۷).

این مسجد، بسیار بزرگ و شامل يك شبستان بزرگ و در طرف چپ و راست آن، اتاقهای درس، حمام، محل سکونت روحانی مسجد، شبستان زنانه، حمام زنانه و يك طویله خیلی بزرگ مخصوص نگهداری گاو و گوسفند برای مسلمین است. تعداد مساجدی که در آنها شبستان زنانه نیز وجود داشته باشد خیلی زیاد نیست، فقط مساجد خیلی بزرگ، دارای شبستان زنانه نیز می باشند. شبستان زنانه زیادی در زمان

۲۷-۱ نقشه مسجد بوجن در استان خه‌بی

سلسله چینگ و دولت جمهوری ساخته شده‌اند، شبستان زنانه مورد بحث نیز به احتمال زیاد در زمان سلسله چینگ ساخته شده است.

دومین نکته مورد توجه این است که شبستان دارای هشتاد و یک رواق است. من خود نیز این رواقها را از نزدیک مشاهده کردم و شمردم. هشتاد رواق آن در خود شبستان و یک رواق دیگر در جلوی کلاه فرنگی پشت شبستان قرار دارد. با تمام این تفصیل، نمی‌توان گفت این شبستان، جزو بزرگترین شبستانها به شمار می‌آید. شبستانهای مساجد گویی لین و جی نین از آن خیلی بزرگترند. حتی نسبت به مسجد بزرگ سانگ جو نیز خیلی کوچکتر است. خصوصیات دیگر شبستان این است که کلاه فرنگی شش گوش آن شباهتی به کلاه فرنگی شبستان سانگ جو ندارد. در داخل این کلاه فرنگی نرده‌هایی وجود دارد و در سقف آن، با استفاده از چوب، نورگیری جاسازی کرده‌اند که بسیار زیبا و هنرمندانه درست شده است و این احساس را به وجود می‌آورد که نسبت به شبستان با اهمیت‌تر و جالبتر است (شکلهای ۲۷-۲، ۲۷-۳ و ۲۷-۴).

در دو طرف شبستان، درهایی وجود دارند که به حیاط باز می‌شوند. هنگامی که جمعیت نمازگزاران زیاد باشد، بسیار مفید است، چرا که مردم می‌توانند از درهای چپ و راست شبستان به راحتی بیرون بروند. سقف شبستان بسیار بلند است، ولی نه به

۲۷-۲ پشت شبستان مسجد بوچن در استان خه‌بی

۲۷-۴ سقف گنبد از داخل مسجد بوچن در استان خه‌بی

۲۷-۳ زرده‌ها و ستونهای سقف شبستان مسجد بوچن در استان خه‌بی

بلندی سقف کلاه فرنگی. سطح شبستان مقداری از سطح زمین بلندتر است و به وسیلهٔ چندین پله این ارتفاع نشان داده شده است.

۲۷-۵ آجرکاریهای محوطه جلو شبستان مسجد بوچن در استان خهبی

۲۷-۶ دروازهٔ باروان مانند مسجد بوچن در استان خهبی

ایوان مقابل شبستان نیز بسیار مفید واقع می شود؛ هنگام سخنرانی یا برپایی نماز، جمعیت می توانند در حیاط بنشینند و فرد سخنران در ایوان شبستان سخنرانی کند (شکلهای ۲۷-۵ و ۲۷-۶).

يك در سیمی در این مسجد وجود دارد که به روش قدیمی و سنتی چینی است. علت اصلی وجود آن این است که در طی زمانهای مختلف، تعدادی از اتاقها و رواقهای این مسجد از محل اولیه خود به محل دیگری در این مسجد انتقال داده شده اند و آنها را از نو درست کرده اند. محل قدیمی این اتاقها را مجبور شده اند به روش قدیمی چینی با دیوارها و درهای سیمی محصور نمایند.

در ساختمان مناره با استفاده از چوب، به طرز بسیار زیبا و دیدنی پنجره هایی درست کرده اند و در بنای سقف آن نیز از روش دوگونگ استفاده شده است (شکل ۲۷-۷).

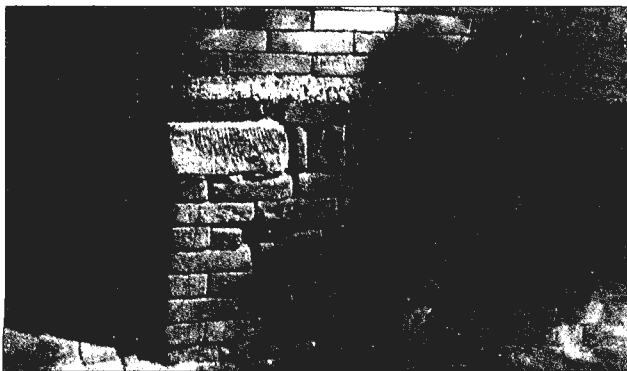
در این مسجد به جای استفاده از رنگ آمیزی از گچبری و تراش دادن سنگها برای تزئین استفاده شده است.

۲۷-۷ اتاق مؤذن (مناره) مسجد بوچن در استان خهبی

۲۷-۸ گوشه بالایی دیوار کتیبه مسجد بوچن در استان خهبی

۲۷-۹ پایه دیوارهای
مسجد بوجن در
استان خه‌بی

آجرکاری نیز در این مسجد بسیار موفق بوده است. در گوشه‌های بالای دیوارهای مسجد، با کمک سنگ و آجر توانسته‌اند نقشهای بسیار زیبایی پدید آورند. در استان خِبی، این گونه هنرها، امری است عادی و در اکثر ساختمانها، هنر کارگران را به وضوح می‌توان دید (شکلهای ۸-۲۷ و ۹-۲۷).
اکثر سقفهای این مسجد را باروشهای مختلف، جلوه‌ای دیگر بخشیده‌اند و سقف مسطح کمتر مورد استفاده قرار گرفته است.

۲۸. مسجد نیوجیه در پکن

شهر پکن دارای ده مسجد است. یکی از معروفترین این مساجد، مسجد نیوجیه است. در قدیم مسلمانان بی شماری که در این شهر زندگی می‌کردند چند مسجد ساختند. مسجد نیوجیه از نظر قدمت بسیار قدیمی و از نظر وسعت نسبتاً بزرگ است. در بین ده مسجد پکن، چهار تایی آن که در بین عامه مردم به «چهار مسجد» معروفند، در زمان سلسله مینگ ساخته شده‌اند. آنها عبارتند از:

(۱) مسجد نیوجیه

(۲) مسجد دونگ سی

(۳) مسجد میاوشی فانگ پو که در غرب پکن واقع شده است

(۴) مسجد آن دینگ من که در شرق پکن واقع است و به نام دآرتیاو فمینگ نیز معروف است.

مسجد میاوشی فانگ پو دارای سبک معماری سلسله مینگ است و به نام مسجد

دونگ سی نامیده می شود. مسجد نیوجیه هم اکنون دارای مقابر رهبران مذهبی زمان سلسله یوآن می باشد و به احتمال زیاد در زمان همین سلسله ساخته شده است. مسجد دیگری نیز وجود دارد که نسبتاً معروف است، به نام سن لی خلونگ. این مسجد نیز در زمان سلسله مینگ ساخته شده است، اما مسجد بزرگی نیست. معماری فعلی آن تماماً مربوط می شود به زمان چینگ، چون آخرین بار در زمان این سلسله مرمت شده است. در خیابان دونگ جی من نیز مسجد دیگری وجود دارد که مربوط به زمان سلسله یوآن است و امروزه دارای سه رواق و چهار حیاط کوچک است. در وسط حیاط، درخت سرو بزرگی قرار دارد که بسیار قدیمی است. این مسجد نیز به علت تعمیرهای متعدد، سبک سلسله چینگ را به خود گرفته است. مسجد کوچک دیگری به نام چونگ ون من وجود دارد که گفته می شود در زمان مینگ ساخته شده است. این مسجد نیز، بارها در زمان سلسله چینگ مورد تعمیر قرار گرفته است. در خیابان چانگ پینگ نیز مسجد دیگری وجود دارد. که در زمان مینگ ساخته شده و بعداً در سال ۱۵۷۶ م مرمت شده است. شبستان و مناره بسیار زیبایی دارد که مربوط به زمان مینگ است.

به طور کلی باید گفت، در زمان مینگ، پکن دارای مساجد کمی نبوده است. مخصوصاً که چهار مسجد معروف آن از نظر معماری دارای خصوصیات برجسته ای هستند.

در قدیم که پکن به بزرگی امروز نبود، مسجد نیوجیه در انتهای شهر واقع شده بود، اما هم اکنون در داخل شهر و در جهت جنوب شرقی واقع است. کل این منطقه، مسلمان نشین است (شکل ۱- ۲۸).

۲۸۱ طرح مسجد نیوجیه در پکن

در زمان سلسله یوآن، شهر به طرف شمال گسترش می یافت. در آن موقع، مسلمانان زیادی در آن نواحی زندگی می کردند. هم اکنون در داخل مسجد دو مقبره وجود دارد. بر روی یکی از آنها حك شده: «قبر علی که در سال ۱۲۸۳ م فوت کرده است.» و بر روی دیگری نوشته: «قبر احمد برتانی که در سال ۱۲۸۰ م از دنیا رفته است.» این دو قبر به احتمال زیاد مربوط به زمان سلسله یوآن می باشند. البته به خاطر باد و طوفانهای شدیدی که در پکن می وزد، این قبرها دچار فرسایش و خرابی شده اند و کاملاً مشخص است که این قبرها چندین بار مورد تعمیر قرار گرفته و به فاصله های مختلف از نو ساخته شده اند (شکل ۲- ۲۸).

۲۸-۲ قبری در مسجد نیوجیه در پکن

معماری فعلی مسجد مربوط است به دوران مینگ و چینگ. کتیبه هایی نیز در این زمینه به دست آمده است و در آنها اشاره به تعمیر و روش ساختن مسجد شده است. شبستان، از نقاط مهم این مسجد و بسیار بزرگ است و آیات قرآن و کلمات قصار و اسماء الله در روی دیوارها و ستونهای این شبستان نقش بسته است. بعضی از خصوصیات این مسجد با مساجد عربی شباهت دارد. این شبستان دارای دو کلاه

۱. بنا به گفته امام این مسجد و طبق شواهد و مدارك، این دو تن ایرانی الاصل بوده اند و به خاطر ارتباط نزدیک چین و ایران در گذشته، این دو تن که از مبلغین دین اسلام و تاجر نیز بوده اند به این نقطه آمده و در همین مکان از دنیا رفته اند.

فرنگی است. همچنین دارای کلاسهای درس نیز می باشد. محل سکونت روحانی، مدرسه ابتدایی برای کودکان مسلمان، و حمام، از جمله نقاط دیگر این مسجد است. به زوایا و خصوصیات این مسجد که بنگریم در می یابیم که سبک معماری سلسله مینگ را داراست. البته، در زمان چینگ نیز مورد تعمیر قرار گرفته است و به خوبی توانسته اند، خصوصیات اولیه مسجد را حفظ کنند. مناره مسجد نیز دارای سبک معماری مینگ و سپس تعمیرات سلسله چینگ می باشد. در طرف چپ و راست شبستان، بر روی دیوار کتیبه هایی در مورد این مسجد حک شده است که در اثر مرور زمان از بین رفته اند. دو کلاه فرنگی مسجد نیز مربوط به زمان شروع سلسله چینگ می باشند. در سقف آنها از سیستم قدیمی دوگونگ استفاده شده است. مناره، چهارگوش است و روش دوگونگی که در مناره و کلاه فرنگیها به کار رفته به روش سلسله چینگ است (شکلهای ۳- ۲۸ و ۴- ۲۸).

ساختمان مناره در جلوی شبستان واقع شده و در بنای سقف آن نیز از روش دوگونگ استفاده شده است. قسمت بالای مناره شش ضلعی است و کلاً بسیار زیبا تزئین شده است (شکل ۵- ۲۸).

ساختمان دیگری به عنوان گذرگاه در مسجد وجود دارد که بسیار زیبا و استادانه

۲۸-۳ مناره مسجد نیوجیه در پکن

۲۸-۴ سالن کتیبه مسجد نیوجیه در پکن

۲۸۵ برج ماه شب چهارده مسجد نیوجیه در پکن

درست شده است. در طرف راست این گذرگاه، يك پل كوچك با آب جاری در زیر آن وجود دارد که منظره بسیار زیبایی به وجود آورده است. ایوانها و راهروهای زیادی با سقفهای زیبا در این مسجد وجود دارد و ساختمانهای مختلف آن را به هم متصل می سازد (شکلهای ۶- ۲۸، ۷- ۲۸، و ۸- ۲۸).

ساختمان شبستان بسیار روشن و دارای پنجره های متعدد است. در داخل آن، با رنگهای طلایی و قرمز ترکیب بسیار زیبایی به وجود آمده است و همان گونه که در عکس مشاهده می کنید منبر نیز بسیار ماهرانه و زیبا درست شده است. داخل شبستان گیرایی خاصی دارد و احساسی ملکوتی و روحانی به انسان القا می کند. اثرات

۲۸۶ شبستان بزرگ
مسجد نیوجیه در پکن

۲۸۷ یکی از گوشه‌های
مسجد نیوجیه در پکن

۲۸۸ یکی از اضلاع شبستان مسجد نیوجیه در پکن
معماری عربی نیز در این شبستان آشکار است (شکلهای ۹-۲۸، ۱۰-۲۸، و ۱۱-۲۸).

۲۸۹ داخل شبستان
مسجد نیوجیه در پکن

۲۸۱۰ منبر مسجد
نیوجیه در پکن

۲۸۱۱ محراب مسجد
نیوجیه در پکن

کلاه فرنگی ای که در پشت شبستان واقع شده، دارای سقف شش ضلعی است و در بنای سقف آن نیز از روش دوگونگ استفاده شده و کلاً مربوط به دوران مینگ است. در روی ستونها و دیوارهای آن آیات قرآن، بسیار زیبا و پر جلوه نوشته شده اند (شکل ۱۲-۲۸).

۲۸-۱۲ نقاشی و خطوط رنگین داخل شبستان مسجد نیوجیه در پکن

۲۹. مسجد دونگ سی در پکن

مسجد دونگ سی، قدیمیترین، بزرگترین و بهترین مسجد از لحاظ حفظ خصوصیاتش پس از تعمیر است. گفته می شود در زمان سونگ و یوان ساخته و مرمت شده است.

در روی دیوار این مسجد، کتیبه‌ای وجود دارد که در حال حاضر قابل خواندن نیست. بر روی آن نوشته شده بود، مسجد بزرگی در شرق پکن واقع است که منظور همین مسجد دونگ سی است. طبق شواهد به دست آمده، تعداد مسلمانان در زمان

۲۹-۱ پشت سالن آجری مسجد دونگ سی در پکن

۲۹-۳ داخل سالن پشت مسجد دونگ سی در پکن

۲۹-۲ سقف داخلی
سالن پشت مسجد
دونگ سی در پکن

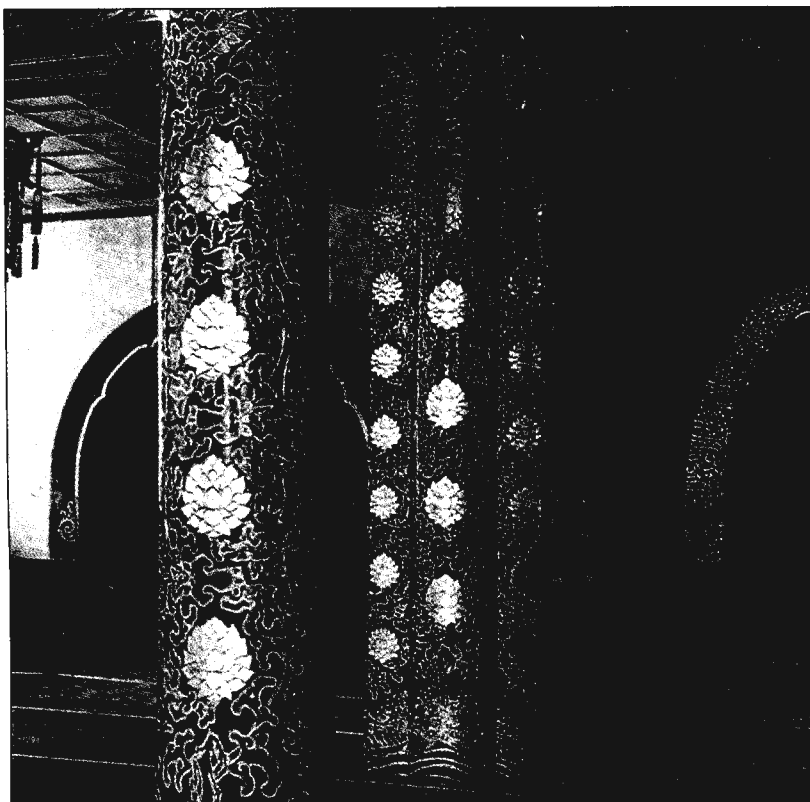

۲۹-۴ داخل شبستان
مسجد دونگ سی در پکن

سلسله یوان در پکن زیاد بوده و به احتمال قوی، دونگ سی مسجد معروف و بزرگ آنها بوده است. غیر از زمان یوان، در زمان مینگ و چینگ نیز مهمترین و معروفترین و شلوغترین خیابان در پکن، همین محله و خیابان دونگ سی بوده است. از آن زمانها تا به حال، شکل خیابان عوض نشده است. پشت ساختمان شبستان، ساختمان آجری دیگری قرار دارد که از ساختمانهای بسیار قدیمی است و در زمان مینگ ساخته شده است (شکلهای ۱-۲۹، ۲-۲۹، ۳-۲۹، و ۴-۲۹). داخل گنبد مسجد را همان گونه که در عکس مشاهده می کنید با استفاده از هنر معماری، بسیار زیبا و کنگره دار، و قسمت محراب مسجد را نیز بسیار زیبا و پر جلوه ساخته اند.

مسجد دونگ سی از مسجد نیوجیه بزرگتر است، البته در زمان دولت جمهوری مساجد گسترش یافتند.

مسجد قبلاً دارای در بزرگی بوده است که با استفاده از آجر آن را ساخته بودند. به علت بادهای فراوان و آتش سوزی، این در از بین رفت، ولی دوباره آن را ساختند. در دو طرف در اصلی مسجد، درهای سایر اتاقها قرار دارد و طوری درست شده که ورود و خروج از آن به راحتی امکان پذیر باشد. این در، به خیابان شلوغ و معروف وان فوجین باز می شود و در سال ۱۹۲۰م، زمان دولت جمهوری تعمیر شده است (شکل ۵-۲۹). در دوم مسجد نیز آجری است. سقف آن دارای سبک سنتی سقفهای چینی و یادگار دوران استعماری چین قدیم است. پس از عبور از در دوم مسجد، به يك حیاط كوچك

۲۹-۵ درب ورودی مسجد دونگ سی در پکن

وارد می شویم، سه اتاق در اطراف این حیاط واقع شده اند. از این حیاط کوچک که عبور بکنیم به محل قبلی مناره می رسیم. مناره فعلی مسجد دو طبقه است. مناره قبلی کار زمان سلسله مینگ بود که هم اکنون از آن اثری باقی نیست. مناره جدید از لحاظ اصول معماری شباهتی به مناره قبلی ندارد (شکل ۶-۲۹).

حیاط اصلی مسجد، مکان مناسب و مهمی است برای نمازگزاران و کاملاً جادار و وسیع است. در طرف چپ و راست حیاط اصلی، سه اتاق کوچک و پنج اتاق بزرگ قرار دارد. معماری هر پنج اتاق مربوط به زمان مینگ است. از اتاقهای کوچک برای درس دادن و موعظه استفاده می کنند.

در وسط حیاط مسجد، دو کتیبه قرار دارد که متأسفانه، دیگر قابل خواندن نیست. درختان قدیمی در حیاط وجود دارند و رویهم رفته باغ زیبایی به وجود آورده اند. در

۲۹۶ درب وسطی مسجد دونگ سی در پکن

جلوی کتیبه‌ها قبلاً يك کلاه فرنگی شش ضلعی قرار داشته است که دیگر وجود ندارد. در طرف چپ و راست شبستان اتاقهای زیادی وجود دارند. یکی از مهمترین آنها، مدرسه ابتدایی است. در این مدرسه که برای کودکان مسلمین ترتیب داده شده است، آنها با مسایل و اصول دین اسلام آشنا می شوند. این مدرسه در زمان سلسله چینگ مدرسه معروف و مهمی به شمار می رفته است.

در پشت شبستان نیز، قبلاً میدان بزرگ و خالی از ساختمانی وجود داشته که در واقع زمین بازی و ورزش مدرسه ابتدایی بوده است. در غرب آن، کلاس درس است. در جنوب کلاسهای درس، اتاقهای دیگری قرار دارند که دفتر مدرسه و اتاقهایی برای استراحت معلمین بوده است. این مدرسه بزرگ است و بسیار نافع برای مسلمین. در قسمت جنوب شبستان، کتابخانه بزرگی وجود دارد که از شش اتاق تشکیل

شده و چندان قدیمی نیست (شکلهای ۷-۲۹ و ۸-۲۹).

۷-۲۹ گوشه‌ای از شبستان
مسجد دونگ سی در پکن

۸-۲۹ سکوی آجرکاری مسجد دونگ سی در پکن

۳۰. مسجد شهر سانگ جو در استان خبی

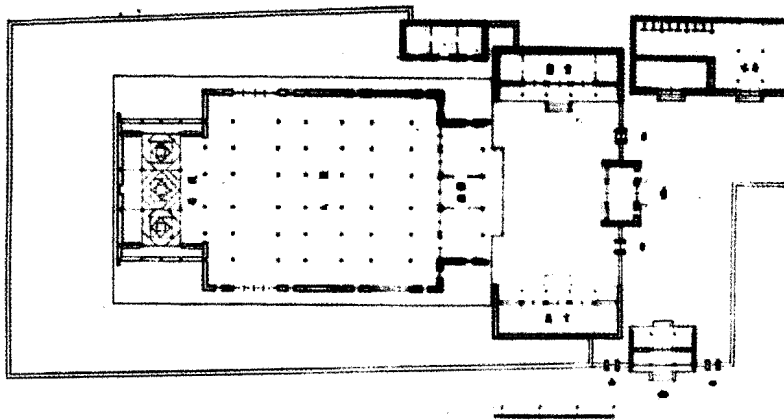
شهر سانگ جو، از جمله شهرهای استان خبی است که جمعیت زیادی از مسلمانان را در خود جای داده است. مساجد کوچک و بزرگی دارد که تعداد آنها از ده عدد کمتر نیست. فنون به کار رفته در این مساجد همان است که در ساختمانهای شمال کشور به کار می رود. شبستان اکثر آنها به شکل □ درست شده و راهروهای زیادی دارد. شبستان معمولاً در وسط قرار دارد و طبیعتاً در اندازه های مختلف است. معمولاً شبستانها دارای سه الی پنج رواق هستند. در شهر سانگ جو شبستان بزرگی است که ۹۹۸۱ رواق دارد.

مساجد سانگ جو، اغلب بزرگ هستند و بزرگی و عظمتشان در مقایسه با معابد بودایی و دائویستی ... در این شهر، کاملاً مشخص و ملموس است. در اغلب مساجد، کلاسهای درس نسبتاً بزرگ در طرف چپ و راست شبستان قرار دارند (شکل ۳۰-۱).

قدمت مسجد معروف سانگ جو به زمان سلسله چینگ می رسد. مسجد بسیار ساده و در عین حال زیبایی است و عظمت شبستان آن کاملاً آشکار است.

۳۱. مسجد نَن دَسَه در شهر تین جین

از زمان سلسله های یوآن و مینگ که پکن به عنوان پایتخت بسیار مورد توجه و مرتباً در

۳۰-۱ نقشه مسجد سان جو در استان خبی

پیشرفت و توسعه بود، شهر تین جین نیز به عنوان يك بندر تجاری ارزش قابل ملاحظه‌ای یافت. تعداد مسلمانان این شهر همچون شهرهای دیگر، افزایش یافت، به طوری که در زمان مینگ، به عنوان يك کانال ارتباطی به شمار می‌آمد. فعالیتهای مذهبی جانی دیگر گرفتند و کم‌کم تعمیر مساجد شروع شد. مسجد نَن دَ قدیمیترین و اولین مسجد در تین جین است. در آن زمان، هنوز تعداد مساجد در این شهر زیاد نبود. بعدها در زمان چینگ، این مسجد مورد تعمیر هم قرار گرفت.

از زمان سلسله چینگ تا دولت جمهوری، بدون انقطاع مساجد جدیدی ساخته شدند و مساجد قدیمی نیز تعمیر می‌شدند و توسعه می‌یافتند. معروفترین مساجد این شهر عبارتند از: مسجد نَن، مسجد بی، مسجد شی، مسجد یانگ سون و مسجد جی دَ. این مساجد در زمان مینگ ساخته شدند و در زمان دولت جمهوری نیز مورد تعمیر قرار گرفتند.

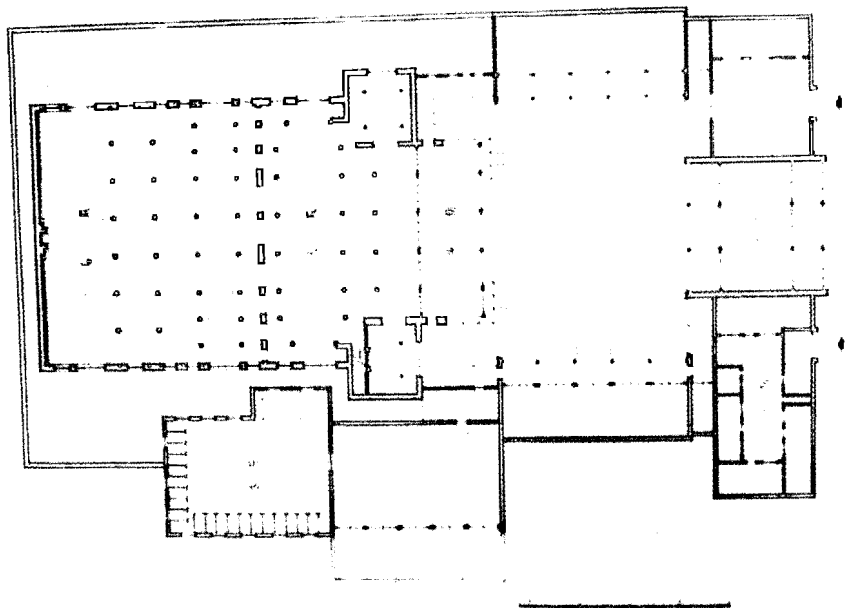
دروازه‌های شهر تین جین پس از جنگ تریاک در زمان امپراطوری چینگ، باز شد و دوران شکوفایی و فعالیتش آغاز گردید و اوج گرفت. جمعیت آن نیز روز به روز فزونی یافت، به همین ترتیب مسلمانان نیز زیادتر شدند و مساجدی با سبک جدید ساخته شدند.

بنابراین، در زمان سلسله چینگ تا حکومت جمهوری، جمعیت تین جین پیشرفت قابل ملاحظه‌ای یافته بود. برای ساختن خانه و اتاق، زمین کم می‌آمد و همزمان با آن، تمام مناطق این شهر فعالیتهای تجاری و بازرگانی وسیعی را شروع کردند. همین تغییرات و پیشرفتهای تأثیرات شگرفی بر روی معماری و تکنیک ساختمان‌سازی گذاشت. معماری مذهبی نیز از این قاعده‌مثنی نبود. مثلاً مسجد یوچانگ که دو طبقه است، شکل آن نه کاملاً شبیه به سبک سنتی چینی است و نه کاملاً شبیه به سبک عربی و سایر کشورهای مسلمان. مسلمانان در این مسجد، در طبقه دوم نماز برپا می‌دارند. در طبقه اول حمام، میهمان‌خانه، آشپزخانه و سایر اتاقها قرار دارد. این نوع مسجد که سبک جدیدی دارد، در شهرهای کشور چین، نظیر آن را می‌توان یافت، مثل مسجد شانگهای، نَن نینگ، و نین اشیا. حُسن بزرگ این گونه مساجد در این است که هم در زمین صرفه‌جویی می‌شود و هم طبقه بالا روشنتر و از رطوبت نیز در امان است. همزمان با شروع دولت جمهوری، تین جین دارای مسجد بزرگی بود به نام دونگ دَ. این مسجد دارای شبستان نسبتاً بزرگی است که از سه طرف به راهروهایی راه دارد.

در شبستان، آثار سبك و فن ساختمانهای خارج از چین کاملاً مشهود است. علت اصلی آن، استفاده از مصالحی غیر از مصالح متداول چینی است. این مسجد دارای گنبد است، البته نه گنبدی که در کشورهای عربی وجود دارد.

تاریخ تین جین خیلی قدیمی است. مهندسی و معماری این شهر نیز بسیار معروف و جالب توجه است. دو مسجد که از روی فنون قدیمی ساخته شده‌اند عبارتند از: مسجد بزرگ تین و بی. معماری مسجد بی از مسجد تین حدود صد سال قدیمتر است و در زمان امپراطوری چین لونگ ساخته شده است. چینها سبك خاصی را برای درست کردن گنبد به کار می‌برند که مانند گنبد مساجد عربی نیست و در واقع، نشان دهنده و نماینده گنبد در چین است. در مساجد معمولی، اغلب کلاه فرنگی می‌سازند و گاهی اوقات مسجدی سه یا چهار کلاه فرنگی دارد. حتی گاهی اوقات این کلاه فرنگی‌ها تا هشت طبقه روی هم بالا رفته‌اند (شکل‌های ۱-۳۱ و ۲-۳۱).

کتیبه‌هایی در مورد توسعه مسجد تین به دست آمده که یکی از آنها مربوط به سال ۱۸۴۵م است. اشتباهاتی نیز در این کتیبه وجود دارد، مثلاً در جایی آمده است که در

۳۱-۱ نقشه مسجد تین دسه در تین جین

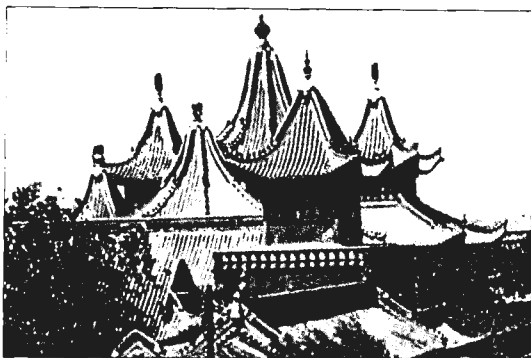

۲۱-۲ طرح مسجد نَن دَسِه در تین جین از روبرو

این مسجد سه راهروی باریک و پنج اتاق وجود دارد، در حالی که هم اکنون، مسجد دارای پنج راهروی باریک و در دو طرف کلاسهای درس قرار دارند که جمعاً پنج اتاق می شود.

از شواهد این طور به نظر می آید که مسجد پی قدیمتر و مسجد نَن با سبک و فن جدیدتری ساخته شده است. در اولین جنگ تریاک، در جنوب کشور، سیل و آتش سوزیهای فراوانی همراه با اثرات جنگ گریبانگیر مردم شد و تعداد زیادی از مردم از بین رفتند و یا کشته شدند. اما در همان زمان قسمتهای شمال کشور و از جمله در تین جین جنگ و خونریزی وجود نداشت و همچنان اقتصاد آن رشد می کرد و قویتر می شد و مسلمانان نیز روز به روز بیشتر بر اوضاع و احوال مسلط می شدند و تعدادشان فزونی می یافت. در واقع، باید این گونه تعبیر کرد که در جنوب کشور نابسامانی و جنگ و غارت رواج یافته بود و به عکس در تین جین به علت دور بودن از چنین صحنه هایی، دوران ترقی و پیشرفت را می گذراندند و همین امر نیز روی مساجد و معماری آنها تأثیر بسزایی گذاشت.

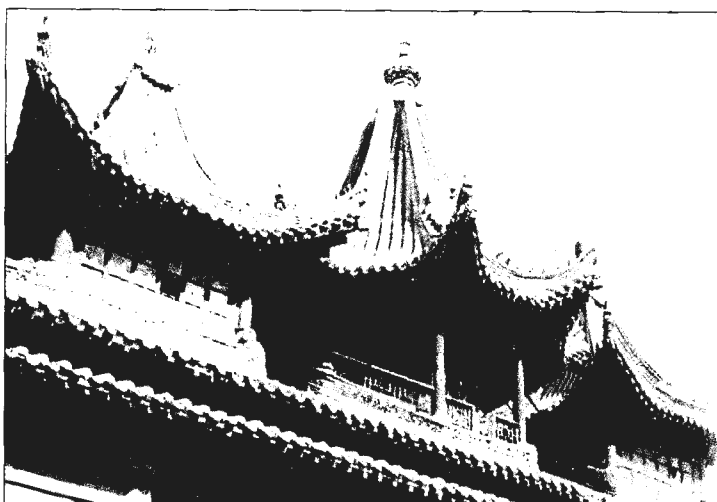
معماری مسجد نَن نشاندهنده تحولی است که در معماری رخ داد. در این مسجد هشت کلاه فرنگی ساخته شده، در حالی که در مسجد پی که در زمان امپراطوری چین لونگ ساخته شده، پنج کلاه فرنگی وجود دارد. در زمان ساختن مسجد نَن، عظمت آن را با زیاد کردن تعداد کلاه فرنگی ها بیشتر کردند. سقف آخرین کلاه فرنگی بسیار بلند و دارای شیب تند است. در معماری سنتی چینی، معمولاً کلاه فرنگی ها در معابد و ساختمانها به این شکل نیستند. در واقع، وجود همین هشت کلاه فرنگی به کار برده شده در یک مسجد، یکی از نادرترین مواردی است که در

۳- ۳۱ سقفهای مسجد نَن دَسَه در تین جین از سمت جنوب

۳۱-۵ سقف شبستان جنوبی
مسجد نَن دَسَه در تین جین

۳۱-۴ سقفهای مسجد نَن دَسَه در تین جین

ساختمانهای چینی به کار رفته است (شکلهای ۳-۳۱ و ۴-۳۱). این مسجد انسان را بی اختیار به فکر فرو می برد و شاید پیام بلند مرتبگی و عظمت و پر رمز و راز بودن مذهبش را می خواهد به انسان برساند. وقتی تمام مصالح موجود، اعم از آجر، سفال، سنگ، چوب و غیره همراه با مهندسی و معماری در خدمت اسلام قرار گرفت و موفق شد، باید بدان بالید.

سقف شبستان بسیار محکم است و در بنای آن از چندین طبقه مصالح استفاده شده و با استفاده از آجر سفالی و گلی آن را محکم و غیرقابل نفوذ کرده اند. از روش دوگونگ نیز در آن استفاده شده است (شکل ۵-۳۱).

۳۱-۶ گوشه‌ای از شبستان شمالی
مسجد نَن دَسَه در تین جین

۳۱-۷ درب حیاط شمالی مسجد نَن دَسَه در تین جین

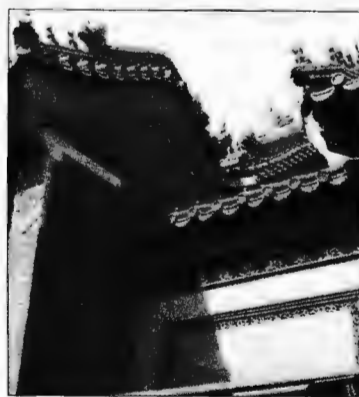

۳۱-۸ سقف شبستان شمالی مسجد نَن دَسَه در تین جین

اگرچه بزرگی شبستان و وجود کلاه فرنگی های متعدد در مسجد نَن، انسان را دچار بهت و اعجاب میسازد، مسجد بی نیز با وجود داشتن کلاه فرنگی های کم و کوچک بودن شبستان، از زیبایی و آرامش خاص خودش برخوردار است (شکلهای ۶-۳۱، ۷-۳۱، ۸-۳۱، و ۹-۳۱).

در بالای در ورودی مسجد نَن، به طرز شگفت انگیزی، نقشهای بسیار زیبایی از گل و مناظر طبیعی به صورتی ظریف و هنرمندانه قلم زده اند (شکلهای ۱۰-۳۱ و ۱۱-۳۱).

در قسمت محراب، منبری وجود دارد که از آثار هنری این مسجد به شمار می آید. این منبر بسیار زیباست و در بالای پلکان آن سقف کوچکی به روش سقفهای سنتی چینی وجود دارد. پنجره های مشبك کاری شده بسیار ظریفی نیز در این مسجد هنرنمایی می کنند (شکلهای ۱۲-۳۱، ۱۳-۳۱، ۱۴-۳۱، و ۱۵-۳۱).

۳۱-۱۰ گوشه ای از درب جنوبی
مسجد نَن دسه در تین جین

۳۱-۹ ترکیب سقفهای شبستان مسجد نَن دسه
در تین جین از سمت شمال

۳۱-۱۱ درب وضوخانه مسجد نَن دَسه در تین جین

۳۱-۱۲ منظره داخل شبستان مسجد جنوبی نَن دَسه
در تین جین

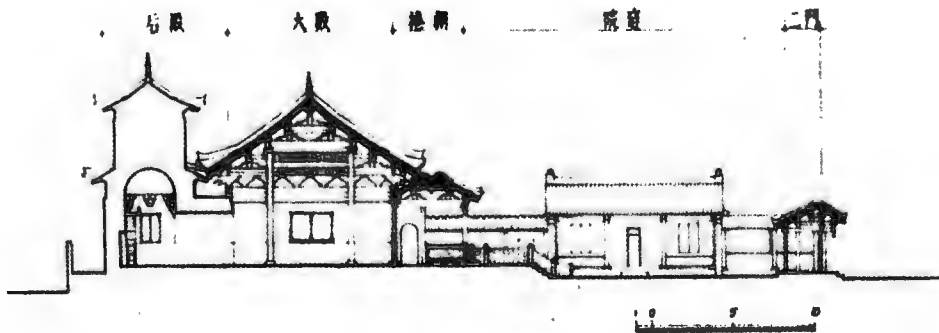
۳۱-۱۳ منبر شبستان مسجد جنوبی نَن دَسه در تین جین

۳۱-۱۵ منظره داخل شبستان مسجد شمالی نَن دَسَه ۳۱-۱۴ داخل شبستان مسجد جنوبی نَن دَسَه در تین جین

۳۲. مسجد دینگ شین در استان خِبی

شهر دینگ شین از زمانهای بسیار قدیم یکی از مهمترین شهرهای کشور چین بوده است. ساختمانهای قدیمی و معماریهای با ارزشی در این شهر وجود دارد، مثل: برج بی سونگ لیاودی که بلندترین برج آجری در چین است. غیر از این برج، ساختمانهای قدیمی دیگری نیز وجود دارد که تعدادشان کم نیست. در قسمت غربی شهر، مسجد قدیمی وجود دارد که در زمان سلسله یوآن ساخته شده و تا به امروز قسمتی از محراب آن باقیمانده است. می توان گفت که این، قدیمیترین نمونه مسجد و محراب در این شهر است (شکل ۱-۳۲).

۳۲-۱ طرح مسجد دین شین در استان خِبی

در قسمت جلوی شبستان يك لوحه مربوط به زمان یوآن و يك لوحه دیگر مربوط به زمان مینگ موجود است. کاملاً مشخص است که این دو لوحه در يك زمان قلم زده شده است، به این دلیل که در زمان مینگ، هنگامی که مشغول تعمیر این مسجد بوده اند، لوحه زمان یوآن را که دیگر قدیمی و خراب شده بوده و قابل خواندن نبوده، برداشته و لوح سالم دیگری بر طبق همان نوشته های قبلی، نوشته و به جای آن گذاشته اند. در این لوحه، نام افرادی از کادر دولتی آمده است و از روی همین کتیبه توانسته اند نام خیلی از افراد صاحب منصب را پیدا کنند. در همین کتیبه اشاره به این موضوع شده که: «در این زمان (زمان سلسله یوآن) مسلمانان زیادی در این محل زندگی می کنند و احتیاج به مکانهایی برای عبادت دارند... به همین دلیل، مساجدی در این شهر ساخته شده است...»

از همین کتیبه می توان دریافت که در آن زمان، مسلمانان دینگ شین زیاد بوده و بیشتر در قسمت غربی شهر سکونت داشته اند. در همین مکان قبلاً يك مسجد قدیمی وجود داشت که دیگر قابل استفاده نبود، تا اینکه آن را تعمیر کردند. مدت دو سال روی بازسازی آن کار انجام شده است. هم اکنون شبستان آن دارای نقاشیهای بسیار زیبا و با ارزشی است.

در زمان مینگ و مقارن سال ۱۵۲۱م مسجد دینگ شین يك بار مورد تعمیر قرار می گیرد. این بار نیز مسجد را طبق نقشه و شکل قبلی آن درست کردند.

در زمان سلسله چینگ و دولت جمهوری نیز تعمیراتی بر روی این مسجد انجام گرفت. در زمان دولت جمهوری يك مدرسه ابتدایی در قسمت شمال مسجد درست کردند. نوشته هایی نیز در این مورد به دست آمده است. ستونهای ساختمان و سقف مسجد نیز در زمان چینگ مورد بازسازی قرار گرفت و تعمیر شد. در بنای سقف از روش دوگونگ استفاده شده، قسمت داخلی گنبد مسجد نیز در زمان یوآن از بخشهای مهم و قدیمی به شمار می رفت. این مسجد می تواند يك نمونه خوب و يك مورد تحقیقی جالب در مورد توسعه شیوه های معماری در چین باشد. از روی شواهدی که در مورد این ستونها به دست آمده اند، می توان دریافت که مربوط به زمان یوآن می باشند، علاوه بر اینکه برای ساختن آنها از خاک زرد استفاده شده است و این يك روش بسیار قدیمی است (شکلهای ۲-۳۲، ۳-۳۲، و ۴-۳۲).

۳۲-۲ منظره خارجی پشت مسجد دین شین در استان خه پی

۳۲-۳ گوشه‌ای از داخل شبستان دین شین در استان خه پی

۳۲-۴ سر ستون شبستان دین شین در استان خه پی

محراب نیز از نقاط مورد توجه این مسجد است. با استفاده از چوب، طرحهای زیبا و دیدنی روی این بخش پیاده شده است. رنگهای اصلی به کار رفته در آن عبارتند از: قرمز و طلایی. آیات قرآن را با استفاده از رنگ طلایی بر روی دیوارها نوشته‌اند. آیات قرآن همراه با نقاشیها و طرحهای شاد و زیبا، جلوه خاصی بدین مسجد و به خصوص محراب داده است. بطور کلی، مذهب و هنر با کمک یکدیگر چشم را خیره می‌سازند. آیات قرآن به این شکل نوشته شده‌اند. ﴿

باید این مطلب را اذعان داشت که روش و فن چینی، مربوط به خارج از کشور است، اما اصول و قاعده کلی و آنچه به اینها جلوه و معنی می‌بخشد، دین اسلام است (شکلهای ۵ - ۳۲، ۶ - ۳۲، ۷ - ۳۲، و ۸ - ۳۲).

۳۲-۵ داخل محراب مسجد دین شین در استان خه بی

۳۲-۶ گوشه‌ای از
محراب مسجد دین شین
در استان خه بی

۳۲-۸ محراب مسجد دین شین
در استان خه بی

۳۲-۷ داخل شبستان مسجد دین شین در استان خه پی

۳۳. مساجد شهر شوون خوا در ایالت خبی

شهر شوون خوا دارای چهار مسجد است؛ سه‌تای آنها در شمال شهر و دیگری در مرکز شهر قرار دارد. در میان این چهار مسجد، شبستان یکی از آنها، دارای خصوصیات و معماری ویژه‌ای است. این مسجد در شمال شهر واقع شده است. قدیمی‌ترین مسجد شهر شوون خوا، مسجدی است که در زمان مینگ ساخته شده، اما هم اکنون وجود خارجی ندارد. لوحه‌های فراوانی در این مورد به دست آمده است. از یکی از این لوحه‌ها این طور مشهود است که این مسجد، دارای شبستان بزرگی بوده و در طرف چپ و راست آن، کلاسهای درس و سپس مناره مسجد و... قرار داشته است. در لوحه دیگری که مربوط است به سال ۱۵۲۳ م، آمده است که این مسجد مورد

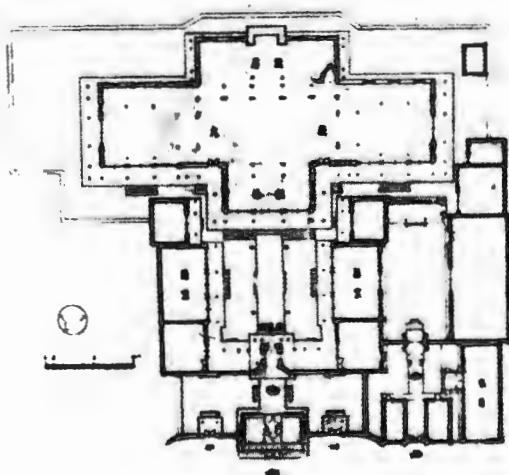
تعمیر قرار گرفته است و باز در کتیبه دیگری که مربوط است به سال ۱۵۹۸ م به تعمیر دوباره این مسجد اشاره شده است.

فن، روش و مصالحی که سلسله مینگ در ساختن این مساجد به کار برده است در نشان دادن اصول معماری اسلامی کاملاً موفق بوده است، چرا که سبک، نه کاملاً خارجی است و نه کاملاً چینی.

مسجد قدیمی دیگری در زمان مینگ در خیابان میاودی این شهر وجود داشت که به مرور زمان خراب و ویران گردید و به جای آن مسجد دیگری (مسجد نین امروزی) ساخته شد.

مسجد دیگری به نام «پی» نیز دارای معماری بسیار زیبا و مخصوصی است که مانند آن کمتر دیده شده است. سال تأسیس آن مربوط به ۱۷۲۲ م است و کتیبه دیگری در مورد این مسجد به دست آمده که در آن اشاره به تعمیر مسجد در سالهای ۱۸۶۰ و ۱۸۶۵ م شده است.

قسمت اعظم شبستان آن در زمان شروع سلسله چینگ ساخته شده است. البته اتاقهای جلوی شبستان بعداً ساخته شدند (شکل ۱-۳۳). یکی از خصوصیات این مسجد، این است که حیاط کوچک و در عوض شبستان بسیار بزرگی دارد. انسان وقتی وارد حیاط مسجد می شود، ساختمان با عظمت مسجد جلوی دید گانش نمایان می شود

۳۳-۱ نقشه مسجد شوون خوا در استان خهبی

۳۳-۳ منظره مناره سنگی پشت شبستان مسجد شوون خوا در استان خهبی

و وقتی وارد شبستان می شود، متوجه روشنی و جلوه و وقار مسجد می شود، و این خود قسمتی از هنر موفق معماری است.

تالار شبستان نه فقط بزرگ است، بلکه با معماریهای سایر ساختمانها نیز از نظر تزیین و نوع آرایش ظاهری یکسان و همگون نیست. در واقع، زمین آن به سه قسمت تقسیم می شود: قسمت جلویی، قسمتی که راهروهای فراوان و دالانهای مسجد قرار دارد و سپس قسمت عقبی شبستان. کل نقشه مسجد شبیه به + می باشد^۱. تالار شبستان، بزرگ و وسیع است. در سین کیانگ از این نوع شبستانها زیاد دیده می شود. يك نکته بسیار موفق در معماری مساجد این است که، چون در اسلام از به کار بردن مجسمه به هر شکل و نحوی خودداری می کنند، در نتیجه مکان وسیعی برای عبادت کنندگان باقی می ماند و مشکل کمی حاصل می شود. حتی گاهی اوقات در بعضی نقاط، بسته به شرایط آب و هوا از ساختن ساختمان خودداری می کنند و در فضای آزاد و تمیز به نیایش و نماز می پردازند.

دالانها و ایوانها، پیچ در پیچ، دور تا دور مسجد را احاطه کرده اند و این خود

۳۳-۲ منظره کلی مسجد شوون خوا در استان خهبی

۱. علامت + در زبان چینی به معنای عدد ده می باشد و منظور نویسنده نیز عدد ده است نه صلیب. م

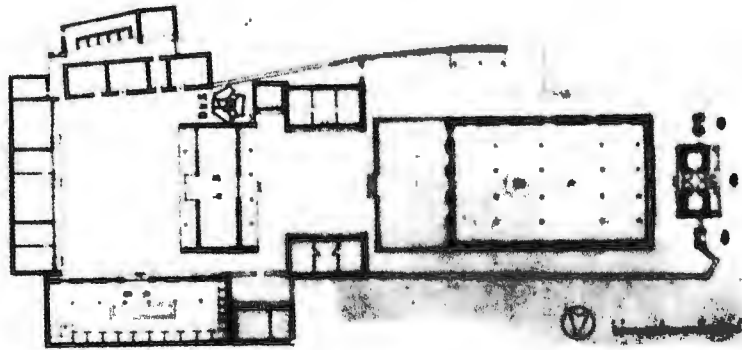
نشاندنده تنوع معماری و نمای کلی مساجد است.
حمام و میهمان خانه و محل سکونت روحانی مسجد در حیاط دیگری واقع شده است، این نیز روش پسندیده‌ای است و از شلوغ شدن جلوگیری می‌کند (شکلهای ۲- ۳۳ و ۳۳-۳).

۳۴. مساجد شهر هوهه هوت در مغولستان داخلی

در شهر هوهه هوت جمعاً هفت مسجد وجود دارد، بزرگترین آنها بی مِن وی است و قدیمیترین آنها چی یوآن. با شروع حکومت سلسله چینگ بین سین کیانگ و مغولستان داخلی متقابلاً روابط تجاری و اقتصادی زیادی وجود داشت، در آن زمان تعداد زیادی از مسلمانان سین کیانگ که تاجر نیز بودند به مغولستان داخلی آمدند. در سال ۱۶۹۳ م به دلیل جنگهای مختلفی که در چین جریان داشت، عده زیادی به مغولستان داخلی کوچ کردند و تعداد زیادی از آنها نیز مسلمان بودند، پس از مدتی، طولی نکشید که شروع به ساختن مساجد مختلفی کردند.

در زمان حکومت امپراطور چین لونگ به سال ۱۷۵۵ م، هزاران تن از مسلمانان از سین کیانگ همراه با ارتش چینگ به هوهه هوت آمدند و در قسمت جنوبی شهر ویا بعضی از دهات مغولستان داخلی سکنی گزیدند. بعد از مدتی دوباره در سال ۱۷۸۹ م که هنوز دوران امپراطوری چین لونگ بود، تعداد زیادی از مسلمانان به این شهر آمدند. در آن زمان، جمعیت مسلمین بسیار زیاد شده بود، بنابراین مسجد بزرگ شهر را تعمیر و بازسازی کردند.

زمان انقلاب بزرگ و معروف دهقانان و کشاورزان بر علیه ظلم و استعمار نیز، عده زیادی از مسلمانان برای فرار از ظلم و زور حاکم بر زمانه به شهر هوهه هوت مهاجرت کردند. این نیز دلیل دیگری برای توسعه و افزایش مساجد در این شهر شد. البته مسجد بزرگ و معروف این شهر، آخرین بار در زمان دولت جمهوری مورد تعمیر و مرمت قرار گرفت (شکل ۱- ۳۴). در کتیبه‌ای مربوط به سال ۱۹۲۵ م- زمان دولت جمهوری- در مورد این مسجد نوشته شده است: «مسلمانان چند صد خانوار را تشکیل می‌دادند و در تمام نقاط شهر پراکنده شده بودند. مساجد زیادی ساخته شد، فعلاً شش مسجد در این شهر وجود دارد، شبستان مسجد بزرگ شهر مرمت شده و کلاسهای درس آن افزایش یافته و...»

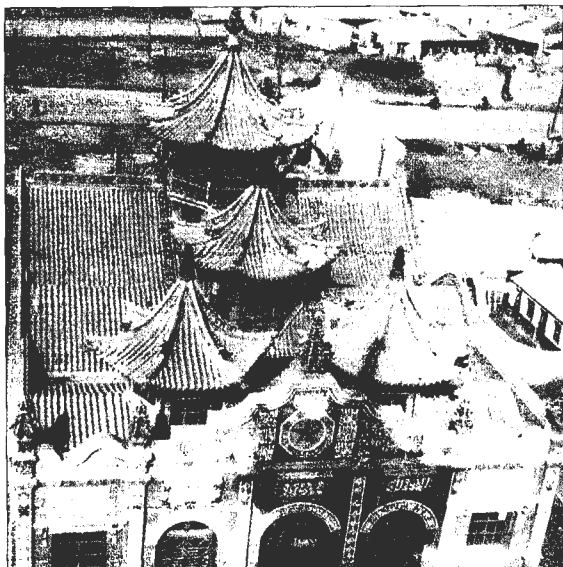

۳۴-۱ نقشه مسجد هوهه هوت در مغولستان داخلی

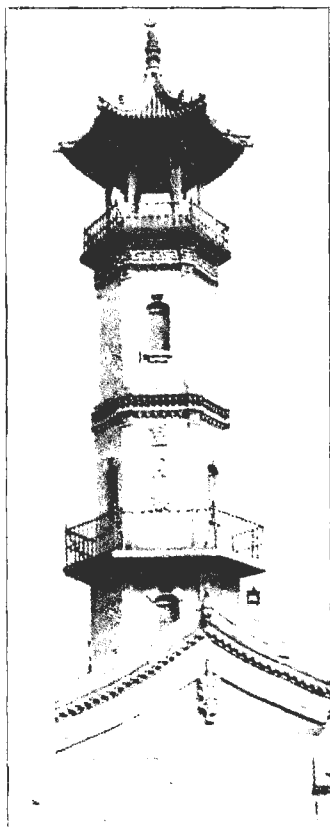
پس از نوشتن این کتیبه، میهمان خانه، حمام و مناره نیز بدان اضافه شد. مناره در سال ۱۹۴۱م در زمان دولت جمهوری ساخته شده است. محل آن دقیقاً کنار شبستان نیست، بلکه در قسمت جنوبی شبستان قرار دارد. این مناره با مناره مسجد خوان شینگ در کوآنگ جو و مناره سوگونگ در تورفان از نظر وضعیت و شکل ظاهری شباهت کامل دارد و ارتفاع آن ۳۰ متر است. مناره این مسجد شش ضلعی است. مصالح به کار رفته در آن تا طبقه چهارم از آجر و در طبقه پنجم (آخرین طبقه) از چوب استفاده شده است. در آخرین طبقه يك کلاه فرنگی روی مناره قرار دارد. البته باید این نکته را اضافه کنیم که مصالح به کار برده شده در این مناره با مناره سوگونگ در تورفان شباهتی ندارد. این مناره به مناره مسجد بزرگ شی نینگ در استان چینگی خی شباهت زیادی دارد (شکل ۲-۳۴).

داخل شبستان به پنج قسمت تقسیم شده است که به شکل اتاقهای کوچک است و در جلوی راهروی منتهی به شبستان دو عدد کلاه فرنگی شش ضلعی وجود دارد (شکلهای ۳-۳۴ و ۴-۳۴). این کلاه فرنگی ها، نمایانگر همان گنبد های مساجد کشورهای عربی و اسلامی است.

در نقاط مختلف چین، بسیار دیده شده که بام شبستان دارای کلاه فرنگی می باشد، اما در خوخی هاو ته فقط يك شبستان دارای کلاه فرنگی وجود دارد، که آنهم شبستان همین مسجد است.

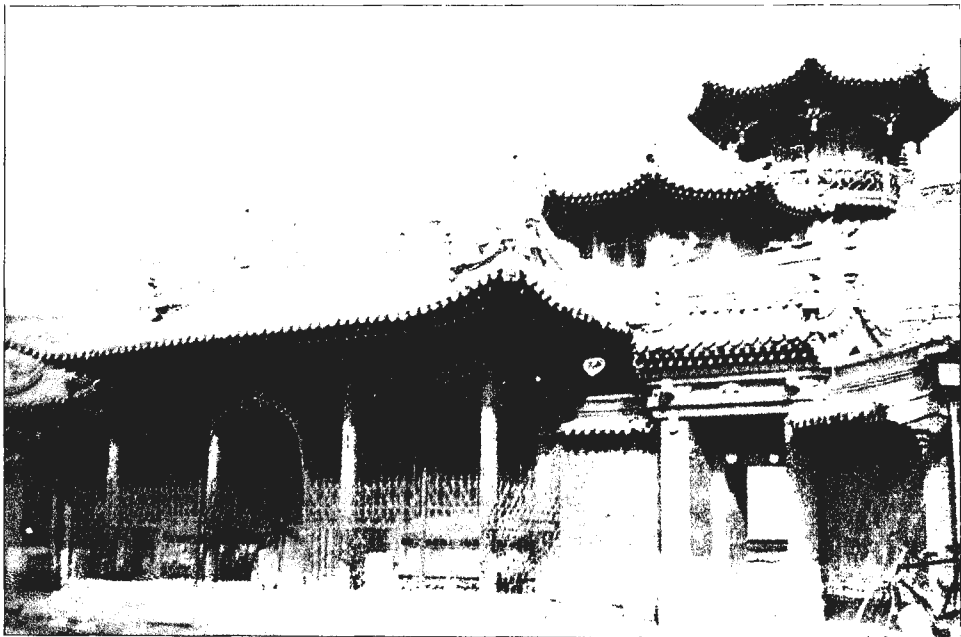
۳۴-۲ منظره کلی مسجد هوهه هوت در مغولستان داخلی

۳۴-۳ مناره مسجد هوهه هوت در مغولستان داخلی

مسئله قابل توجه دیگر این مسجد، وجود سه در است که در دیوار آجری مسجد تعبیه شده است. بالای درها هلالی شکل است و تمام قسمتهای آن را با آیات قرآن و گلهای کنده کاری شده، مزین کرده اند. اینها همه از اثرات روحیه احترام و ارزش بخشیدن به مساجد در زمان دولت جمهوری است.

بعد از انقلاب و آزادی چین، دولت چین به تعمیر و بازسازی مسجد و نقاشیهای به کار رفته در آن پرداخت. دولت از تمام ساختمانهای قدیمی مذاهب به عنوان آثار باستانی و با ارزش مراقبت و نگهداری می نماید.

۳۴-۴ سقفهای پشت شبستان مسجد هوه هوت در مغولستان داخلی

۳۵. مسجد جنوبی شهر شن یانگ در ایالت لیاونینگ

قدیمیترین و اولین مسجد شن یانگ، مسجد جنوبی این شهر است. این مسجد در زمان امپراطور کانگ شی از سلسله چینگ ساخته شده و سپس در زمانهای مختلف تعمیر و بازسازی شده است. در زمان امپراطوری چین لونگ، به علت اینکه تعداد مسلمانان بسیار زیاد شده بود، اقدام به ساختن مسجد دیگری در شمال شهر و سپس در قسمت شرقی شهر کردند. بعد از حمله ژاپن به چین مسجد دیگری به نام ون خوا نیز ساخته شد.

مسجد جنوبی بسیار بزرگ است و یکی از قدیمیترین مساجد در شمال شرق کشور. ظاهر این مسجد بسیار زیبا و تمیز و مرتب است، دور تا دور شبستان مسجد، حیاطهایی وجود دارد که در طرف چپ و راست آنها اتاقهای درس و میهمان خانه و سایر اتاقها قرار دارد. سالن شبستان دارای پنج رواق است، و راهرو و ایوانهای پیچ در پیچ آن را احاطه کرده اند. مناره مسجد شش ضلعی و سه طبقه است. حمام نیز در پشت

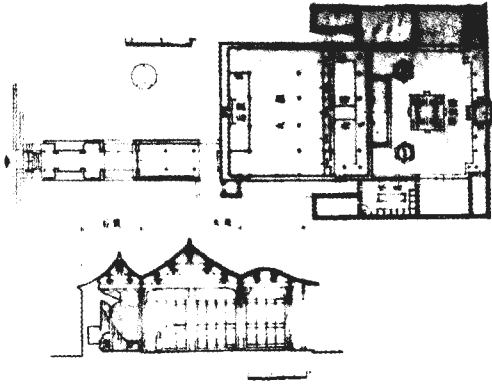
شبستان واقع شده است. البته شبستان را به روش متداول این نواحی، به شکل ساخته‌اند، بلکه چهارگوش است. مناره که شش ضلعی است طبق روش قدیمی و متداول سایر مناره‌های کشورهای اسلامی ساخته شده است. محراب نیز از مکانهای قابل توجه این مسجد است، فضای روحانی و آکنده از عشق و ایمان به مذهب، هنر اسلامی و معماری، همه و همه دست به دست یکدیگر داده و انسان را مجذوب و شیفته خود می‌کنند.

۳۶۱. مسجد شهر تی یوان در ایالت شن شی

مسجد خیابان نَن مِن در شهر تی یوان، قدیمیترین و مهمترین مسجد این شهر است، اگرچه مسجد بزرگی نیست و لیکن فنون به کار رفته در آن، معماری زیبا و رنگ آمیزیهایی طبیعی و شاد، محراب مسجد، حیاط کوچک، ولی پرفشای آن و درهای قدیمی و غیره، همگی عوامل معروفیت و جلب توجه این مسجد می‌باشند. شبستان این مسجد در جهت شرق ساخته شده و دیوار پشت شبستان در خیابان اصلی قرار دارد، در فاصله بین در بزرگ مسجد تا شبستان، راهروهای پیچ‌پیچ زیادی وجود دارند.

از در بزرگ مسجد که وارد بشوید، بعد از طی پله‌ها به دروازه دیگری می‌رسید، پس از دروازه دوم باز راهرو پیچ‌درپیچی را جلوی روی خود مشاهده می‌کنید. از در مجاور شبستان که بگذرید، وارد حیاط کوچکی می‌شوید و سپس وارد شبستان می‌گردید. در هر حال، محیط و فضای زیبایی به وجود آورده‌اند که با معابد بودایی و دائویستی و سایر مذاهب و فرقه‌ها تفاوت‌های آشکاری دارد. در معابد، هنگام ورود از در بزرگ معبد، مستقیماً به سالن اصلی باید رفت و از داخل راهرو یا ایوان یا دالان عبور نمی‌کنید، اما در خیلی از مساجد چین، اول وارد حیاط و بعد از داخل راهرو به شبستان می‌رسیم و همین خود نوعی حالت انتظار و شیفتگی برای دیدن شبستان در انسان به وجود می‌آورد (شکل ۱-۳۶).

شبستان از سه قسمت تشکیل شده است. در قسمت جلوی آن راهروهای پیچ در پیچ، سپس شبستان و بعد از آن گنبد قرار دارد. هر کدام از این قسمت‌ها به قسمت دیگر راه دارد و به نظر می‌آید يك سالن بزرگ است که به چندین قسمت تقسیم شده است. از چوب بیشترین استفاده را در شبستان کرده‌اند. روی در و دیوار آن آیات قرآن و

۳۶-۱ طرح مسجد تی یوان در استان شن سی

۳۶-۲ نمازخانه مسجد نن من جیه در تی یوان
استان شن سی

کلمات قصار نوشته شده است. شکل و شمایل منبر مسجد نیز شبیه منبر کشورهای عربی است که با فرهنگ اسلامی چینی مخلوط شده است. قسمت بالای منبر هلالی شکل است و دقیقاً ترکیب منبر در کشورهای اسلامی را داراست. البته يك نکته را هرگز نباید فراموش کرد و آن این است که اگر فرهنگ چینی در مقابل فرهنگ وارد شده از سایر کشورها کاملاً از بین می‌رفت و دقیقاً سبك و روش معماری دیگر کشورها را به خود می‌گرفت، هم اکنون فرهنگ در چین، سنتی و دارای اصالت نبود (شکلهای ۳۶-۲، ۳۶-۳، و ۳۶-۴).

جلوی شبستان، حیاط کوچکی قرار دارد و به وسیله راهرو به حمام، اتاق درس و محل سکونت روحانی مسجد و چندین راهروی دیگر قرار دارد. در وسط حیاط، مناره شش ضلعی قرار دارد که دو طبقه است.

در سقف همه ساختمانهای موجود در این مسجد از روش «دوگونگ» استفاده شده است. این روش بسیار خوبی برای این گونه سقفهای سنتی چینی است. نقاشیهای زیبای داخل شبستان نیز به زیبایی و جلال مسجد افزوده است، اما در نهایت، كوچك بودن حیاط، اشکالاتی را برای این مسجد به وجود آورده است.

۳۶-۳ داخل نمازخانه مسجد نَن مِن جیه در تَی یوان
استان شَن سی

۳۶-۴ نمای اصلی مسجد نَن مِن جیه در تَی یوان
استان شَن سی

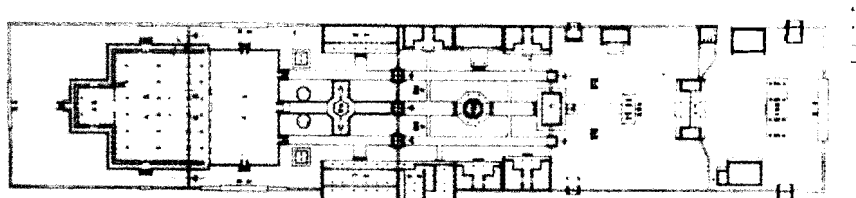
۳۷. مسجد بزرگ خواجه‌ن جوان در شهر شی آن

به هنگام شروع فرمانروایی سلسله مینگ، در تمام کشور، دو مسجد بزرگ و معروف را مرمت و بازسازی کردند. آن دو عبارت بودند از: مسجد شهر نَن جینگ به نام شَن شَن جیه و دیگری مسجد خواجه‌ن در شی آن. زمان سلسله مینگ، دو شهر مسلمان نشین نَن جینگ و شی آن، از مهمترین شهرهای آن زمان به شمار می آمدند، به همین علت، اقدام به توسعه و ساختن مساجد بزرگ و زیبا کردند. در مورد مسجد شَن شَن جیه در جای دیگر سخن به میان آمده است. هم اکنون با ذکر مطالبی در مورد خصوصیات مسجد خواجه‌ن بیشتر با این مسجد آشنا می شوید.

به طور کلی پایه‌ها و اسکلت این مسجد نسبت به مسجد شَن شَن جیه در زمان سلسله مینگ، خیلی مرتبتر و منظمتر است. هنوز نسبتاً سالم است و شکل ساختمانهای زمان مینگ را به خوبی حفظ کرده است. البته بعضی از قسمتهای آن در زمان چینگ مورد تعمیر و بازسازی قرار گرفته است (شکل ۱- ۳۷).

نام دیگر مسجد خواجه‌ن، دون دَسی است. این مسجد از نظر طول ساختمان و زمین آن، طولترین مسجد چین است.

دوران تغییر و توسعه مسجد برمی گردد به زمان سلسله تانگ. کتیبه‌ای در این مورد به دست آمده است که اشاره به تعمیر مسجد در زمان تانگ شده است. طبق کتیبه‌های

۲۷-۱ نقشه مسجد خواجه‌نوه جوان در شهر شی آن

مختلف، این مسجد يك بار در سال ۱۳۹۲م و دو بار دیگر در ۱۴۰۵ و ۱۴۱۳م مورد تعمیر قرار گرفته است. در بزرگ مسجد کار سلسله مینگ است. طبق روش متداول آن زمان، از تخته سنگهای عظیم برای ساختن ساختمان مسجد استفاده شده است. دومین در مسجد و مناره نیز کار سلسله مینگ است. شبستان يك بار در زمان سلسله چینگ مورد تعمیر قرار گرفته است، اما ستونهای کار گذاشته شده در مسجد شباهتی به ستونهای مورد استفاده در کاخهای چینگ ندارد و از آنها قطورتر هستند. به احتمال زیاد باید کار دوره مینگ باشد. در زمان شروع سلسله چینگ، یعنی زمان امپراطوری کانگ شی، در بین سالهای ۱۶۶۲ و ۱۷۲۲م کلاً مورد تعمیر اساسی قرار گرفته است. گنبد مسجد با شیوه معمولی که از آجر استفاده می شود، ساخته نشده، بلکه از چوب ساخته شده و این خود نکته مهمی در ساختمان این مسجد است.

مسجد به طور کلی نما و سبك معماری سلسله مینگ را به خوبی حفظ کرده است و طی مرور زمان، اتاقهای درس و حمام و سایر اتاقها به آن اضافه شده است. مسجد خواجه‌نوه از لحاظ داشتن خصوصیات ویژه، در نوع خود نمونه است. زمین آن يك مستطیل بزرگ است. مهمترین قسمت از نظر معماری، شبستان مسجد است که بسیار با سلیقه و با ظرافت و هنرمندی ساخته شده است. شکل و شمایل داخل شبستان، بی روح و بی تنوع نیست. در بزرگ و اصلی مسجد و دومین در و بعد از آنها، سومین در مسجد دستخوش اتفاقات و شاهد فراز و نشیبهای مختلفی در طول سالها بوده اند.

در مهمترین روزهای مسلمانان، مثل اعیاد و جشنها یا نمازهای جماعت، اگر جمعیت زیاد باشد، این مسجد گنجایش آن را دارد که جمعیت زیادی را در خود جای بدهد، چرا که گذشته از شبستان حیاط مسجد نیز بزرگ است.

در قسمت جلویی مسجد که حیاطی نسبتاً بزرگ قرار دارد، دفتر مسجد، میهمان‌خانه، حمام و سپس ساختمانی دایره‌ای شکل شبیه به يك كلاه‌فرنگی قرار دارد، این ساختمان، هشت ضلعی و دارای سه طبقه است. در هر طرف از این هشت ضلع، بام آن پیش‌آمدگی دارد. به سبک بسیار زیبایی ساخته شده است و انسان را بی‌اختیار مجذوب خود می‌کند (شکل ۲- ۳۷). در این قسمت، چند بخش دیگر نیز وجود دارند. که در آخر حیاط يك گذرگاه است که کار سلسله چینگ می‌باشد و به احتمال قوی در زمان مینگ فقط يك زمین خالی بوده است. در سقف این گذرگاه از روش دوگونگ استفاده شده است. در قسمت دیگر، حمام و محل زندگی روحانی مسجد قرار دارد. این گذرگاه بسیار هنرمندانه ساخته شده و در دو طرف آن حوضهای سنگی کوچکی قرار دارند (شکل ۳- ۳۷).

بین شبستان و دیوار اصلی مسجد، حیاط كوچك دیگری قرار دارد؛ حیاطی که بسیار روشن است و در وهله اول به نظر نمی‌آید. این مسجد کلاً دارای پنج شبستان همانند سایر شبستانها در نقاط دیگر است که حیاطی غیر از حیاط اصلی در جلوی شبستان قرار دارد. در این مسجد نیز به همان روش عمل شده و به وسیله چند پله به حیاط مخصوص شبستان می‌توان وارد شد و همان گونه که ذکر آن رفت جمعیت زیادی می‌توانند در آن جمع شوند. نرده‌های سنگی زیبایی نیز بین حیاط و مسجد قرار دارد (شکل‌های ۴- ۳۷ و ۵- ۳۷).

روی دوگونگهایی که در سقف این مسجد به کار رفته، رنگ آمیزیهایی متنوع و جالبی انجام گرفته و بر سقف آن اسماء الله نوشته شده است. پرتوی نور باریکی که به شبستان نفوذ می‌کند انسان را غرق در فضای ملکوتی و روحانی مسجد می‌کند (شکل‌های ۶- ۳۷ و ۷- ۳۷). من شخصاً مساجد زیادی را مشاهده کرده‌ام، اما روشنی و جلوه خاص این مسجد، همواره مرا مجذوب خود کرده است.

محراب مسجد نیز یکی از زیباترین بخشهای آن است. روی دیوار اطراف محراب، نقش و نگارهای زیبایی کشیده‌اند و به علت اینکه هیچ گاه در نقاشیهای اسلامی از نقش حیوانات و انسانها برای مساجد استفاده نمی‌کنند، در این مسجد نیز به تبعیت از این سنت، از گل و گیاه استفاده شده است (شکل‌های ۸- ۳۷ و ۹- ۳۷). روی ستونهای این مسجد از رنگهای طلایی و آبی استفاده شده و داخل شبستان را شیشه‌کاری و آینه‌کاری کرده‌اند.

۳۷-۲ ساختمان اصلی مسجد خواجوئه جوان
در شهر شی آن

۳۷-۳ ساختمان کتیبه مسجد خواجوئه
جوان در شهر شی آن

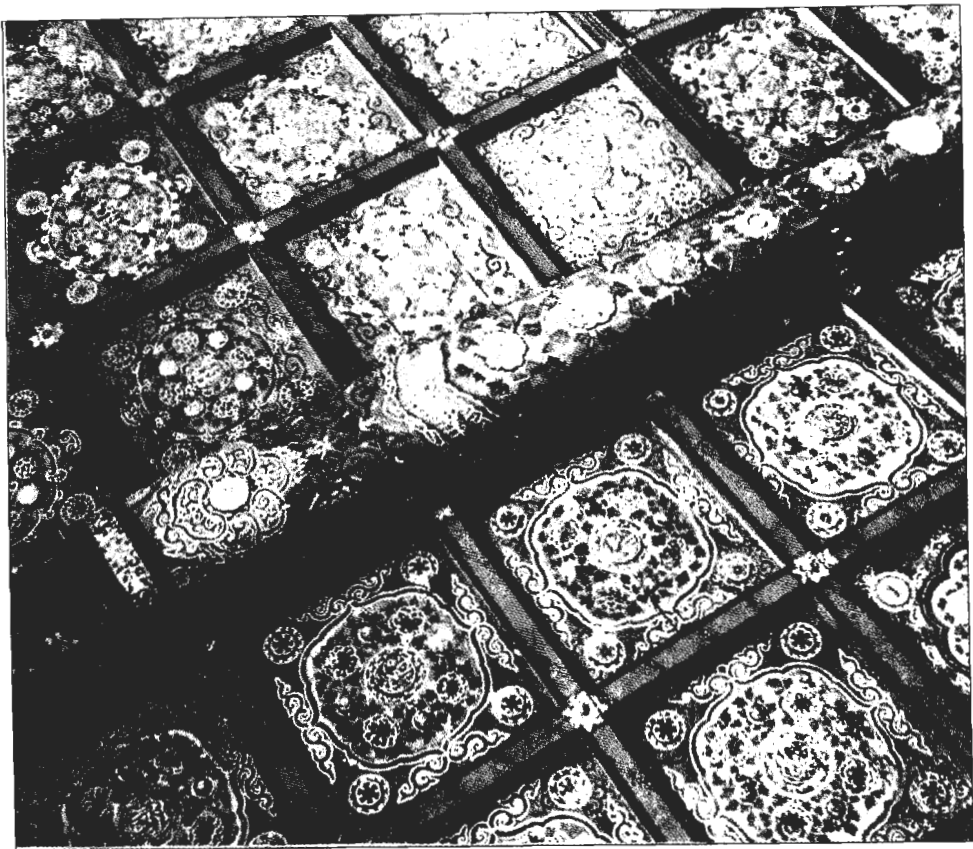
۳۷-۴ نمازخانه مسجد خواجه گنیم جوان در شهر شی آن

۳۷-۶ داخل مسجد خواجه گنیم جوان در شهر شی آن

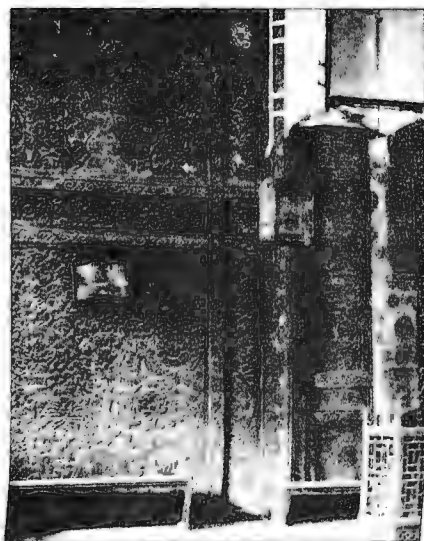
۳۷-۵ حیاط جلو نمازخانه مسجد خواجه گنیم جوان در شهر شی آن

۳۷-۷ سقف شبستان مسجد
خواجونه جوان در شهر شی آن

۳۷-۸ منظره داخلی
شبستان مسجد خواجونه جوان
در شهر شی آن

۳۷-۹ بخشی از نمای داخلی شبستان
مسجد خواجونه جوان در شهر شی آن

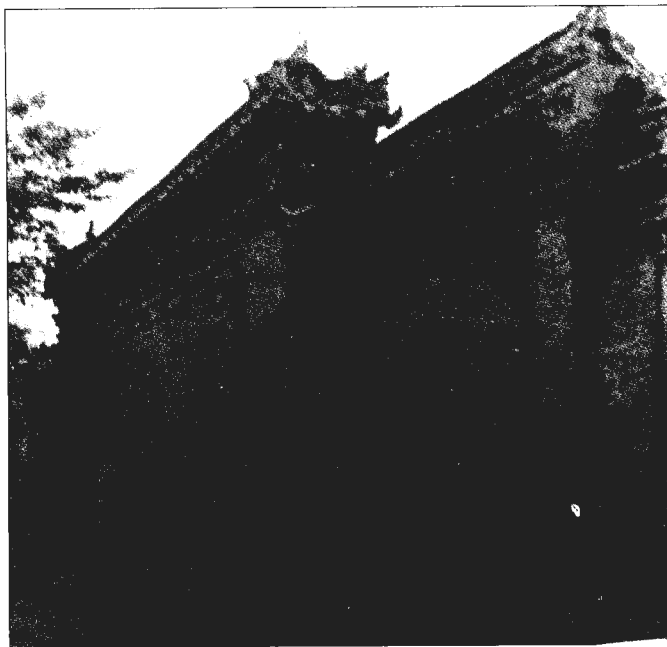
۳۷-۱۰ درب ورودی سوم مسجد خواجونه جوان در شهر شی آن

۳۷-۱۱ جایگاه کتیبه مسجد خواجونه جوان
در شهر شی آن

به‌طور کلی با توجه به زوایا و ظرافت‌کاریها و روشهای استفاده شده در این مسجد، درمی‌یابیم که کارگران و سازندگان آن با توجه به شرایط زمانه چقدر زحمت کشیده‌اند.

البته در بعضی از نقاط این مسجد، افراط‌کاری نیز شده، مثلاً در داخل حیاط بزرگ مسجد، گذرگاه طاق‌داری که ذکر آن شده، دارای زرق و برق زیاد و افراطی است. مورد دیگر به‌کار بردن کتیبه‌های مختلف در این مسجد است. روی همان گذرگاه طاق‌دار، روی ستونهای سنگی و چوبی در سر هر راه‌گذری، کتیبه‌های فراوان نوشته شده است. از درهای زیادی نیز در این مسجد استفاده شده. استفاده زیاد از در و دروازه در هر نقطه و مکان ساختمان در عصر قدیم چین نشاندهنده نوعی ارزش و اعتبار و احترام به معماری ساختمانها بوده است. برای رسیدن به شبستان این مسجد جمعاً از نه در کوچک و بزرگ، و اصلی و فرعی باید گذشت و این خود دلیلی برای این ادعاست. روی تمام دیوارها و زوایای مختلف این مسجد کنده‌کاری شده که نشاندهنده قدر و منزلت این مسجد برای مردم آن زمان است (شکلهای ۱۰-۳۷، ۱۱-۳۷ و ۱۲-۳۷).

۱۲-۳۷ دیوار روبروی نمازخانه مسجد خواجه‌نوه جوان در شهر شی آن

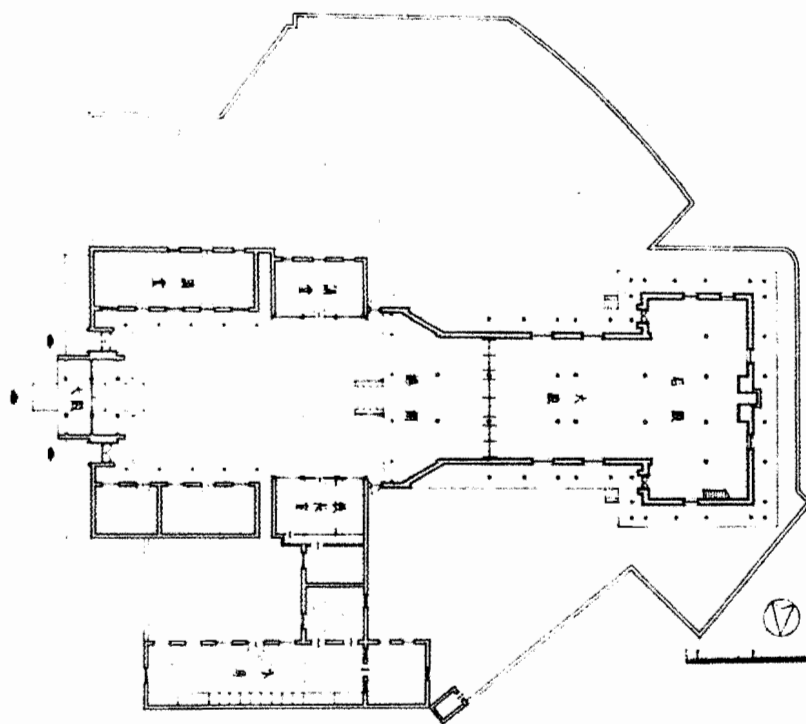
۳۸. مسجد شی جوشن در ایالت نین شیا

مسلمانان در ایالت نین شیا، شمار زیادی را تشکیل می دهند و بالطبع مسجد نیز در این ناحیه کم نیست، مثل مناطق استان لونگ د که شامل هشتاد مسجد است. البته ذکر این نکته ضروری است که در دوران استعماری سلسله چینگ، هنگامی که مسلمانان قیام کردند، مساجد زیادی به دست حکمرانان ایالات مختلف خراب شد و از بین رفت. پس از آن، زلزله بزرگ و دهشت آور نین شیا اتفاق افتاد و تعداد زیادی ساختمان از جمله مساجد ویران شدند و از بین رفتند. به خصوص ساختمانهای آجری، از جمله مناره ها بیشترین صدمه را دیدند. بر عکس، ساختمانهایی که از چوب بمبویا خیزران ساخته شده بودند، سالم ماندند. در مساجد موجود فعلی، قدیمیترین و بزرگترین آنها، مسجد وی جو است. مساجد دیگری در دوران جمهوری ساخته شدند که دارای سبک معماری دوران جمهوری هستند و اکثراً از آجر ساخته شده اند. مساجد سبک جدید دارای ستونهای مدور هستند، ولی ستونهای چهارگوش نیز در بین آنها کم نیست، مثل روستای تونگ شین که مسجدی با ستونهای چهارگوش دارد و سقف آن نیز از چوب ساخته شده است.

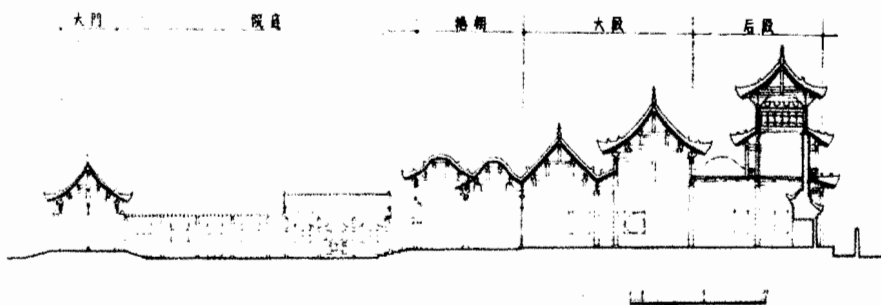
این مسجد در دوران سلسله چینگ و شروع دوران جمهوری ساخته شده است. دارای شبستان برای نمازگزاران، اتاقهای درس، حمام و محل زندگی روحانی مسجد و غیره است. زمین آن چهارگوش است. ساختمانهای عقبی در این مسجد به نوبت پیش آمدگی لبه بام آنها بیشتر می شود. در جلوی همه آنها دو ساختمان کوچک دارای سقف منحنی شکل قرار دارد. در سقف شبستان برای محکم کاری، از روش دوگونگ استفاده شده است. ساختمان کل مسجد از بیرون بسیار زیباست. از نظر به کار بردن چوب نیز، بسیار هنرمندانه عمل شده است. من معماریهایی که در آنها از چوب استفاده زیادی شده باشد، زیاد مشاهده کرده ام، اما اگر قرار باشد یکی از بهترین آنها را انتخاب کرد، باید این مسجد را نام برد. این نمونه خوبی است برای نشان دادن پیشرفت معماری چوب در عصر جدید (شکلهای ۱-۳۸، ۲-۳۸، و ۳-۳۸).

ساختمان دوطبقه ای که در پشت مسجد قرار دارد، بسیار هنرمندانه و زیبا طرح ریزی شده است. در شکلهای ۴-۳۸ و ۵-۳۸ می توان این ساختمانها را مشاهده کرد که چطور لبه های بام آنها را با چوبهای قطور و محکم خیزران ساخته اند و از روش دوگونگ نیز استفاده کرده اند. به احتمال زیاد از این ساختمان که در تاریخ

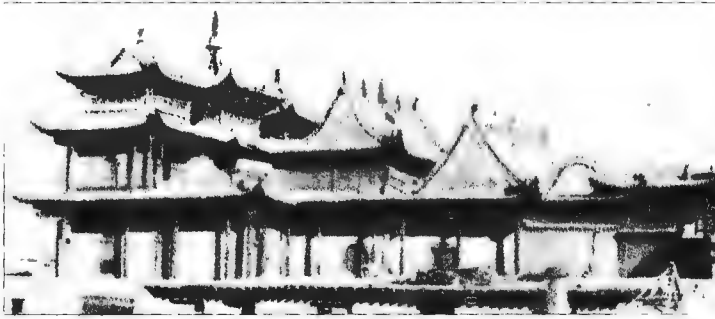
۱۹۲۴م در دوران جمهوری ساخته شده است. به جای مناره مسجد استفاده می کرده اند. ساختمان شبستان نیز در سال ۱۸۸۸م ساخته شده است. داخل شبستان، بسیار ساده درست شده و هیچ گونه رنگ آمیزی در آن به کار

۳۸-۱ نقشه مسجد شی جوشن در استان نین شیا

۳۸-۲ طرح مسجد شی جوشن در استان نین شیا از روبرو

۳۸-۳ منظره شبستان
مسجد شی جوشن در
استان نین شیا از روبرو

۳۸-۴ منظره خارجی پشت
شبستان مسجد شی جوشن
در استان نین شیا

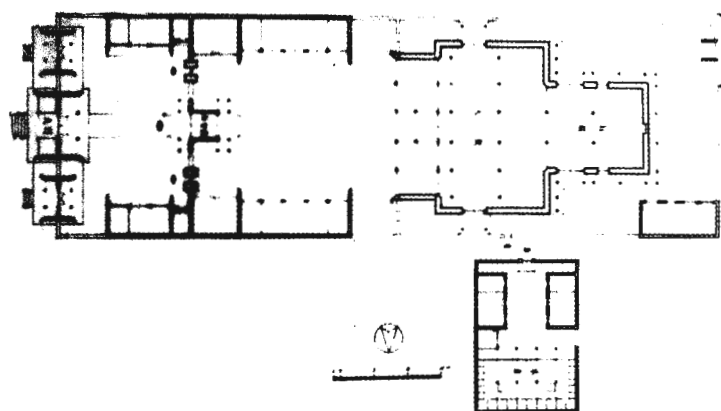
۳۸-۵ گوشه‌ای از پشت‌بام
شبستان مسجد شی جوشن
در استان نین شیا

نبرده اند. بیرون ساختمان نیز بدون رنگ آمیزی است. در زمان دولت جمهوری، شهر شی جوشن از نظر تجارت و اقتصاد، دوران خوب و درخشانی را می گذراند و همین امر نیز با مساجد و مسلمانان ارتباط داشت. شهر شی جوشن کانال ارتباطی بین مغولستان داخلی و نین شیا است و همچنین این شهر صادرکننده مصالحی مانند سنگ و آجر و غیره بوده است. به همین دلیل، این مسجد، بزرگ و وسیع ساخته شده است.

۳۹. مسجد وی جو در ایالت نین شیا

شهر وی جو در شرق شهر تونگ شین واقع شده است. در زمان سلسله چینگ، تعداد مسلمانان بسیار زیاد بود. مسجد وی جو قدیمیترین و بزرگترین مسجد در ایالت نین شیا است و هم اکنون در خیابان نِن جیه قرار دارد (شکلهای ۱-۳۹، ۲-۳۹، و ۳-۳۹).

بر طبق گفته برخی کارشناسان، این مسجد در زمان یوآن ساخته شده است و بعد از

۳۹-۱ نقشه مسجد وی جو در نین شیا

۳۹-۲ طرح مسجد وی جو در نین شیا از روبرو

۳۹-۳ منظره کلی مسجد وی جو
در نین شیا

آن در زمان شروع سلسله مینگ مورد تعمیر قرار گرفته است. دارای ۹ اتاق و سه در بوده است. بر طبق نظر برخی دیگر از کارشناسان، در اوایل سلسله مینگ مسلمانان این شهر مسجد را تعمیر کرده‌اند. آن زمان، شیستان دارای سه رواق بوده است. بعد از صدسال، مردی به نام «خی ون یوان» همراه با مسلمانان دیگر این مسجد را تعمیر و بزرگتر کردند، به تعداد اتاقها افزودند و یک مناره نیز برای این مسجد ساختند. برای سومین بار در زمان سلسله چینگ، بین سالهای ۱۸۹۶ و ۱۸۹۷م تعمیر شد و به شکل امروزی درآمد.

بر طبق نظریه‌های مختلف که هیچ کدام مستند نیست، پس از مرگ خی ون یوان در سال ۱۷۰۴م بار دیگر مسجد تعمیر شده است. از معماری ساختمان کاملاً مشهود است که سبک آن مربوط به دوران سلسله چینگ و دوران پادشاهی چاوجونگ است. در بزرگ مسجد و معماری جلوی شبستان قدیمتر است و مناره آن نیز بسیار قدیمی است.

نقشه مسجد به نحوی طرح ریزی شده که هر ساختمان و اتاق با اتاق یا ساختمان دیگر قرینه و مجاورند. مناره مسجد سه طبقه است و در سقف تمام ساختمانهای مسجد از روش دوگونگ استفاده شده است. در طرف چپ و راست مناره، دیوار آجری ساده‌ای قرار دارد که در هر کدام از این دیوارها دری زیبا تعبیه شده است. تمام این مجموعه در عین سادگی، حالت زیبا و دلنشینی را به وجود آورده است. شبستان مسجد

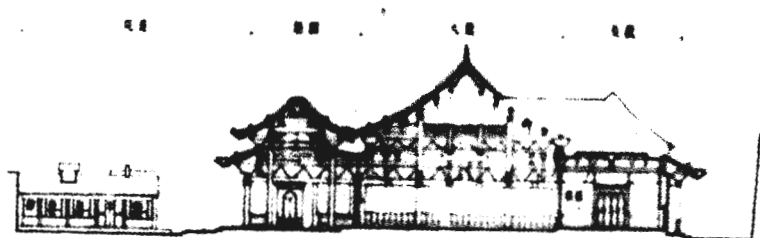
شکل مخصوص به خود دارد و نسبتاً وسیع است. در داخل شبستان به راحتی هزار نفر جای می‌گیرند.

شبستان و ساختمان پشت شبستان اصلاً شباهتی با یکدیگر ندارند. شبستان خیلی ساده و پهن است، و ساختمان پشتی که به شبستان متصل است ساختمان کوچکی است و دارای سقف رنگ آمیزی شده و ستونهای نازک و باریک. به عکس ستونهای بعضی از مساجد که بسیار قطور هستند، ستونهای این شبستان خیلی قطور نیستند و روی آنها نقش گل و گیاه کشیده‌اند. روی دیوارها و سقف، آیات قرآن و کلمات قصار نوشته شده است.

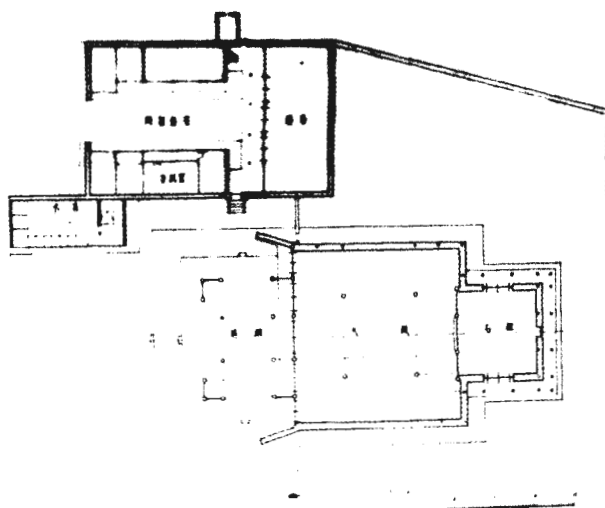
۴۰. مسجد چیاومین جیه در شهر لن جو

در شهر لن جو از زمان سلسله مینگ و چینگ، تعداد مسلمانان زیاد شد و بالطبع تعداد مساجد نیز افزایش یافت. طبق يك کتیبه به دست آمده، پنج مسجد در این شهر وجود دارد، یکی در جنوب غرب لن جو، دیگری در میدان شین گوآن، سومی در شرق لن جو و چهارمین مسجد نیز در غرب خیابان گونگ لن من و آخری در خیابان تونگ لیومن. البته مسجد تونگ لیومن به احتمال زیاد همان تونگ یوان من است. مسجد شین گوآن، در خیابان جیه فانگ واقع است و در بین مساجد دیگر، بزرگترین به شمار می‌آید. بعضی از این مساجد به تازگی مرمت شده‌اند. نکته با ارزشی که در مسجد چیاومین نهفته این است که تاریخ درست آن به ما کمک می‌کند تا تاریخ تقریبی سایر مساجد را به دست بیاوریم. تاریخی که بر دیوار شبستان مسجد نوشته شده است، سال ۱۷۲۲م است. اما مسجد خیابان جیه فانگ در تاریخ ۱۶۸۷م ساخته شده و ده سال بعد، مورد تعمیر قرار گرفته است (شکل‌های ۱-۴۰ و ۲-۴۰). فاصله تأسیس دو مسجد خیلی از هم دور نیست و اندازه شبستانهای دو مسجد تقریباً برابر است. سازندگان این دو مسجد برای ساختن آنها از مصالح مشابهی استفاده کرده‌اند، مثل سنگ، آجر، گل و چوب. فقط سبك درهای مسجد با یکدیگر فرق می‌کند. در اینجا است که پای هنر به میان می‌آید، چرا که با استفاده از هنر و معماری به طرز بسیار زیبایی مسجد را ساخته‌اند.

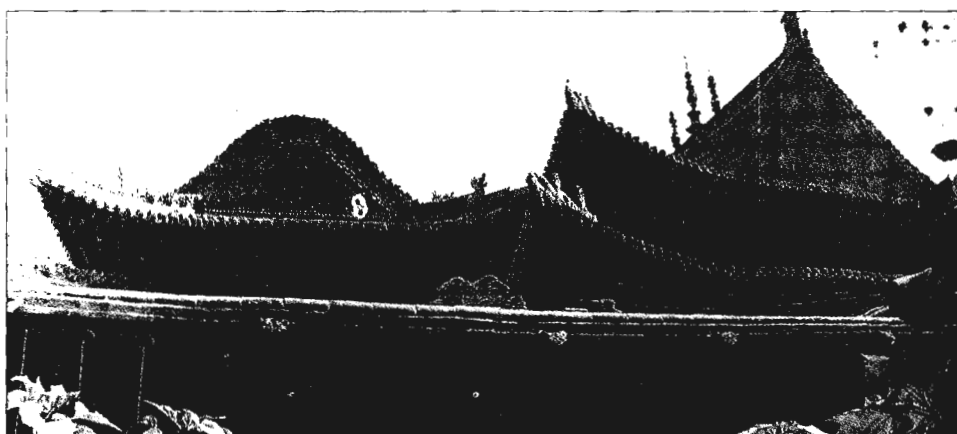
يك نکته مهم در مسجد چیاومین این است که راهروهای منتهی به شبستان و ساختمان بعد از شبستان را با یکدیگر ادغام کرده‌اند و یا بهتر بگوییم به یکدیگر

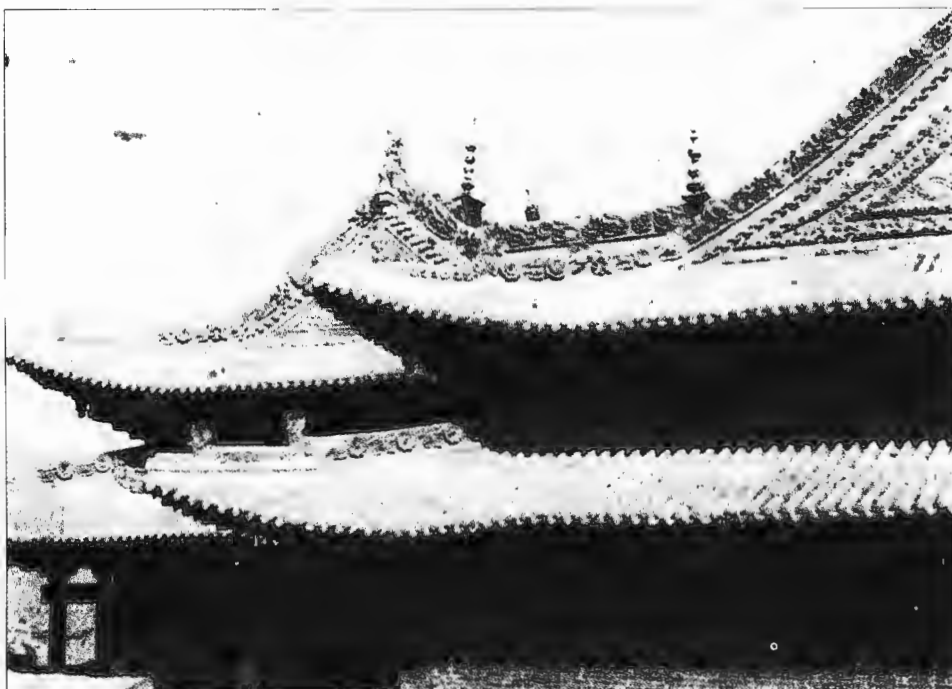
۴۰-۲ طرح مسجد چیاو من جیه در شهر لُنْجو از روبرو

۴۰-۱ نقشه مسجد
چیاو من جیه در شهر لُنْجو

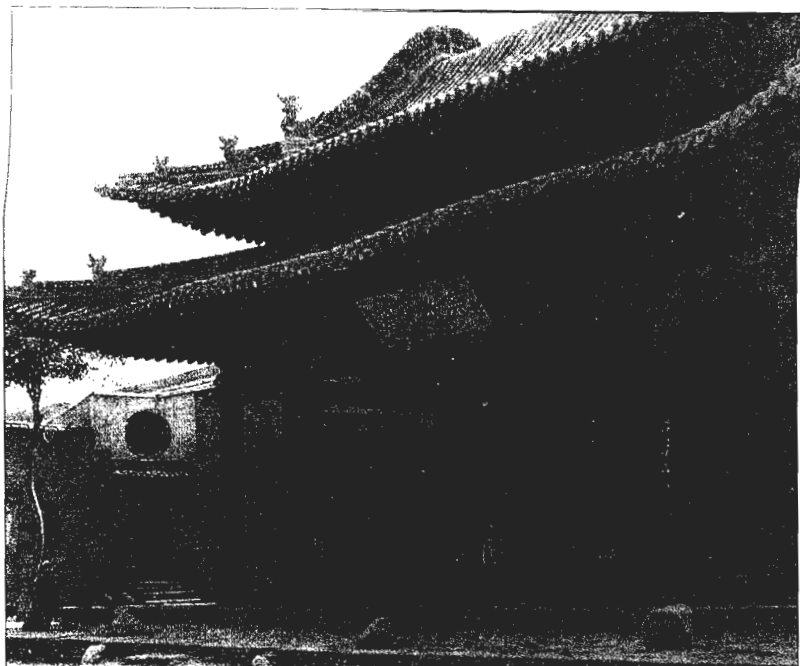
۴۰-۳ سقف شبستان مسجد چیاو من جیه در شهر لُنْجو

۴۰-۴ ضلع چپ مسجد چیاو من جیه در شهر لَنجَو

۴۰-۵ لبه‌های پشت بام مسجد چیاو من جیه در شهر لَنجَو

۴۰-۶ شبستان مسجد چیاو مین جیه در شهر لنجو

۴۰-۷ لبه‌های زیرین پشت بام مسجد چیاو مین جیه در شهر لنجو

۴۰-۸ منظره داخلی مسجد چیاو من جیه در شهر لنجو

۴۰-۹ ستون بندی شبستان مسجد
چیاو من جیه در شهر لنجو

۴۰-۱۰ داخل نمازخانه مسجد
چیاو من جیه در شهر لنجو

۴۰-۱۱ محراب مسجد چیاو من جیه در شهر لنجو

متصلند. سقف شبستان بسیار بلند است و همین، ابّهت زیادی به مسجد می‌دهد. در سقف از روش دوگونگ استفاده شده است (شکلهای ۳-۴۰، ۴-۴۰، و ۵-۴۰). در اینجا نمی‌توان عظمت و جلال مسجد را ستایش نکرد.

سقف سازی به روش دوگونگ در کن جورایج است و چون ستونها در هر طرف قرینه هم هستند، بنابراین سقف خیلی محکم خواهد بود (شکلهای ۶-۴۰، ۷-۴۰، ۸-۴۰، و ۹-۴۰). به طرز بسیار جالبی تیرهای سقف را به یکدیگر متصل کرده‌اند. ساختمان شبستان دارای چندین در است و همان طوری که در شکل ۱۰-۴۰ ملاحظه می‌کنید، جمعیت به راحتی می‌توانند از آن خارج یا داخل شوند.

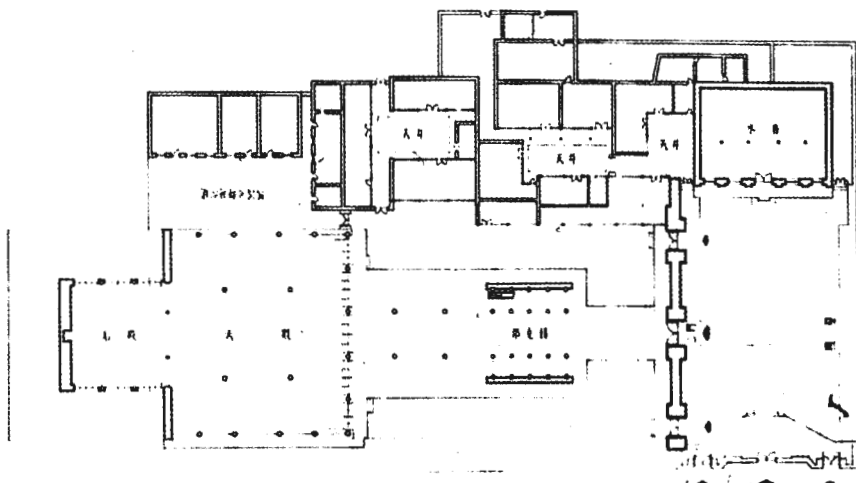
محراب نیز بسیار زیباست و انسان را به فضای ملکوتی و روحانی خویش جذب می‌کند، روی دیوارهای اطراف محراب به طرز بسیار زیبایی کنده کاری شده است (شکل ۱۱-۴۰). محل زندگی روحانی نیز با استفاده از چوب و نرده‌هایی در اطراف آن بسیار زیبا درست شده، مابین شبستان و محل زندگی روحانی نرده‌هایی وجود دارد و این نیز یکی از هنرهای چینی است. حمام به تازگی در طرف راست شبستان به این مسجد اضافه شده است.

۴۱. مسجد جیه فانگ لو در لن جو

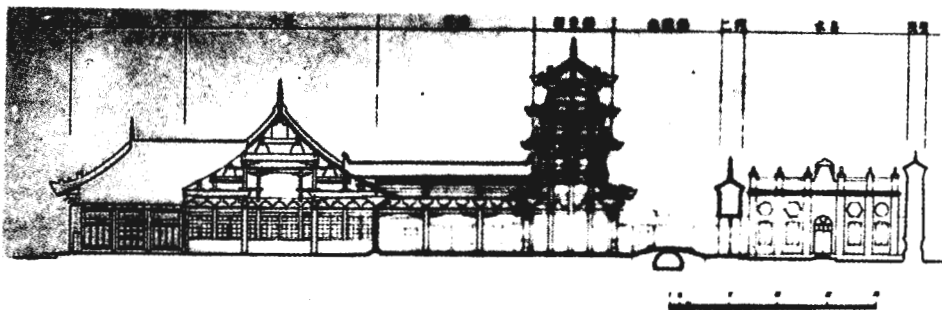
مسجد جیه فانگ در غرب شهر واقع شده و مقارن سال ۱۶۸۷م در زمان سلسله چینگ ساخته شده است. به دفعات متعدد این مسجد مورد تعمیر قرار گرفته است. جمعاً هفت بار مرمت شده و هم اکنون می‌توان ادعا کرد که این مسجد دیگر ساخت آن زمان نیست. نکته متفاوتی که در دو مسجد جیه فانگ و چیاوین می‌توان بدان اشاره کرد، وجود مناره خیلی بلندی است که در مسجد جیه فانگ قرار دارد. البته این مسجد از بعضی نظرات مانند مسجد چیاوین دارای شکوه و جلال نیست اما کلاً خیلی تمیز و استادانه درست شده است. مناره چهارطبقه است و از بالای آن، قسمت اعظمی از شهر را می‌توان مشاهده کرد که دورنمای زیبایی نیز دارد.

زمین مسجد را می‌توان به سه بخش تقسیم کرد: حیاط بیرونی که در اطراف آن حمام قرار دارد، حیاط درونی که شبستان و در طرف چپ شبستان محل زندگی روحانی و سایر اتاقها قرار دارد. سه در آجری و سنگی در این مسجد وجود دارد. از حیاط بیرونی که بدانها بنگرید، بسیار با شکوه جلوه می‌کنند. در دوران جمهوری یك

محل بزرگ که شامل پنج حمام بود به مسجد اضافه شد (شکلهای ۱-۴۱ و ۲-۴۱). دیوارهای مشبک در معماری اسلامی یکی از هنرهای تحسین برانگیز است که معمولاً در ساختمانهای اسلامی زیاد مورد استفاده قرار می گیرند، حتی در بعضی موارد از آینه و شیشه نیز در داخل آنها استفاده می کنند. کنده کاریها و نقشهای بسیار زیبایی که بر در و دیوار مسجد و روی ستونها انجام می گیرد، ساختمان را باروحتر و زیباتر می کنند. در معابد بودایی و دائویستی، اگر از شیشه استفاده شود، فقط از رنگهای زرد و سبز استفاده می کنند. در مساجد، از رنگ آرامش بخش آبی زیاد استفاده می کنند. از در دوم که وارد حیاط درونی بشوید، به مناره بلند چهار طبقه برمی خورید. باید

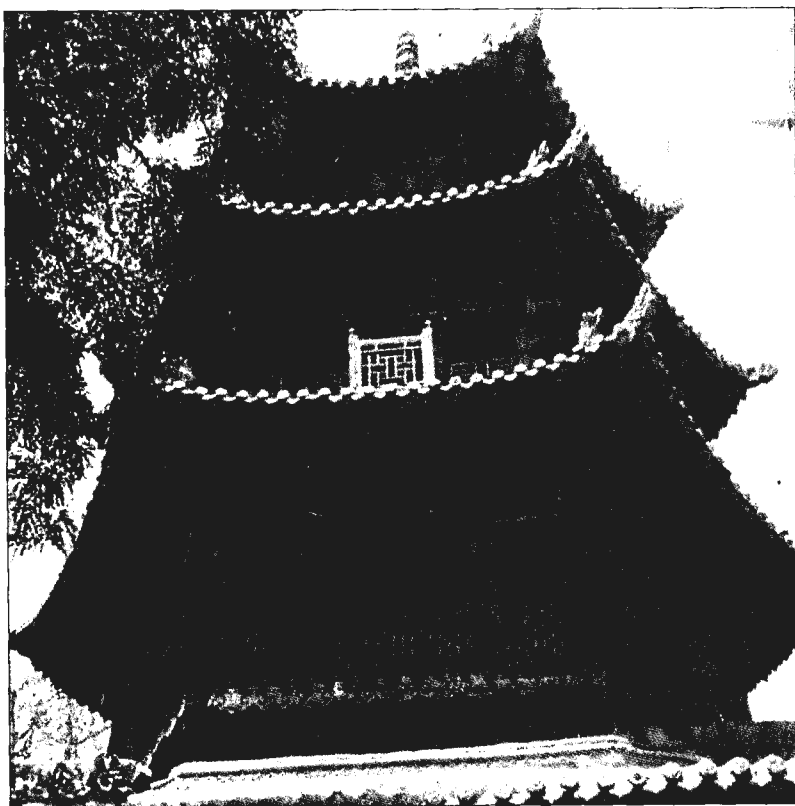
۴۱-۱ نقشه طرح هوایی مسجد جیه فان لو (شی گوان) در شهر لنجو

۴۱-۲ طرح مسجد جیه فان لو (شی گوان) در شهر لنجو از روبرو

حتماً سر را به آسمان بلند کرد تا تمام آن را بتوان دید و در واقع، مناره شکوه و وقار خود را به رخ آدمی می کشد. این مناره مابین شبستان و در بزرگ مسجد واقع شده است. در جلوی مناره با استفاده از يك استخر كوچك، پلی زیبا روی آن ساخته اند و این روش که برای زیباتر کردن فضای مسجد به کار می رود، در خیلی از مساجد دیگر چین دیده شده است. البته فقط از استخر و حوض استفاده می کنند نه آب رودخانه. شاید هم این پیامی به مراجعه کننده باشد که اول از پل بگذرد و سپس به ساختمان زیبای شبستان برسد. این از خصوصیات چینی هاست و اغلب برای زیباسازی و جذب احساسات از این گونه مناظر استفاده می کنند.

به وجود آوردن راهرو مابین مسجد و مناره را در سه مسجد مختلف در چین می توان

۴۱-۳ مناره مسجد جیه فان لو (شی گوان) در شهر لنجو

مشاهده کرد: یکی مسجد هانگ جو، دیگری مسجد ووخُن و سومی مسجد جیه فانگ. خاصیت این روش این است که در صورت ابرگرفتگی یا تاریک شدن فضای شبستان می توانند در راهرو نماز بگذارند و یا اگر باران و جمعیت زیاد باشد، به جای اینکه در حیاط نماز بگذارند می توانند در راهرو به عبادت بپردازند. البته مناره ووخُن دیگر وجود خارجی ندارد. مسجد هانگ جو نیز به خاطر قدیمی بودن، فقط شبستان آن سالم مانده است. به همین علت مرتبترین و سالمترین این سه مسجد، همین مسجد جیه فانگ است (شکلهای ۳- ۴۱ و ۲- ۴۱).

امروزه، مناره های چهارطبقه کمتر دیده می شوند. اکثر مناره ها سه یا دو طبقه دارند. طبقه اول این مناره چهارگوش و طبقات دیگر شش گوش است. نکته مهم، در چهارگوش بودن طبقه اول و شش گوش بودن طبقات بالای آن است. کاملاً مشخص است که کارگران و سازندگان این مسجد چقدر تلاش کرده و زحمت کشیده اند. در سقف مناره نیز همچنان روش دوگونگ را به کار برده اند. در دور تا دور طبقات مختلف مناره، نرده هایی وجود دارند که مشبک و بسیار زیبا هستند (شکلهای ۵- ۴۱، ۶- ۴۱،

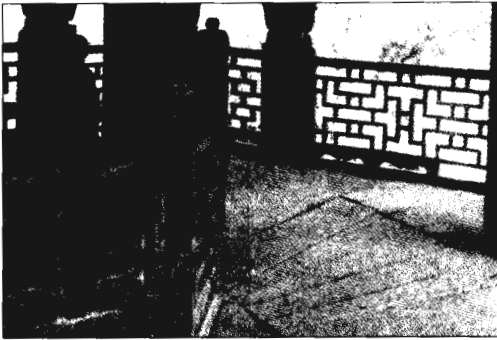

۴۱-۴ ایوان مسجد
جیه فان لو (شی گوان) در شهر لُنجو

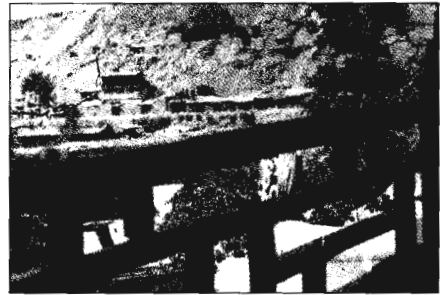

۴۱-۵ داخل مناره مسجد جیه فان لو (شی گوان) در شهر لُنجو

۴۱-۷، ۸-۴۱).

۴۱-۶ نرده‌های مناره مسجدجیه فان‌لو (شی‌گوان)
در شهر لَنجُو

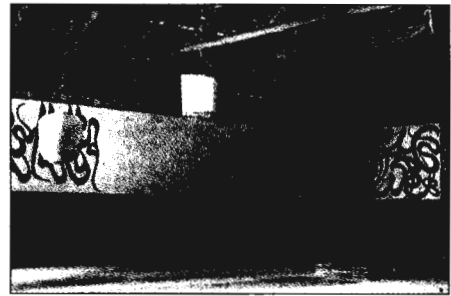
۴۱-۷ نرده‌های مناره مسجد
جیه فان‌لو (شی‌گوان) در شهر لَنجُو از نزدیک

۴۱-۸ لبه زیرین سقف مناره مسجد جیه فان‌لو (شی‌گوان) در شهر لَنجُو

شبهستان مسجد از ستونهای محکم و قطوری تشکیل شده و در سقف شبهستان، همچنان از روش دوگونگ استفاده شده است. در داخل دیوار آجری شبهستان از سنگ نیز استفاده کرده‌اند. روی دیوارها آیات قرآن و کلمات قصار نوشته شده است. کلاه‌فرنگی داخل مسجد راهرو ندارد و نحوه ساخت و طرح آن شبیه به مسجد

نیست داخل آن بارنگ آمیزی و نقاشیهای زیبا و گویا زینت داده شده و در اطراف آن پنجره‌های کوچکی تعبیه شده است. این سبک کلاه‌فرنگی‌ها در تاریخ چندین و چند هزار ساله چین خیلی رواج داشته‌اند. در بخش شمالی شبستان سه حیاط كوچك قرار دارد و داخل حیاطها بسیار روشن و پاکیزه است. محل سکونت روحانی و سایرین در یکی از این حیاطها قرار دارد.

۴۱-۱۰ داخل نمازخانه مسجد
جیه فان لو (شی گوان) در شهر لَنجو

۴۱-۹ ستون‌بندی سقف نمازخانه مسجد
جیه فان لو (شی گوان) در شهر لَنجو

۴۲. مسجد دَخوآ در لین شیا، ایالت گان سو

شهر لین شیا به منزله مکه چین است، چرا که این منطقه شامل دوازده مسجد و هشت کوچه تودرتو می‌باشد. مساجد لاووانگ و نَن گوان از مساجد خیلی بزرگ این ناحیه است. کوچه‌های مسکونی آن غالباً زمینهای مسطحی هستند که در داخل آنها مناره نیز وجود دارد. از دور که به این مساجد و خانه‌های مسلمانان نگاه کنید، متوجه عظمت و بزرگی مسجد می‌شوید (شکل ۱- ۴۲). این دوازده مسجد دارای دروازه‌های بی‌شماری هستند، مثل دروازه مسجد چی، مسجد وانگ، مسجد خوا، مسجد تیه‌جیا، و غیره. در بین این دوازده مسجد، مسجد خوا مهمترین آنهاست و بارها مورد تعمیر قرار گرفته است.

۴۲-۱ منظره‌ای از مسجد بافان‌د و منازل اطراف در لین شیا استان گانسو

در لین شیا می‌توانیم دروازه‌های مساجد مختلف و زیادی را مشاهده کنیم که هر کدام با یکدیگر متفاوتند (شکلهای ۲-۴۲، ۳-۴۲، ۴-۴۲، ۵-۴۲، و ۶-۴۲). مساجد لین شیا، همه دارای مناره‌اند. اغلب این مناره‌ها به بلندی يك ساختمان شش طبقه هستند و این موردی نیست که همگانی باشد و در هر شهر و روستای مسلمان-نشین بتوان آن را مشاهده کرد. اغلب این مساجد شامل شبستان، اتاق درس، حمام و ... می‌باشد.

خصوصیات معماری این مسجد نسبت به سایر مساجد در آن ناحیه اختلافاتی دارد. از در اصلی مسجد که وارد بشویم به میدان تمیز و مرتبی می‌رسیم، که قسمت

۴۲-۲ مسجد شیاخه در استان گانسو

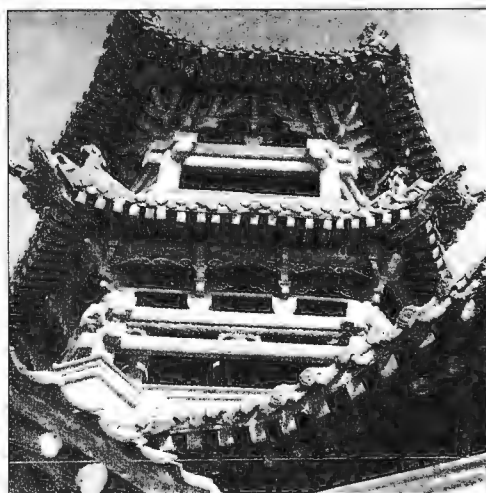
۴۲-۳ درب اصلی مسجد دبی چین در لین تن استان گانسو

۴۲-۴ مناره مسجدلاوان در لین تن استان گانسو

۴۲-۵ منظره خارجی پشت شبستان بی چین در لین تن استان گانسو

۴۲-۶ مناره مسجد دومو در لین تن استان گانسو

جنوبی آن متکی به يك دیوار بزرگ آجری است و قسمت راست حیاط که شرق آن است، سه حیاط كوچك بدان راه دارند. در داخل این حیاطها، حمام، آشپزخانه و سایر ساختمانها واقع شده است. مناره خیلی بزرگ نیست و چهارگوش است. در غرب میدان، يك حیاط بزرگ واقع شده و در چپ و راست شبستان اتاقهای درس و سایر قسمتهای مهم مسجد قرار دارند (شکل ۷-۴۲). سبك معماری این مسجد از يك نظم

۴۲-۸ درب دوم مسجد دُخوا درلین تن استان گانسو ۴۲-۷ اتاقهای کناری مسجد دُخوا درلین تن استان گانسو

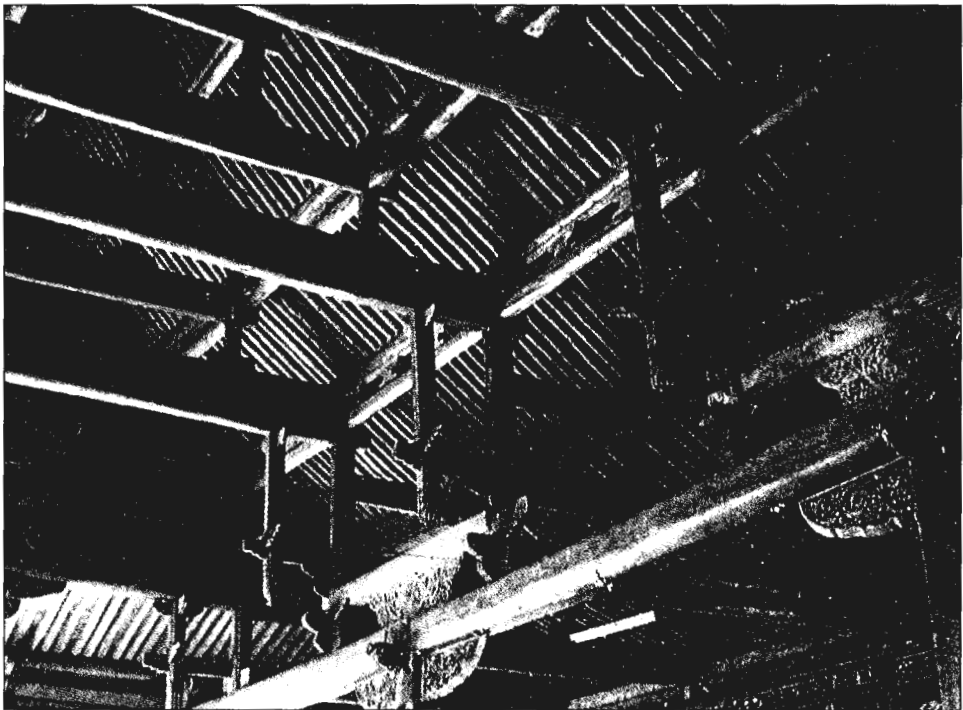

۴۲-۹ درب دوم مسجد دُخوا درلین تن استان گانسو از نزدیک

ویژه برخوردار است. از حیاط دوم به يك گذرگاه طاقدار می‌رسیم، سبك و روش به‌کار رفته در این در نیز در نوع خود نمونه است. این گذرگاه از سه قسمت تشکیل شده و در چپ و راست آن دیوار آجری وجود دارد، روی دیوارها به‌طرز زیبا و استادانه‌ای نقشهای گل و گیاه کشیده شده است (شکلهای ۸- ۴۲ و ۹- ۴۲).

بر روی دیوارهای آجری داخل شبستان نقاشیهای با روح و زنده‌ای انجام گرفته است. وضعیت داخلی شبستان با سایر قسمتهای مسجد همگونی کامل دارد و روش به‌کار رفته در سایر شبستانهای گان سو در این شبستان نیز به‌کار رفته است. شبستان، بسیار بزرگ به‌نظر می‌آید و این به علت طرز ساختن آن است. استفاده از ستونهایی که برای ساختمان این مسجد به‌کار رفته، کمک مؤثری برای منظم بودن و هر چه بهتر جلوه دادن شبستان است (شکل ۱۰- ۴۲).

در اغلب مساجد لین شیا از نقاشی و رنگ آمیزی پرهیز کرده‌اند، اما در این

۴۲-۱۰ ترکیب سقف شبستان مسجد دُخوا در لین تن استان گانسو

مسجد، در قسمت اصلی ساختمان از رنگهای آبی و طلایی برای تزئین استفاده شده است. رنگ آبی و طلایی، رنگهای مورد علاقه اقلیت مسلمان شمال غربی چین است.

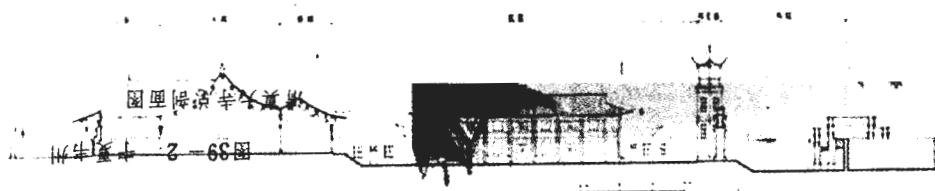
۴۳. مسجد دونگ د در شهر شی نینگ، ایالت چینگ خی

در شهر شی نینگ حدود شش تا هفت مسجد وجود دارد، بزرگترین مسجدی که با دقت و استادی خاصی ساخته شده است، مسجد بزرگ دونگ است. معماری شبستان این مسجد به پنجاه سال قبل باز می گردد. در چپ و راست ساختمان، در اصلی و بزرگ مسجد و سپس دومین در مسجد، مناره ها و سایر اتاقها قرار دارند.

این مسجد در زمان شروع دولت جمهوری ساخته شده است. غیر از شبستان که دارای هفت رواق است، در چپ و راست آن کلاسهای درس و در وسط حیاط، مناره چهارگوشی قرار دارد و کلاً همه قسمتهای ساختمان که با مهارت خاصی درست شده است، دست به دست یکدیگر داده و مسجد با شکوهی را ترتیب داده اند.

در اواسط دوران جمهوری، غیر از کلاسهای درس که در چپ و راست ساختمان قرار داشتند و مناره ای که در مسجد بود، چند اتاق درس دیگر و يك دفتر برای انجام امور مسلمین و يك جفت مناره و سالن سخنرانی و حمام و سایر ساختمانها ساخته شد (شکل ۱-۴۳). در واقع، از حیاط بزرگ آن کمال استفاده را کرده اند. اتاقهای درسی که در طرفین قرار داشت، تبدیل به ساختمانهای چند طبقه شد.

دومین در مسجد از نظر ارتفاع بسیار بلند است و آن را به پنج در كوچك تبدیل کردند. در طرف چپ و راست در، يك جفت مناره چهارطبقه قرار دارد. در سمت چپ حیاط داخلی مسجد، يك مدرسه ابتدایی نسبتاً بزرگ قرار دارد. در بین مساجد شی نینگ این يك مورد استثنایی است (شکل ۲-۴۳ و ۳-۴۳).

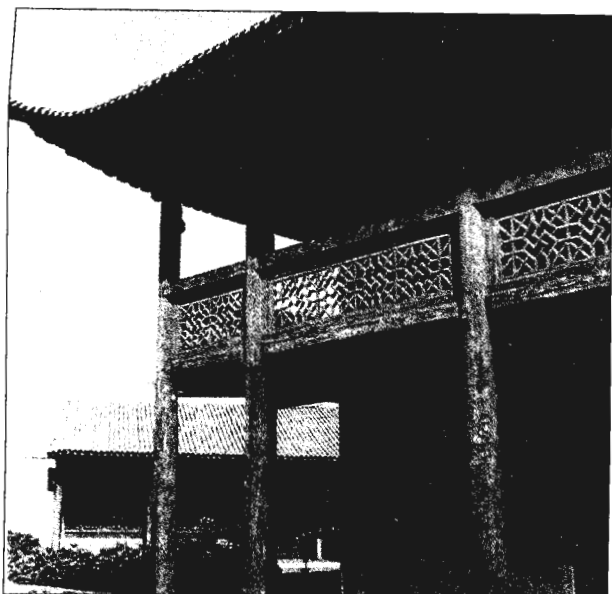
۴۳-۱ طرح مسجد دونگ د در شهر شی نینگ در استان چینگ خی از روبرو

۴۳-۲ مسجد دونگ‌د در شهر شی‌نینگ در استان چینگ‌خی

۴۳-۳ شبستان مسجد دونگ‌د در شهر شی‌نینگ در استان چینگ‌خی

۴۳-۴ ساختمان کناری مسجد
دونگ‌د در شهر شی‌نینگ
در استان چینگ‌خی

اگر چه اندازه مسجد بزرگ است، اما شبستان چندان بزرگ نیست، مخصوصاً وقتی از دومین در بگذریم و به ساختمان بنگریم، مانند این است که شبستان در يك فضای وسیع و در بالای يك تپه قدبرافراشته است. اتاقهای مجاور آن، از شبستان بلندتر هستند. به سبب وجود زمین زیاد در این مسجد، پشت اتاقهای مجاور شبستان، اتاقهای زیادی ساختند.

سبك و نوع در اصلی و بزرگ مسجد و دومین در، اگرچه از خارج وارد شده است، اما با قسمتهای دیگر مسجد همگونی کامل دارد. در سه طبقه پایین مناره، از آجر استفاده فراوان شده است.

کل ترکیب ساختمان مناره، از يك نوع اختلاط هنر داخل و خارج چین تشکیل شده و خود نوع جدیدی است، اما بعضی از قسمتهای ساختمان یا لبه و گوشه‌های سقف و بام مسجد شکل معماری قدیمی چین را داراست.

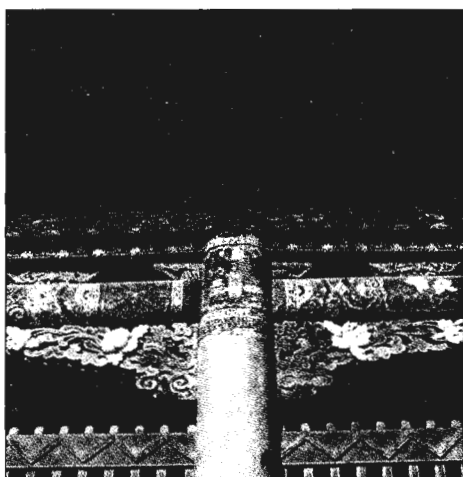
معماری مسجد مربوط است به اوایل دوران حکومت جمهوری. فن و هنر آن ساده نیست و جای تعمق بسیار دارد. کلاً از سه قسمت تشکیل شده، یکی قسمت جلویی که از راهرو و دالانهای تشکیل شده، قسمت میانی آن شبستان است و در قسمت عقبی

آن کلاه فرنگی کوچکی قرار دارد، طرح شبستانها بیشتر به شکل است که نمونه‌های آن زیاد دیده شده است.

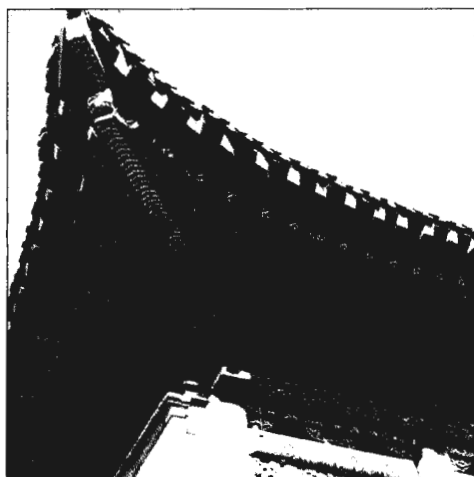
مهمترین نکته قابل توجه، طرز به کار بردن تیرهای سقف و بام مسجد است (شکلهای ۵-۴۳ و ۶-۴۳). از روش مخصوص چینی، یعنی همان دوگونگ استفاده شده، منتهی به صورت اُریب در سه مرحله روی یکدیگر قرار گرفته‌اند، در حالی که تیرهای عرضی که در حاشیه بیرونی ساختمان اُریب هستند در داخل به صورت افقی و صاف کار گذاشته شده‌اند (شکلهای ۵-۴۳ و ۶-۴۳).

روی همه دوگونگها رنگ آمیزی و نقاشی شده است و از رنگهای طلایی بیشترین استفاده را کرده‌اند. البته رنگهای آبی و سبز نیز از رنگهای مورد استفاده در این نقاشیها است. در اکثر ساختمانهای گان سو از این رنگها استفاده کرده‌اند. سقفهای راهرو و دالانهای داخل شبستان، از یک نوع چوب مخصوص ساخته شده‌اند. سقف و ستونهای داخل راهروها با رنگ روغن نقاشی شده و کلاً داخل شبستان بسیار روشن است.

در چپ و راست دیوارهای داخلی راهروها، تماماً کنده کاری شده و نقشهای بسیار زیبایی روی آنها قلم زده شده است. این سبک قلمزنی کارگران مسلمان بسیار معروف است (شکلهای ۷-۴۳ و ۸-۴۳).

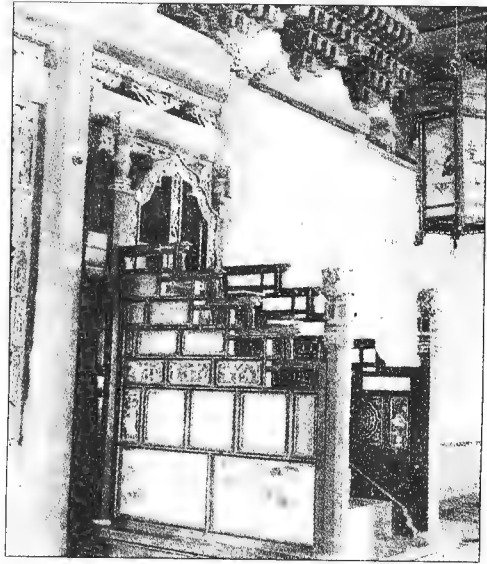
۴۳-۵ مسجد دونگ د در شهر شی نینگ در استان چینگ خی

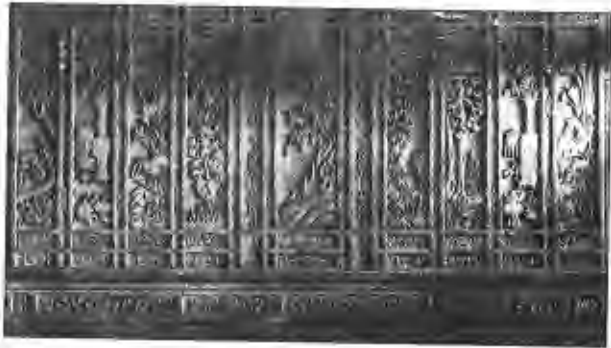
۴۳-۶ گوشه بام مسجد دونگ د در شهر شی نینگ در استان چینگ خی

۴۳-۷ داخل مسجد دونگ‌د در شهر شی نینگ
در استان چینگ‌خی که از حصیر پوشیده شده

۴۳-۹ منبر داخل شبستان مسجد دونگ‌د در شهر شی نینگ
در استان چینگ‌خی

۴۳-۸ آجرکاری دیوار مسجد دونگ‌د
در شهر شی نینگ در استان چینگ‌خی

۴۳-۱۰ منظره داخلی پشت شبستان مسجد دونگ‌د
در شهر شی نینگ در استان چینگ‌خی

۴۳-۱۱ محراب مسجد دونگ‌د در شهر شی نینگ
در استان چینگ‌خی

منبر مسجد نیز یکی از زیباترین قسمتهای مسجد به شمار می‌رود. در داخل آن از سنگ مرمر استفاده شده و پله‌های آن از چوب مخصوص است، به‌طور کلی روی منبر زیاد کار شده و به حق توانسته‌اند آن را زیبا و ماهرانه بسازند (شکل ۹-۴۳).

کلاه فرنگی مسجد بزرگ نیست، اما داخل آن را به طرز زیبایی رنگ آمیزی کرده‌اند و چون از این محل نیز برای نماز خواندن استفاده می‌شود، کف آن را با توجه و سلیقه زیادی ساخته‌اند (شکل ۱۰-۴۳). محراب نیز با اصول مذهبی ساخته شده و اطراف آن با آیاتی از قرآن و کلمات قصار مزین شده است (شکل ۱۱-۴۳). کاشیکاری مسجد نیز بسیار زیباست و راهروها با طرز بسیار خوبی کاشیکاری شده‌اند و قالی بسیار زیبایی نیز در داخل شبستان قرار دارد که مردم روی آن نماز می‌خوانند.

۴۴. مساجد خونگ شویی چوآن در شهر خوانگ جونگ شین در ایالت چینگ خی

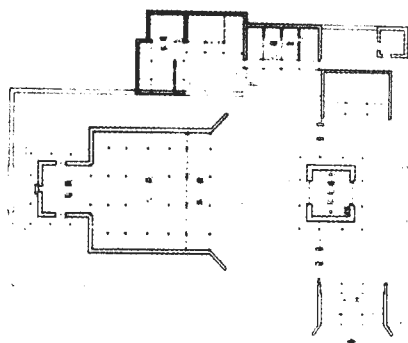
در ایالت چینگ خی، شهرهایی مثل شی نینگ، خواآلونگ، سالار، مینگ خ، دتونگ و... دارای مساجد قدیمی هستند. اغلب این مساجد، شامل مناره در چپ و راست ساختمان مسجد، اتاقهای درس، و شبستان می‌باشند. اکثراً در زمان سلسله چینگ ساخته شده‌اند و لیکن از نظر کیفیت از درجه خیلی بالایی برخوردار نیستند.

از چند تن از روحانیان این مساجد خواش کردم تا مقداری اطلاعات راجع به تاریخچه مساجد قدیمی و متعدد در استان چینگ خی در اختیارم قرار دهند. در مورد فن و هنر استفاده شده در این ساختمانها با آنها به گفتگو پرداختم. همه آنها متفقاً عقیده داشتند که بهترین این مساجد، مسجد خونگ شویی چوآن است. این مسجد نیز مانند سایر مساجد دارای خصوصیات ویژه خود است (شکلهای ۱-۴۴ و ۲-۴۴).

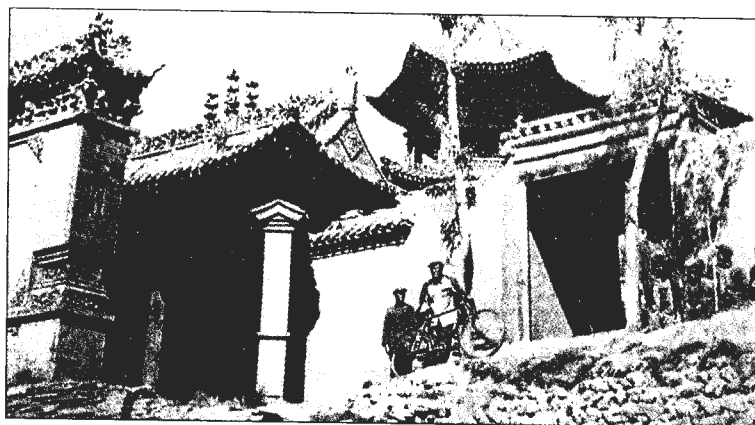
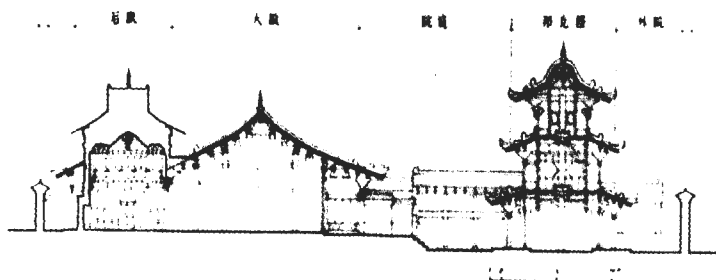
در اصلی و بزرگ مسجد در بخش جنوبی آن قرار دارد. پس از عبور از در به حیاط مسجد می‌رسیم. در داخل حیاط مسجد، مناره وجود دارد. طبقه پایین مناره دارای دودر است و در چپ و راست ساختمان يك در کناری وجود دارد (شکل ۳-۴۴).

در داخل حیاط، شبستان بزرگ مسجد قرار دارد و شامل راهرو، شبستان میانی و کلاه فرنگی پشت شبستان می‌باشد. در سقف این ساختمانها از روش دوگونگ استفاده شده است.

۴۴-۱ نقشه مسجد خون شویی جوان
در استان چینگ خئی

۴۴-۲ طرح مسجد خون شویی جوان در استان چینگ خئی از روبرو

۴۴-۳ درب اصلی مسجد خون شویی جوان در استان چینگ خئی

در قسمت چپ شبستان، محل سکونت روحانی مسجد وجود دارد و سپس حمام. محل سکونت روحانی را در زمان حکومت جمهوری بسیار زیبا و استادانه ساخته‌اند و دارای تکنیک ویژه‌ای است.

در طرف راست شبستان، چندین اتاق قرار دارد که شاگردان و طلاب در آنها زندگی می‌کنند. تعداد زیادی از این اتاقها خراب شده و از بین رفته‌اند و اکنون، منحصر به چند اتاق است که آنها را مرمت کرده و استفاده می‌کنند.

در کنار در بزرگ، مدرسه ابتدایی کوچکی برای کودکان مسلمان وجود دارد. در واقع، این مسجد سه حیاط دارد. ساختمان مناره نسبتاً قدیمی است، سیستم دوگونی که در مورد آن به کار رفته است مربوط به زمان سلسله چینگ است و با دو گونگهایی که در سالهای بعد ساخته شد، خیلی فرق داشت، اما در هر حال از نظر معماری زیبا و موفق بود. طبقه بالا و پایین و وسط آن با یکدیگر مشابَهت ندارند. هر کدام از طبقات، همان طور که در شکل ۴-۴۴ ملاحظه می‌کنید به سبک خاصی ساخته شده است، در حالی که هر سه همان طور که ذکر آن رفت، دارای شکوه و عظمت هستند. حیاط مسجد را نیز بسیار با سلیقه ساخته‌اند.

کل مسجد که شامل شبستان، راهروها و کلاه‌فرنگی است، دارای سقفی یکدست

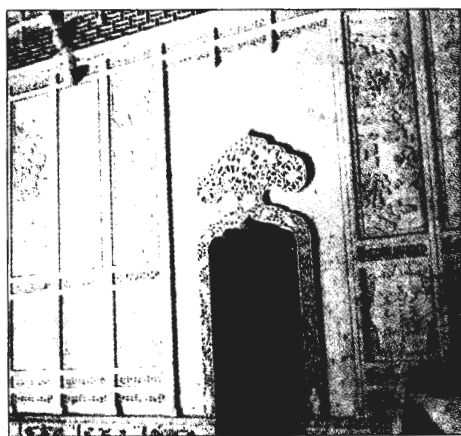

۴-۴۴ مناره مسجد
خون شویی جوان
در استان چینگ‌خی

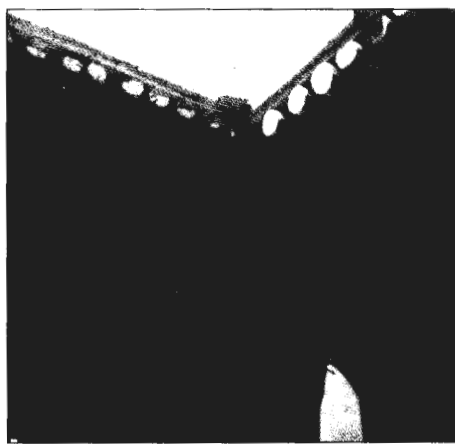
می‌باشد. پیش آمدگی لبه بام شبستان به يك اندازه است، اما بام کلاه‌فرنگی دارای پیش آمدگی‌های به هم چسبیده است. در پشت بام مناره نیز از سه لبه شیروانی استفاده شده است.

محراب مسجد را با کنده کاری نقش‌های زیبا که همه از گلها و گیاهان است، تزئین داده‌اند (شکل ۵ - ۴۴).

به کار بردن رنگ‌های زنده و شاد همیشه نقش مهمی در زیباتر کردن ساختمان دارد و این روشی است که در مورد این مسجد به کار رفته است. رنگ آمیزی‌های داخل ساختمان بسیار روحبخش و زنده است. غیر از به کار بردن رنگ‌های با روح و زنده، کنده کاری‌های روی سنگ‌های دیوارها و ستونها نیز جلوه خاصی دارند (شکل‌های ۶- ۴۴، ۷- ۴۴، و ۸- ۴۴). در روی در اصلی مسجد نیز به طرز زیبایی نقش گل‌های نیلوفر و گیاهان مختلف را قلم زده‌اند. اینها همه نشان‌دهنده علاقه و همت و پشتکار کارگران و سازندگان این مسجد است (شکل ۹- ۴۴ و ۱۰- ۴۴).

۴۴-۵ محراب مسجد خون شویی چوان در استان چینگ‌خی

۴۴-۶ گوشه سردر و ضو‌خانه مسجد خون شویی چوان در استان چینگ‌خی

۴۵. مساجد سالاریها در شون‌خوآ، ایالت چینگ‌خی

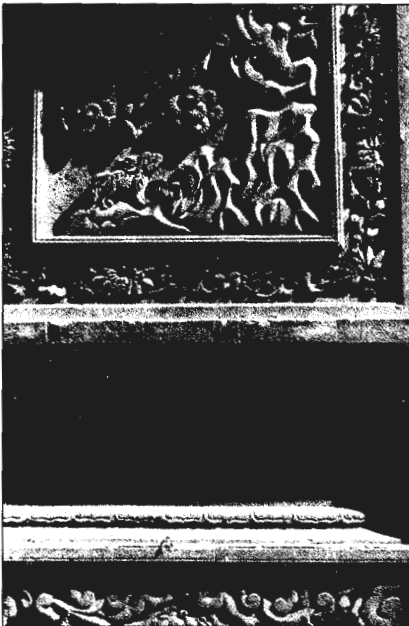
اقلیت سالار از زمان شروع سلسله مینگ در شون‌خوآ زندگی می‌کردند و تا زمان انقلاب خلق چین، جمعیت آنها به بیش از سیصد هزار نفر رسیده بود. هر قریه و

۴۴-۷ پایه یکی از ستونهای مسجد خون شویی چوان در استان چینگ خئی

۴۴-۸ آجرکاری مسجد خون شویی چوان در استان چینگ خئی

۴۴-۱۰ آجرکاری دیوار نزدیک درب اصلی مسجد خون شویی چوان در استان چینگ‌خی

۴۴-۹ درب مسجد خون شویی چوان در استان چینگ‌خی

روستایی دارای يك مسجد است. مساجد آنها اغلب شامل شبستان، مناره، اتاق درس، حمام و محل سکونت روحانی یا سایر طلبه‌ها می باشد. مسجد سالار شون خوا بزرگترین مسجد این اقلیت می باشد. این مسجد در غرب دهکده جیه‌زی و در کنار رودخانه قرار دارد. در طرف شرق و غرب و شمال این مسجد چند مقبره وجود دارد.

تاریخ معماری این مسجد طبق نظر کارشناسان، مربوط به سلسله مینگ است. يك بارمورد تعمیر اساسی قرار گرفته و به صورت امروزی درآمده است. کتیبه‌ای نیز در این مورد به دست آمده که بر اساس آن، در سال ۱۸۹۵ م، زمانی که سالاریها علیه سلسله چینگ قیام کردند و شکست خوردند، فقط پنج مسجد در ناحیه شون خوا باقیمانده بود که عبارت بودند از: جیه‌زی، چینگ شویی، جانگ، کو، و چانگ گوان. مسجد جیه‌زی از تمام آنها بزرگتر میباشد و چند بار نیز مورد تعمیر قرار گرفته است. ساختمان مناره بلندترین عمارت این مسجد است و بزرگترین معماری آن نیز تالار شبستان است. مناره به بلندی يك ساختمان سه طبقه و شش ضلعی است. در سقف آن از سیستم

دوگونگ استفاده شده است. داخل آن را با شیشه و آینه‌های سبز تزئین کرده‌اند و می‌توان به جرئت گفت که زیباترین مسجد در آن ناحیه به‌شمار می‌رود. دورنمای آن نیز زیباست (شکلهای ۱- ۴۵ و ۲- ۴۵).

در بزرگ مسجد دارای نه قسمت است و ایوان بزرگی در مقابل آن قرار دارد. داخل و خارج شدن مسلمانان از این شبستان بسیار راحت است، چرا که هر نه قسمت در اصلی مسجد را هنگامی که جمعیت زیاد باشد باز می‌کنند و مردم بدون مشکل

۴۵-۱ منظره پشت مسجد بزرگ قوم سالار در منطقه شون خوا در استان چینگ‌خی

۴۵-۲ شبستان مسجد بزرگ قوم سالار در منطقه شون خوا در استان چینگ‌خی

می‌توانند داخل یا خارج بشوند. این در به احتمال خیلی زیاد در دوران دولت جمهوری ساخته شده است.

تالار شبستان سه قسمت و دارای راهرو است. هفت رواق دارد و سقف آن را همچنان با روش دوگونگ ساخته‌اند. از رنگهای شاد، مثل قرمز، آبی، سبز و سفید برای رنگ آمیزی تالار استفاده کرده‌اند. ستونهای مورد استفاده در دالانها و راهروها را نیز با استفاده از رنگ قرمز سیر، جلای بیشتری بخشیده‌اند. در وسط شبستان و کلاه‌فرنگی مسجد از ستونهایی هشت ضلعی با رنگهای سیاه استفاده کرده‌اند. روی دیوار شبستان را با رنگ سبز رنگ آمیزی کرده‌اند و سپس روی آنها را با آیات قرآن و کلمات قصار مزین کرده‌اند.

در هر صورت، این مسجد به دلیل خصوصیات مختلفش مورد توجه است، از جمله، درهای متعدد، سبک و شکل مناره و همگونی آن با حیاط، بزرگ و وسیع بودن دالانها و راهروهای مجاور شبستان و وجود قبور متعدد در این مسجد در بخش جنوبی مسجد، يك حوض مخصوص شتران قرار دارد. سالاریهایی که از محلهای دور به آنجا می‌آمدند یا میانه راه در آنجا توقف می‌کردند، شتران آنها در این محل مخصوص، تجدید نیرو می‌کردند و صاحبانشان به انجام فرایض دینی مشغول می‌شدند. این نقطه از نظر آب و هوا نیز بسیار منطقه خوبی است.

۴۶. مسجد عیدگاه در کاشغر سین کیانگ

کاشغر در جنوب ایالت سین کیانگ قرار دارد و مشهورترین و با عظمت‌ترین شهر این خطه به شمار می‌آید. خاک آن بسیار مرغوب است و جمعیت زیادی در آنجا زندگی می‌کنند. از نظر فرهنگ نیز بسیار غنی است. آب و هوای آن بسیار خوب است، با تابستانی گرم و زمستانی نه‌چندان سرد. به همین علت، معماری آن نیز در نوع خود دارای يك سری خصوصیات ویژه است. کاشغر از زمانهای بسیار دور، از نظر تاریخی معروف بوده، اگر آن را نسبت به کشورهای آسیای مرکزی بسنجیم، می‌توان ادعا کرد که آثار مذهبی را از خارجیان خیلی خوب گرفته و در خود حفظ کرده است.

از زمانهای خیلی قدیم، خارجیان زیادی در این شهر زندگی و یا به این شهر مسافرت می‌کردند، مثل ترکها، افغانها، هندیها، پاکستانیها، روسها، ازبکها، و ... برخی از آنها مبلغ دینی بودند، برخی دیگر تاجر و خلاصه همه این عوامل دست به

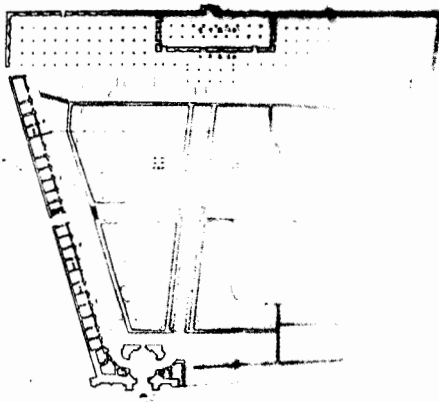
دست هم داده و فرهنگ برخی از خارجی‌ان را به این شهر انتقال داده است. همزمان، تعداد زیادی از تجار بزرگ و سرشناس این ناحیه و زمین‌داران و مالکان بزرگ به مکه می‌رفتند تا فرائض دینی خود را کامل کنند. آنها از راه‌های مختلفی عبور می‌کردند و در نقاط مختلف به تجارت مشغول می‌شدند. در نتیجه، فرهنگ‌ها و آثار خارجی زیادی را با خود به چین برمی‌گرداندند. در این خطه، ملیت «خان» نیز زندگی می‌کردند و بقیه که اکثریت را تشکیل می‌دادند مسلمان بودند. به هر حال، فرهنگ نواحی و اقلیتهای مختلف وارد جنوب سین کیانگ شد. این مسایل روی معماری نیز تأثیرات مستقیمی گذاشتند و سبک جدیدی از تداخل معماری سنتی چینی و اسلامی به وجود آمد که هم اکنون در چین شاهد آن هستیم.

مسجد عیدگاه با وسعت بسیار و شبستانی با سی و هشت رواق طاق نما یکی از بزرگترین مساجد جهان است. بر طبق نظریات کارشناسان، این مسجد پانصد سال قبل، یکی از کوچکترین مساجد کاشغر بوده است که در سال ۱۵۲۴ م به وسیله فردی به نام میرزا ابوبکر بزرگتر شد. پس از آن، در سال ۱۷۸۸ م این مسجد باز هم بزرگتر شد و از جهت قبلی خود به طرف غرب متمایل شد. خانمی با پرداخت هزینه آن، این مسجد را بزرگتر کرد و باز در سال ۱۸۰۴ م مسجد مورد تعمیر قرار گرفت و اتاقهای متعدد و حوض به آن اضافه شد و درختکاری وسیعی در این ناحیه انجام گرفت. در سال ۱۸۳۵ م باز مسجد تعمیر شد و سرانجام، در سال ۱۸۷۴ م آخرین تعمیر اساسی روی آن انجام گرفت و به شکل امروزی درآمد. البته بعد از انقلاب چین، دولت در آن تعمیرات مختصری انجام داده است (شکلهای ۱- ۴۶ و ۲- ۴۶).

پس از عبور از در بزرگ مسجد، در دو طرف چپ و راست دو کلاه‌فرنگی وجود دارد و به خاطر قرینه بودن در حیاط، وضعیت جالبی را به وجود آورده‌اند. حیاط بزرگ مسجد به مسلمانان این امکان را می‌دهد که به راحتی در آن نماز برپای دارند (شکل ۳- ۴۶).

در قسمت چپ حیاط، دو حوض وجود دارد که یکی بزرگ است و یکی کوچک. در داخل حیاط نیز درختان کهنسال و زیادی وجود دارند و باعث زیباتر شدن حیاط هستند.

تالار شبستان دارای نرده است و این نرده‌ها شبستان را از حیاط جدا کرده‌اند. اگر جمعیت زیاد باشد، از هر دو طرف حیاط و ایوان استفاده می‌شود.

۴۶-۱ نقشه مسجد عیدگاه در کاشغر

۴۶-۲ طرح مسجد عیدگاه در کاشغر از روبرو

سی و هشت رواق طاقنمای داخل مسجد، نه تنها در چین بی نظیر است، بلکه در دنیا نیز از جمله مساجد زیبا و استثنایی است. مهمترین دلایل ساختن چنین طاقنماهایی، زیاد بودن میزان جمعیت مسلمانان بوده است و همچنین میزان ارزش و احترامی است که مسلمانان برای مساجد خود قایلند.

تمام قسمتهای شبستان، دارای ایوانهایی با ستونهای رنگ آمیزی شده است. با استفاده از رنگ روغن آنها را نقاشی کرده و از رنگهای شادی چون سفید، آبی و سبز استفاده کرده اند. این بخش مهم و با اهمیت را مردم کشاورز و کوشای کاشغر با سختی و تلاش به وجود آورده اند و جای مهم و با ارزشی در معماری سنتی و قدیمی چین دارد. هر کدام از این ستونها يك متر و نیم از دیگری فاصله دارند (شکلهای ۴-۴۶ و ۵-۴۶). در سقف قسمتهایی از ایوانهای این مسجد با به کار بردن کوشش و تلاش، و هنر و علاقه، به طرز خیلی زیبایی شکلهای برجسته جالبی را به وجود آورده اند (شکلهای ۶-۴۶ و ۷-۴۶).

در داخل شبستان ده عدد رواق طاقنما وجود دارد و برای زمستان که هوا سرد است می توان از آنها به خوبی استفاده کرد. در طرف چپ داخل شبستان نیز پانزده عدد

۴۶-۳ نمازخانه مسجد عیدگاه در کاشغر

۴۶-۵ سقف داخل شبستان مسجد عیدگاه در کاشغر

۴۶-۶ حیاط روبروی شبستان مسجد عیدگاه در کاشغر

۴۶-۴ ایوان شبستان مسجد عیدگاه در کاشغر

۴۶-۸ نمای حجره‌های مسجد عیدگاه در کاشغر

۴۶-۷ سقف بیرونی شبستان مسجد عیدگاه در کاشغر

رواق دیگر و در قسمت راست سیزده عدد وجود دارد. ستونهای به کار برده شده در این مسجد، اغلب هشت ضلعی است و تا بالای ستونها ساده می باشد، اما پای همه آنها، کمی کلفت تر و دارای نقشهای برجسته است.

به طور کلی خصوصیات زوایای این مسجد در نوع خود بی نظیر است و کل مسجد انسان را تحت تأثیر خود قرار می دهد. البته زحمت کشیدن برای هر چه بهتر و زیباتر و با عظمت تر درست کردن مساجد از طرف مسلمانان امری است عادی و فراگیر، و تعجبی هم ندارد.

در چپ و راست شبستان این مسجد، بیست اتاق وجود دارد که برای روحانی و طلاب و معلمان و سایر افرادی که در مسجد زندگی می کنند ساخته شده، تمام اتاقها

آفتاب گیر است و طوری ساخته شده که در زمستان نسبتاً گرم و در تابستان خنک باشند (شکل ۸ - ۴۶).

۴۷. مسجد اُدشیک در کاشغر سین کیانگ

مسجد اُدشیک نام دیگرش آزینی میجیتی است. معماری اولیه آن مربوط به دویست سال پیش است. بر طبق نظر بعضی از افراد بومی آن منطقه، این مسجد حدود هشتصد سال قدمت دارد و یکی از مهمترین مساجد موجود در کاشغر می باشد. در جلوی در آن يك میدان وجود دارد و در طرف غرب این میدان، دو کلاس درس. معروفترین کلاسهای درس تعالیم اسلامی و مسایل دینی در کاشغر در این محل تشکیل می شود. مسجد اُدشیک سه حیاط دارد که به وسیله راههای عبوری به هم متصل هستند. این سبک در مساجد عربی بیشتر دیده شده است. سبک معماری بیرون مسجد با داخل مسجد شباهتی ندارد. در این مسجد، کلاس درس، میهمان خانه، حمام و محل سکونت روحانی قرار ندارد و تمامی فضای آن برای برپایی نماز به کار می رود. کلاسهای درس را احتمالاً در محل دیگری تشکیل می دادند. سبک این مسجد به دلیل خصوصیاتش کاملاً شبیه به مساجد هند، آفریقا، آسیای غربی و جنوبی است (شکلهای ۱- ۴۷ و ۲- ۴۷). البته این سبک در جنوب سین کیانگ نیز زیاد دیده می شود.

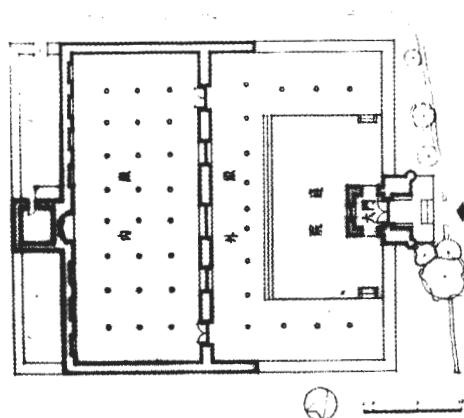
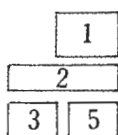
در مسجد، بسیار قدیمی است و به شکل طاقنماست. در چپ و راست دروازه، دو مناره آجری وجود دارد که در داخل آن برخلاف برخی دیگر از مناره ها پله ای برای بالا رفتن وجود ندارد. فقط در انتهای آن جایی برای اذان گفتن ساخته شده که دارای پنجره های گنبدی شکل نیز می باشد (شکل ۳- ۴۷). در مسجد را طوری تعبیه کردند که قسمت ورود و خروج آن کاملاً از یکدیگر جداست. این نوع ساختمانها در جنوب سین کیانگ زیاد است (شکل ۴- ۴۷). سقف ساختمان بلند و ارتفاع در ورودی به آن بلندی نیست و این احتمالاً به علت بارانهای زیادی است که در این ناحیه می بارد و در، در واقع در پناه قرار دارد، و علت دیگر زیبا بودن آن است.

محراب مسجد درست در وسط ساختمان قرار نگرفته است. در داخل شبستان نه رواق وجود دارد و در بیرون ده عدد. البته آنها قرینه یکدیگر نمی باشند و شکل اتاقها در خارج و داخل یکسان نیست، اما روشن و ساده اند.

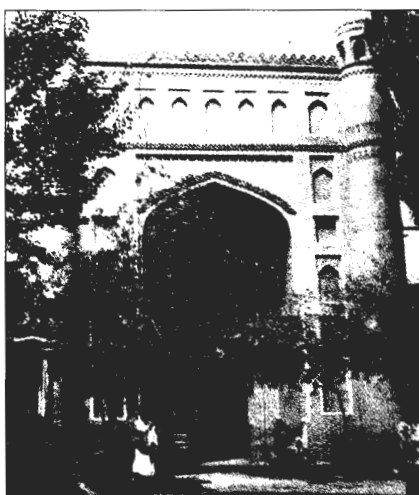
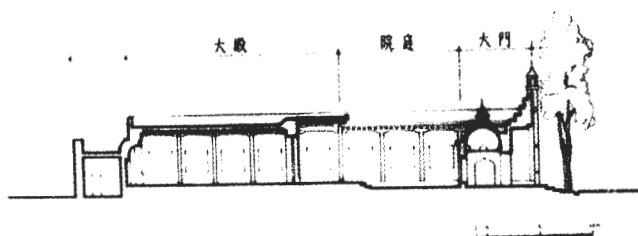
کلاً داخل مسجد از يك نوع سادگی همراه با زیبایی برخوردار است. تمام ستونها

رأبارنگ قرمز وسقف رأبارنگ سفید و دیوار رأبارنگ سبزرنگ آمیزی کرده اند. حالت مسجد يك نوع احساس استواری و ثابت قدمی به انسان القا می کند.

۴۷-۱ نقشه مسجد اُذشيك در كاشغر

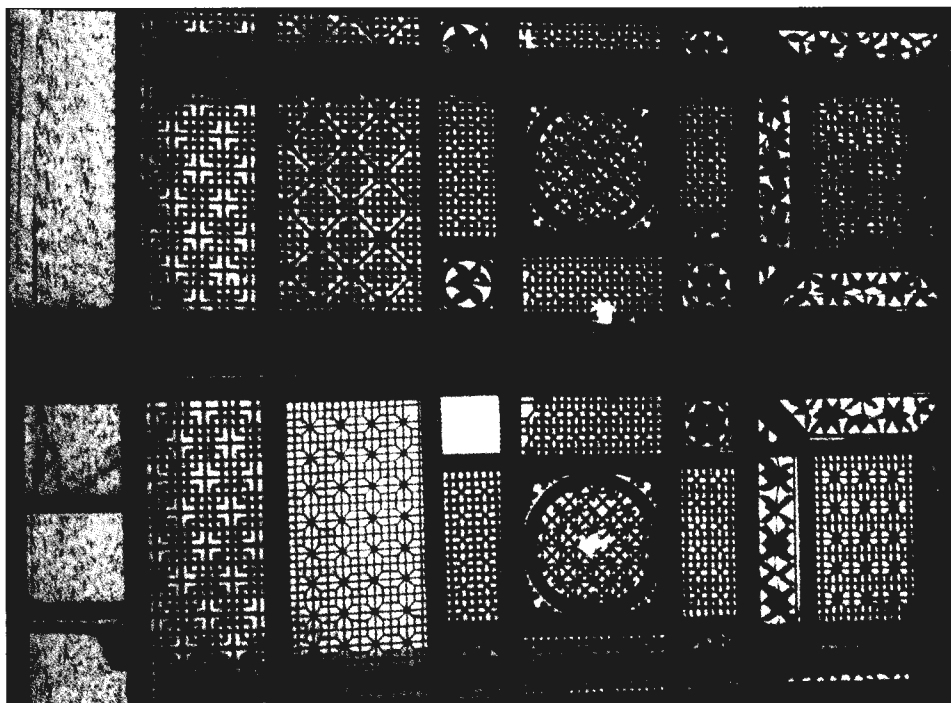
۴۷-۲ نقشه مسجد اُذشيك در كاشغرازرو برو

۴۷-۳ منظره بیرونی مسجد اُذشيك در كاشغر

۴۷-۵ ایوان مسجد اُذشيك در كاشغر

۴۷-۴ منبت کاری درب مسجد اُذشیک در کاشغر

۴۸. مسجد کورلا در سین کیانگ

کورلا در جنوب تین شن واقع شده و یک شهر بسیار معروف از نظر داشتن باغهای باصفا و میوه‌های فراوان است. مسلمانان زیادی در این ناحیه زندگی می‌کنند که اقلیت اویغور نامیده می‌شوند. مسجد بزرگی در اینجا وجود دارد که از ترکیب تالار شبستان و کلاس درس تشکیل شده است. شبستان آن دارای پانزده رواق است و به دو قسمت بیرونی و اندرونی تقسیم می‌شود. قسمت بیرونی آن به شکل ایوانی وسیع و جادار است و در داخل آن بیست و یک اتاقک کوچک وجود دارد. به علت اینکه قسمت درونی شبستان به بخش عقب ساختمان متصل است، از فاصله‌ای نسبتاً دور، شبستان به شکل راهروی وسیعی به نظر می‌آید که در آن ستونهای زیادی کار گذاشته شده است، و بسیار با عظمت و زیبا به نظر می‌آید (شکل ۱-۴۸).

بلندی سطح شبستان از سطح زمین به متانت و زیبایی و عظمت آن افزوده است.

۴۸-۱ منظره داخل مسجد بزرگ شهر کورلا در سین کیانگ

در وسط شبستان هفت اتاقك وجود دارد.

در قسمت بالای دروازه مسجد يك ساختمان نسبتاً بلند قرار دارد که مناره‌های مسجد به شمار می‌روند. مناره‌ها آجری و چهار طبقه هستند.

در بخش جنوبی در مسجد، يك مسجد كوچك ديگر وجود دارد که آن هم دارای مناره است، ولی به علت کوچکی بیش از حدش کمتر اتفاق افتاده که در آن نماز بخوانند. هنگامی که اعیاد اسلامی فرا می‌رسند و یا نمازهای جماعت برپای می‌دارند، در این شبستان بزرگ به راحتی می‌توانند مراسم خود را انجام دهند. در حیاط این مساجد درختان قدیمی و سر به فلک کشیده خودنمایی می‌کنند و مناظر زیبایی را به وجود می‌آورند.

مدرسه ابتدایی و کلاسهای درس برای طلبه‌ها نیز در گوشه دیگر حیاط مسجد قرار دارد و اتاقها همه دارای عرض کم و طول زیاد هستند. جدا بودن ساختمان مسجد از ساختمان کلاسهای درس امری است عادی که اغلب در سین کیانگ دیده می‌شود.

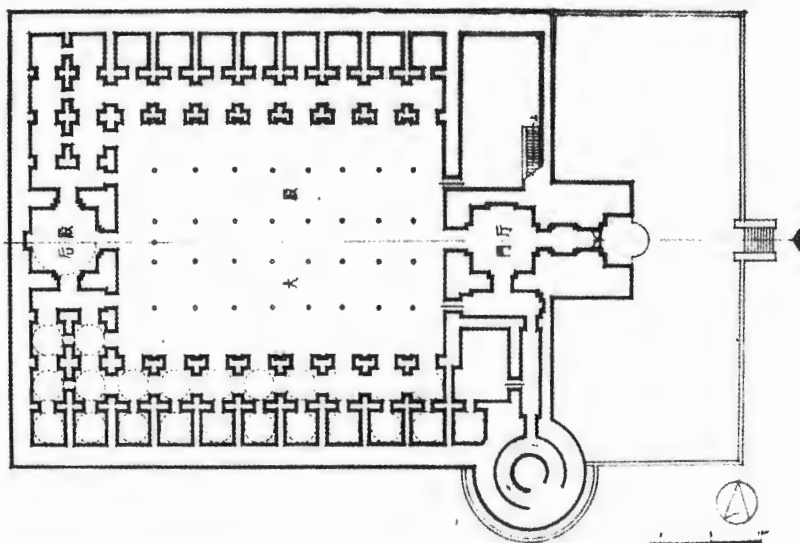
۴۹. مسجد سوگونگ ت (سلیمان) در تورفان، ایالت سین کیانگ

تولوفان در تاریخ کشور ما، یکی از معروفترین نقاط به شمار می‌رود. در اکثر سلسله‌های حکومتی در چین، این شهر مورد توجه بوده است. این منطقه ۱۵۰ متر از سطح دریا پایینتر است و به همین علت، دارای تابستانهای بسیار گرم با هوای شرجی است.

خربزه، کتان و انگور تورفان بسیار معروف است. در این ناحیه کوه معروفی وجود دارد که سرخ رنگ است، مثل سرخی آتش و به همین علت، به آن لقب «کوه آتش سرخ» داده‌اند.

در شروع سلسله چینگ، در تورفان يك مسجد بزرگ برای خدمت به مسلمین ساخته شد. در طرف راست این مسجد، ساختمان استوانه‌ای شکل بلندی قرار دارد به ارتفاع ۴۴ متر که کاملاً زرد رنگ است و با گل و آجر زرد ساخته شده است. به علت وجود برجی که به نام سوگونگ ت معروف است، این مسجد نیز به همین نام خوانده می‌شود. این مسجد مربوط به اقلیت اویغور و دومین مسجد بزرگ سین کیانگ است. سبک بنای آن در سایر مساجد اویغوری‌ها در سین کیانگ کمتر دیده شده است (شکل ۱-۴۹). زمین شبستان مستطیل شکل است و پس از وارد شدن به نمازخانه، محلهایی در اطراف آن برای استراحت در نظر گرفته شده است. سقف در وسط سالن شبستان فاصله زیادی از سطح زمین دارد و تماماً از آجر زرد ساخته شده است. این امر از نظر اقتصادی بسیار مقرون به صرفه بوده است. برج سوگونگ ت یا همان مناره مسجد، بسیار مرتفع و از آجر ساخته شده است و کلاً برج بسیار زیباست. به دلیل ارتفاع زیاد این برج، می‌توان به جرئت گفت نه تنها بلندترین مناره در تمام کشور چین است، بلکه در خارج از کشور نیز شبیه به آن شاید خیلی کم باشد (شکل ۲-۴۹). حال بیشتر به خصوصیات و مشخصات مناره می‌پردازیم:

این مناره دارای بیش از دویست سال عمر می‌باشد. کتیبه‌ای نیز در این رابطه به دست آمده که متأسفانه قسمت اعظم آن دیگر قابل خواندن نیست و مربوط است به سال ۱۷۷۸م. در آن توضیحاتی در باره مناره داده شده است. اِمینخ در شروع سلطنت چینگ بر کشور چین فرمانروایی می‌کرد و با حُسن نیت سعی می‌کرد به مردم خدمت کند. هم اکنون نیز در نزدیکی شهر تورفان قصر پادشاهی وی قرار دارد. وی پسری داشت به نام سومن، بنابه روایتی وی دستور ساختن این برج را داده است، به خاطر

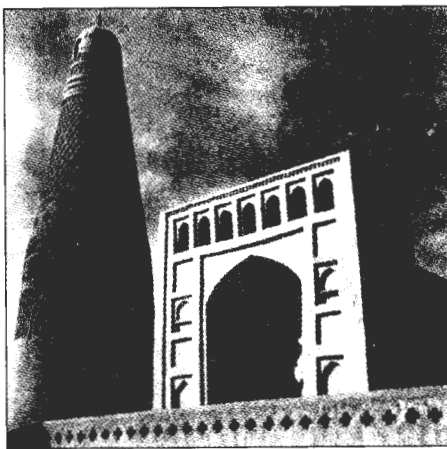

۴۹-۱ نقشه مسجد سوگون تان (سلیمان) در شهر تورفان در سین کیانگ

۴۹-۲ نقشه مسجد سوگون تان (سلیمان) در شهر تورفان در سین کیانگ

اینکه علاقه داشته تا از خود یادگاری بر جای بگذارد. روایت دیگری می‌گوید، سوّمَن به خاطر اینکه یادگاری از پدرش در کشور چین باقی بماند دستور ساختن این برج را داده است. در هر حال، به برج اَمین نیز مشهور است. به دلیل اینکه سوّمَن نیز سهم زیادی در ساختن این مناره داشته و آن را يك بار تعمیر کلی کرده است، به نام برج سوّمَن نیز نامیده می‌شود، تمام مناره از آجر ساخته شده و چهل و چهار متر است. در داخل مناره پله‌هایی وجود دارد که تا بالای آن می‌رسد. سقف آن گنبدی شکل و دومتر و هشت سانتیمتر است. در پای مناره که بایستید و به بالای آن بنگرید احساس می‌کنید سر مناره به ابرها رسیده است. بدنه مناره کنگره‌ای شکل است و نقشه‌ای زیبایی را با مهارت روی آن کنده کاری کردند (شکل ۳-۴۹). همان طور که در عکس

۴۹-۳ مسجد سوگون‌تان (سلیمان) در شهر تورفان
در سین کیانگ

مشاهده می‌کنید، این مناره از يك قسمت به بعد هر چه به طرف بالا رفته باریکتر شده و این عمل با توجه به امکانات قدیم، کار ساده‌ای نبوده است. باید گفت که مهارت و استادی سازندگان این مناره کاملاً مشهود است و این نشاندهنده بالا بودن سطح هنر و شیوه معماری اسلامی در کشور چین، و سعی و تلاش اقلیت اویغور در حفظ و مراقبت از این مسجد و مناره در طول زمان می‌باشد.

وجود این مناره در قسمت راست ساختمان مسجد با مسجد خوّای شنگ در گوآنگ جو و مسجد چوآن جو شباهت دارد. شبستان مسجد دارای نه رواق است و محل نیایش و نماز این شبستان بلندتر از سطح زمین می‌باشد. در سقف آن نیز پنجره‌هایی برای عبور هوا و روشنایی به داخل ساختمان تعبیه شده است. در قسمت غربی شبستان، محراب قرار دارد و دور تا دور شبستان طاقنماست. به خاطر سفید بودن ساختمان، روشنی و پاکیزگی بیشتری در این شبستان جلب نظر می‌کند.

در بزرگ مسجد را به روش معمول در سین کیانگ درست کرده‌اند. فقط مثل سایر مساجد سین کیانگ در طرف چپ و راست در مسجد مناره وجود ندارد، به سبب وجود برج سوگونگ ت دیگر احتیاجی به ساختن مناره‌های مخصوصی که معمولاً برای مساجد می‌سازند نبوده است.

در بالای دروازه مسجد، پنجره‌هایی نصب شده که طول آنها پنج متر و هفت سانتیمتر است. ارتفاع در خیلی زیاد نیست، اما همان طوری که ملاحظه شد عرض آن زیاد است (شکلهای ۴- ۴۹ و ۵- ۴۹).

در داخل شبستان، هنر خاصی آنچنانکه در مناره انجام گرفته، به کار نرفته است. البته سادگی آن نیز خود جلوه‌ای از هنر است.

۴-۴۹ منظره داخلی مسجد سوگون تان (سلیمان)
در شهر تورفان در سین کیانگ

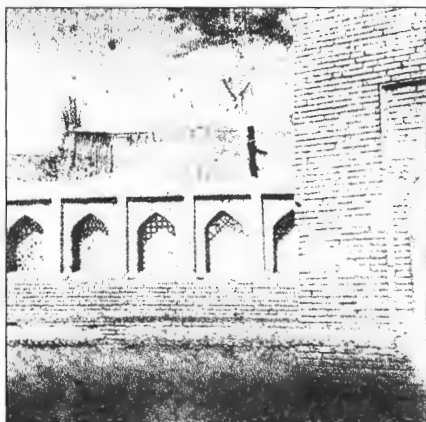

۵-۴۹ نمازخانه مسجد سوگون تان (سلیمان)
در شهر تورفان در سین کیانگ

۵۰. مساجد کوچک در کاشغر، سین کیانگ

مساجد کوچک در نقاط مختلف کاشغر بسیار زیاد است. در اغلب این مساجد زمین و هزینه کمی صرف ساختن مساجد شده است. و تجار و مالکان برای اینکه ساختمانی بسازند تا هم به نفع مردم باشد و هم از خود یادگاری به جای بگذارند، این مساجد را ساختند. معمولاً حدود بیست خانوار از يك مسجد مراقبت و آن را به موقع تعمیر

می کنند، البته حفظ این مساجد به صورت اولیه کار آسانی نیست. این نوع مساجد كوچك، اغلب دارای شبستان بیرونی و اندرونی می باشند. در شبستان بیرونی که به صورت ایوان است تابستانها نماز بر پای می دارند. شبستان درونی را نیز از گل و آجر ساخته اند و بیشتر در زمستانها از آن استفاده می شود. معمولاً این مساجد به دو شکل ساخته می شوند: یکی اینکه از سطح زمین يك یا دو متر بالاتر ساخته می شوند و دارای گنبد نیز می باشند. این سبك بیشتر در تورفان رایج است. سبك دیگر که بیشتر در جنوب سین کیانگ دیده می شود، همسطح زمین ساخته می شوند و کلاً در آنها نیز هنر زیادی به کار رفته است. اغلب پنجره ها دارای اشکال و نقشهای بسیار زیبا هستند و

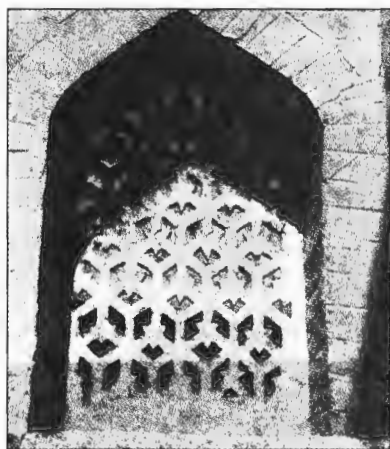

۵۰-۱ مسجد ختن در استان سین کیانگ

۵۰-۲ پنجره گچکاری شماره ۱ مسجد ختن

در استان سین کیانگ

۵۰-۳ پنجره گچکاری

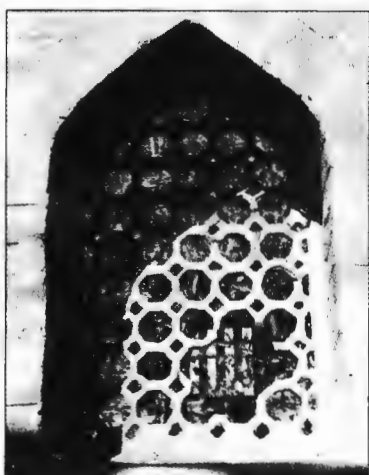
شماره ۲ مسجد ختن در استان سین کیانگ

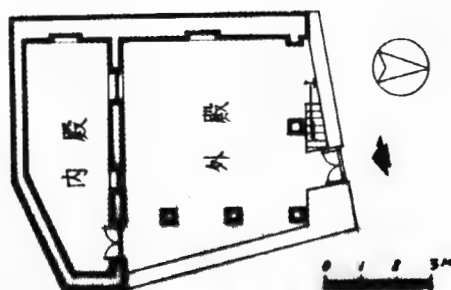
۵۰-۴ پنجره گچکاری شماره ۳ مسجد ختن
در استان سین کیانگ

۵۰-۵ پنجره گچکاری شماره ۴ مسجد ختن
در استان سین کیانگ

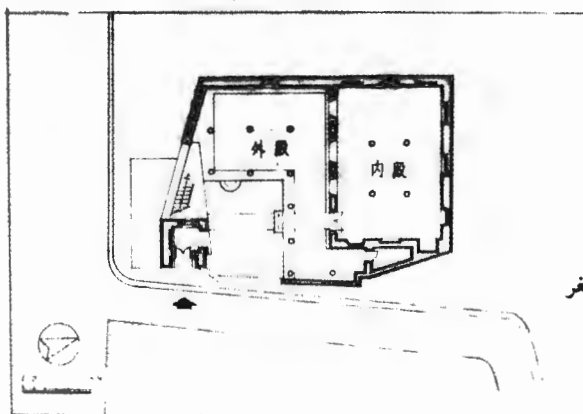

۵۰-۶ پنجره گچکاری شماره ۵ مسجد ختن
در استان سین کیانگ

新疆喀什大清真寺平面图

۵۰-۸ نقشه مسجد سوذ ووج در کاشغر

۵۰-۷ نقشه عبادتگاه نوویس در کاشغر

به صورت مشبك ساخته می شوند. (شکلهای ۱-۵۰، ۲-۵۰، ۳-۵۰، ۴-۵۰، ۵-۵۰، ۶-۵۰). نقشه‌های ساختمان دو مسجد در کاشغر را می‌توانید در شکلهای ۷-۵۰ و ۸-۵۰ ملاحظه کنید.

مساجد زیادی وجود دارند که از سطح زمین بالاترند، البته این کار، مسجد را در بعضی مواقع با عظمت تر جلوه می‌دهد. بیشتر ستونهای به کار رفته در این مساجد هشت ضلعی است و در بعضی موارد، دوازده ضلعی و گاهی نیز استوانه‌ای شکل است و روی آنها نقش و نگارهای بسیار زیبایی کنده کاری شده است (شکلهای ۹-۵۰، ۱۰-۵۰، و ۱۱-۵۰). این نقش و نگارها، بستگی به دوران و زمانی که مسجد در آن هنگام ساخته شده نیز دارد. مثلاً، گاهی اوقات روی سقفها یا ستونها یا دیوارها هرچه قدیمتر بوده‌اند، کار بیشتری شده است (شکلهای ۱۲-۵۰، ۱۳-۵۰، و ۱۴-۵۰). یکی از زیباترین نقاشیها را در مسجد تویی نووی سی می‌توانید مشاهده کنید. سقف ایوان بیرونی این مسجد دارای سبك خاصی است و بسیار زیباست. ستونهای به

۹-۵۰ نمازخانه كوچك جلو مسجد جامان در شهر كوچا در سین کیانگ

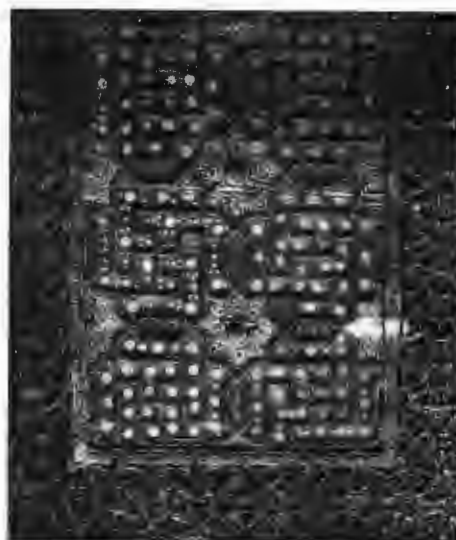
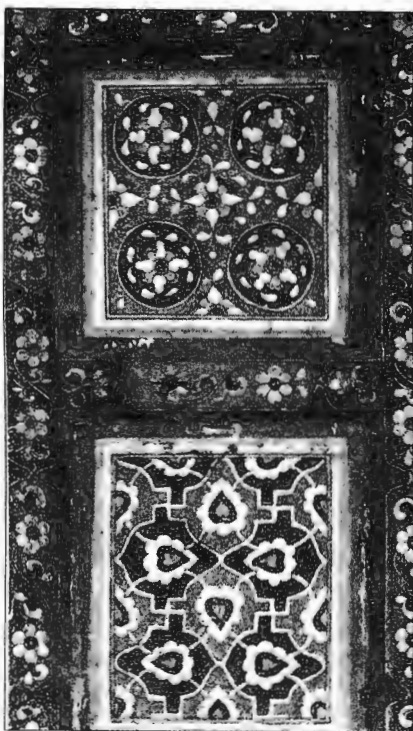

۵۱۰ ستون مسجد جامان در شهر کوچا

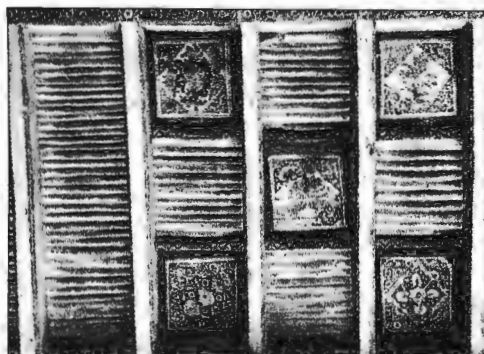

۵۱۱ سرستون مسجد جامان در شهر کوچا

۵۱۲ منبت کاری سقف مسجد جامان در شهر کوچا

۵۱۳ منبت کاری سقف مسجد جامان در شهر کوچا

۵۱۴ منبت کاری سقف مسجد جامان در شهر کوچا

کاررفته در مسجد و همچنین سقف هر قسمت از آن دارای نوعی رنگ آمیزی و نقاشی است. طرحهای گل‌های نیلوفر و برگ‌های آن به حدی طبیعی است که می‌توان آن را یکی از جلوه‌های هنر نامید. نقاشیهای خارج با داخل ساختمان کاملاً فرق می‌کند. در داخل نیز طرز دیگری از نقاشیها جلوه‌نمایی می‌کنند. در بعضی از این نقاشیها از رنگهای قرمز، سبز و گاهی اوقات سیاه استفاده شده است. معروفترین نقاشی ساختمان در کاشغر به نام ماخن بود که در سال ۱۹۵۷م دارفانی را وداع گفت. وی نقش مهمی را در عرضه اینگونه هنرها داشته است. برادران وی سعی کردند تا سبك و نوع کار او را حفظ کنند، ولی باید گفت که شاید هیچ گاه مثل خود او نتوانند نکته‌سنجی داشته باشند.

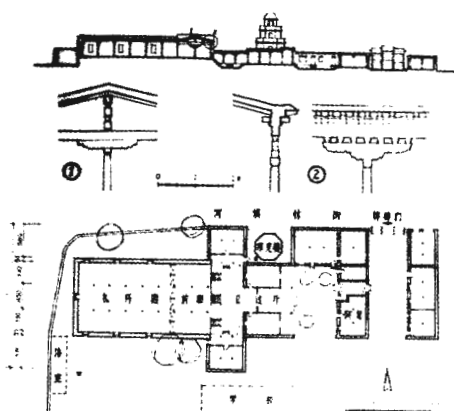
در سایر مساجدی که در این روستاها قرار دارد از هنر نقاشی کمتر استفاده شده و بیشتر از رنگ طبیعی چوب استفاده شده است.

۵۱. مسجد خبَلین در لهاسا، فلات تبت

جمعیت مسلمانان ناحیه لهاسا بسیار زیاد است. می‌گویند دو علت عمده دارد، یکی اینکه از شهرهای داخلی چین به این نقطه مهاجرت کردند و دیگر اینکه از کاشغر که در مرز هند و چین است به این ناحیه کوچ کرده‌اند. در باره نحوه و علت مهاجرت‌ها باید به مدارك تاریخی رجوع کرد.

در لهاسا جمعاً پنج مسجد وجود دارد: مسجد شی جیاو که بسیار قدمت تاریخی دارد، اما خیلی كوچك است. دومین مسجد، مسجد خبَلین می‌باشد که گفته می‌شود در زمان چینگ نیز از این مسجد بهره‌برداری می‌شده است و این نشان می‌دهد که قبل از سلسله چینگ ساخته شده است. مساجد دیگر، بی جیاو و باوجیاو و جیه‌ن نام دارند، در بین این چهار مسجد، مسجد خبَلین از همه بزرگتر است.

مسجد خبَلین در شرق خیابان باوجیاو واقع شده (شکل ۱- ۵۱). هنگام ورود به مسجد، تابلوی چوبی که روی آن نوشته شده «مسجد» جلب نظر می‌کند (شکل ۲- ۵۱). در مسجد را که پشت سر بگذارید، وارد حیاط چهارگوش می‌شوید. در شرق و غرب حیاط، اتاقهایی وجود دارد. سپس وارد دومین حیاط می‌شوید. محل سکونت روحانی مسجد در جنوب دومین در مسجد می‌باشد (اشاره به دری است که می‌توان از آن وارد حیاط دوم شد). در داخل حیاط دو درخت کهنسال سیب و يك درخت سرو

۵۱-۱ طرح مسجد خه بی لین در شهر لھاسا
در تبت از بالا و از روبرو

۵۱-۲ محل کتیبه بزرگ مسجد خه بی لین
در شهر لھاسا در تبت

۵۱-۳ شبستان مسجد خه بی لین در شهر لھاسا در تبت

وجود دارد. در شمال حیاط باز سه اتاق دیگر وجود دارد، در آنجا نیز اتاقی برای سکونت روحانی مسجد وجود دارد. در غرب حیاط راهرویی وجود دارد که به یک تالار و سپس به حیاط پشتی ختم می شود. در طرف غرب و شرق حیاط پشتی سه اتاق و ایوان و سپس تالار شبستان قرار دارد (شکل ۵۱-۳). شبستان دارای سه رواق است و

جلوی آن نیز ایوان زیبا و باصفایی وجود دارد. در پشت شبستان شش اتاق قرار دارد. دیوارهای شمالی و جنوبی آنها هر کدام سه پنجره دارد و داخل شبستان و اتاقها بی نهایت روشن و نورگیر است. مناره دارای سه طبقه است و مدرسه و حمام هم قبلاً در آنجا قرار داشته است. مسجد خبَلین دارای چند خصوصیت است:

(۱) این مسجد از نظر مذهبی و از نظر داشتن امکانات برای فعالیتهای مذهبی، در سطح بسیار خوبی است، چرا که در مجاورت خیابان است و دارای اتاقهای متعدد، از جمله تالار شبستان، اتاق مخصوص فعالیتهای مذهبی، مناره، محل سکونت روحانی، حمام، و مدرسه ابتدایی است. این مسجد، از نظر معماری، ساختمان کاملی است. مناره آن سه طبقه است. مجموعه اینها کمک بزرگ و مؤثری برای مسلمانان می باشد. (۲) حیاط این مسجد، مانند حیاط ساختمانهای بزرگ ملیت خان، دارای اتاقهای اصلی که در حیاط خلوت ساخته می شوند و معمولاً رو به جنوب هستند، می باشد و همچنین دارای اتاقهای متعددی در وسط ساختمان است. وجود این خصوصیات معمولاً در همه مساجد وجود دارد، اما وجود چندین حیاط خلوت معمولاً امری عادی نبوده است.

(۳) تالار شبستان مستطیل شکل است و با شبستانهای اکثر بخشها و استانهای شمال غربی همگونی داشته و دارای ایوان و راهرو است. اما فاقد کلاه فرنگی که معمولاً در خیلی از مساجد وجود دارد، هست.

(۴) در بزرگ مسجد دارای چهارستون اصلی و بسیار زیباست که کاملاً بر طبق اصول معماری سنتی چینی بنا نهاده شده است. در سقف آن از روش دوگونگ استفاده شده است.

(۵) مناره دارای سه طبقه و هشت ضلعی است و ارتفاع آن ۱۳ متر و ۴ سانتیمتر است. هر طبقه دارای پنجره است که نرده های سبزرنگی دور تا دور آن را احاطه کرده است و شکل و نمای ساختمانهای سین کیانگ را به خوبی حفظ کرده است. در نمای بیرونی آن از سنگ استفاده شده است.

(۶) در تمام قسمتهای معماری از رنگهای متنوع استفاده کرده و ساختمان را بارو حتر کرده اند و این چیزی است که در اکثر ساختمانهای لها سا انجام می گیرد. غیر از رنگ آمیزی، مسئله مهم دیگری که در مورد این ساختمانها وجود دارد، ستونهای متعدد است. سر هر ستونی يك دو (duo) وجود دارد و روی هر دو يك پایه قرار دارد که چوبی

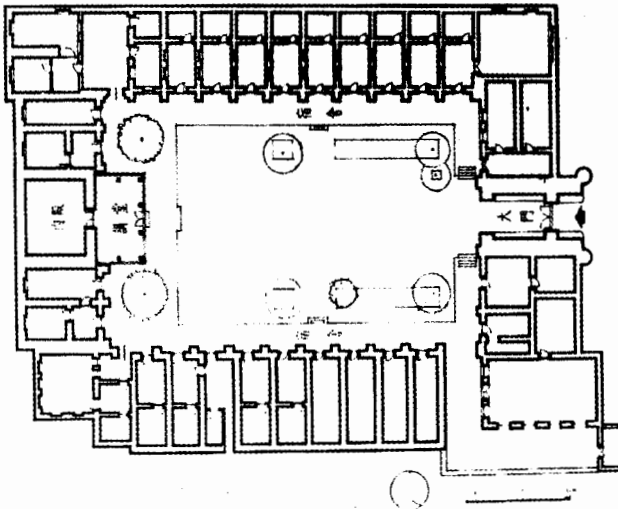
است. تیرهای سقف سرخ رنگ است و از رنگهای آبی، سبز و طلایی و غیره برای رنگ آمیزی و نقاشی استفاده شده است.

۷) در این ساختمانها از کاشی کمتر استفاده شده، به همین دلیل در دروازه مسجد نیز از ورقهای فلزی و آهنی یا سفال استفاده شده است. می توان گفت به نوع و سبك ساختمانهای سنتی چینی است. مصالح و نوع ساختمان روابط تنگاتنگی با یکدیگر دارند.

معماری حوزه‌های علمیه و کلاسهای دروس مذهبی

۵۲. حوزه‌های علمیه کاشغر در سین کیانگ

به علت نیازی که به تعلیم مذهب و پرورش مسلمانان از نظر دینی، احساس می‌شد، ساختن مدارس مذهبی و حوزه‌های علمیه از زمان مینگ و چینگ به تدریج شروع شد، روزبه‌روز توسعه یافت و جای خود را به خوبی باز کرد این در حالی بود که مساجد بزرگ و مناره‌ها از نظر معماری در سطح کاملاً عالی قرار داشتند. این گونه مدارس، اغلب در داخل مساجد بنا شده است، اما در سین کیانگ ساختمان مخصوص به خود دارند. سبک ساختمانهایشان بسیار شبیه به سبک ساختمانهای عربی است. در ابتدا، بد نیست مختصری در مورد حوزه علمیه خلیفه در کاشغر بدانید (شکل ۱-۵۲).

۵۲-۱ نقشه مکتب قرآن خالق در کاشغر

حوزه علمیه خلیفه، دارای سابقه صدساله است. سبك و نوع درِ بزرگ این حوزه شبیه به درِ تالار شبستان و بسیار بلند و با عظمت است. در قسمت چپ این حوزه، حوزه علمیه دیگری نیز قرار دارد که دارای درِ بلند و مرتفعی است. به طوری که قبلاً مشاهده کرده بودم، به دلیل شکاف عمیقی که در آن به وجود آمده، بسیار خطرناك شده و در حال خرابی و ویرانی بوده است. بعد از انقلاب، دولت مردمی چین با سعی و کوشش به تعمیر این گونه ساختمانها پرداخت. کل ساختمان تعمیر شد و با رنگ سفید اتاقها را پر نورتر و روشنتر ساختند. حتی چند درخت سرو در حیاط آن کاشتند که در زیباتر کردن حوزه سهم به سزایی دارد.

در داخل حیاط حوزه، سه اتاق نه چندان بزرگ برای نمازگزاران درست شده است، در بیرون ایوان نیز طوری ترتیب داده اند که تابستان بتوانند به راحتی در آنجا نماز بخوانند. چپ و راست ساختمان، اتاقهای اصلی برای سکونت طلاب قرار دارد. هر اتاق برای خود دارای درِ جداگانه است، در عین حالی که به وسیله دری دیگر به یکدیگر نیز ارتباط دارند.

در فاصله ای نه چندان دور از حوزه علمیه خلیفه، حوزه علمیه دیگری به نام خزنچی قرار دارد. این حوزه نیز به بزرگی حوزه علمیه خلیفه و مشابه آن است. از این حوزه نیز تعاریف زیادی در کتابهای مختلف اقلیت اویغور دیده شده است.

معماری ابنیه اسلامی

(ساختمانهایی که سخترانیهای مذهبی در آن انجام می شود)

از زمان سلسله مینگ به این طرف، در ناحیه شمال غربی کشور، اقلیتهای مسلمان روزبهروز افزایش یافتند و همراه با آن، بر تعداد مبلغین مذهبی نیز روزبهروز افزوده شد که بالطبع احتیاج به اماکن خاص برای ارشاد و تبلیغ مردم داشتند. تا زمان سلسله چینگ، این گونه اماکن مرتباً در حال توسعه بود. مبلغین، برای عرضه هرچه بهتر اصول اسلام و تعلیم و ارشاد مردم، و همه گیر کردن اهدافشان، مکانهای بزرگی را تأسیس کردند. این مبلغین، نه تنها مجتهد بودند، بلکه سمبل و نمونه ای از نظر قدرت به شمار می رفتند. اعمال آنها، همه در جهت خدمت به مسلمین بود. در این ساختمانها علاوه بر امکانات کافی برای عبادت، برای تحصیل علوم دینی و سخترانی نیز دارای امکانات کافی هستند. بدین ترتیب، معماری این گونه ساختمانها عبارتند از: تالار ارشاد و تبلیغ و سخترانی، مسجد، میهمان خانه، محل سکونت، آشپزخانه، دفتر، مدرسه و... معمولاً این گونه اماکن از لحاظ وسعت، بسیار بزرگند. اجمالاً مختصری در مورد تالارهای جونگ خونگ یووفو، بن چیاو، لین پیاوشی می خوانیم.

۵۳. تالار سخترانی جونگ خونگ یووفو در شهر و جونگ ایالت نین شیا فرقه «جخه لی یه»^۱ یکی از بزرگترین فرقه های اسلامی در کشور چین است که پیروان

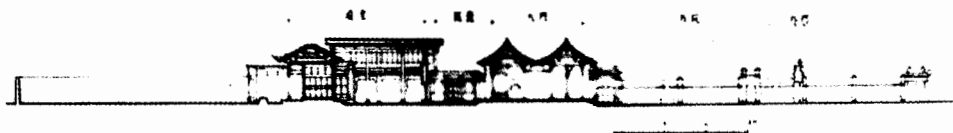
۱. نام اصلی این فرقه جهریه است و روش آنها شباهت زیادی به صوفیگری دارد. آنها درست مانند صوفیان، اشعار مذهبی را عارفانه و با صدای بلند می خوانند او همچنانکه رو به آسمان دارند به نیایش مشغول می شوند و با حرکات دست و پا، حالتی مثل رقص مخصوص انجام می دهند، همچنین تجسم ارواح نیز از جمله مشخصات این فرقه است. م.

نسبتاً زیادی دارد. آنها در شمال غربی و شمال شرقی چین و همچنین در شهرهای خوآنن، یون گویی، خوآجونگ، خیبی، شن دونگ و خِن زندگی می کنند و در خیلی از نقاط دیگر نیز پیروانی دارند. (نگاه کنید به کتاب تاریخ گان سو).

مؤسس این فرقه، فردی به نام مامینگ شین است. وی پس از سفر به کشورهای عربی و به خصوص عربستان به چین بازگشت، فرقه جدید را پایه گذاری کرد، و شورشهایی به راه انداخت. بعداً، به تدریج این فرقه جدید گسترش یافت. مهمترین تالار سخنرانی و نماز و... مربوط به این فرقه، همین ساختمان جونگ خونگ یووفو است. پس از مامینگ شین، ماخوآلونگ رهبری این فرقه را به عهده داشت. این ساختمان که در شمال غربی و جونگ قرار دارد، برای پیروان این فرقه بسیار مناسب است. بعد از ماخوآلونگ همچنان رهبران دیگری بودند که رهبری این فرقه را به عهده داشتند و در این محل به تبلیغ می پرداختند.

و جونگ که نام کامل آن و جونگ جین چی باو است، مرکز شورش مسلمانان در سال ۱۸۶۹م بوده است. گفته می شود پس از شکست ماخوآلونگ در این جریانات، آرامگاه وی را در چوآن جو به پا کردند.

در یازدهمین و دوازدهمین سال حکومت دولت جمهوری، یعنی مقارن سالهای ۱۹۲۲ و ۱۹۲۳م، فردی به نام ماشین ساختن این تالار را شروع کرد. و پس از آن، پسرش به نام ماچن و راه او را ادامه داد. این محل، بسیار بزرگ است و همه ساله اعیاد اسلامی و نمازهای جماعت زیادی در این محل انجام می گیرد. مردم از سین کیانگ و یون نن به این محل می آیند و افراد مهم مذهبی در این محل به سخنرانی می پردازند. کل مکانهای این بنای مذهبی، عبارت است از: آرامگاه، باغ، محل سکونت، حمام، آشپزخانه و غیره (شکل ۱-۵۳). تالار سخنرانی تشکیل شده از سه ساختمان که به وسیله راهروهایی به هم متصل می شوند. به علت زیادی جمعیت، هنگام عبادت و

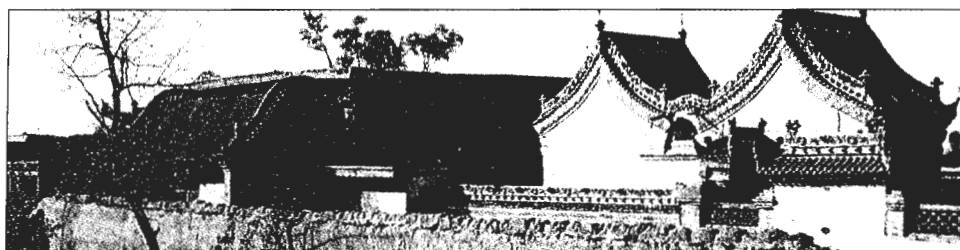

۵۳-۱ نقشه خانقاه نین شیا

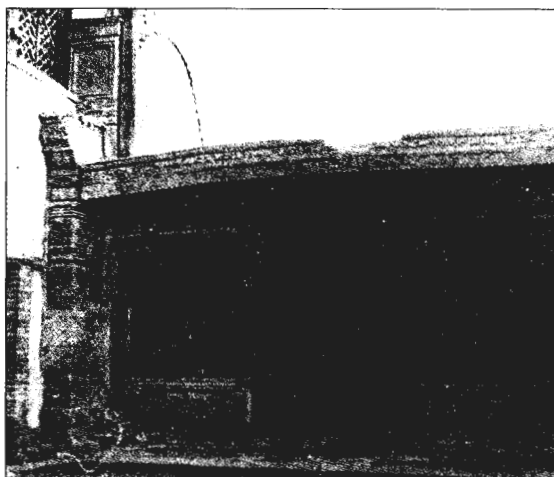
نماز و به خصوص در روزهای مخصوص اسلامی، از این سه ساختمان و راهروهای مابین آنها که به هم راه دارند، مشترکاً استفاده می‌شود. این ساختمانها بسیار پرنور و روشن، و دارای پنجره‌های متعدّدند. در قسمت چپ و راست اتاقهای اصلی این ساختمان، حیاطهایی وجود دارند و در داخل این حیاطها ساختمان دیگری وجود دارد که هیچ‌گونه شباهتی به تالار شبستان ندارد. اما این طور به نظر می‌آید که از آن، برای نماز و عبادت استفاده می‌شود. اینکه چرا از نظر سبک ساختمان شباهتی به تالارهای شبستان ندارد، خود نکته‌ای است. سه فرضیه در این باره وجود دارد: یکی اینکه، سبک ساختمان به شکلی است که فرد سخنران یا امام جماعت هنگام سخنرانی بتواند مردم را ببیند؛ نظریه دوم این است که شاید پس از ساختن این سبک مسجد، پی به روش فعلی تالارها برده‌اند؛ و نظریه سوم این است که مخصوصاً آن را با توجه به فرقه و عقایدشان، شبیه به سایر مساجد نساخته‌اند (شکلهای ۵۳-۲، ۵۳-۳، ۵۳-۴، و ۵۳-۵).

۵۳-۲ سان یزنگ
خانقاه نین شیا

۵۳-۳ منظره بیرونی خانقاه نین شیا

۵۳-۴ گوشه‌ای از خانقاه نین شیا

۵۳-۵ منظره داخلی
خانقاه نین شیا

مابین ساختمانهایی که برای سخنرانان ترتیب داده‌اند، برای راحتی سخنران و مردم که بتوانند متقابلاً یکدیگر را ببینند، شیشه‌های بزرگ قدی کار گذاشته‌اند. این شیشه‌ها، هم به زیبایی ساختمان کمک می‌کنند و هم تمامی فضای داخلی ساختمان را

می‌توان به راحتی دید. در داخل تالارها از رنگ آمیزی برای تزئین ساختمان، استفاده‌ای نشده، اما يك نوع سادگی همراه با زیبایی در فضای این ساختمانها موج می‌زند. ارتفاع این ساختمان نسبت به ارتفاع ساختمانهای معمولی بیشتر است، ولی سبك ساختمان کمی فرق می‌کند. خیلی از قسمتهایش با معماری اسلامی اصیلی که در چین وجود دارد، همگونی ندارد. البته، محل سخنانی بسیار زیباست و با نهایت استادی و مهارت درست شده است (شکل ۶-۵۳). اگر جمعیت زیاد باشد اغلب از حیاطها نیز استفاده می‌کنند.

در دو طرف درِ اصلی شبستان مسجد، دو در دیگر قرار دارد که فرد سخنان یا امام جماعت از این در و دیگران از درهای دیگر وارد می‌شوند. همچنین، در این مسجد، از چوب استفاده‌های زیادی شده است.

در بخش چپ شبستان، حیاط و اتاقهای چهارگوش متعددی وجود دارد. اتاق میهمان خانه نیز در طرف چپ در بزرگ مسجد قرار دارد (شکل ۷-۵۳). وسعت آن خیلی زیاد نیست و يك اتاق معمولی و ساده مثل خانه‌های سایر مردم عادی است (شکل ۸-۵۳).

در قسمت شمالی مسجد (قسمت عقبی)، در طرف راست تالار شبستان، يك باغ میوه قرار دارد. در وسط این باغ يك ساختمان هست که اغلب برای استفاده شخصی و سکونت امام مسجد یا سخنان است (شکل ۹-۵۳).

اتاق میهمان خانه دیگر، حمام، آشپزخانه، و سایر اتاقها در جنوب ساختمان اصلی قرار دارد. در داخل ساختمانی که مربوط به میهمانان است دو اتاق دیگر قرار دارد که یکی میهمان خانه مردانه و دیگری زنانه است. و به تازگی نیز مرمت شده است. در قسمتی دیگر از زمین این بنای اسلامی، غیر از باغ میوه، يك زمین کشاورزی نیز قرار دارد که از دور، منظره بسیار زیبایی را تشکیل داده است؛ منظره‌ای سبز و خرم در يك دهکده، با محیطی آرام و دلنشین. از خصوصیات دیگر این زمین و علت وجودی آن، اطلاع درستی در دست نیست. اما تردیدی نیست که مربوط به مسجد است.

۵۴. ابنیه مذهبی بن چیاو در وُجونگ، ایالت نین شیا

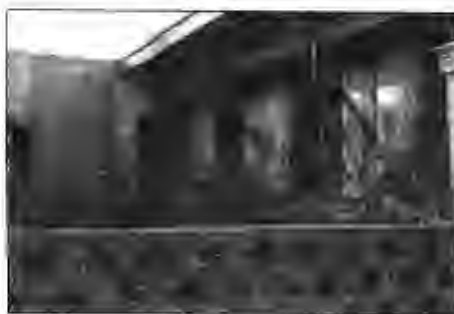
تالار بن چیاو و تالار خونگ یووفو حدود بیست کیلومتر از هم فاصله دارند این - ساختمان، ماتنگ ای نیز نامیده می‌شود. پس از تشکیل جمهوری خلق چین و شکل

۵۳-۶ منبت کاری داخلی خانقاه نین شیا

۵۳-۷ گوشه دیگری از خانقاه نین شیا

۵۳-۸ يك گوشه دیگر از خانقاه نین شیا

۵۳-۹ گلخانه خانقاه نین شیا

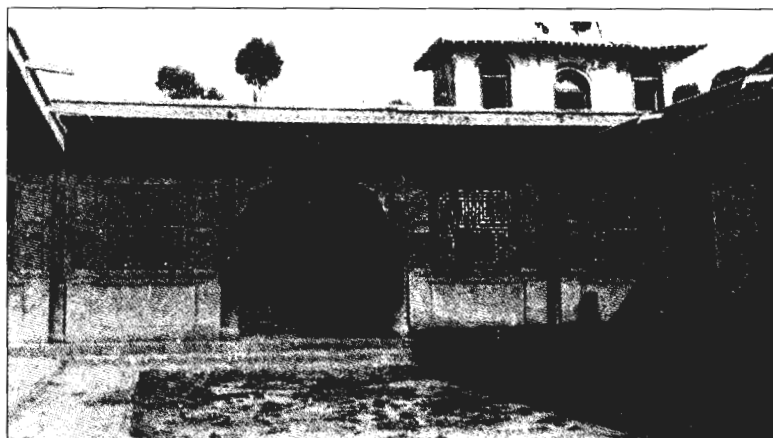
گیری جدید کشور چین، فردی به نام ماتنگ ای از منطقه مسلمان نشین نین شیا به عنوان نایب رئیس این منطقه معرفی شد.

ساختمان بن چیاو در سی و دومین سال حکومت دوران جمهوری، یعنی در سال ۱۹۴۳م ساخته شد. از ساختمان خونگ یووفو کوچکتر است و از سه قسمت مجزا از هم تشکیل شده: تالار سخنرانی، کلاه فرنگی و مسجد.

تالار مسجد در يك زمین مربع شکل واقع شده و به شکل يك قلعه كوچك است. این نوع قلعه‌های كوچك، در شمال غربی کشور كم نیستند. یکی از دلایل ساختن این قلعه‌ها، جلوگیری از بادهای طوفانزای این منطقه است که محکم و استوار در مقابل بادهای مقاومت می‌کنند. دوم اینکه، با وجود چنین قلعه‌هایی، دفاع از این ساختمان یا ساختمانهای مجاور بسیار آسانتر و مطمئنتر خواهد بود. در این گونه قلعه‌ها، اول ساختمان اصلی و بعد به مرور اتاقهای کناری و جانبی را می‌سازند. البته از دور، فقط دیوارهای بلند قلعه را می‌توان مشاهده کرد.

ساختمان قلعه بن چیاو، چندان بزرگ نیست. در چهار طرفش، ساختمانی قرار دارد به شکل ۱- ۵۴. اندازه آن نسبت به قلعه معروف لین جین دونگ فویانگ کوچکتر است و از نظر معماری و فن به کار رفته در آن، به پای معماری و هنری که در قلعه لین جین دونگ به کار رفته نمی‌رسد.

در داخل این قلعه، از معماری عادی که در بسیاری از ساختمانهای مساجد به کار

۵۴-۱ خانقاه بن چیاو در نین شیا

میرود، استفاده شده است. مصالح به کار رفته در بنای اتاقها بسیار مرغوب است و این، یکی از نکته‌های مثبت این مسجد است. تالار اصلی ساختمان ارتفاع زیادی دارد و بسیار بلند است.

قلعه چند خصوصیت بارز دارد، از جمله: در بیرون میدان قلعه، میهمان خانه، حمام و اتاق خدمتکاران قرار دارد. برای مهمتر جلوه دادن این قلعه، دروازه بلند و زیبایی برای آن درست کردند. قسمت بالای در، روی چوب، با مهارت و با صرف سلیقه زیاد، کنده کاری ظریفی انجام شده است. وارد حیاط که بشویم در چپ و راست ساختمان اصلی، اتاقهای میهمان خانه قرار دارند (شکلهای ۲- ۵۴ و ۳- ۵۴).

داخل حیاط، خیلی منظم و مرتب تزئین شده است. هنگام برگزاری اعیاد اسلامی یا برپایی نمازهای جماعت، از این حیاط استفاده می شود. در قسمت راست حیاط، اقامتگاه وجود دارد، از نظر سبک و شکل ظاهری، شبیه به اقامتگاههای عادی است که در خیلی از مساجد وجود دارند. وجود راهروها و راههای باریک بین ساختمانها و دیوارهای ساده و پنجره‌های مشبک و بزرگ از جمله مواردی است که در بیشتر ساختمانها و مساجد چین به کار می رود (شکلهای ۴- ۵۴ و ۵- ۵۴).

در قسمت بالای سردر ورودی ساختمانها، با چوب، طرحهای زیبایی به وجود آورده اند (شکل ۶- ۵۴). آرامگاهی که در شرق این محل و کنار ساختمان اصلی قرار گرفته است، دارای اتاق پذیرایی است و دو مقبره هم در داخل آن قرار دارد که به احتمال خیلی زیاد، قبر پدر و مادر مامینگ شین است. از روش دوگونگ برای بنای سقف این آرامگاه استفاده شده است. راهروهای پیچاپیچی در اطراف آن وجود دارند. یکی از قبرها دارای سنگ مربع شکل و دیگری شش ضلعی است و بسیار زیبا و با مهارت و حوصله ساخته شده است (شکل ۷- ۵۴).

ساختمان مسجد در بخش شمالی آرامگاه قرار دارد. در قرار دادن آرامگاه، مسجد و تالار سخترانی در کنار و مجاورت یکدیگر نیز هدف خاصی نهفته است. مسجد بسیار کوچک است، اما با این حال، دارای شبستان، حمام، محل سکونت روحانی و یک اتاق درس است. در ساختمان مسجد، برای محکم کاری و اطمینان ستونهای محکمی به کار رفته است. از بعضی جهات نیز با ساختمان خونگ یووفو شباهت دارد، ولیکن نوع معماری در بعضی نقاط داخلی ساختمانها با یکدیگر شباهتی ندارند. ساختمان بن چیاو همان طور که ذکر آن رفت، شامل آرامگاه، اقامتگاه اصلی، تالار سخترانی و

۵۴-۲ در اصلی سالن خانقاه بن چیانو در نین شیا

۵۴-۳ گوشه‌هایی از سقف خانقاه بن چیانو در نین شیا

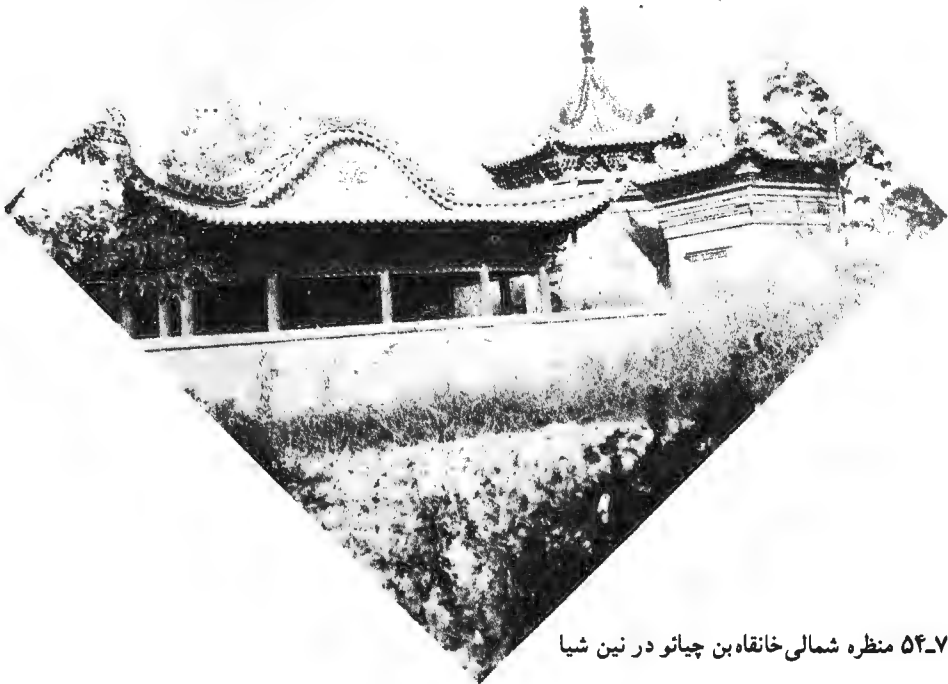
۵۴-۴ گوشه‌ای از خانقاه بن چیانو در نین شیا

۵۴-۵ منظره حیاط خانقاه بن چیانو در نین شیا

۵۴-۶ گجبری بالای درب خانقاه بن چیانو در نین شیا

۵۴-۷ منظره شمالی خانقاه بن چیانو در نین شیا

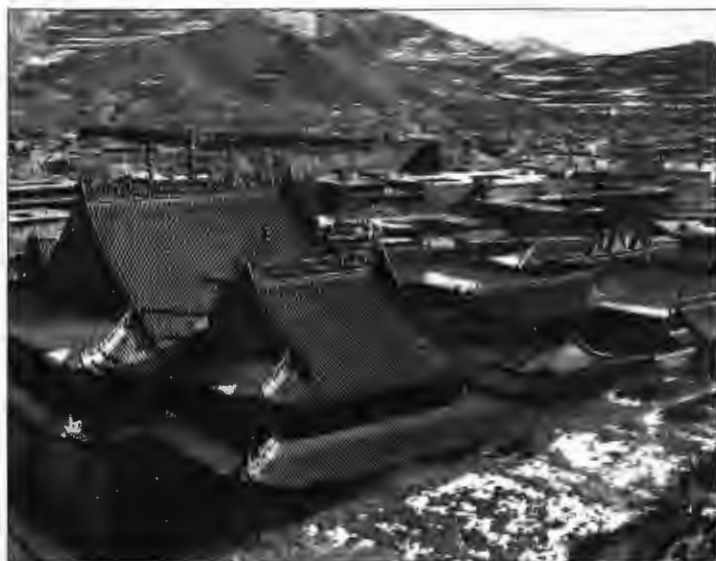
مسجد است، اما خصوصیات خونگ یووفو بدین شکل نیست. در مسجد خونگ یووفو مقبره و تالار سخنرانی با یکدیگر ادغام شده‌اند، اما درین چیاو از یکدیگر جدا هستند. نکتهٔ مورد توجه دیگر اینکه: خونگ یووفو اگر چه از نظر شکل ساختمان بسیار بزرگ است، اما از نظر ابهت و وقار با بن چیاو قابل مقایسه نیست؛ چرا که در ساختمان بن چیاو اتاقهای کوچکتری وجود دارد، ولی به دلیل قلعه بودن، احساس بزرگی و ابهت بیشتری را به انسان منتقل می‌سازد.

۵۵. ابنیهٔ مذهبی لین پیاوشی در گان سو

لین پیاو و لین شیه از شهرهای مهم مسلمان نشین در بخش شمال غربی کشور چین هستند. در این مناطق، مسلمانان زیادی زندگی می‌کنند. از زمان شروع سلسلهٔ چینگ و پس از تشکیل دولت جمهوری، تجارت و روابط بازرگانی در این نقاط بسیار رواج پیدا کرد. همزمان با آن، قیام معروف تایپینگ^۱ انجام گرفت. اثرات این قیام در این سرزمین، باعث به وجود آمدن فرقهٔ جدیدی به نام «شی داوتانگ» شد. رهبر آنان به نام ماچی شی بود که به همراه معلم خود خن تون فرقه‌ای را به نام «شی داوتانگ» به وجود آوردند. به دلیل وجود یک سری عقاید و خصوصیات خاص این فرقه، سایر مسلمانان به این محل نمی‌آیند و فقط پیروان این فرقه می‌توانند به این محل رفت و آمد داشته باشند. آنها با هم بسیار متحدند و در مورد غذا، پوشاک، کار و سایر ملزومات زندگی از رهبرشان دستور می‌گیرند و طبق اصول فرقه‌شان زندگی می‌کنند. از افراد این فرقه، گروهی به کشاورزی، گروهی به تجارت، و... مشغولند. امرار معاش اصلی این افراد بیشتر از طریق تجارت انجام می‌گیرد. آنها همچنین، دارای مغازه‌های مخصوص به خود هستند. مهمترین مراکز خرید این افراد، تین شین و تین شین لونگ است. آنها در شهرهای پکن، تین جین، جانگ جیاکو، چانگ دو، لن جو و چند نقطهٔ دیگر زندگی می‌کنند. شغل اصلی این تجارت کنندگان، خرید و فروش پوست است. پیروان این فرقه خیلی زود افزایش یافتند. تقریباً در پانزدهمین سال حکومت دولت جمهوری، ساختمان شی داوتانگ به پایان رسید. پیروان این فرقه شامل سیصد

۱. بزرگترین قیام در تاریخ چین است و در طی سالهای ۱۸۵۱ تا ۱۸۶۴م انجام گرفت. تایپینگ‌ها در مبارزه برای سرنگونی دودمان منچو قیام کردند.

خانوار و سیزده دهکده بودند. اما آتش سوزی و جنگهای مختلف داخلی که اغلب بین اقلیت خویی و ملیت خان انجام می گرفت، باعث از بین رفتن ساختمانها و انسانها می شد. به هر حال، هم اکنون معماری شی داوتانگ نسبتاً جدید و مربوط به سالهای

۵۵-۱ خانقاه، مدرسه و حجره های روحانیون و طلاب در گانسو

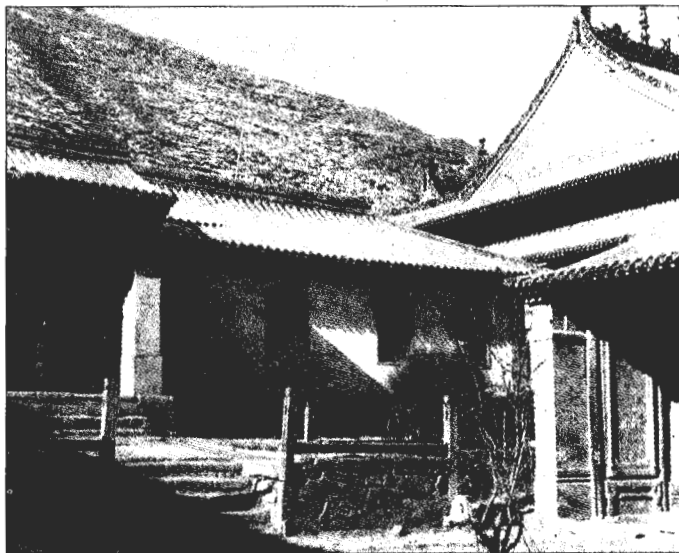
۵۵-۲ مسجد متصل
به خانقاه در گانسو

۱۹۳۰م و ۱۹۴۹م است. شی داوتانگ از شروع پاگرفتنش تا سال ۱۹۶۳م، دارای تاریخ پنجاه و سه ساله بود.

هم اکنون، این بنا شامل: مسجد، تالار سخنرانی، محل سکونت روحانی، محل سکونت رهبر فرقه، دفتر، آشپزخانه بزرگ، غذاخوری بزرگ، مدرسه زنانه و مردانه، آرامگاه و غیره است. همچنین در محله جانگ فوجین نیز دارای فروشگاه می باشند. مسجد، مهمترین بخش این بناست. ارتفاع سقف آن تا زمین نسبتاً زیاد است. در این ساختمان، از شیشه زیاد استفاده شده و بسیار زیباست. شبستان آن شباهت کامل با مسجد چیاو من جیه در لن جو دارد و با استفاده از شیشه های سبز رنگ، گیرایی خاصی به مسجد داده اند. در قسمتهایی از این ساختمان، از سنگ استفاده های زیادی شده است (شکلهای ۱- ۵۵ و ۲- ۵۵).

در چپ و راست شبستان، هفت اتاق درس و در پشت مسجد، محل سکونت روحانی و در پشت همه آنها حیاط خلوت قرار دارد. در وسط حیاط نیز ساختمان زیبای میهمان خانه قرار دارد و در طرف چپ و راست این ساختمان، باز چندین اتاق دیگر قرار دارد (شکل ۳- ۵۵).

مدرسه، در پشت محل سکونت روحانی قرار گرفته است و در پشت آن نیز آشپزخانه قرار دارد. در مدرسه، چهار حیاط وجود دارد که وسط این حیاطها دیوارهای

۵۵-۳ حجره های طلاب
در خانقاه در گانسو

کوتاه و مقطع کشیده شده است. هیچ کدام از مساجد لین پیاو مناره ندارند، این مسجد نیز از این قاعده مستثنی نیست. پشت مسجد قبر سه تن از رهبران این فرقه قرار دارد. ساختمان دیگری که در این مجتمع وجود دارد، شامل: دفتر، آشپزخانه، غذاخوری، و مدرسه دخترانه با زمینی مستطیل شکل است.

یکی دیگر از نکات مهم در این ابنیه اسلامی، وجود ساختمان کلاسه‌های درس است. در ورودی این قسمت به اندازه کافی بزرگ است و ورود و خروج از آن همزمان انجام می‌گیرد، بدون آنکه مشکلی به وجود آورد. در اطراف آن، چهار حیاط کوچک واقع شده است. ارتفاع ساختمان خیلی زیاد نیست بسیار ساده درست شده و اغلب برای پذیرفتن میهمان نیز از آن می‌توان استفاده کرد. در حیاط می‌توانند نماز به پای دارند یا سخنرانی کنند.

در بخش غربی این ابنیه اسلامی، غذاخوری وجود دارد. بیشتر کشاورزان و افراد دیگری که صبح زود از خواب برمی‌خیزند، در این محل غذا می‌خورند و سپس به سر کارهایشان می‌روند. نکته جالب دیگر اینکه، بخش مردانه و زنانه این غذاخوری از یکدیگر جداست.

ساختمان دفتر در جنوب این مجتمع مذهبی قرار دارد. این ساختمان چهار طبقه است و در سه طبقه آن چهارده اتاق است و طبقه چهارم آن دفتر است.

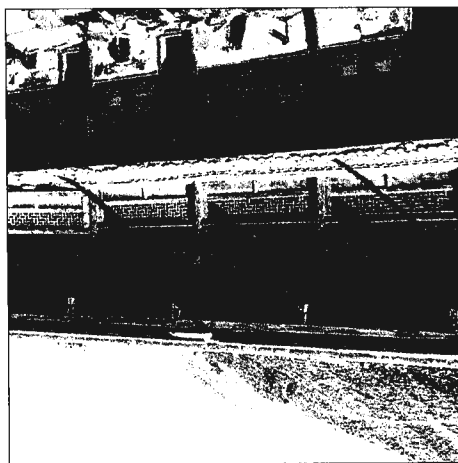
در معماری ساختمان، از سبک ساختمانهای خارجی کمتر استفاده شده و بیشتر از روشهای سنتی اقلیت مسلمان چینی استفاده شده است. در هفت اتاق این ساختمان، از چوب و سنگ ترکیبی بسیار زیبا و خوب ساخته‌اند.

یکی دیگر از مهمترین بخشهای این بنا، در قسمت جنوبی دفتر است، ساختمانی است که در آن اتاقهای زیادی وجود دارد که همه رو به جنوب ساخته شده‌اند. در این بخش از مجتمع، به محض ورود از در بزرگ، وارد حیاط خیلی بزرگی می‌شویم. در این حیاط، آهنگری، هیزم فروشی و چندین مغازه دیگر مربوط به این فرقه وجود دارد. اتاقهای این ساختمان، سقفهای بلندی دارند که اغلب، ۲ متر و هشتاد و پنج سانتیمتر ارتفاع آنهاست و به وسیله راهروهای عریض و طویل به یکدیگر ارتباط دارند.

بخش دیگر، مدرسه دخترانه است. این مدرسه نیز بزرگ است و تا به حال چندین بار تعمیر شده است. اکثر اتاقهای درس، جنوبی ساخته شدند تا از سرو صدا در امان

۵۵۴ درب بزرگ خانقاه در گانسو

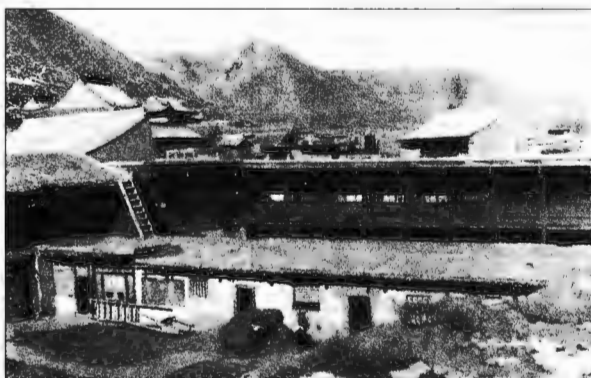
۵۵۶ منظره داخلی در خانقاه در گانسو

۵۵۵ منزل استاد در خانقاه در گانسو

باشند. در پشت کلاسه‌های درس، ساختمان بلند هشت ضلعی قرار دارد که به يك برج دیده‌بانی می‌ماند و به چهار طرف احاطه دارد (شکلهای ۴-۵۵، ۵-۵۵، ۶-۵۵، ۷-۵۵ و ۸-۵۵).

به طور کلی، معماری ابنیه شی‌داوتانگ از سبکهای جدید زیاد استفاده کرده است. مثلاً جنوبی بودن اتاقها، زیبایی ساختمان با استفاده از هنر، سادگی ساختمانها و... در این کار موفق هم بوده‌اند.

۵۵-۷ حجره‌های طلاب در خانقاه در گانسو

۵۵-۸ مدرسه علمیه در خانقاه در گانسو

معماری مقابر

(آرامگاهها- بقعه‌ها)

آرامگاهها و مقابر معروفی مربوط به مسلمانان در کشور پهنور چین وجود دارد. اغلب آرامگاهها، خانوادگی یا خصوصی و یکنفره هستند. گاهی نیز آرامگاههایی هستند که افراد فرقه‌های مختلف در آنها دفن شده‌اند و هر فرقه‌ای برای خود دارای آرامگاه است.

آرامگاههای معروفی در سین کیانگ وجود دارند که از نظر معماری دارای خصوصیات ویژه خود هستند و اغلب دارای گنبد نیز می‌باشند. در جامعه قدیم سین کیانگ، اهمیت زیادی به آرامگاهها و سبک ساختمان آنها می‌دادند و احترام بسیاری برای مردگان قایل بودند: به همین جهت، بیشتر ساختمانهایی که برای این گونه مقاصد به کار می‌رفت، بسیار بزرگ و وسیع بود. ساختمانهایی که به عنوان آرامگاه در سین کیانگ به کار می‌رفتند از ساختمانهای آرامگاهها در شهرهای گان سو، چینگ خی و نین شیا بزرگتر بودند.

در داخل این آرامگاهها، افراد فامیل یا خاندان را دفن می‌کردند و در بعضی از آنها، اتاقهای کوچک دیگری نیز به مرور ساختند و بعضی از آنها را با دیوار از هم جدا کردند. هر سال در روز خاصی، خانواده، دوستان و آشنایان مُردگان دور هم جمع می‌شوند و به کنار قبرها می‌روند. حتی در بعضی موارد، در آرامگاهها برای فرد از دنیا رفته، چندین هزار تن جمع می‌شوند و جلساتی به پا می‌کنند. در جنوب سین کیانگ، باران زیاد نمی‌بارد و اکثراً مراسم را در هوای آزاد انجام می‌دهند، حتی مراسم عید قربان را در هوای آزاد انجام می‌دهند. چون اکثراً جمعیت زیادی در این آرامگاهها

جمع می شوند، بنابراین غیر از ساختن مقبره، نمازخانه، کلاس درس، محل سکونت، آشپزخانه و حمام نیز می ساختند تا در طی چند روز اقامت، اقوام فرد از دنیا رفته دچار مشکلات نشوند.

در اغلب ساختمانهای مقابر در سین کیانگ، از مصالحی چون گل، سفال و آجر استفاده می شود. البته از چوب نیز در بعضی نقاط ساختمانها استفاده می شود. در بالای سقف بعضی از آنها نیز گنبد وجود دارد. تمام مقبره ها رو به جنوب ساخته شده است و با محراب مساجد که به طرف غرب ساخته می شوند همگونی ندارد. بیشتر قبرها کوچک هستند و ارتفاع آنها از سطح زمین بیش از چند اینچ نیست. گاهی به طور استثناء قبرهای مرتفع نیز وجود دارد.

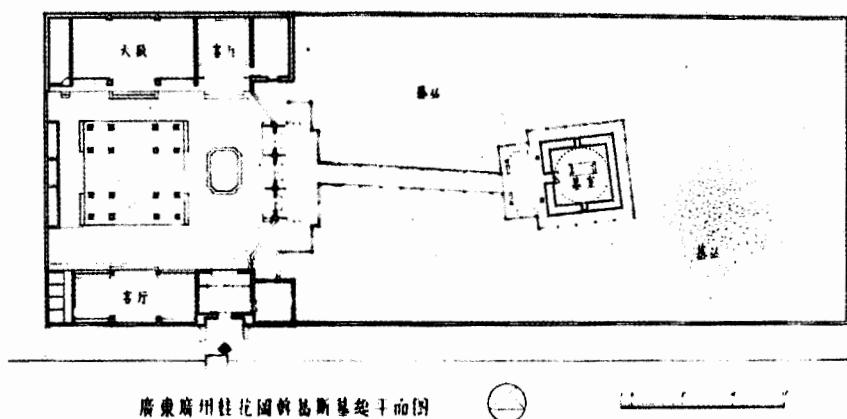
۵۶. مقبره وُگسی^۱ در گویی خوا، ایالت گوانگ جو

در خارج از شهر گوانگ جو در منطقه گویی خوا، مقبره ای وجود دارد مربوط به فردی به نام وُگسی که گفته می شود در اوایل سلسله تانگ، از کشورهای عربی به منظور رهبری و ارشاد مردم به این محل آمد و سپس در گوانگ جو از دنیا رفت. قبر وی یکی از قدیمیترین مقبره های مسلمانان در چین است.

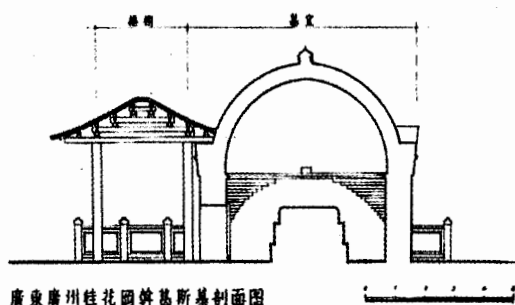
چند سال قبل در گوانگ جو، موفق شدم قبر ۴۰ نفر از یاران مسلمان این فرد را از نزدیک مشاهده کنم. این قبرها نشان می داد که وقاص و بقیه این افراد در زمان شروع سلسله تانگ به چین آمدند و در ساختن مسجد نیز همت کرده اند، سپس در گویی خوا از دنیا رفتند و همان جا به خاک سپرده شدند. گذشته از آن، در زمان سلسله تانگ، رفت و آمد و برقراری روابط از طریق دریا بسیار رایج بوده و همچنین افراد زیادی از شرق و غرب برای تحصیل علوم دینی به چین می آمدند، نیز تعداد زیادی از عربها از کشورهای مختلف برای تجارت و تبلیغ به چین می آمدند. هم اکنون قبرهای زیادی مربوط به عربها در گویی خوا وجود دارد (شکلهای ۱- ۵۶ و ۲- ۵۶).

مقبره وقاص مستطیل شکل است و بالای دیوارهای دور تا دور این مقبره، کنگره ای شکل و دنداندار است. این مقبره، دارای گنبد نیز هست. بیرون دیوار این مقبره، کاملاً به سبک و شکل کشورهای خارجی است. اما خود قبر و پنجره های تعبیه

۱. Wo ge si: احتمالاً باید نام اصلی وی، وقاص باشد.

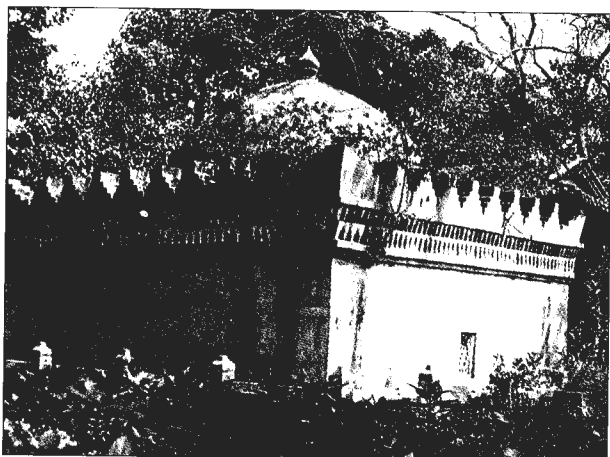
۵۶-۱ نقشه مقبره در گونی خوا آن در کانتون

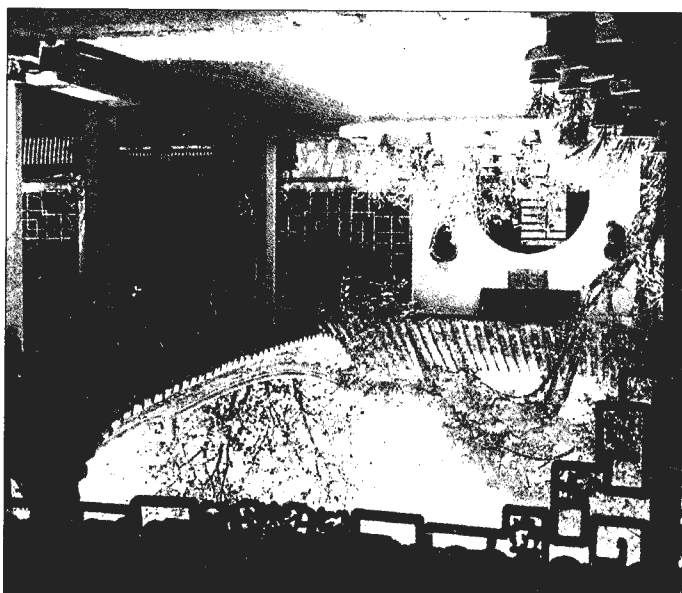
۵۶-۲ طرح مقبره در گونی خوا آن
در کانتون از روبرو

شده در اطراف آن به سبک چینی سنتی است. آشکار است که مقبره بعدها مورد تعمیر قرار گرفته است، اما تعمیرات در حد وسیعی نبوده و کلاً شکل گذشته آن را به خوبی حفظ کردند. سال دقیق ساختن این مقبره را نتوانستند دریابند، فقط طبق شواهد و مدارک می‌دانند که در زمان تانگ ساخته شده است. ما می‌توانیم به جرئت بگوییم قدیمی‌ترین مقبره مربوط به خارجیان که در چین ساخته شده همین مقبره است. مقبره قدیمی دیگری در مسجد فینگ خوان در شهر هانگ جو وجود دارد، که به گفته بعضیها، در زمان سلسله مینگ ساخته شده، اما فقط در حد نظر است و سندیت ندارد (شکلهای ۵۶-۳ و ۵۶-۴).

جهت قبر با جهت حیاط طرف راست، یکسان نیست. این امکان وجود دارد که حیاط و قبر با هم و در یک زمان ساخته نشده باشد.

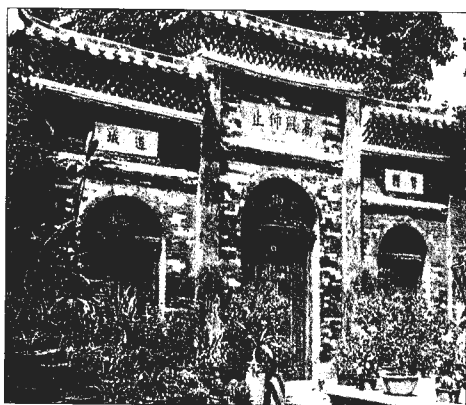
۵۶-۳ گور مقدس در کانتون

۵۶-۵ گوشه‌ای از باغ مقبره
در کانتون

۵۶-۶ ستون سنگی مقبره در کانتون

۵۶-۷ محل کتیبه مقبره در کانتون

در طرف راست مقبره، ساختمانی وجود دارد، شامل: تالار شبستان، کلاه‌فرنگی، میهمان‌خانه، اتاق جلسات، حمام و محل سکونت روحانی. هم‌اکنون، معماری خیلی از این ساختمانها مربوط به دوران چینگ است و به نظر می‌رسد چندین بار مورد تعمیر قرار گرفته است. ساختمانها فوق‌العاده ساده ساخته شده‌اند و در داخل حیاط آن به‌طرز بسیار زیبایی با ساختن کلاه‌فرنگیهای زیبا به آن جلوه‌ای دیگر بخشیدند. این سبک کلاه‌فرنگی سازی در داخل حیاط، امری است که در گوآنگ جو زیاد مورد استفاده قرار می‌گیرد. داخل این کلاه‌فرنگیها بسیار خنک و دلپذیر است (شکلهای ۵-۵۶ و ۶-۵۶).

گذرگاه طاق‌داری که در این محوطه قرار دارد، دارای سه در است که ظاهر زیبا و با صلابتی به این گذرگاه طاق‌دار داده‌اند. بالای این گذرگاهها نیز کنگره‌ای شکل و دندانه‌دار ساخته شده است (شکلهای ۷-۵۶، ۸-۵۶، و ۹-۵۶). در وسط حیاط، درختان کاج قدیمی وجود دارد که بسیار قدیمی است و عمر آن به هزار سال می‌رسد.

۵۶-۹ ساختار درب اصلی مقبره در کانتون

۵۶-۸ در اصلی مقبره در کانتون

۵۷. مقبره‌های لین شین در چوآن جو، ایالت فوجین

مقبره‌های لین شین در شرق چوآن جو واقع شده است. کتیبه‌ای نیز در این مورد به دست آمده و در آن اشاره شده این مقبره‌ها متعلق به کسانی است که قبل از سلسله

تانگ به چین آمدند و کارشان تبلیغ در باوهٔ دین اسلام بود...؛ اما این کتیبه نمی‌تواند درست باشد چرا که اسلام در زمان تانگ و سونگ تازه وارد چین شد و در آن موقع درست به مثابهٔ کودکی تازه متولد شده، بود. بنابراین، این کتیبه فقط در حد يك نظریه می‌تواند باشد و بس.

مقبره‌ها چند طبقه و از سنگ ساخته شده‌اند. جهت آنها به طرف جنوب است و روی سنگ قبرها را به صورت منحنی و نیم‌دایره تراش داده‌اند. روی یکی از آنها نوشته شده که يك بار خراب شده و در زمان یوآن بازسازی شده است. طرز کارگذاری ستونهای سنگی واقع در مقبره، مربوط به زمان سلسلهٔ سونگ و یوآن است. طرز ساختن سقف مقبره نیز شباهت زیادی به سبك برجهای سنگی ساخته شده در شروع سلطنت یوآن دارد. از تخته سنگهای بزرگ در ساختمان مقبره استفاده شده است (شکلهای ۱- ۵۷ و ۲- ۵۷).

۵۷-۱ گورهای سه طبقه اسلامی در چوان جو در استان فوجیان

۵۷-۲ سرستون‌گورها در چوان جو در استان فوجیان

۵۸. مقبره‌ها و بناهای یادبود در هانگ جو، ایالت چجیانگ

در هانگ جو، از زمانهای بسیار دور، مسلمانان رفت و آمد داشتند و بنابراین، مقبره‌ها و بناهای یادبود زیادی نیز در آن ساخته شده است. یکی از آنها کلاه‌فرنگی سنگی است که در داخل آن مقبره وجود دارد. به علت اینکه در زمان دولت جمهوری، منطقه هانگ جو وسیعتر شد، محدودهٔ سه ساختمان مقبره در داخل محله‌ای به نام چینگ پوین وی قرار گرفت. یکی از معروفترین این مقبره‌ها لیولانگ جین است (شکلهای

۵۸-۲ ساختار سقف از داخل

۵۸-۱ پایون سنگی در هانجو

۵۸-۱ و ۵۸-۲). سنگ کاری دو عدد از مقابر کار زمان سونگ و یوآن است. طبق نوشته‌های تاریخی، پس از وسیع شدن شهر هانگ جو، خیلی از خیابانها و ساختمانها در مناطق دیگری غیر از مناطق اولیه‌شان قرار گرفتند. همچنین در داخل محله چینگ پو مین وی، سه مقبره قرار گرفت، يك کلاه‌فرنگی نیز در این محل قرار دارد (به احتمال زیاد منظور کلاه‌فرنگی است که هم اکنون در این شهر قرار دارد). بر روی آنها به زبان عربی مطالبی نوشته شده است. روی سنگهای کار گذاشته شده بر این قبرها با طرز بسیار زیبایی گل‌های نیلوفر با برگ‌های پیچ در پیچ کنده‌کاری شده است و به وسیله تخته‌سنگهای یکدست پله‌هایی درست کردند که به سنگ قبر اصلی می‌رسد (شکل ۳-۵۸).

این قبرها، نشان از عواطف و روحیه مسلمانان نسبت به مُردگان خود دارد. کلاه‌فرنگیهای سنگی از موارد نادری است که در چین وجود دارند و بسیار زیبا و قدیمی هستند. تعداد زیادی از کلاه‌فرنگیهای زمان یوآن امروزه خراب و ویران هستند. این کلاه‌فرنگیها اغلب شش ضلعی هستند. این نوع ساختمان یا کلاه‌فرنگی شش گوشه، بین ساختمانهای مسلمانان زیاد دیده شده است. در سقف این

۵۸-۳ گور مقدس چین بی مین در هانجو

کلاه‌فرنگی نیز همچنان از روش دوگونگ استفاده کرده‌اند که روش بسیار مطمئن و خوبی است.

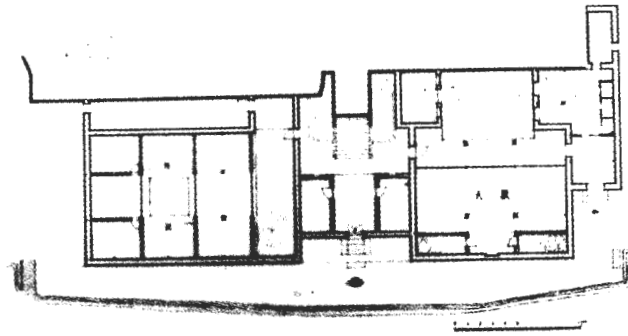
۵۹. مقبرهٔ بوخدینگ^۱ در خیابان جیه فانگ چیاو در چانگ جو، ایالت جیانگ سو

مقبرهٔ پور خلیل الدّین در شرق شهر هانگ جو در خیابان جیه فانگ چیاو واقع شده و یکی از مقابر بسیار قدیمی این شهر است. قبرهای شش یا هفت عرب مربوط به دوران سونگ و یوآن نیز در این شهر قرار دارد.

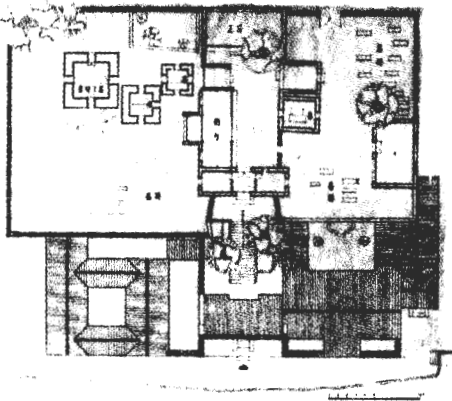
روی در کلاه‌فرنگی که در جلوی مقبره قرار دارد، نوشته شده است: مقبرهٔ پور خلیل الدّین مربوط به زمان سونگ و مقبرهٔ اسکندر مربوط به دوران سلسلهٔ سونگ،

۱. منظور پور: خلیل الدّین است.

مقبره محمود مربوط به دوران مینگ، مقبره جمال الدین مربوط به دوران مینگ. سال دقیق اکثر مقابر مشخص نیست. مهمترین این مقبره‌ها، همان مقبره پور خلیل الدین است. آنها را از آجر درست کرده‌اند. سنگ روی قبر به شکل نیمدایره است. قبرها بی نظم و ترتیب‌اند و با اصول معماری نیز همگونی ندارند. در مناطق شمال غرب کشور، اتاق اصلی آرامگاه را در مهمترین نقطه ساختمان قرار می‌دهند، مثلاً در وسط ساختمان، اما در این محل، مقبره در طرف راست حیاط قرار دارد، این شاید به دلیل وجود خرابیها و گذشت سالها و تعمیرات مکرر بوده است (شکلهای ۱- ۵۹، ۲- ۵۹، و ۳- ۵۹).
شهرهانگ جو در کنار دریا واقع شده است و منظره بسیار زیبایی دارد (شکل ۴-).

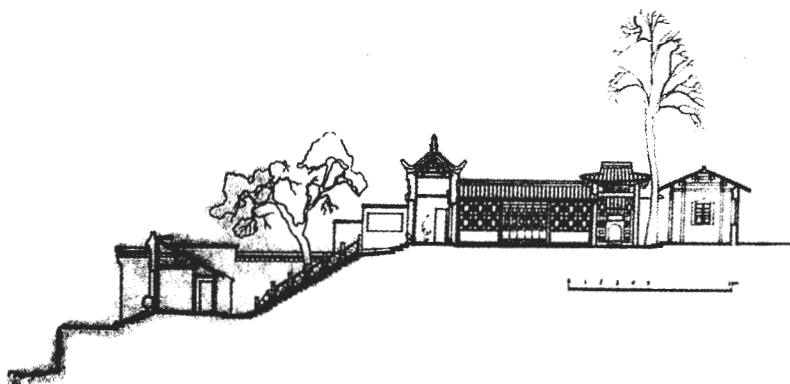
۵۹-۱ طرح مقبره مقدس پوخته دین در یانجو در استان جیانگسو

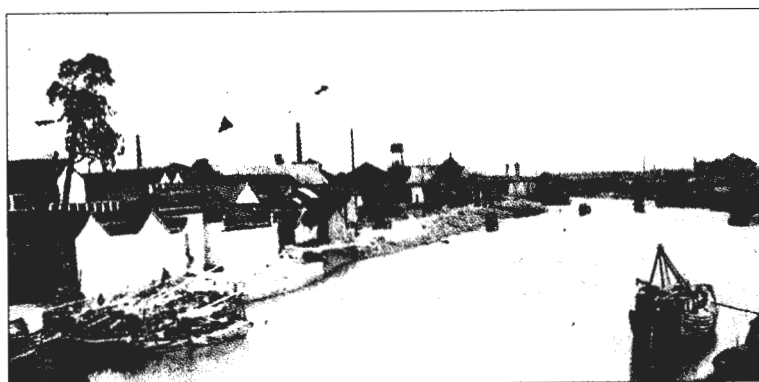
۵۹-۲ نقشه طبقه دوم مقبره مقدس در استان جیانگسو

۵۹). از در بزرگ و اصلی ساختمان که وارد بشوید، تالار شبستان، حمام، میهمان خانه و چند حیاط كوچك در اطراف آن قرار دارد. باد و آتش سوزی صدماتی به آنها وارد آورده‌اند. در گذشته، ساختمان بسیار روشن و سفیدی بوده است، اما به مرور زمان رنگ ساختمان از بین رفته است.

بعد از عبور از در اصلی، به در دیگری برمی‌خوریم که در اطراف آن سنگهای سفید کار گذاشته شده است. کنده کاریهای بسیار زیبا و ظریف روی این تخته‌سنگها، جلوه بیشتری به ساختمانهای اطراف آن می‌دهد. این در، بعد از چندین پله قرار دارد (شکلهای ۵-۵۹، ۶-۵۹، و ۷-۵۹). نرده‌های زیبایی نیز در بالای دیوار ساختمان و

۵۹-۳ مقبره مقدس پوخته دین در یانجو در استان جیانگسو از روبرو

۵۹-۴ دورنمای مقبره مقدس پوخته دین در یانجو در استان جیانگسو

۵۹-۵ درب اصلی مقبره مقدس پوخته دین در یانجو
در استان جیانگسو

۵۹-۶ درب دوم مقبره مقدس پوخته دین در یانجو
در استان جیانگسو

اطراف آن قرار دارد (شکلهای ۸ - ۵۹ و ۹ - ۵۹).

ساختمان مقبره، احتمالاً در زمان سلسله چینگ مورد تعمیر قرار گرفته است. از زمان تأسیس این مقبره تا دوران حکومت چینگ تعمیر و بازسازی نشده بود، در کتیبه‌ای که مربوط به سال ۱۹۰۰ م است، به این نکته اشاره شده است (شکل ۱۰ - ۵۹).

در قسمت جنوبی مقبره، مقدار زیادی تخته سنگ وجود دارد و روی آنها نیلوفر با برگهایش به شکلی زیبا کنده کاری شده است. این از آثار تکنیک معماری در چین است. قبرهای زیادی از مسلمانان در اطراف پور خلیل الدین قرار دارد و سنگ قبرهای آنها، همه دارای نقش و نگار است. در وسط باغ مقبره، قبر یک فرد عرب وجود دارد که مربوط به سال ۱۹۲۷ م می باشد. البته غیر از آن، قبرهای دیگری نیز وجود دارند. به تازگی نیز در باغ این آرامگاه، قبرهای دیگری درست شده است. در کتیبه دیگری که کشف شده، به زبانهای عربی، چینی و فارسی روی آن مطالبی نوشته شده است. در مورد پور خلیل الدین آمده است که وی فردی تاجر بوده است و در کارش نیز بسیار موفق. در ضمن مبلغ مذهبی نیز بوده است. در طول عمر خود دو دفعه به چین سفر

۵۹-۷ ستون و نقوش سنگی مقبره مقدس پوخته دین در یانجو در استان جیانگسو

۵۹-۸ دیوار اطراف مقبره مقدس پوخته دین در یانجو در استان جیانگسو

۵۹-۹ منظره بیرون پشت دیوار مقبره مقدس پوخته دین در یانجو در استان جیانگسو

۵۹-۱۰ آرامگاه مقبره
مقدس پوخته دین در
یانجو در استان
جیانگسو از نزدیک

کرده که بار آخر در چانگ فو دارفانی را وداع گفته و در همین محل به خاک سپرده شده است.

۶۰. آرامگاه آرشی لی فو در گویوآن در ایالت نین شیا

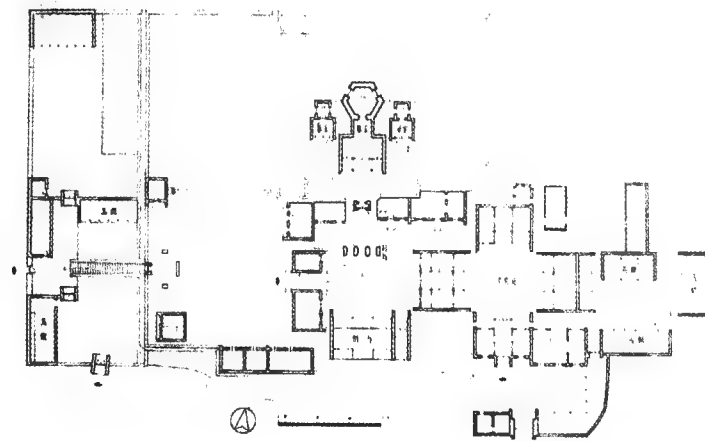
در ایالت‌های گان سو، نین شیا و چینگ خی اگر چه به اندازه سین کیانگ آرامگاه وجود ندارد، اما اگر نسبت به سایر نقاط بسنجیم، دارای آرامگاه‌های مهم و با ارزشی است. در منطقه مسلمان نشین نین شیا آرامگاهی وجود دارد. این آرامگاه به دلیل اینکه در بالای کوه واقع شده، دارای منظره طبیعی و آب و درخت فراوانی است. ساختمان آرامگاه روی یک تپه سنگی بنا نهاده شده است. در سقف آن از روش دوگونگ استفاده شده و ساختمان آن نشاندهنده هنر و ظرافت و علاقه سازندگان این آرامگاه است (شکلهای ۱- ۶۰ و ۲- ۶۰).

به علت اینکه همه ساله هنگام اعیاد اسلامی، میهمانان برای برگزاری مراسم مربوط به ماه رمضان و سایر مراسم مذهبی، به این نقطه می‌آیند، ساختمان‌هایی برای پذیرایی و غیره در بالای تپه درست کرده‌اند که جزو آرامگاه است و کلاً شامل سه قسمت می‌شود: در قسمت میانی، آرامگاه واقع شده است در طرف چپ، اتاقهای میهمان خانه و در طرف راست، حیاط بسیار بزرگی قرار دارد (شکل ۳- ۶۰).

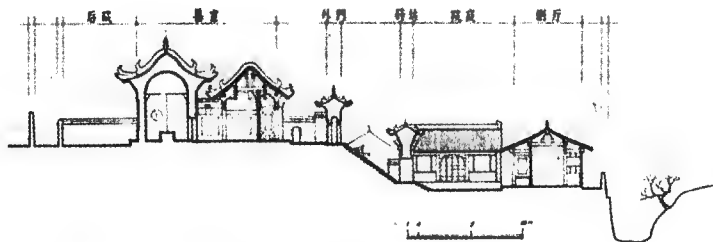
آرامگاه یک ساختمان آجری است که در پنجاه و دومین سال سلطنت امپراطور چین لونگ ساخته شده است. تخته سنگهای دارای نقش و نگار در این محل زیاد است و روی آنها نقشهایی مثل اژدها، 龍 و غیره کنده کاری شده است (شکل ۴- ۶۰). همچنین، یک گذرگاه طاقدار وجود دارد که از آجر ساخته شده است. پس از عبور از این گذرگاه به چندین پله می‌رسیم، در بالای پله‌ها آرامگاه قرار دارد.

سه ساختمان مربوط به آرامگاه قرار دارد. در وسط، ساختمان بزرگی است و دو ساختمان دیگر که در چپ و راست آن واقع شده‌اند کوچکترند. در آرامگاه میانی، اتاق به‌جای آوردن مراسم تدفین وجود دارد. در سقف همه ساختمانها از روش دوگونگ استفاده شده و به احتمال زیاد در زمان چینگ درست شده است (شکلهای ۵- ۶۰ و ۶- ۶۰).

در تزئین و روکاری ساختمانها، نهایت سعی و کوشش به کار رفته است و هنرمندان مسلمان چینی علاقه و سعی و کوشش را با فن و هنر معماری درهم ادغام

۶۰-۱ نقشه آرامگاه آرشی لوفو در گویوآن در استان نین شیا

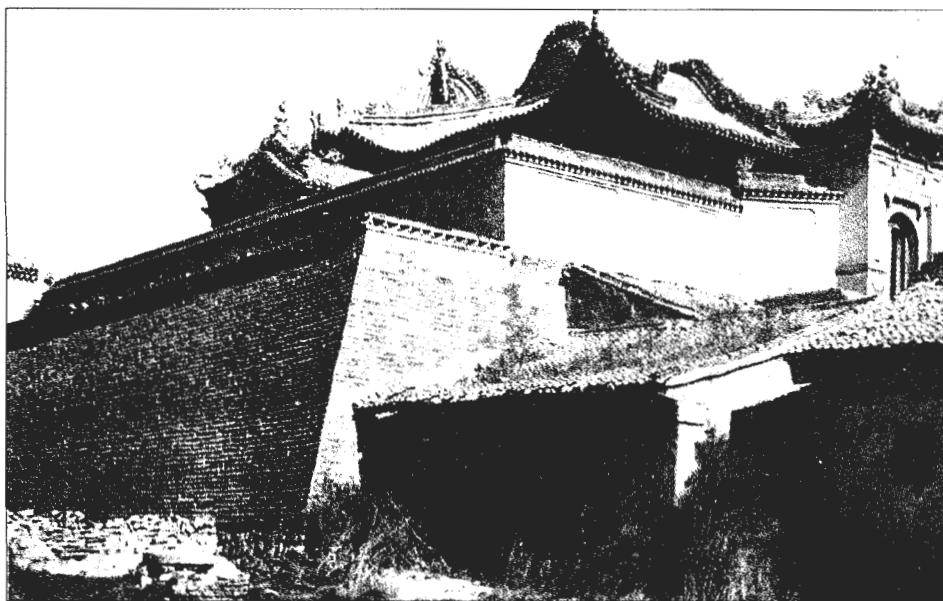

۶۰-۲ طرح آرامگاه آرشی لوفو در گویوآن در استان نین شیا از روبرو

۶۰-۳ آرامگاه آرشی لوفو در گویوآن در استان نین شیا

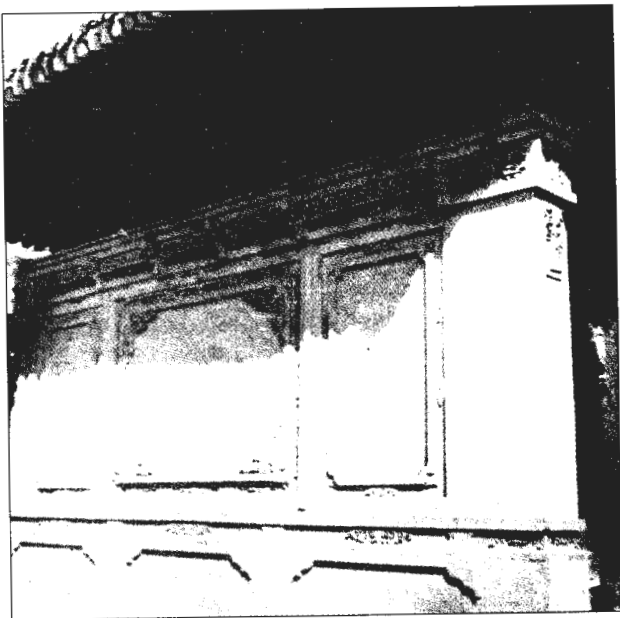
۶۰-۴ نمای آجری آرامگاه آرشی لوفو در گویوآن در استان نین شیا

۶۰-۵ منظره کلی آرامگاه آرشی لوفو در گویوان در استان نین شیا

۶۰-۶ گوشه‌ای از ساختمان آرامگاه آرشی لوفو در گویوان در استان نین شیا

۶۰-۷ دیوار کتیبه آرامگاه آرشی لوفو
در گویوآن در استان نین شیا

۶۰-۸ نقوش درب آرامگاه آرشی لوفو در گویوآن در استان نین شیا

کرده و آثار زیبایی آفریدند. دیوارهای این ساختمانها همگی دارای کنده کاریهای بسیار زیبا است (شکلهای ۷ - ۶۰، ۸ - ۶۰، و ۹ - ۶۰).

معماری مسجد نیز در طی زمان توسعه بیشتری یافته و چندین بار مرمت شده است. در دوران حکومت امپراطوری کانگ شی در شانزدهمین سال حکومت وی، عده ای در نزدیکی این محل می خواستند يك معبد بودا بسازند، اما همگی در همان محل از دنیا رفتند و معبدی نیز ساخته نشد. اما مسجد و آرامگاه ساخته شد. کتیبه هایی نیز در این مورد به دست آمده که یکی از آنها مربوط است به سال ۱۷۷۳ م، سی و هشتمین سال حکومت چین لونگ و دیگری مربوط است به سال ۱۸۵۴ م.

۹-۶۰ تزئینات آرامگاه آرشی لوفو در گویوآن در استان نین شیا

۶۱. آرامگاه لین شیا در ایالت گان سو

درپای کوهی که در غرب شهر لین شیا واقع شده است، يك باغ بسیار زیبا و سرسبز وجود دارد. در وسط این باغ، ساختمان نسبتاً بلند و بسیار زیبایی ساخته اند که بدون رنگ آمیزی است. اما آجرکاری، نقشهای برجسته، کنده کاری روی دیوار، چوبکاریهای زیبا و پنجره های كوچك و بزرگ چوبی و غیره نشاندهنده سعی و

کوشش سازندگان این ساختمان است. در گان سو، چینگ خی و نین شیا يك گروه از کارگران و معماران و مهندسان ساعی و کوشا این چنین ساختمانهای زیبا و با ارزش را پدید آورده اند و تخصص خاصی روی ساختمانهای آجرکاری شده به کار برده اند. اما کارگران ملّیت خان روی چوب و موارد مربوط به آن تخصص بیشتری دارند. به هر حال، تمام این سعی و کوششها و زیبا آفریننها نشان از ارزش و قدر و منزلتی است که مسلمانان به آرامگاهها و مُردگان خود می دهند.

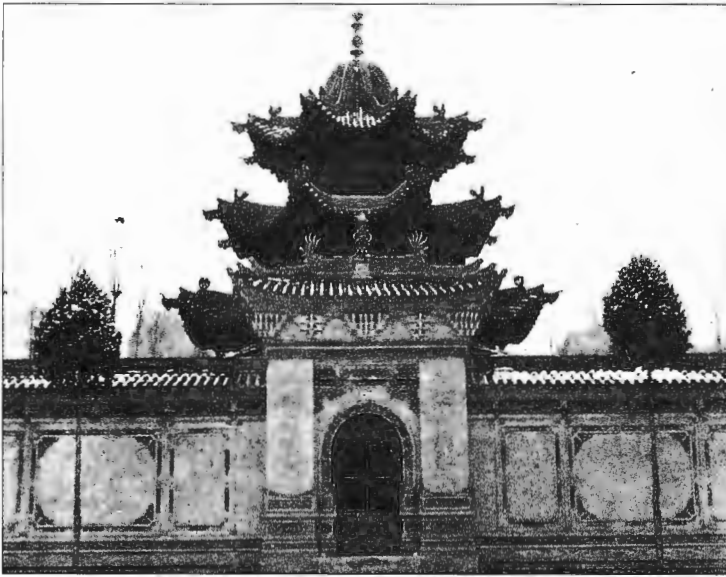
این آرامگاه، بسیار بزرگ است. صاحب آن یکی از اهالی لین شین بوده که در سال ۱۶۵۶م، سیزدهمین سال حکومت چینگ شون، به دنیا آمده است. در سال ۱۷۱۹م در پنجاه و هشتمین سال حکومت کانگ شی، با فراگیری علوم دینی از عربها، به درجه اجتهاد رسید و در شهرهای سی چوآن، گان سو، شن شی و چندین نقطه دیگر به تبلیغ و ترویج دین اسلام پرداخت. نام او ابوخانی و به احتمال خیلی زیاد شیعه بوده است.

این آرامگاه را اگر با آرامگاه ابوبکر در سین کیانگ بسنجیم، خصوصیات ویژه و، کاملاً آشکاری نسبت بدان دارد. در داخل این آرامگاه، قبور سایر برادرانش نیز وجود دارد که جمعاً هفت الی هشت قبر است و یکی از بزرگترین آرامگاههای چین به شمار می آید.

مهمترین قسمتهای آرامگاه، عبارت است از: مقبره ها، تالار شبستان، میهمان خانه، محل سکونت روحانی و شاگردانش و سپس باغ بزرگ و... در داخل باغ انواع درختان وجود دارد، به خصوص گلهای صد تومانی (شقایق پَرِپَر) که از معروفترین گلها در این ناحیه می باشد.

در آرامگاه، در دو جهت قرار دارد: یکی در شرق و دیگری در جنوب غربی آرامگاه. از هنگام ورود به محوطه آرامگاه تا خود آرامگاه، از راههای پیچ در پیچی باید گذشت و سپس به آرامگاه رسید، یا بهتر بگوییم به حیاط اصلی که آرامگاه در آن قرار گرفته است. سپس راهی را که به آرامگاه می رسد باید پیمود و پس از عبور از در دیگری وارد آرامگاه شد. به دلیل وجود راههای پیچ در پیچ، آرامگاه در نظر اول مرموز به نظر می آید.

سقف ساختمان آرامگاه، هشت ضلعی، آجری و بسیار زیبا درست شده است. با رنگ خاکستری روی آن را رنگ آمیزی کردند. پس از اولین طبقه هشت ضلعی، دو

۶۱-۱ گنبد، بزرگ
آرامگاه لین شیا
در گانسو

طبقه هشت ضلعی دیگر روی آن قرار دارد و با رنگ روغن قرمز روی آن را رنگ کرده‌اند. وجود دورنگ خاکستری و قرمز جلوۀ خاصی به ظاهر ساختمان بخشیده است. ساختمانهایی مثل این آرامگاه که دارای سه طبقۀ هشت ضلعی باشند در لین شیه خیلی کم دیده شده است. البته خصوصیات این ساختمانها با ساختمان مناره‌های سه طبقه شباهتی ندارد (شکل ۱- ۶۱).

دیوارهای این آرامگاه را بسیار زیبا تزئین و برجسته‌کاری و کنده‌کاری کردند. هر بخش از دیوارهای این آرامگاه را هنرمندان چینی با زیبایی و دقت و حوصله و با طرحهای زیبا نقش آفرینی کردند (شکلهای ۲- ۶۱، ۳- ۶۱، و ۴- ۶۱). پنجره‌های چوبی میهمان خانه نیز زیباست و علاوه بر زیبایی، بسیار محکم است. بیشتر به علت جلوگیری از بادهای صحرایی این ناحیه، دارای سبک خاصی است. ستونهای استفاده شده در ساختمان میهمان خانه نیز بسیار محکم است و روی آنها تصاویر زیبایی نقش زده شده است. رنگ آمیزی داخل آرامگاه کمی در هم ریخته و فرسوده شده و باید روی آنها رنگ آمیزیهای تازه‌ای انجام گیرد تا از بی نظمی در بیاید.

پشت آرامگاه، درختهای سرو و صنوبر وجود دارند و در حیات نیز گلهای معروفی که در لین شیه فراوان است، دیده می‌شود که به نام گل‌های صدتومانی معروف است. در

سال ۱۹۱۸م، طی ناآرامیها و شلوغیها و کشتار و آتش سوزی که در نقاط مختلف چین به وقوع پیوست، ساختمان این آرامگاه نیز دچار آتش سوزی شد. هم اکنون از طرف

۶۱-۳ دیوار آجری آرامگاه لین شیا در گانسو

۶۱-۲ نقش آجری دیوار آرامگاه لین شیا در گانسو

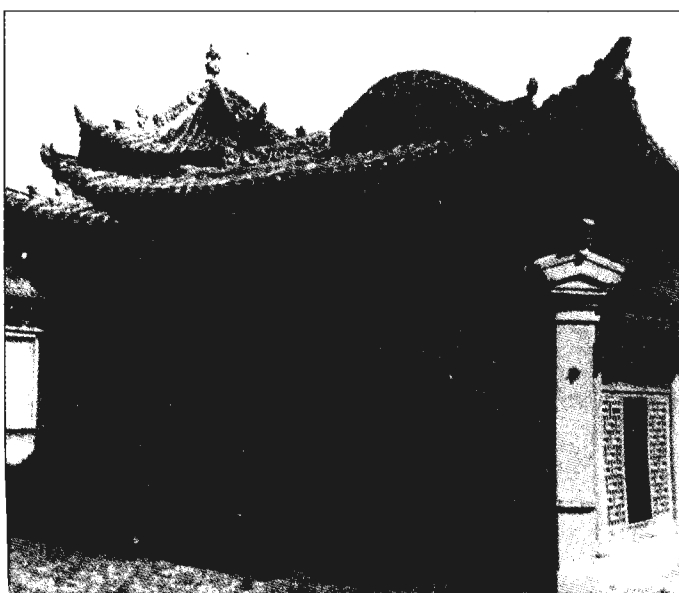

۶۱-۴ دیوار پشت آرامگاه لین شیا در گانسو

دولت، باغ آرامگاه به حالت اولیه خود برگشته است و يك كلاه فرنگی جدید نیز بدان اضافه کردند. ترکیب ساختمان قدیمی با باغ پرگل و گیاه، بسیار جالب و دلپذیر است. در سقف ساختمان آرامگاه، از روش دوگونگ استفاده شده و دو طبقه است، طبقه بالا شش ضلعی و طبقه پایین مربع است. این دو سبک طبقه با یکدیگر، جلوه خاصی دارند. در طبقه پایین که چهارگوش و از آجر ساخته شده نکات مهندسی ظریفی به کار رفته است و درست در وسط آن پنجره‌ای مشبک تعبیه کرده‌اند. کلاً این آرامگاه از نقطه نظر مهندسی و به کار بردن فنون مختلف، و هنر و ظرافت، يك نمونه در نوع خود به شمار می‌رود.

۶۲. آرامگاه خوزه چانگ شی در دتونگ، ایالت چینگ خی

استان دتونگ به شی نینگ بسیار نزدیک است. در پای کوه، آرامگاهی وجود دارد که در زمان چینگ و به سال ۱۸۸۲ م ساخته شده است. مقبره چانگ شی، خیلی بزرگ نیست. در محل این آرامگاه، میهمان خانه، يك تالار و قبرهای چند تن دیگر از مسلمین وجود دارد. ارتفاع آن از زمین کم نیست و دارای چندین ساختمان است. در تمام سقفهای این ساختمانها، روش دوگونگ به کار

۱-۶۲ نمای خارجی
آرامگاه دتون
استان چینگ خی

۶۲-۲ نمای خارجی شبستان آرامگاه دتون استان چینگ خی

رفته است.

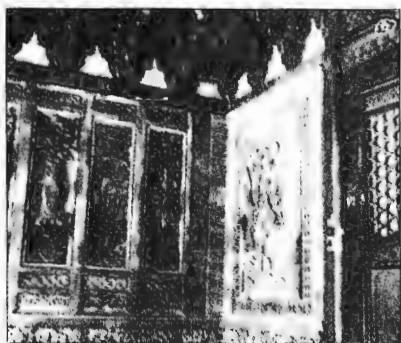
دیوارها همگی دارای نقش و نگارهای متعدد و بسیار زیبا هستند. در یکی از این ساختمانها پنجره‌های زیبایی که هوا از داخل آن به راحتی عبور می‌کند، درست کردند (شکلهای ۱-۶۲، ۲-۶۲، و ۳-۶۲).

با چوب نیز اشکال و نقشهای بسیار زیبایی آفریده‌اند و کل هنری که در این ساختمانها به کار رفته است تحسین برانگیز است، معمولاً از مناظر طبیعی برای نقاشی و کنده‌کاری روی ساختمانها استفاده کرده‌اند، مثل درختان، گلها، کوه، رودخانه، و ...

در داخل گنبد آرامگاه نیز، روش دوگونگ‌را به کار برده‌اند. البته، نسبت به گنبد مسجد خونگ شویی چوآن ساده‌تر و بزرگتر است (شکلهای ۴-۶۲ و ۵-۶۲). کل آرامگاه، بسیار زیبا و با دقت درست شده، و دارای دیوارهای بلندی نیز می‌باشد (شکلهای ۶-۶۲ و ۷-۶۲). میهمان‌خانه بسیار بزرگ است و به خصوص برای اعیاد اسلامی و مراسم مذهبی از این اتاق استفاده می‌شود.

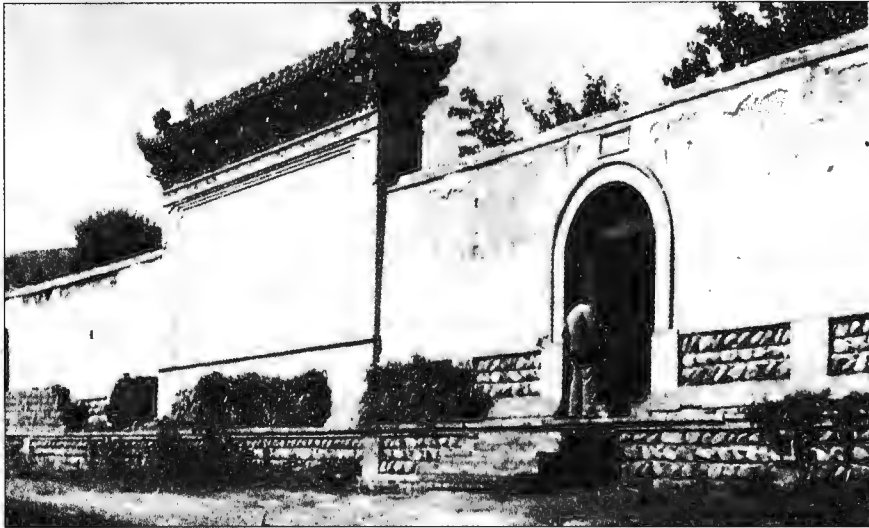
۶۲-۳ آجرکاری آرامگاه دتُون
استان چینگ خُی

۶۲-۴ نمای داخل آرامگاه دتُون استان چینگ خُی

۶۲-۵ سقف گنبد آرامگاه دتُون استان چینگ خُی

۶۲-۶ درب آرامگاه دتُون استان چینگ خَی

۶۲-۷ دیواره‌ها و
آجر کاری آرامگاه
دتُون استان چینگ خَی

۶۳. مقبره یوسف در کاشغر سین کیانگ

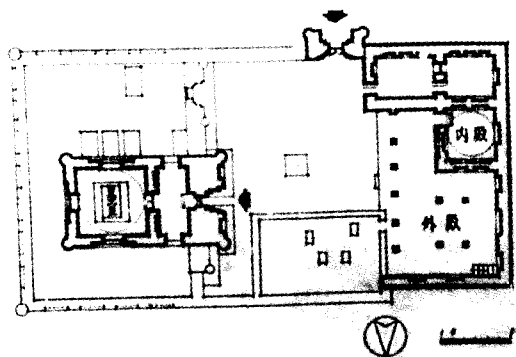
این مقبره، در جنوب شرقی پارکی به نام پارک جمهوری در جنوب کاشغر واقع شده است. گفته می شود، وی شاعر معروف اقلیت اویغور و بزرگترین شاعر زمان خود بود

نام کامل وی یوسف حسین بوده است. مقبره دیگری به نام خجی فو نیز در همین نقطه قرار دارد که از اقلیت سالار می باشد. معروفترین اشعار وی، مربوط به زمان سونگ است، یعنی سال ۱۰۶۹ م. به همین دلیل، مقبره وی نیز به احتمال زیاد در همان زمان سونگ ساخته شده است. در قسمت دیگری، مقبره فردی به نام یوسف خدایارخان قرار دارد. در کتاب معروف تاریخ اویغور در مورد وی آمده است که:

«در اوایل قرن یازدهم میلادی، برادر بولاخان به نام یوسف خدایارخان به کشور (منظور منطقه می باشد) بوداییان حمله برد و جنگ طولانی را آغاز کرد که قریب به بیست و چهار سال طول کشید و عاقبت در همان محل کشته شد. هدف وی فقط خدمت به اسلام و مسلمین و ترویج این دین بود...»

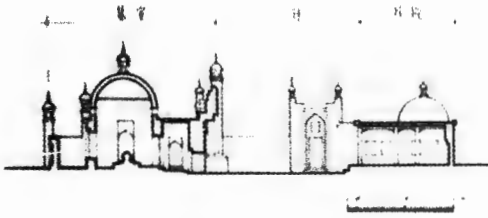
یوسف خدایارخان، مهمترین و معروفترین مبلغ دین اسلام در خطه شرق کشور چین بود و به طور حتم، وی همان فردی است که در کتاب از آن نام برده شده است. در بعضی روایات و نوشته ها آمده است که یوسف خدایارخان مبلغ مشهوری بوده که در تاریخ ۴۳۸ ق در کاشغر از دنیا رفته است. مقبره وی در پارک جمهوری قرار دارد. بعدها، این مقبره به دست فردی به نام یعقوب مرمت شد. این مطالب، در آثار باستانی اقلیت اویغور در سین کیانگ به ثبت رسیده است.

شکل ظاهری مقبره کوچک نیست، اما قسمتهای مهم این مقبره زیاد هم بزرگ نیست. بخشهای مهم آن عبارتند از: ساختمانی که مقبره در داخل آن قرار دارد، شش تالار شبستان، دو ساختمان محل سکونت مجزا از هم، و در حیاط نیز پنج درخت بزرگ قرار دارد و رویهمرفته حیاط زیبا و آرامی دارد.

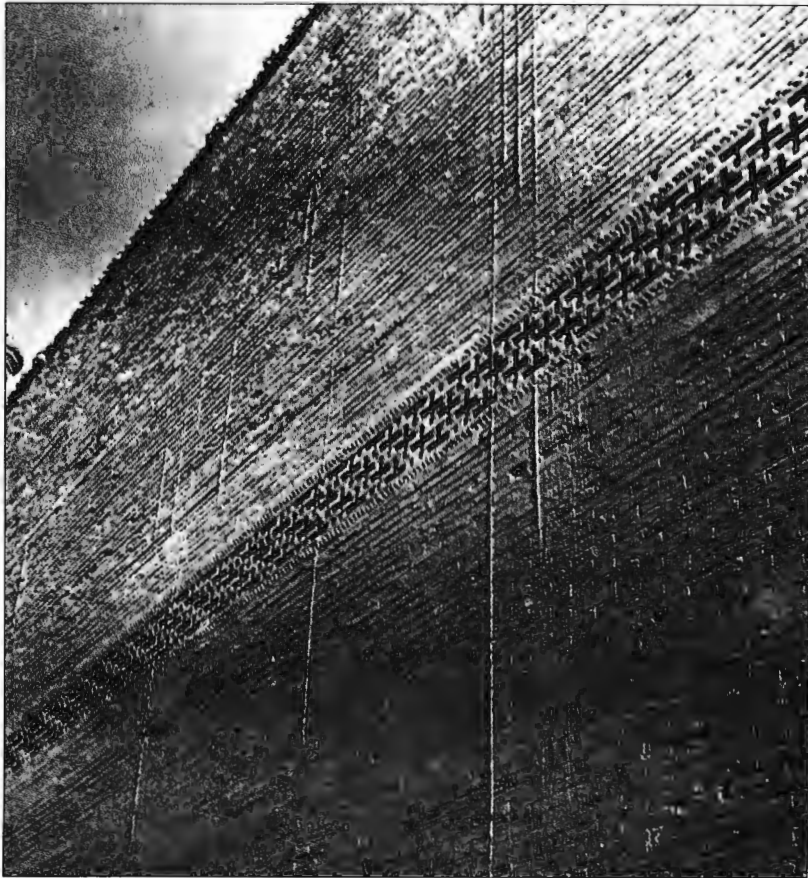

۶۳-۱ آرامگاه یوسف خاص حاجب در کاشغر استان سین کیانگ

۶۳-۲ طرح آرامگاه یوسف خاص حاجب
در کاشغر استان سین کیانگ

۶۳-۳ نمای بیرونی آرامگاه یوسف خاص حاجب در کاشغر استان سین کیانگ

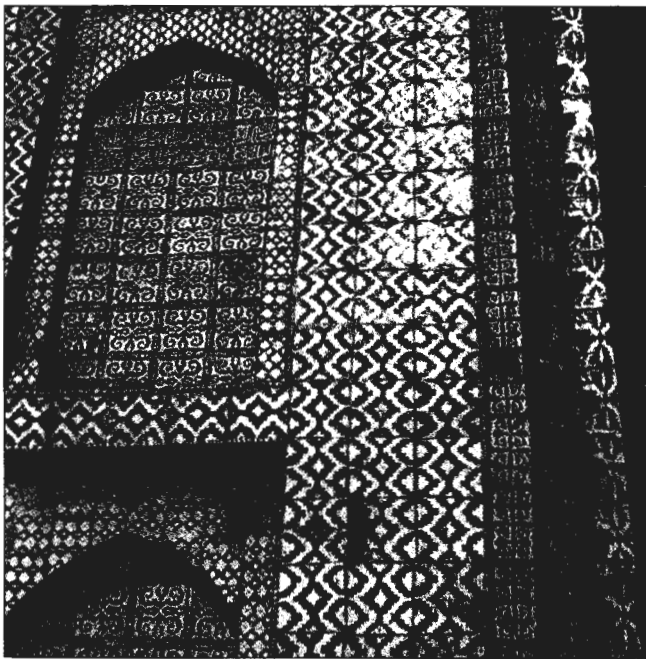
۶۳-۴ دیوار خارجی آرامگاه یوسف خاص حاجب در کاشغر استان سین کیانگ

۶۳-۵ نقشهای درب ورودی آرامگاه یوسف خاص حاجب در کاشغر استان سین کیانگ

۶۳-۶ نقشهای درب ورودی آرامگاه یوسف خاص حاجب در کاشغر استان سین کیانگ

۶۳-۸ ستون آرامگاه یوسف
خاص حاجب در کاشغر
استان سین کیانگ

۶۳-۷ نقوش درب ورودی آرامگاه یوسف خاص حاجب در کاشغر
استان سین کیانگ از نزدیک

این مقبره پس از یکی از جنگهای داخلی مرمت شده و پس از انقلاب نیز مورد تعمیر قرار گرفته است (شکلهای ۱- ۶۳ و ۲- ۶۳).

گنبد آجری بزرگ و زیبایی در داخل این مقبره قرار دارد. سقف تالار شبستان مسطح است و ساختمانها به صورت بلند و کوتاه ساخته شدند (شکل ۳- ۶۳).

از رنگهای آبی و سفید زیاد استفاده شده و دیوارهای آجری و چوبی شبستان آرامگاه از زیباترین و هنرمندانه ترین آثار هنرمندان سین کیانگی می باشد. از قرنهای بعد نیز کمتر آرامگاهی بدین شکل ساخته شده است.

از آینه کاریهای سبز و آبی و سفید در ساختمان مقبره استفاده شده و همچنین از کاشیکاری نیز استفاده های بجایی شده است. کاشیها به رنگهای گوناگونند و احتمالاً قدمت صد ساله دارند. اما در بعضی نقاط دیگر ساختمان، جدیدترند. در دو طرف ساختمان، دو مناره آجری وجود دارد که استوانه ای شکل اند.

کلاً در این آرامگاه، قریب ده مناره وجود دارد که در کمتر مسجد یا آرامگاهی دیده شده است. (شکلهای ۴- ۶۳، ۵- ۶۳، ۶- ۶۳، و ۷- ۶۳).

ستونهای چوبی کار گذاشته شده در شبستان، یکی از هنرهای سازندگان این آرامگاه و مسجد است. همان طور که در شکل ۸-۶۳ ملاحظه می کنید، بسیار زیبا و با سلیقه روی چوبها کنده کاری شده است.

۶۴. مقبره طغرل در شهر خویانگ، ایالت سین کیانگ

سلسله یوآن، اصولاً نسبت به معماری اسلامی و اسلام نظر مساعدی داشته است. دوره حکومت در این سلسله، انواع معماریهای اسلامی توسعه و پیشرفت شایانی داشته است. در زمان یارخان که سرپرستی یکی از ایالات را داشته، تمام مردم عمامه سفید بر سر می گذاشتند و بعدها در زمان فردی به نام اُزبک خان بررسی بیشتری روی دین اسلام انجام گرفت و روز به روز تعداد بیشتری از مردم به دین اسلام می گرویدند. این افراد، بعدها به اقلیت اُزبکها معروف شدند.

در سال ۱۳۲۵م طغرل تیمور که قبلاً جزو فرقه لامایی ها بود، به دین اسلام گروید و افراد زیادی را به عنوان مبلغ مذهبی به نقاط مختلف فرستاد تا دین اسلام را ترویج کنند.

طغرل تیمور، هفتمین نوه چنگیز خان است. وی در سال ۱۳۶۳م از دنیا رفت. مقبره وی در خویانگ و در پنج کیلومتری دهکده مؤذن قرار دارد. به احتمال زیاد، در همان سال این آرامگاه ساخته شده است.

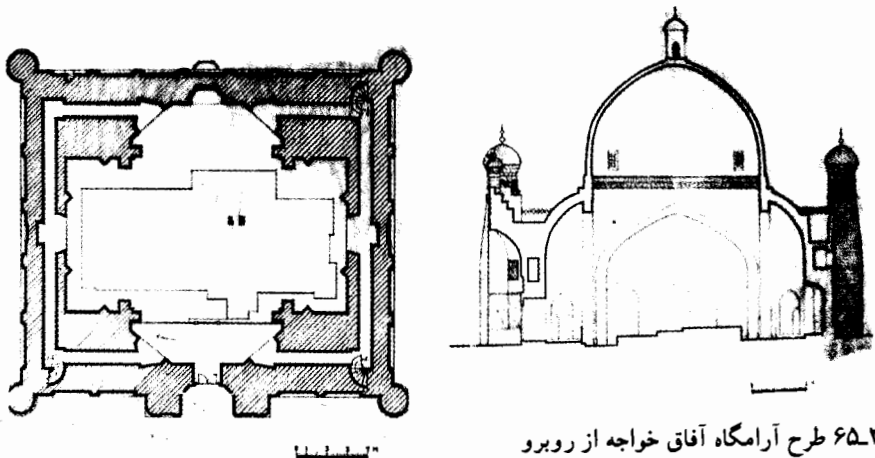
قبر در داخل يك ساختمان آجری قرار دارد که در وسط آن، گنبدی آجری وجود دارد؛ در داخل آن هیچ استفاده ای از چوب نشده است؛ دارای پله هایی است که به بالای ساختمان راه دارد؛ ارتفاع آن ۷/۷ متر و عرض آن ۱۰/۸ متر است. طول آن نیز ۱۰/۸ متر است. در داخل این آرامگاه، روی دیوارها کلمات عربی و آیات قرآن به فراوانی به چشم می خورد. از کاشیهای سفید و آبی نیز استفاده شده و بسیار زیباست. شکل ساختمان شباهت زیادی به سبک ساختمانهای کشورهای آسیای مرکزی دارد. حتی سبک دروازه این آرامگاه و نحوه کاشیکاری آن نیز شبیه به همان کشورهاست. درب اصلی این آرامگاه را اگر با درهای مساجد هانگ جو و چوآن جو مقایسه کنیم، می بینیم که همگونی و شباهتهای زیادی با یکدیگر دارند. مخصوصاً ساختمان و خصوصیات آن با شرایط طبیعی آب و هوایی منطقه نیز همگونی دارد. شاید بهتر باشد بگوییم به دلیل شرایط آب و هوایی، سبک جدید و مخصوصی را در

معماری اسلامی آفریدند.

آرامگاه طغرل، دارای ششصد سال قدمت تاریخی است، و این خود نکته با ارزشی است. نزدیک مقبره این فرد، قبر پدر و مادرش و فرزندش نیز وجود دارد. البته آنها دارای قبرهای معمولی کوچکی هستند.

۶۵. آرامگاه آفاق خواجه در کاشغر سین کیانگ

این آرامگاه در زمان مینگ ساخته شده است و تعداد زیادی از مسلمینی که مبلغ دین اسلام بودند در این ناحیه از دنیا رفتند. در این آرامگاه، غیر از قبر آفاق خواجه، قبرهای دیگری متعلق به نزدیکان او و سایر مسلمین وجود دارد. در سال ۱۸۷۴م که فردی به نام یعقوب به جنوب سین کیانگ حمله برد و هدفش جایگزینی دین اسلام به جای فرهنگ استعماری بود، این مقبره را تعمیر کرد. این مقبره، در واقع بزرگترین آرامگاه در سین کیانگ به شمار می رود (شکلهای ۱- ۶۵ و ۲- ۶۵).

۶۵-۱ نقشه آرامگاه آفاق خواجه

۶۵-۲ طرح آرامگاه آفاق خواجه از روبرو

گفته می شود، فرد دیگری به نام شیانگ جی نیز در زمان امپراطوری چینگ در این مکان از دنیا رفته است و قبر وی نیز در همین مکان قرار دارد. این فرد نیز از مبلغین مشهور بوده و به همین دلیل، مقبره شیانگ جی نیز نامیده می شود. این آرامگاه در ده کیلومتری شرق کاشغر واقع شده است. بسیار بزرگ و وسیع

است و در داخل آن غیر از مقبره آفاق خواجه، چهار مسجد کوچک و بزرگ نیز قرار دارد. همچنین شامل اتاق درس، محل سکونت روحانی، حمام، تعداد زیادی آشپزخانه و يك باغ بزرگ و مصفاي پر درخت است. در چهار طرف این آرامگاه، حدود هفتصد خانوار زندگی می کنند و همچنین، حدود هزار قبر از مسلمانان در آن وجود دارد. این قبرها همگی دارای سنگ قبرهای ساده و كوچك اند كه ارتفاع آنها از زمین نیز زیاد نمی باشد. در حدود ده هزار هكتار زمین اطراف این آرامگاه، مسلمانان و مبلغین زندگی می کنند. به معماری این آرامگاه كه دقیق توجه شود، آثار تسلط نیروی حاكمه و بهره برداری از کشاورزان و مردم در آن زمان مشهود است.

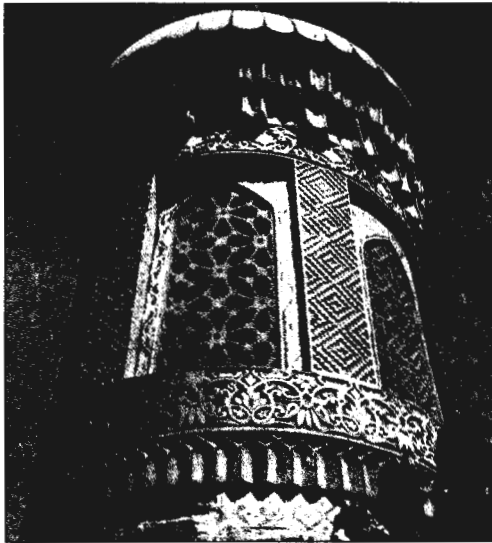
ساختمان مقبره، مهمترین قسمت در بین سایر نقاط این آرامگاه به شمار می رود. نکته مهم این آرامگاه این است كه سنگ قبر روی يك سكو قرار دارد. قبر، بسیار بزرگ است و طول آن بین يك تا دو متر می باشد، در بعضی از آرامگاههای دیگر، بین پنج تا شش متر می باشد و ارتفاع آن دوالی سه متر است (قبر بچه ها معمولاً به يك متر نمی رسد). بر خلاف آنچه تصور می رود، در بعضی از این مقبره های معروف، فقط جسد يك نفر وجود ندارد و اجساد تمامی يك خانواده در آن دارد، البته مقبره های يك نفره نیز وجود دارد. گنبد زیبای مقبره آفاق خواجه دارای شانزده متر ارتفاع است. نقل شده كه گنبد قبلاً دارای رویه طلا بوده است. در سال ۱۹۳۴م كه ارتش «ماچونگ اینگ» به جنوب سین کیانگ حمله كرد به هنگام فرار از آن نقطه، طلاهای این گنبد را دزدید. پس از انقلاب خلق چین، دولت مردمی به علت داشتن سیاست آزادی مذاهب و همچنین به سبب وجود آزادی كه دولت به پیروان دین اسلام می داد، مبلغ صد هزار یوآن به تعمیر این مقبره اختصاص داد و گنبد نیز بار دیگر تعمیر اساسی شد و تماماً از كاشیهای سبزرنگ برای تزئین گنبد و دیوارهای مقبره استفاده شد. در داخل قبرستان، حدود شصت و هشت قبر كوچك و بزرگ قرار دارد. همه ساله، زمان فرا رسیدن عید قربان و به خصوص روز قربانی و كلاً يكماه كامل، مردم به انجام مراسم مذهبی در این محل می پردازند و از كاشغر هزاران نفر به این نقطه می آیند. حتی مواد غذایی با خود به این محل می آورند تا بتوانند طبق عقیده خود به احسان و صدقه به مستمندان بپردازند. تعدادی از ثروتمندان مسلمان در زمینهای خالی اطراف این مقبره به ساختن مساجد كوچك و بزرگ، كلاسهای توجیهی اسلامی، آشپزخانه، حمام و غیره همت كرده اند. این وحدت يك جامعه با عظمت و با افتخار را می رساند.

در چهار طرف مقبره، مناره است و روی سطح دیوار اطراف مقبره، پنجره‌های کوچکی تعبیه شده و بالای سر در پنجره‌ها را گنبدی شکل ساخته‌اند که جمعاً در اطراف ساختمان دوازده عدد است. نمونه‌های این مناره‌ها را در ایران، هند و آسیای مرکزی و معماری اسلامی کشورهای مسلمان می‌توانید مشاهده کنید. البته در هندوستان برای رو بنای ساختمان از سنگ بیشتر استفاده می‌شود تا کاشی. در این مقبره کاشیکاریهای بسیار زیبایی انجام شده است (شکلهای ۳-۶۵، ۴-۶۵، و ۵-۶۵).

مناره استوانه‌ای این مقبره بزرگترین مناره در جنوب سین کیانگ است. قسمت بالای آن دایره‌ای شکل است و با سایر مناره‌ها همگونی ندارد، یعنی فقط مناره‌ای استوانه‌ای شکل در زمینی چهارگوش نیست، بلکه دارای شکلی ویژه و همچنین

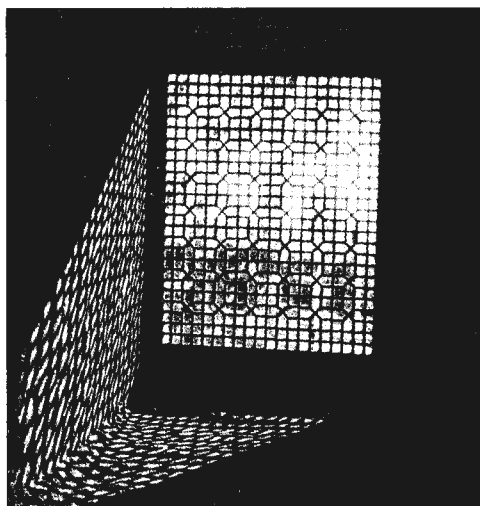
۶۵-۳ آرامگاه آفاق خواجه

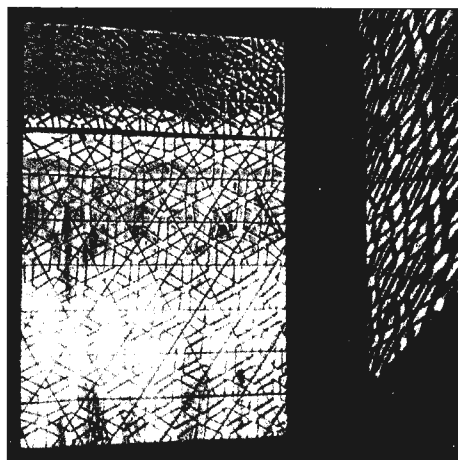
۶۵۴ بالای مناره آفاق خواجه

دارای کنده کاریها و نقشهای بسیار زیبا و متفاوتی است. در واقع، طبقه طبقه بالا رفته و هر طبقه دارای شکل و نقش خاص خودش می باشد که با طبقه بعدی هیچ گونه شباهتی ندارد. در این مناره بلند، به جای استفاده از هنر نقاشی، پارا فراتر گذاشته و از هنر زیبای به کار بردن نقشهای بدیع و برجسته و مشبک روی آجر استفاده کرده اند و این خود روشی است.

در چهار طرف مناره، در میان پنجره های بزرگ، هزاران حفره خالی مشبک وجود دارد و نقش هر کدام از این پنجره ها با دیگری متفاوت است. البته سبک پنجره های مشبک از کشورهای عربی رسیده است (شکل های ۶-۶۵، ۷-۶۵، ۸-۶۵، و ۹-۶۵). در قسمت بیرونی در مناره، روی دیوار تماماً از کاشیهای سبز و آبی و زرد استفاده شده و بسیار زیباست. در بالاترین نقطه مناره که دایره شکل است فقط از رنگ سبز استفاده شده. وجود کاشیهای رنگارنگ به جای نقاشی، باعث شده تا جلوه و نمای بیشتری به ساختمان بدهند و بیشتر به عظمت مقبره می توان پی برد. جمعاً چهار شبستان در آرامگاه وجود دارد. همگی، ساختمانهای مرتفعی هستند و سقفهای سبزرنگ دارند. یکی از آنها به نام شبستان سبز معروف است. (۱) شبستان سبز: قدیمیترین معماری را نسبت به سایر شبستانها دارد و در شروع

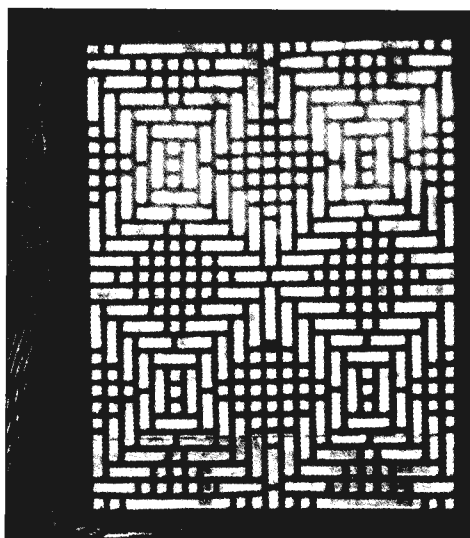

۶۵۶ تزئین پنجره آرامگاه آفاق خواجه

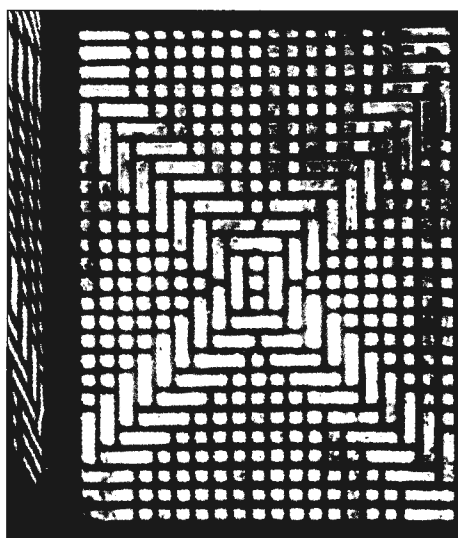

۶۵۷ تزئین پنجره آرامگاه آفاق خواجه

سلسلهٔ چینگ با مقبره یکجا ساخته شده است. در طرف راست مقبره قرار دارد و ازدو بخش تشکیل شده است. زمانی که هوا خیلی گرم باشد، معمولاً از این شبستان

۶۵۸ تزئین پنجره آرامگاه آفاق خواجه

۶۵۹ تزئین پنجره آرامگاه آفاق خواجه

استفاده می شود و آن نیز به دلیل خصوصیات معماریش می باشد. در قسمت پشت شبستان، شبستان دیگری قرار دارد که برای روزهای سرد از آن استفاده می شود. وجود رنگ سبز جلا و زیبایی خاصی بدان بخشیده است. ارتفاع آن از زمین شانزده متر است و دارای چهار ردیف فرورفتگی در دیوار می باشد که بالای آنها نیز گنبدی شکل است. طبقه پایین چهار عدد، طبقه دوم هشت عدد، طبقه بالاتر، شانزده عدد و آخرین طبقه سی و دو عدد فرورفتگی قدی دارد و سپس گنبد مناره قرار دارد (شکل ۱۰-۶۵).

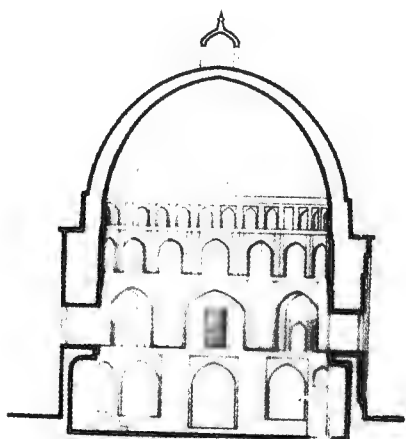
۲) شبستان بزرگ: در داخل حیاط واقع شده و مجاور مقبره است. در زمان حمله یعقوب به سین کیانگ برای برپایی عدالت و اسلام، ساخته شده است. در آن زمان، نه تنها در این مقبره تعمیرات اساسی انجام گرفت، بلکه ساختمانهای جدید زیادی نیز ساخته شد. شبستان بزرگ نیز یکی از آنهاست (شکل ۱۱-۶۵).

این شبستان، دارای پانزده رواق است و در قسمت پشت شبستان نیز هشت رواق وجود دارد. تماماً از آجر ساخته شده و ستونهای محکم و زیبایی نیز جلوی رواقها قرار دارد. که داخل آنها طاقنماست (شکل ۱۲-۶۵ و ۱۳-۶۵). ستونها قرمز خوشرنگ است و بعضی از آنها نیز سبزرنگ می باشند. به طور کلی، چون از دو رنگ شاد استفاده شده، فضای زیبایی را نیز به وجود آورده اند.

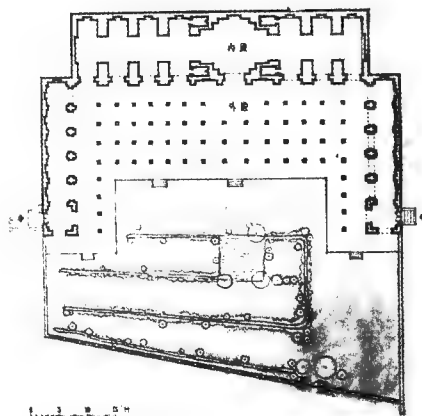
جلوی مسجد، درختان سر به فلک کشیده زیادی وجود دارند. از طریق راهروهایی به محوطه مقبره ها می رسیم. در قسمت جنوبی مسجد، در بزرگی قرار دارد. این بدان علت است که نمازگزاران مجبور نباشند حتماً از وسط زمین گورستان عبور کنند و به داخل مسجد بیایند. در بخش شرقی ساختمان، کلاسهای درس قرار دارد و سپس محل سکونت روحانی مسجد.

۳) کلاسهای درس نیز در زمان حمله یعقوب ساخته شد. دارای معماری بسیار ساده ای است که در يك زمین چهارگوش انجام پذیرفته است. در هر چهار طرف، اتاقهای بیشماری وجود دارد. در غرب، پنج اتاق بزرگ با سقفهای مرتفع وجود دارد که محل تحصیل علوم دینی و بحثهای دینی است. جلوی تمام اتاقها ایوانهایی وجود دارد تا به هنگامی که هوا گرم است از آنها استفاده کنند.

۴) مسجد بلند و کوتاه: در بخش شرقی کلاسهای درس، دو شبستان کوچک قرار دارد که یکی بلند است و دیگری کوتاه. مسجد بلند در محلی بالاتر از سطح زمین

۶۵-۱۰ طرح مسجد بزرگ آرامگاه
آفاق خواجه از روبرو

۶۵-۱۱ نقشه مسجد بزرگ
آرامگاه آفاق خواجه از روبرو

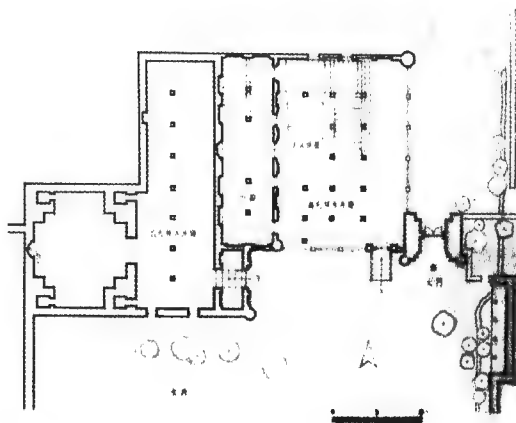

۶۵-۱۲ منظره بیرونی مسجد آرامگاه آفاق خواجه از روبرو

۶۵-۱۳ داخل مسجد آرامگاه آفاق خواجه از روبرو

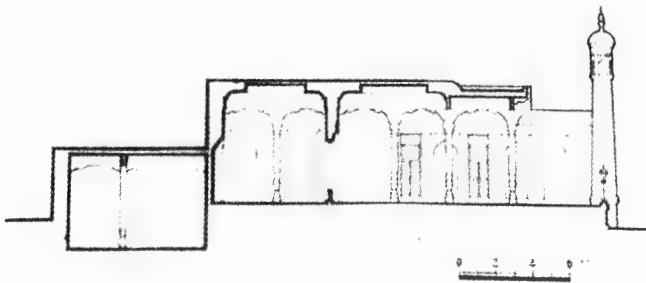
ساخته شده است و مسجد کوتاه در زیر زمین واقع شده است، آن هم به علت شرایط آب و هوایی و باز به دلیل شرایط آب و هوایی آن منطقه، مساجد دارای شبستانهای اندرونی و بیرونی می باشند که برای تابستان گرم آن نقطه، بسیار مفید هستند

۶۵-۱۴ نقشه مسجد گانووی
در آرامگاه آفاق خواجه

(شکلهای ۱۴-۶۵، ۱۵-۶۵، و ۱۶-۶۵).

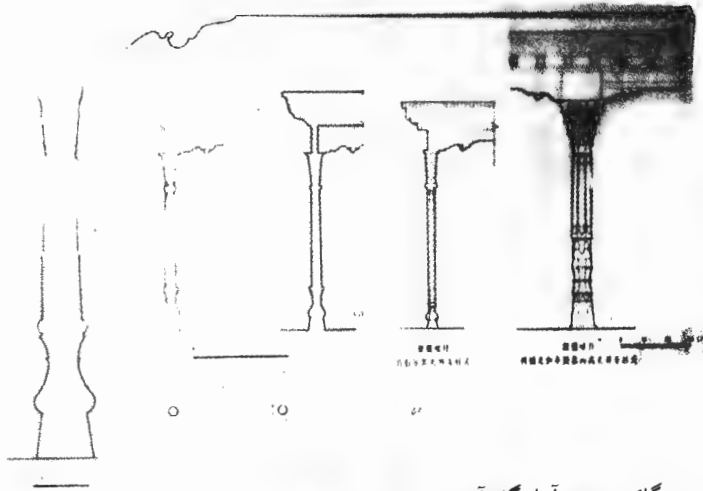
مسجدی که در ارتفاع بلندتر واقع شده، بیش از ده سال پیش، به خواش يك عالم روشنفکر، از کارگران زحمتکش، مورد تعمیر واقع شده است. مسجد بسیار زیبایی است و دارای محراب و همچنین فرورفتگیهای بسیار زیبایی در سطح دیوار می باشد. کل مناره‌ها با استفاده از آجر ساخته شده‌اند. یکی از آنها در بخش شمال شرقی مسجد و دیگری در جنوب غربی آن واقع شده است. کل مسجد نشان دهنده هنر و فن، و حوصله و علاقه به کار رفته از طرف کارگران زحمتکش چینی است. ستونهای به کار رفته در ساختمان نیز دارای شکلها و کنده کاریهای زیبایی است.

۶۵-۱۵ طرح مسجد گانوی در آرامگاه آفاق خواجه از زوبرو

۶۵-۱۶ درب ورودی مسجد گانوی در آرامگاه آفاق خواجه

۶۵۱۷ ساختار ستونهای مسجد گانووی در آرامگاه آفاق خواجه

۶۵۱۸ ستونهای شماره ۲ و ۳ و ۴ و ۵ مسجد گانووی در آرامگاه آفاق خواجه

۶۵-۱۹ سرستون شماره ۷ مسجد گاننوی در آرامگاه آفاق خواجه

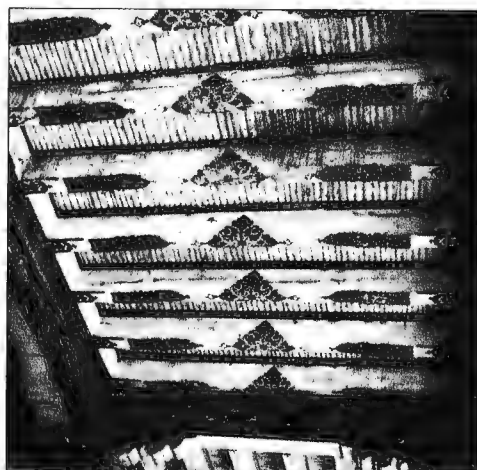
۶۵-۲۰ منظره داخلی مسجد گاننوی
در آرامگاه آفاق خواجه

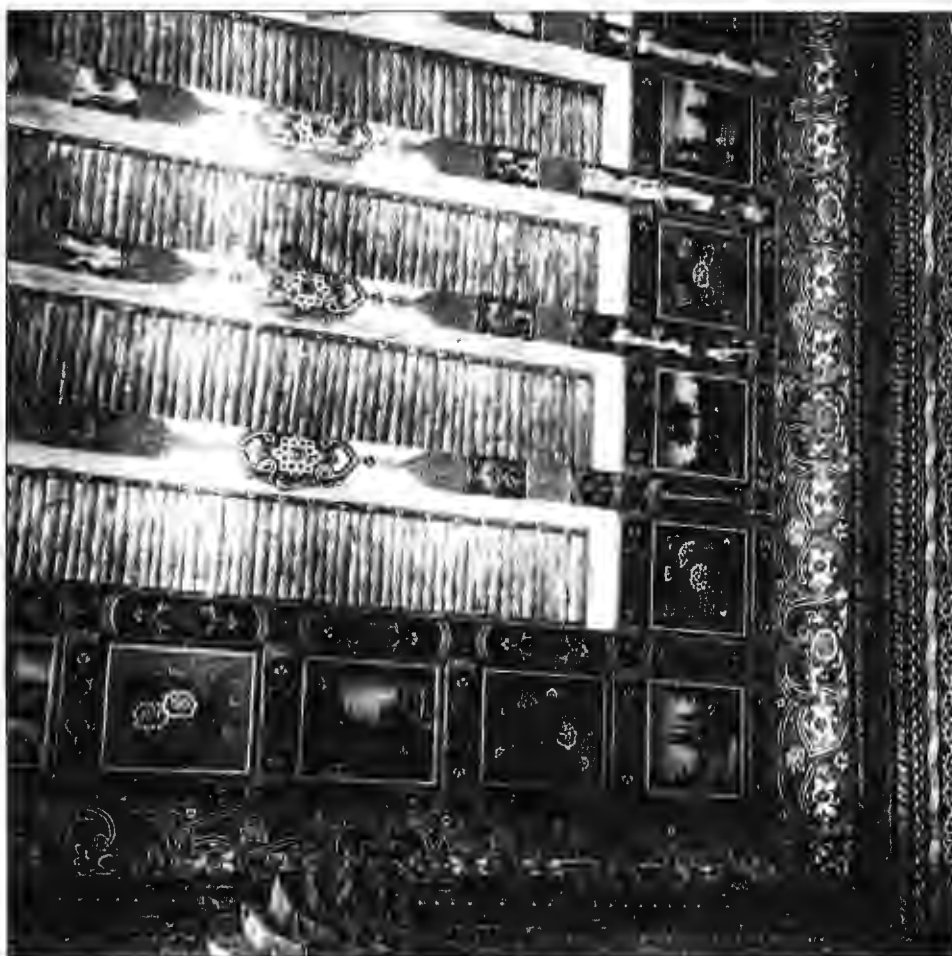
۶۵-۲۱ سرستون دیگری از مسجد گاننوی در آرامگاه آفاق خواجه

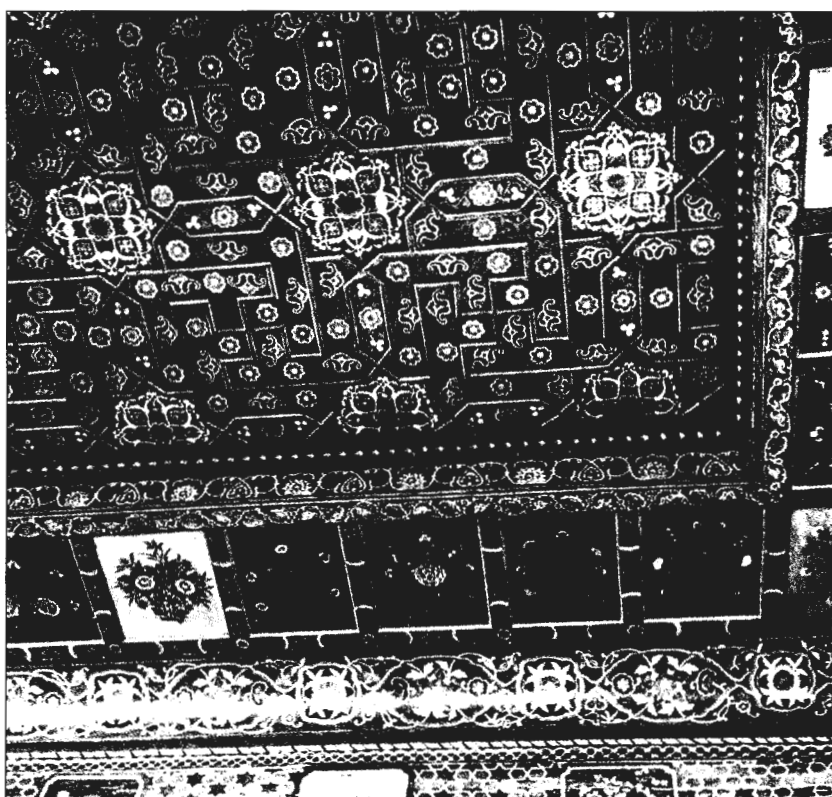
۶۵-۲۲ سقف مسجد گانوی در آرامگاه آفاق خواجه

۶۵-۲۴ سقف شماره ۲ مسجد گانوی
در آرامگاه آفاق خواجه

۶۵-۲۳ سقف ایوان مسجد گانوی در آرامگاه آفاق خواجه

۶۵-۲۵ سقف داخل مسجد گانوی در آرامگاه آفاق خواجه

پای همه ستونها تا میزانی مشخص، تراش داده شده است (شکلهای ۱۷-۶۵، ۱۸-۶۵، ۱۹-۶۵، ۲۰-۶۵). بالای تمام ستونها با شکلهای زیبا و مشخصی کنده کاری یا تراش داده شده و روی آنها رنگ آمیزی و نقاشیهای بسیار زیبایی همراه با سلیقه و مهارتی بسیار خوب، انجام شده است (شکلهای ۲۱-۶۵، ۲۲-۶۵، ۲۳-۶۵، ۲۴-۶۵، ۲۵-۶۵). سقف ساختمان با نظم و ترتیب و خیلی زیبا نقاشی و رنگ آمیزی شده است. رنگهای مورد استفاده نیز بسیار با یکدیگر تناسب و همگونی دارند. نقاشیهای روی سقف، هر قدر به وسط نزدیکتر می شود، سبک و شکلش فرق می کند. این نقاشیها و رنگها در کاشغر امری است متداول. اما اینکه تمام این هنرهای نقاشی یکجا جمع شود و زیبایی را کامل کند، کمتر دیده شده است. بعضی از نقاشیها، داخل مربع جای گرفتند، برخی دیگر داخل گلهای شانزده ضلعی و برخی نیز داخل شش

ضلعی قرار گرفتند (شکلهای ۶۵-۲۶، ۶۵-۲۷، ۶۵-۲۸، ۶۵-۲۹، ۶۵-۳۰، ۶۵-۳۱ و ۶۵).

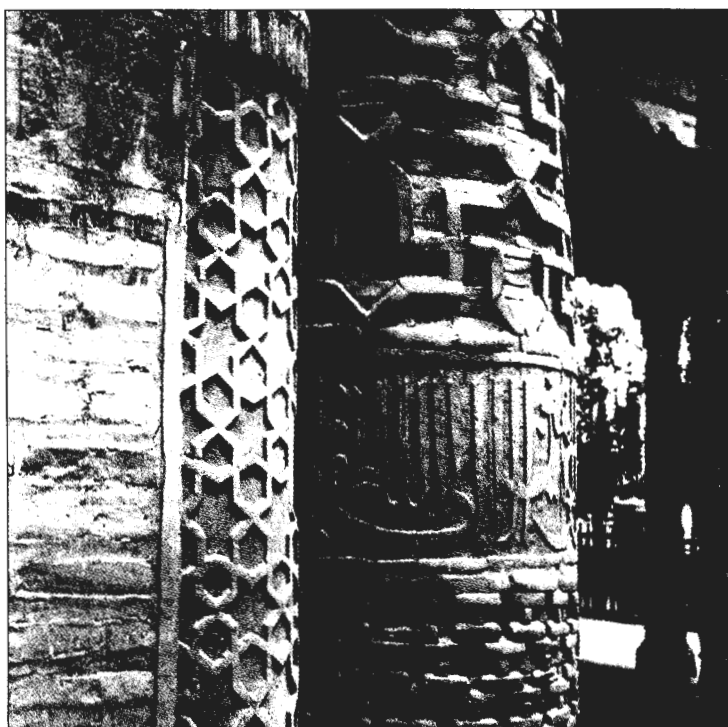
۶۵-۲۶ گوشه‌ای از مسجد کوچک
آرامگاه آفاق خواجه

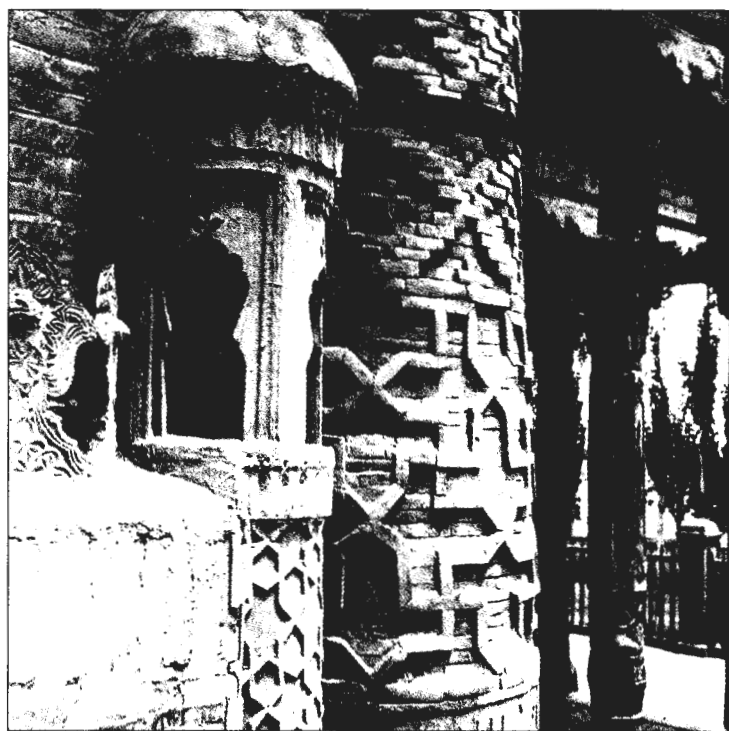
۶۵-۲۸ آجرکاری ضلع جنوبی مسجد کوچک
آرامگاه آفاق خواجه

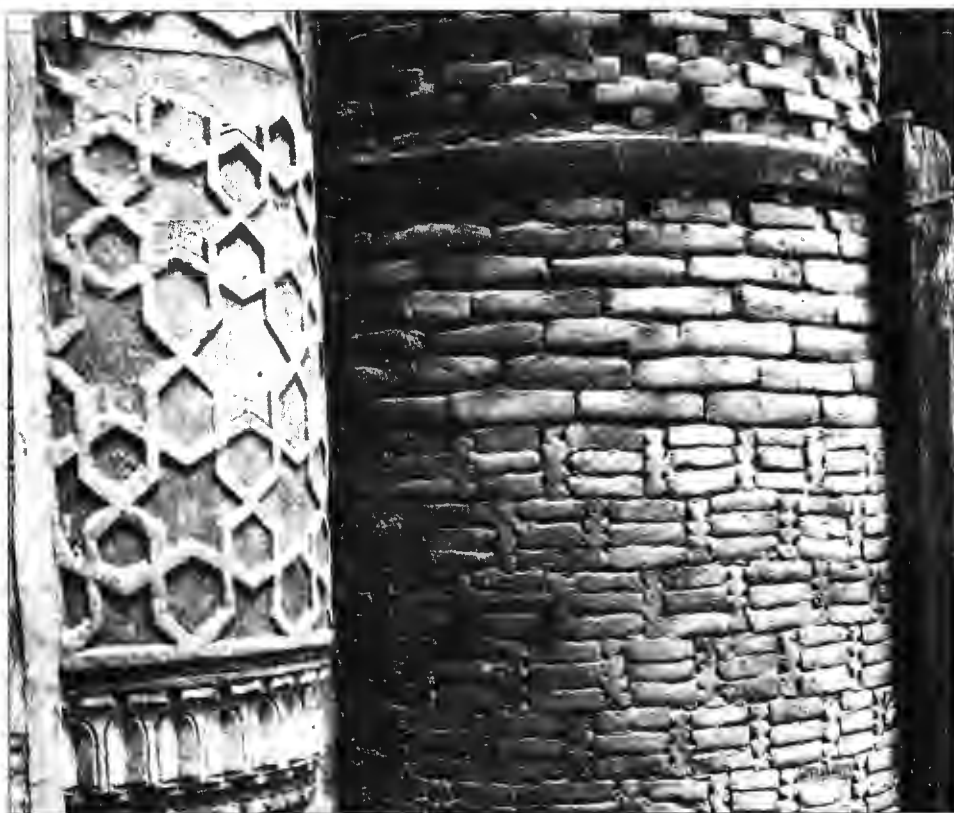
۶۵-۲۷ پایه‌های مناره در شمال مسجد کوچک
آرامگاه آفاق خواجه

۶۵۲۹ آجرکاری ظریف در قسمت جنوبی مناره مسجد کوچک آرامگاه آفاق خواجه

۶۵۳۰ آجرکاری ظریف در قسمت جنوبی مناره و ستون مسجد کوچک آرامگاه آفاق خواجه

۶۵۳۱ بخش جنوبی مناره مسجد كوچك آرامگاه آفاق خواجه

۶۵۳۲ استخر آب در جلو مسجد كوچك آرامگاه آفاق خواجه

۵) محل سکونت روحانی مسجد: در طرف شرقی در بزرگ مسجد، يك حیاط كوچك قرار دارد. در داخل حیاط، شش الی هفت اتاق وجود دارد که به وسیله راهروهایی به یکدیگر راه دارند. و يك باغ پرگل نیز در داخل این حیاط وجود دارد، که برای افراد ساکن در آنجا در نظر گرفته شده است.

در جلوی در بزرگ و در مجاورت دو مسجدی که ذکر آنها رفت، يك استخر كوچك وجود دارد که بیشتر شبیه به يك دریاچه مصنوعی است و در اطراف آن درختان زیادی وجود دارند و منظره بسیار زیبایی دارد (شکل ۳۲-۶۵).

به طور کلی، تمام نقاط این آرامگاه دارای زیبایی و نکات ریز و جالب است و نکته جالب اینجاست که همه از نوعی وحدت نشئت گرفته شده است. این آرامگاه دارای معماری بسیار موفقی است.

۶۶. مختصری در مورد انواع روشهای به کار رفته در معماری اسلامی تا به حال در مورد معماری بسیاری از مساجد چین به اختصار نوشته شد. حال می پردازیم به روشهای مورد استفاده، مصالح و... تا بدین ترتیب اطلاعات بیشتری در مورد معماری اسلامی، سبك، روشها و خصوصیاتش در کشور چین به دست بیاوریم این مطالب در سه قسمت بیان می شود:

الف) نکات مورد توجه در طرز ترتیب دادن نقاط مختلف يك ساختمان.

ب) خصوصیات نقاط مختلف در معماریها.

ج) انواع روشهای مورد استفاده در معماری.

الف. طرز ترتیب دادن نقاط مختلف يك ساختمان

معمولاً در روستاها، مساجد را در وسط روستا یا در کنار جاده می سازند و این به علت در نظر گرفتن راحتی مسلمانان برای رفت و آمد به این مساجد است. در داخل شهرها نیز اکثراً در نقاط معروف و شلوغ شهر مساجد را می سازند، زیرا اکثر آنها تاجران و محل زندگی شان در نقاط شلوغ و تجاری شهر است. در شمال غربی کشور، تعداد مسلمانان از سایر نقاط بیشتر است. داخل و خارج شهر را نمی توان به راحتی از هم جدا کرد، زیرا شهرها و روستا پیوسته به همند و چون جمعیت زیاد است بسیاری از مسلمانان در خارج از شهر زندگی می کنند. به عنوان مثال، در سین کیانگ و کاشغر در هر خیابانی يك مسجد وجود دارد.

در کوهها و کوهپایه‌هایی که مسلمانان زندگی می‌کنند مساجدی هم می‌سازند. معمولاً آرامگاهها و حوزه‌های علمیه چون شامل تالار شبستان، مدرسه، محل سکونت و... نیز هست، خیلی بزرگتر از يك مسجد معمولی ساخته می‌شوند.

ترتیب دادن بخش مسطحی از زمین برای ساختن مساجد، از زمانهای بسیار قدیم به وسیلهٔ عربها وارد خاک چین شد. در آن زمان، متداول نبود که زمین مسجد چهارگوش باشد، مثل مسجد چوآن جو و یا برج سوگونگ و... تقریباً از زمان شروع سلسلهٔ مینگ به بعد، مساجد به طور کلی سبک و شکل دیگری به خود گرفتند و چهارگوش ساخته شدند. آنها اغلب بزرگند و در طرف چپ و راست آنها، اتاقهای مسکونی، و در وسط زمین مسجد، دومین دروازهٔ مسجد قرار می‌گیرد و سپس وسط و داخل حیاط نیز شبستان اصلی قرار می‌گیرد و باز در چپ و راست شبستان اتاقهای مسکونی قرار دارد یا به طور معمول کلاسهای درس قرار می‌گیرد. حمام در طرف چپ یا راست در بزرگ مسجد یا پشت شبستان قرار می‌گیرد. گاهی اوقات نیز بیرون از مسجد آن را می‌سازند.

مناره اغلب در بالای در اصلی یا جلوی در ورودی مسجد قرار می‌گیرد. گاهی اوقات نیز بالای دومین در مسجد ساخته می‌شود.

اینها يك مقررات کلی برای ترتیب دادن نقاط مختلف مسجد بود، اما حقیقتاً من تا به حال مساجد زیادی را از نزدیک مشاهده کردم و نکتهٔ مهمی که متوجه شدم این است که فن و هنر به کار رفته در مساجد، در نقاط مختلف کشور فرق دارد. چرا که ساختمان يك مسجد و حتی محل قرار گرفتن حمام یا کلاس درس یا غیره بستگی به شرایط آب و هوایی منطقه، مصالح مورد استفاده، قدرت و توانایی اقتصادی آن منطقه، میزان مهارت و استادی کارگران و سازندگان مسجد و گذشته از تمام این موارد، به میزان جمعیت مسلمانان يك منطقه، عادات و رسوم رایج در میان مردم مسلمان هر منطقه و خلاصه فرهنگ هر جامعه‌ای ارتباط مستقیم دارد، و همان طور که می‌دانید هر نقطه از این خاک وسیع دازای انواع آب و هوا و رسوم و عادات مخصوص به خود است و کلاً تمام این عوامل بر روی معماری تأثیر مستقیم دارد. البته معماری اسلامی دارای خصوصیات و مشخصات خاص خود است، مثلاً محراب حتماً باید به طرف مکه باشد (در کشور چین جهت مکه، به طرف غرب است.) و در بزرگ و اصلی مسجد نباید جلوی شبستان (جهت شرق) باشد. وجود همین خصوصیات باز معماری را محدودتر

و یا بهتر بگوییم اختصاصیتر می‌کند. مثلاً در بعضی از مساجد، در مسجد، پشت شبستان یا طرف چپ و راست شبستان قرار می‌گیرد. مناره‌ها گاهی به صورت تکی می‌باشند و گاهی جفت هستند. گاهی اوقات جلوی شبستان قرار می‌گیرند و گاهی در طرف چپ یا راست شبستان. بعضی از آنها استوانه‌ای و برخی دیگر چهارگوش یا چند ضلعی می‌باشند.

نکات مختلف زیادی است که باید در معماری اسلامی حتماً مورد توجه قرار گیرد. مثلاً در جنوب کشور ما هوا بسیار گرم و شرجی است، از حیاطهای کوچک و اکثراً راهرو و دالان استفاده می‌شود. در سنین کیانگ و تورفان در فصل تابستان هوا به حدی گرم و خشک است که اکثراً اتاقها را در زیر زمین ساخته‌اند و شبستانها را نیز همین‌طور. در نقاط پرباران از سقفهای شیروانی یا گنبدی شکل سنتی چینی استفاده می‌کنند تا باران به راحتی از اطراف آن پایین بریزد. در نقاطی که باد زیادی می‌وزد و باران کم می‌بارد، از سقفهای مسطح استفاده می‌شود. اینها همه شرایط آب و هوایی است که بی‌ارتباط با سبک ساختمانها و طرز قرار گرفتن مکانهای مختلف آن نمی‌باشد.

خیلی از مساجد در سنین کیانگ با مساجد داخل کشور شباهتی ندارد، علت اصلی وجود جمعیت زیاد مسلمانان و فراوانی مساجد کوچک است. مثلاً در خیلی از این مساجد، فقط شبستان و محل سکونت روحانی و گنبد وجود دارد و بس.

ب. خصوصیات نقاط مختلف معماریها

مساجد بزرگ اسلامی شامل: مسجد، تالار بزرگ شبستان، مناره، در بزرگ، دومین در مسجد، مقبره، کلاسهای درس، محل سکونت روحانی، دفتر مسجد، و گذرگاه طاقدار می‌باشد. در بین کلاسهای درس، دفتر و محل سکونت روحانی و حمام، اغلب سه تا پنج اتاق تکی نیز وجود دارد. هم‌اکنون قسمتهای مختلف يك مسجد را از یکدیگر مجزا می‌کنیم و مختصری در مورد هر يك از آنها شرح می‌دهیم:

(۱) معماری شبستان: شبستان در يك مسجد، مهمترین قسمت آن به شمار می‌آید. يك شبستان، دارای خصوصیات ویژه خود است و باید حتماً تمام آن خصوصیات حفظ شود و دقیقاً طبق تعالیم و دستورات اسلام عمل شود.

محراب حتماً باید به طرف مکه باشد. به همین دلیل، تمام شبستانهای چین به طرف غرب ساخته می‌شوند. فقط يك استثنا وجود دارد و آنهم مسجد چوآن جوست که

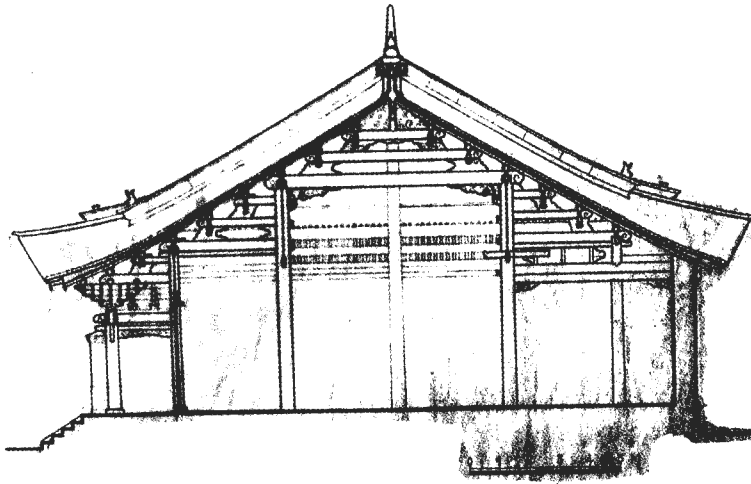
جهت محراب آن به طرف شمال غربی است.

در داخل شبستان به هیچ وجه نباید مجسمه‌ای قرار دهند. به همین دلیل با معابد داتویستی و لامایی‌ها و بوداییها اصلاً قابل مقایسه نیست. در معابد داتویا بودا یا لامابا قراردادن مجسمه در داخل و وسط معبد، مکان بسیار زیادی را اشغال می‌کنند و مردم جای کمتری برای نیایش دارند. فقط وجود جهت شبستان به طرف مکه باعث شده تا محدودیتهایی در نما و شکل تالار به وجود بیاید. تالار را به شکل‌های مختلف، از جمله: ، ، می‌سازند.

از مجسمه و نقاشی حیوانات نیز در تالار شبستان استفاده‌ای نمی‌شود بلکه فقط از نقاشی گل و بوته استفاده می‌شود. اکثراً گل‌های نیلوفر با برگ‌های پیچ در پیچ را ترسیم می‌کنند و یا از آیات قرآن و کلمات قصار استفاده می‌کنند. در تالار شبستان، مرتباً از صبح تا شب چراغ‌هایی روشن است، چرا که عبادت منحصر به ساعت یا روز خاصی نیست و به همین دلیل، از صبح تا شب باید روشن باشد.

در طرف چپ محراب، منبر وجود دارد و باز به علت عدم وجود مجسمه، محراب جلوه و زیبایی روحانی و ملکوتی خود را حفظ می‌کند. از این چند مورد، می‌توان پی به خصوصیات تالارهای شبستان در چین بُرد. معمولاً جلوی شبستان حتماً ایوان یا راهرو وجود دارد، چون مردم قبل از ورود به شبستان، کفش خود را از پای درمی‌آورند. یا هنگام گرمی هوا در ایوان می‌نشینند. پشت بام شبستانها به شیوه‌های گوناگون ساخته می‌شود و نسبت به پشت بام معابد، زیباتر و پیچیده‌تر است. مسلمانان با دقت خیلی بیشتری روی ساختمانهایشان کار می‌کنند و می‌خواهند کارشان از هر جهت زیبا و بدون نقص باشد (شکل‌های ۱- ۶۶، ۲- ۶۶، و ۳- ۶۶).

سبک سقفها و پشت بامها در مساجد مختلف با وجود دارا بودن يك سری اصول مشترك فرق می‌کند. به علت موقعیت آب و هوایی، هر مسجدی دارای يك سری خصوصیات متفاوت از مساجد دیگر است. مثلاً در سین کیانگ که باران کم می‌بارد و طوفان و باد زیاد است، از مصالح چوبی کمتر استفاده می‌شود و بیشتر از گنبد و کاشی و سفال و آجر استفاده می‌شود. شبستانها را بیشتر به شکل

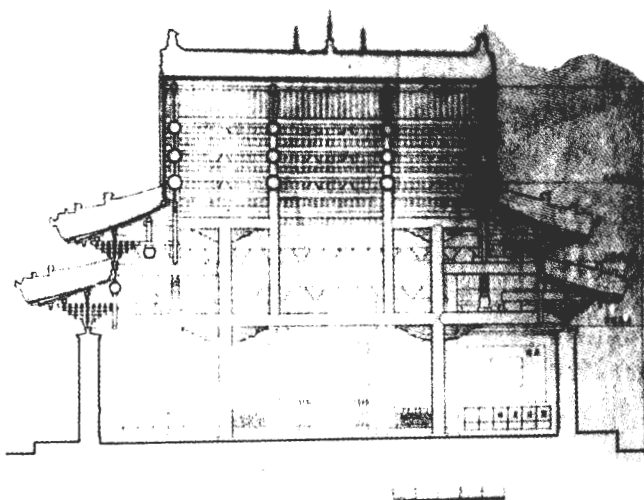

۶۶-۱ طرح مسجد ذلی نمن در استان یون نان

می سازند، گاهی نیز از شکل‌های پیچیده‌تری استفاده می‌شود. □ □ □

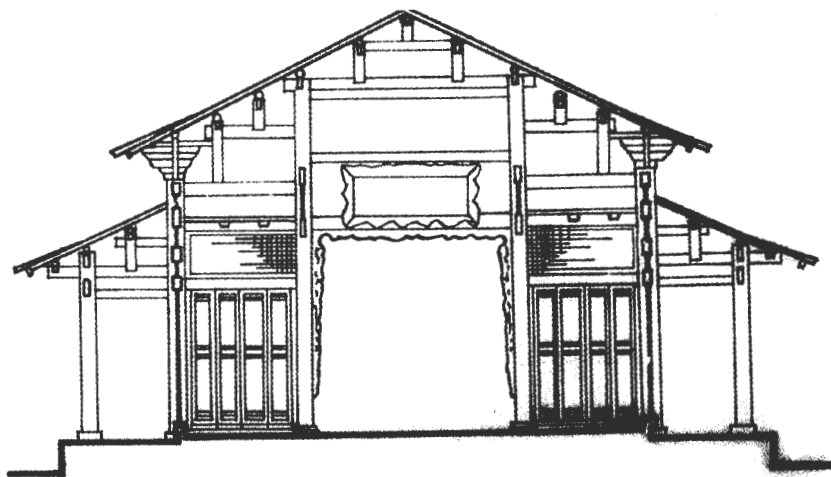
۲) معماری مناره: مهمترین استفاده مناره در اسلام، خبر کردن مسلمین از وقت نماز و احیاناً جمع شدن برای برپایی نماز جماعت است. مخصوصاً هر چه زمان را به عقب برگردانیم در می‌یابیم که به علت نبودن ساعت - پیش از اختراع آن - از این مناره‌ها برای مطلع کردن مردم از زمان و یا حتی برای رساندن بعضی از اخبار مهم و فوری به گوش مردم استفاده می‌شده است. چون می‌بایستی همه مردم اطراف از مطلب آگاه باشند، مناره‌ها را بسیار بلند می‌ساختند. در کشور چین، قدیمیترین و با ارزشترین مناره‌ها از جنس آجر است. یکی از آنها، مناره مسجد خوآی شنگ در گوآنگ‌جو است که کار معماری دوران تانگ و سونگ شمالی است (شکل ۴-۶۶). حال به مناره و خصوصیات آن بیشتر می‌پردازیم:

در مواردی مناره را بالای سردر مسجد می‌سازند. بدین شکل که در مسجد را بسیار بلند ساخته و سپس مناره را در بالای آن کار می‌گذاشتند، مثل مساجد چوآن‌جو و هانگ‌جو که بالای در اصلی مسجد مناره‌ای پنج طبقه ساختند. این روش از نظر اقتصادی نیز مقرون به صرفه است، به همین دلیل، در زمان سلسله چینگ در جنوب

۶۶-۲ طرح دیگری از
کنار مسجد دلی نَن مین
در استان یون نان

۶۶-۳ طرحی از جهت دیگر مسجد دَنی نَن مین در استان یون نان

غربی و شمال غربی: گان سو، چینگ خی، و نین شیا اغلب از این روش استفاده می شده است.

در سین کیانگ، اغلب در را بلند و بزرگ می سازند و در دو طرف در یک جفت مناره آجری بلند می سازند که استوانه ای شکل است و آن نیز روش زیبایی است.
در سین کیانگ، از زمانهای بسیار قدیم، روش بدین شکل بوده که در فاصله ای نه

چندان دور از در اصلی مسجد، يك يا دو مناره می ساختند.

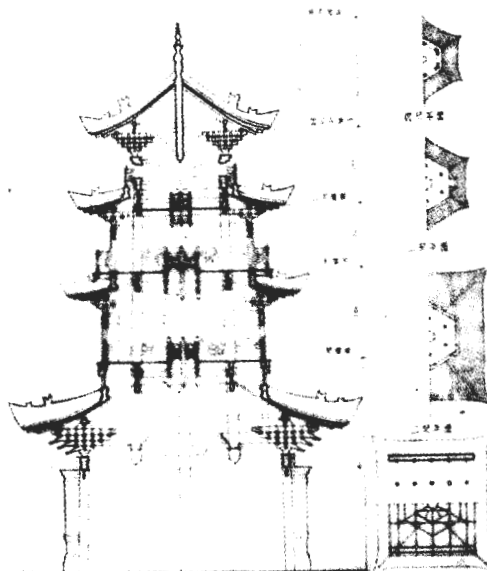
روش دیگر، ساختن منارهٔ آجری در دو طرف شبستان است. حتی از چهار مناره نیز استفاده شده و یا مناره‌های چندین طبقه یا چند ضلعی زیاد ساخته شده است، مثلاً منارهٔ مسجد لاهسا، هشت ضلعی و شبیه به شمال سین کیانگ است. اکثراً از زمان چینگ و سپس دوران جمهوری به بعد، سبکهای جدیدی رایج شد. مناره‌های دو یا چهار طبقه و شش ضلعی ساخته می‌شد و در بالای آنها نیز يك سقف سنتی چینی کار گذاشته می‌شد، حتی يك نوع دیگر نیز ساخته شده که دو طبقه زیرین آن آجری و دو طبقهٔ روی آن چوبی است.

اغلب مناره‌ها دارای ارتفاع زیادی است و منطقهٔ وسیعی را می‌توان از بالای آنها نظاره کرد. در زمان چینگ به دلیل دوران استعماری که حاکم بود و همچنین به دلیل سیاست تحت فشار گذاشتن پیروان مذاهب مختلف، مسلمانان فقط مناره‌های کوتاه و کم ارتفاع می‌توانستند بسازند. مثلاً منارهٔ پنج طبقهٔ مسجد هانگ جو در این دوران به دو طبقه تقلیل یافت. یا در سین کیانگ مناره‌های بعضی از نقاط خیلی کم ارتفاع بودند. با توجه به این نکته، این سؤال پیش می‌آید که چرا سلسلهٔ چینگ، اجازهٔ ساختن مناره‌های مرتفع را نمی‌داد و گذشته از آن یا در وسط حیاط یا در روی دومین در مسجد ساخته می‌شده است؟ این مطالب با سیاستهای آن زمان بی ارتباط نیست. بعد از آنکه ساعت باب شد و رواج یافت، یکی از مسایل بزرگ مسلمانان که تعیین وقت صحیح نماز بود، ساده‌تر شد. به هر حال باید گفت، مناره‌ها با خصوصیات ویژهٔ خود اصلاً قابل مقایسه با برجها یا معابد بودایی نیستند و زیبایی و ارزش خاصی دارند (شکلهای ۵- ۶۶ و ۶- ۶۶).

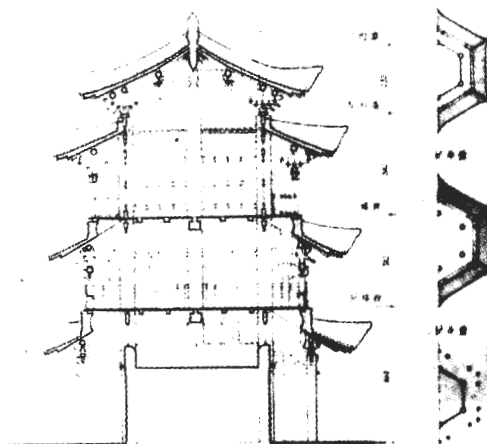
۳) معماری درها: در اینجا دو سبک در وجود دارد، که بر طبق خصوصیات اسلامی است؛ يك نوع از آن، در بزرگ است از نوع و شکل درهای ساختمانهای عربی. از زمانهای بسیار قدیم نیز در چین، از این نوع در استفاده می‌شده است. مثل مسجد چوآن جو، مسجد هانگ جو و خیلی از مساجد دیگر در سین کیانگ. این نوع در بسیار زیبا و دیدنی است. در طرف چپ یا راست بعضی از این درها يك مناره وجود دارد و حالت و شکل در را زیباتر می‌کند و به سبک درهای مساجد کشورهای عربی است. پس از مدتها و به مرور، طبق خصوصیات فرهنگ مردم در داخل چین، يك سبک جدید درست شد. این سبک در، تشکیل شده از سه تا پنج در کوچک و چوبی است. سپس در

۶۶-۴ طرح مناره خوی شن در کانتون

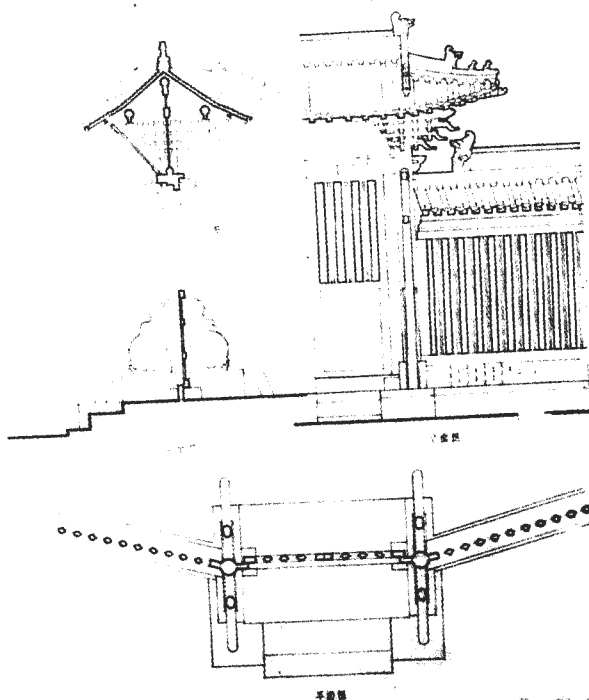

۶۶-۵ طرح مناره مسجد لنجو در گانسو

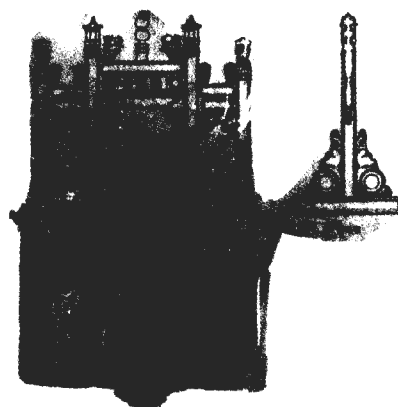
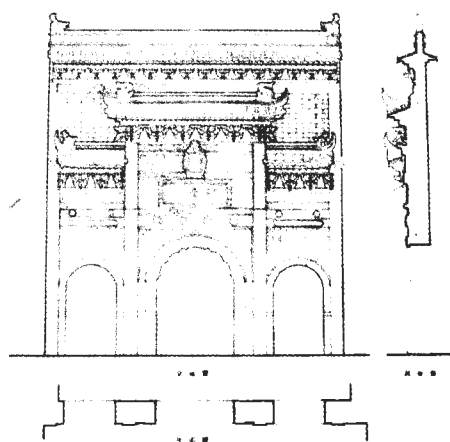

۶۶-۶ مناره مسجد تین شونی خوز در استان گانسو

بالای دريك ساختمان چوبی سه طبقه یا مناره می ساختند یا گذرگاههای طاقدار را نیز همانند در می ساختند. آنها نیز دارای سقفهایی بودند که تماماً از روش دوگونگ در آنها استفاده می شده است (شکلهای ۷-۶۶، ۸-۶۶، و ۹-۶۶).

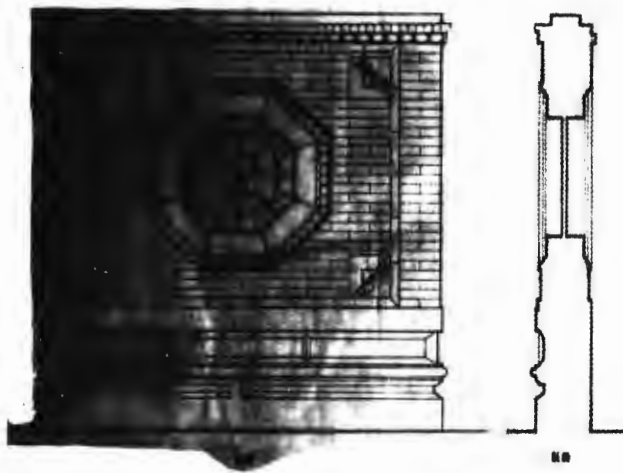

۶۶-۷ طرح ساختمان کتیبه
در مسجد جی تین در
شن دونگ

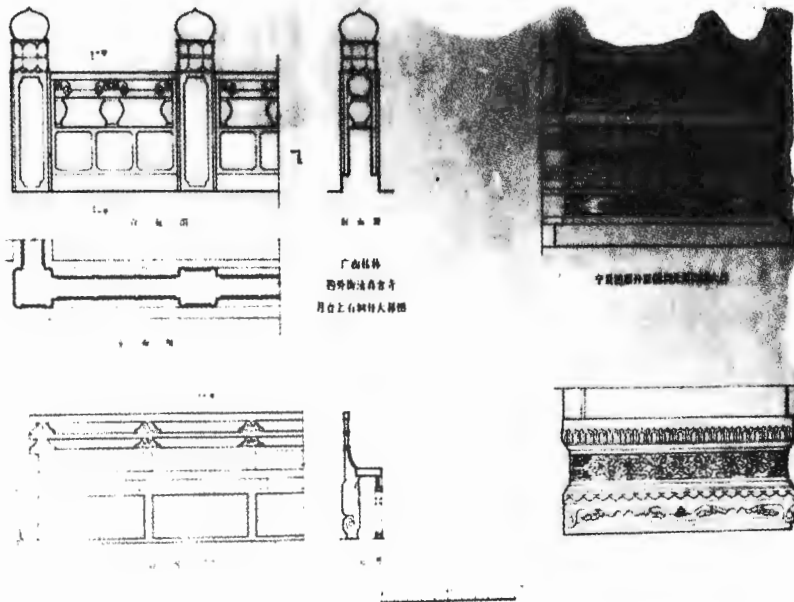
۶۶-۸ آجر و سنگ کاری مسجد جن جوئه
در نَن جینگ

۶۶-۹ سردر و کتیبه مسجد جی تین در شن دونگ

۱۰-۶۶ طرح و آجرکاریهای
پایین مناره مسجد جن جو
در خه نن

۱۱-۶۶ طرحهایی از بناهای مساجد مختلف در چین

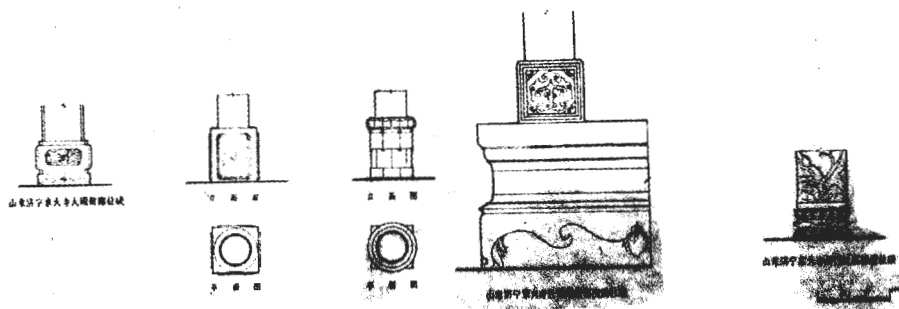

گاهی بالای دومین در مسجد یا در طرف چپ و راست آن مناره ساخته می شد. انواع دیگری نیز از درهای دوم مساجد وجود دارند. در مسجد لاوخوا در لین شیا در دومی وجود دارد که به صورت گذرگاه طاقدار ساخته شده و روی آن به طرز بسیار

زیبایی رنگ آمیزی شده است. در سقف آن نیز روش دوگونگ طبق معمول به کار رفته است. در دوم مسجد شی نینگ را با استفاده از آجر، بسیار زیبا درست کرده اند. و یک مناره سه طبقه نیز بالای آن ساخته اند. این ابتکارات از زمان دولت جمهوری به بعد رسم شد.

۴) معماری بقعه ها: اقلیت او یغوری ها در تمام بقعه های شان از سقف گنبدی استفاده می کنند. زمین این بقعه ها مسطح است. گاهی مناره را بالای بقعه می سازند. معمولاً برای ساختن بقعه از آجر استفاده می شود. گاهی روی آنها کاشیکاری و گاهی سفالی است. البته اکثر گنبدهای این بقعه ها با کاشی به رنگ آبی، کاشیکاری شده است. روی دیوار بقعه ها نیز اغلب از کاشی برای زیبایی بیشتر ساختمان استفاده می کنند و نقشهای انواع مختلف آن دارای نقش گل و بوته است. در بعضی موارد، از رنگ سفید استفاده شده. گاهی نیز از رنگ قرمز استفاده و روی آنها را نقاشی و رنگ آمیزی کردند. معماری بقعه ها در چین متأثر از بقعه های کشورهای عربی است. در گان سو، نین شیا و چینگ خی بقعه های اقلیتها که تعداد آنها کم نیست بسیار زیباست. گاهی ساده و گاهی دارای ساختمان شش ضلعی است. کارگران نین شیا، چینگ خی و گان سو دارای بیشترین مهارتها در این زمینه می باشند (شکلهای ۱۰-۶۶، ۱۱-۶۶، و ۱۲-۶۶).

به جز مناطق شمال غربی، در مناطق دیگر، بقعه کم دیده می شود. چند بقعه معروف در شهرهایی مثل گوانگ جو، چانگ جو و چوان جو هست. البته بقعه های گوانگ جو و چانگ جو، کوچک، چهار گوش و دارای گنبد است. بسیار ساده ساخته شده اند و

۶۶-۱۲ طرحهایی از ستونهای مساجد مختلف

فقط يك نفر در آن دفن شده است.

ج. انواع روشهای مورد استفاده در معماری

۱) استفاده از چوبهای قطور و بزرگ: استفاده‌هایی که از چوب می‌شود بسیار زیاد است و در نقاط مختلف يك ساختمان، به عناوین مختلف به کار می‌رود، به طوری که در کاخ سلسله‌مینگ و چینگ نیز از چوب زیاد استفاده شده است. در این مورد چند نکته را باید در نظر گرفت:

در ستونها از چوب زیاد استفاده می‌شود و با روشهای مخصوص به خود آن را می‌سازند. در مسجد چیاومن جبه در لَن جو می‌توان نمونه‌ای از آن را مشاهده کرد که در زمان شصت و یکمین سال حکومت گانگ شی ساخته شده است.

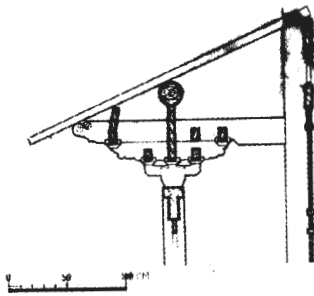
در تیرهای سقف از چوب استفاده می‌شود و بسیار محکم است. روی آنها در بعضی نقاط نقش و نگارهای زیبایی کشیده یا کنده کاری کرده‌اند.

در دوران دولت جمهوری، خیلی از سقفهای ساختمانهای شبستانها، از معماری ساختمانهای مسیحیان تأثیر پذیرفتند، چون مسیحیان روش خوبی را به کار می‌بردند. مسلمانان نیز این روشها را فرا گرفتند و به کار بردند.

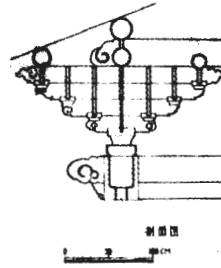
روش دوگونگ، کیفیت کار آنها را بالا برد. این روش که بسیار مطمئن است به مرور زمان تحول و تغییراتی در آن به وجود آمد. سیستم دوگونگ در شمال کشور، معمولاً در کاخهای امپراطوری معروف به کار رفته است. در شمال غربی کشور: گان سو، چینگ خی و نین شیا به دو سبک به کار می‌رود (شکلهای ۱۳-۶۶، ۱۴-۶۶، ۱۵-۶۶، و ۱۶-۶۶).

در گوآنگ جو که در جنوب کشور است نیز سبک خاصی به کار رفته، در لها سا نیز سبک دیگری از روش دوگونگ به کار رفته و در سین کیانگ که باران کم می‌بارد و بادهای طوفانزا زیاد می‌وزد نیز سبک مخصوص به خود دارد.

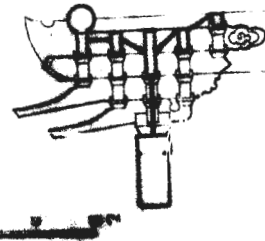
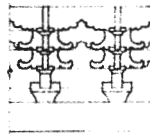
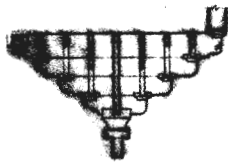
۲) استفاده از چوبهای كوچك و ظریف: ظریفکاری بر روی چوب در معماری اسلامی به طرز بسیار زیبایی به کار گرفته شده است و از آن زیاد استفاده می‌شود. پنجره‌های مشبك چوبی نیز یکی از این جمله هنرهاست. در بقعه آفاق خواجه نمونه‌ای کامل از هنر ظریف و زیبای چوبکاری را می‌توان مشاهده کرد. اکثراً در پنجره‌ها، درهای ورودی و خروجی شبستان از این هنر زیبا استفاده شده و می‌شود، مثل تالار شبستان مسجد چیاومن در لَن جو. نقشهای زیاد و بسیار ظریفی که نشان از حوصله و

۶۶-۱۳ طرح سرستون طبقه سوم
مناره مسجد تین شونی در گانسو

۶۶-۱۶ طرح سرستون شبستان مسجد
دلی ن من در استان یون ن

۶۶-۱۵ طرحی در مسجد جی نین در شن دونگ

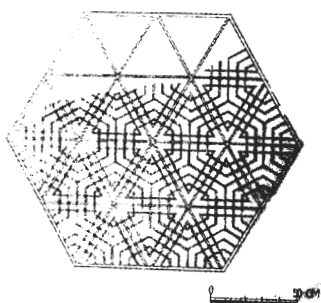
۶۶-۱۴ طرح مناره مسجد تون خن در استان یون نان

دقت و علاقه هنرمندان مسلمان چینی دارد، انسان را بی اختیار مجذوب خود می سازد (شکلهای ۱۷-۶۶، ۱۸-۶۶، و ۱۹-۶۶).

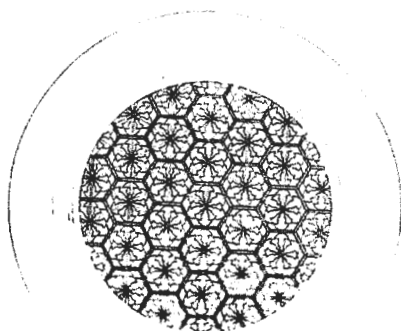
يك سبك استفاده از چوب به شكل يلم نیز مرسوم است.

۳) قابهای تودیواری (محل کتیبه‌ها) و سقفهای داخلی: در اکثر بقعه‌ها و شبستانها تودیواری طاقنما یا ساده و چهارگوش وجود دارد و در نقاط مهم دیگر نیز برای نشان دادن تاریخچه مکانها و محلها به کار می رود. از قدیم در چین رسم بوده است و گاهی نیز سبك و آثار کتیبه‌های کشورهای خارجی وارد چین شده است. این کتیبه‌ها اغلب در جلوی محراب به دیوار کار گذاشته می شوند. نکته مهم آن است که سبك آنها مانند معابد نیست. گاهی از چوب و گاهی از سنگ در بنای آن استفاده شده است.

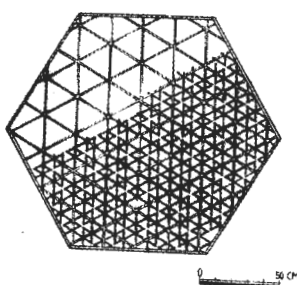
سقفهای شبستانها و بقعه‌ها و آرامگاهها از داخل، هر کدام به يك سبك است. مثل سقف مسجد بوجن یا نیوجیه که سبك مخصوصی است و نشاندهنده گنبد که در واقع،

۶۶-۱۷ طرحهای پنجره مناره
مسجد جوان خون شونی در چینگ خی

۶۶-۱۸ طرح پنجره مسجد چی تین در استان شن دونگ

۶۶-۱۹ طرح پنجره مسجد لین تن در گانسو

گنبد چینی است. در داخل بعضی از این سقفها به طرز خیلی زیبایی رنگ آمیزی و نقاشی شده و خیلی محکم ساخته شده اند. اکثر سقفهای مساجد اقلیت اویغور در سین کیانگ مسطح است و سپس به آنها گنبد اضافه می شود، که روش مشکلی است. (۴) محراب: محراب در معماری مساجد مهمترین بخش آن به شمار می آید. به همین دلیل، هنر و دقت زیادی برای آن به کار می رود. مردم مسلمان چین، محرابها را با ظرافتکاری و به سبکهای مختلف و با صرف وقت زیاد می سازند. اکثراً در ساخت آن از چوب استفاده می شود، اما اقلیت اویغور از آجر و سنگ استفاده می کنند. محراب انواع مختلفی دارد. معمولترین آنها بدین شکل است: □ و انواع دیگر آن، □ و □ می باشد.

محراب محل مقدس و قابل احترامی است و به همین علت است که هنرمندان،

تمام هنر خود را، کارگران تمام همت خود را و طرح ریزان تمام سعی خود را به کار می‌برند تا این محل به زیباترین و بی‌نقص‌ترین وجهی به وجود بیاید.

من شخصاً، صد تا دویست محراب را از نزدیک دیده‌ام، اکثراً دارای خصوصیات ویژه خود و همگی نشان‌دهنده هنر و دقت سازندگانشان بودند.

محراب، اغلب در یکی از دو قسمت شبستان درست می‌شود: اول، قسمت نهانی شبستان که هنگام ورود به داخل شبستان ممکن است کاملاً به چشم نیاید، اما هر چه به آخر شبستان نزدیک شوید محراب واضح و آشکار می‌شود و البته همیشه در جهت غرب است. محل دیگر آن، در غرب شبستان و در قسمت جلویی است که کاملاً واضح دیده می‌شود و از چوب درست نمی‌شود، بلکه از آجر درست می‌شود. (روش معمول اویغورها).

در مساجد معروف و مهم چین، محوطه محراب را از چوب ساختند، با آیات قرآن و کلمات قصار، آن را مزین کردند و با نقاشی، شیشه کاری و چوبکاریهای ظریف، نقش گلها و گیاهان را بر آن ترسیم کردند. این نوع محرابها در نظر اول ممکن است به چشم ساده بیایند، اما حقیقتاً درست کردن و خوب درآوردن این گونه محرابها بسیار سخت و مشکل است. و مستلزم وقت و دقت و حوصله زیادی است.

هدف از رنگ آمیزی و تزئین محراب، دادن یک نوع احساس راحتی و دلنشینی به فرد نمازگزار است. مثلاً در مسجد خونگ شویی به دلیل استفاده از رنگ قرمز و طلایی، انسان را بی اختیار جذب محیط می‌کند. یا مسجد دینگ جویا نیوجیه در پکن. اکثراً از رنگ آبی استفاده می‌کنند. مثل: مسجد خواجو در شهر شی آن. به کار بردن آیات قرآن و کلمات قصار نیز به انسان احساس روحانی می‌دهد، اگر چه امروزه نوشتن این خطوط روی دیوارها و محرابها کم کم دارد به زبان چینی متداول می‌شود.

۵) آجر: یکی از مصالحی که در معماری اسلامی مورد توجه است و زیاد از آن استفاده می‌شود، آجر است. در سین کیانگ از آجر زرد زیاد استفاده می‌شود. به ویژه در گنبدها. غیر از آجر، از خشت نیز استفاده می‌شود. علت اصلی آن نیز گرمی هوا و باران کم است. از چوب خیلی کم استفاده می‌شود. بزرگترین گنبد خشتی چین در سین کیانگ وجود دارد. در تورفان نیز یک گنبد بزرگ خشتی وجود دارد.

در داخل گنبدها از آجر استفاده می‌کنند. اما آجرها خیلی قطور نیستند. اولین بار در مسجد گوانگ جو، در زمان تانگ، از آجر استفاده شد و بعدها سبک و شکل آن

عوض شد چرا که مورد تعمیر قرار گرفت. در مقبره پور خلیل الدین در چانگ جو نیز در زمان یوآن با مینگ از آجر استفاده شده است. در سقفها همچنان سیستم دوگونگ را به کار می بردند. می توان گفت استفاده از آجر را مسلمانان و معماران مسلمان در چین رایج کردند. به سلسله مینگ که رسید، مهمترین ساختمانها در چین با استفاده از آجر ساخته شد.

اول با آجر ساختمان را می سازند و سپس روی آنها را سیمان یا سفیدکاری می کنند. این روش در سین کیانگ متداول است. حتی با استفاده از آجر، شکلهای بدیع و زیبایی درست می کنند. حیاطها، آرامگاهها و نرده ها را با استفاده از آجر می سازند.

۶) کاشیکاری: استفاده از کاشیکاری در معماری اسلامی با سایر معماریها تفاوت دارد. به علت اینکه از به وجود آوردن نقش حیوانات در معماری اسلامی خودداری می شود، معمولترین روشها، به وجود آوردن نقشهای گل و بوته با استفاده از کاشیکاری است. نمونه های زیادی از کاشیکاری در چین انجام گرفته که بسیار زیبا و هنرمندانه است، مثل مسجد بزرگ جی نینگ مسجد خوآی شنگ در گوآنگ جو و مسجد می یانگ و غیره. از رنگ زیبا و شفاف سبز زیاد استفاده می شود، البته از آبی کمتر از سبز استفاده شده است. در مسجد می یانگ نقش طاووسی را با کاشی درست کردند. بیشترین استفاده از کاشی در سین کیانگ انجام گرفته است.

۷) رنگ آمیزی و نقاشی: در داخل مساجد و ساختمانهای اسلامی، مسلمانان معمولاً از نقاشی استفاده نمی کنند زیرا عقیده دارند دیوارها و کلاً محیطی که مسلمانان در آن به نیایش و دعا مشغول می شوند، هر چه ساده تر باشد بهتر است و با سادگی، حالت و فضای ملکوتی و روحانی حفظ می شود. به همین دلیل، اغلب اوقات شبستانها از رنگ طبیعی بهره می برند و از رنگ روغن در آنها استفاده نمی شود، مثل مسجد خونگ شویی که از چوب ساخته شده است.

البته در بعضی مساجد مهم نیز توجه خاصی به نقاشی شده است. یکی از این مساجد، مسجد خواجو و در شی آن است. دیگری مسجد تی یوآن در شن شی یا مسجد جی نینگ در شن دونگ، مسجد نیوجیه و دونگ سی در پکن، و مسجد تونگ شین. در این مساجد به طرز بسیار زیبا و با سلیقه ای رنگ آمیزی و نقاشی شده است. البته در نقاشیها، به هیچ وجه از حیوانات استفاده نشده، فقط از گل و آیات قرآن استفاده شده

است. بعضی از آنها در داخل گنبد مسجد (سقف) و به شکل کلمات قصار عربی استفاده شده است. رنگی که برای ستونها به کار رفته، قرمز است و با رنگ طلایی بر روی آنها نقش و نگار کشیدند. مثل مسجد جی نینگ یا دونگ سی. تالار شبستان مسجد دونگ سی در زمان مینگ نقاشی شده. به طور کلی، شمال کشور از رنگ سبز روشن، در جنوب غربی کشور از پنج رنگ اصلی، در شمال غربی از آبی، سبز و طلایی استفاده کردند. نقاشی در سین کیانگ ارومچی و سایر نقاط مسلمان نشین با نقاط غیر مسلمان نشین تفاوت‌های زیادی دارد. البته در جنوب سین کیانگ نقاشی مساجد اقلیت اویغوریها دارای خصوصیات خودش است.

در ساختمانها، بعضی نقاط چوبی هستند و می‌توانند به راحتی رنگ آمیزی شوند، آنها عبارتند از ستونها و تیرهای سقف. اکثراً در سقف و ستونها از رنگهای ساده و روشن استفاده می‌شود نه رنگهای تند. روی ستونها گاهی تا بالای آنها، گل‌های نیلوفر با برگ‌های پیچان می‌کشند و این بسیار زیبا و بانشاط است. البته مشکل است که روی تیرهای سقف را نقاشی کنند، ولیکن این دیگر مربوط به هنر و مهارت و استادی کارگران زحمتکش مسلمان است.

در داخل گنبدها، اغلب نقاشی شده و گاهی اوقات طبق اصول، شکل روی سقف نقاشی شده است. در داخل گنبدهای بقعه‌ها، معمولاً از رنگ سفید استفاده می‌شود.

به هر حال، معماری اسلامی در نقاط مختلف خاک چین، تماماً نشئت گرفته از خصوصیات و شرایط جوی و اعتقادات مسلمانان است و آن نه تنها با خصوصیات معماری سایر مذاهب در چین تفاوت‌های آشکاری دارد، بلکه با معماری اسلامی خارج از چین نیز تفاوت‌های آشکاری دارد. از زمان سلسله تانگ، که اسلام وارد خاک چین شد، به بعد، همراه با گذشت زمان، معماری پیشرفت و توسعه یافت و در هر دوره و سلسله‌ای معماری اسلامی دارای خصوصیات و پیشرفتهای جدیدی شد. تمام این موارد، به ما این امکان را می‌دهد که فعالیت و کوشش و پشتکار مردم مسلمان چین را از قدیم تا به حال ارج بنهیم و پاسدار ارزشهای معماری کشورمان باشیم، و کار و سعی و تلاش و عقیده و ایمان پدرانمان را الگوی راه خود قرار بدهیم، و همگی دست در دست یکدیگر بگذاریم و با وحدت و تلاش در راه رسیدن به آرمانهای خود و دولتمان بکوشیم.

